Special Book Collection
Brandeis University Library

"The search for truth even unto its innermost parts"

In Honor of

Julius Marcus

In Recognition of
Mother's Day and Father's Day
1954

The National Women's Committee
of Brandeis University

בִּכּוּרֵי הָעִתִּים

מנחת בכורים

לראשית שנת

תקפ"ח

חבור כולל דברי חכמים וחידתם, ועניני מרה ותועלת,
לדעת חכמה ומוסר, להבין אמרי בינה.

ועור נלוה אליהם

מ כ ח ר ה מ א ס ף.

אלז

נ י י א ה ר ס ג ע ש ע נ ק,

צור בעלעהרונג אונד אונטערהאלטונג

פיר

נעבילדעטע איזראעליטען.

מלסטער יהרגאנג.

ביה מסחר הספרים
A. FAUST
BUCHHANDLUNG
KRAKAU

Bikure Haitim.

ווין

געדרוקט בייא אנטאן עדלען פאן שמיד ק. ק. פריוויל. בוכדרוקקער.

WIEN, gedruckt bey ANTON Edlen v. SCHMID, 1827.

אל ראשית השנה

נָסָּה קַדְרוּת הַלַּיִל, וּבְהַדְרָתוֹ יֵצֵא
מִקֶּדֶם הַמָּאוֹר הַגָּדוֹל, יְפַעַת קַרְנָיו
הַפְרוּשָׂה לָנוּ הַשָּׁנָה הַמִּתְחַדֶּשֶׁת
תְּבַשֵּׂר, מְגַבְּהֵי הַשְּׂחָקִים תֵּרְדִי אַתְּ תִּקְוָה
נִשְׂגָּבָה, מַתַּת אֵל הַנֶּחְמָדָה וְהַיְקָרָה!
זֹהַר פָּנַיִךְ חֶשְׁבַּת רוּחוֹת נְכֵאוֹת יַגִּיהַ,
דֵּאָבָה וְתוּגָה תְּבָרְחָנָה וּבְמִצְוֹלוֹת נָשְׁיָה
תִּשְׁקַעְנָה, חֶדְוָה נְעִימָה וּמְתוּקָה, הַיּוֹם אַתְּ
הַמִּתְהַלֶּכֶת בְּסוֹד שׁוֹכְנֵי מְרוֹמִים, בְּהוֹד פָּאֵר
מַלְכוּתֵךְ תִּתְרָאִי אֵלֵינוּ מְמַבּוּעֵי
תַּעֲנוּגַיִךְ הַלְּבָבוֹת הַתְּמִימוֹת הַרוֹחֲשׁוֹת
אַהֲבָה וֶאֱמוּנָה תְּרוּיָנָה, הַנְּפָשׁוֹת הַיּוֹם
בַּעֲבוֹתוֹת אַחֲוָה מֻחְדָּשׁ נִקְשָׁרוֹת, אָבוֹת
מְאֻשָּׁרִים! נִטְעֵי חֶמֶד שֶׁגִּדַּלְתֶּם אֶתְכֶם
יַקִּיפוּ, בָּנִים יְקִירִים לָכֶם אַהֲבָתָם
הַנֶּאֱמָנָה לְאֹשֶׁר מַקְרִיבִים, זַרְעֲכֶם נְטוּעָה,
הַשִּׂמְחָה הַבָּרָה מֵעֵינֵיכֶם מוֹפִיעָה,
שַׁלְהֶבֶתָהּ הַעֲזָה לְבַבְכֶם מְלַהֶטֶת, שִׂפְתֵכֶם
נָעָה, אַךְ לְשׁוֹנְכֶם נֶאְלָמָה! רְגָעִים נִשְׂגָּבִים!
נְעִימוֹת הָעֵדֶן נְעִימוֹתֵיכֶם! עֹט וּמִלָּה

Brandeis University Library

DS701
.B5
V.8

Bibliothek
d. jüd.-theol. Seminars
Fränckel'sche Stiftung
Breslau I
Wallstraße 14.

מכתבים

א

ערב סוכות תקע"ח. טרניפאל יצ"ו.

שלום לאהובי הבחור החשוב לכל דרכיו משכיל וה' עמו.

מאז ידעתיך מימי ילדותיך, הכרתי בך מעלות ומידות תרומיות. תמ דרך הייתי מעורך, במזונות בניס סובבים מסר כגילך תמסת, סיחת הילדים בלבב הרבה שנות, עלור במילין הייתי, לא שקדת ולא כשנעת, לא לצת ולא קללת ולא רבלת בחלם מימיך. שמחה לחורין הייתי, ושמון למוריך. כי תמכם משורך קדושות היו מזכיך ללמוד מכל חלם חכמה ומוסר בכל עת ושוכה, לף כי מפי מלמדיך. תשרי יולדתיך! תשרי לחיך! ותשרי תבותיהם תסר עיניהם פקוחות עליך לשמרך בכל דרכיך! ע"כ תהבת עולם תהנתיך וע"כ ללו עיני למדוס, דבז"ע קייס את הילך החלם הזה לעניו ולשמו, ויחזו בו בחדות ושבחה וזקנה. ומי יתן ויתריכו עוד ימי מבודי שנתיים, למלאות לי שבעים ולך שלשה עשר שנה, ולשלשה עני שלשים שתורה, ולך לגיע מנחת זקון ממטעמים תסר תהבת. ואני כהייתי ונחליתי בחודם החפיד שעבר, לחות פניך לא פללתי. ע"כ כמלתני לקדם את פניך בעודי. והא לך תשורה תסר הביאותי ליום בר מצוה שלך, וקולת בם אז לעזרת יועלך לעוד, שם חי תבכי ושם את ותיבכי, לזכר תהבתי שנה בשנה למועד הסיח, כי לקח טוב נתתי לך, עלתי אל תעזבה:

מנהג המון העם לשסוף ולכנום תמיך דומם לחיי שעה, ומישותם לחיי עולם. ויש מהם חולדים בל פרוטה ופרוטה שברויחו תיבף בהבטולי בדול לפקדון עולם, ואינם שמים לב לחקור על טובת ומהותם בלל. ויש עמילים להוליף מהם פירות ופידי פירות תמיך. ואתה מולף מזותיך היקדים ומנות מזותיך סיחיו, תלוקים על פהקפיהם להעמיק לחקור על בל שחורה ושחורה בפ"ע. בלילך בשה ובשה זמן ויגיעה, הרויחו אר הפסידו. בשה קרן, ובשה הולפה. ויושבים ומחשבים הפסד מ"ת או שחך בנגד שבחו של חבירו. כן שקדו על מלחבתן ימים ושנים מנעוריהם, וכן נוה ה' את הבדבה בכל מעלף ידיהם, דלפוס לערף והתמדה תגרף והצלחה:

ובנגד זה שקד לדוגמא פרע שחך מפרעי מילי דשמיא, בולם יולעים להתעסק ולהתעסק בשמות ולשבות בימים טולים, בבל לסם מלוה עומדת לשעתה, ושח"כ מסיחין את דעתן מסם ושכרן שמוד לעו"ה בשה שהן בלבך. ושחילה מני נרוך לשקדים לזה עיון יבולים להפרות ולהרבות את שכרן תמיך. ותחילה מני נרוך לשקדים לזה עיון

141320

אֵין לְתָאֵר וּלְסַפֵּר יְקָרְתְּכֶם · מַמְתַּקִּים
בְּאֵלֶּה הַנְּפָשׁוֹת לְכֵהָן לְטָעוֹם תּוֹכַלְנָה!

עַל כַּנְפֵי תּוֹחַלְתֵּנוּ הָעֲרֵבָה, לְקָרָאתֵךְ
שָׁנָה אֲהוּבָה וּבְרוּכָה בְּגִילָה וְרֵנֵן נָמֵהֵר!
מַקְהֵלִים עַלְיוֹנִים בִּלְבוּשֵׁיהֶם הֲדוּרִים, לָךְ
שִׁירוֹתֵיהֶם הַנְּעִימוֹת יַטִּיפוּ · מֵמְשַׁלְתֵּךְ
אַתְּ מַלְכָּה יְקָרָה הַיּוֹם תָּחֵלִי! בְּפָנַיִךְ
הַקְּרָנִים חֲנִינָה וְנָדִיבָה תִּשְׁכֹּנָה, פְּרִחֵי
הַחַיִּים וּמַעֲדַנֵּיהֶם עָלַי נִתִּיבוֹתַיִךְ
פְּרוּשִׂים, אֲשֶׁר וַיִּשַׁע הַסַּפִּירִים הַיְקָרִים
הַנִּצָּצִים בַּעֲטָרְתֵּךְ וּבְשַׁרְבִּיטֵךְ · מְמַרְאֵךְ
אַתְּ שְׁלוּחַת מְרוֹמִים! סַעֲרוֹת הָעִתִּים וְגַלֵּיהֶן
הַמִּתְנַשְּׂאִים עָלֵינוּ, מְזַעֲפָם יַעֲמִדוּ
וְיִשְׁתְּקוּ · כַּשַּׁחַר הַמֵּאִיר, הַנַּחֲמָה
עָבֵי יְגוֹנֵנוּ וַאֲפֵלָתוֹ תְּבַקַּע וְתָפִיץ,
וּבְצֵל הַמַּרְגּוֹעַ בְּגוֹרָלֵנוּ נָגִילָה ·

ע"י מחצלות כלי הספינה והמפלג, כך זכו ישראל לקבל את התורה שהיא כלי המקדש כנגד תוקף כתלוים. וכפה שכלי המשלות בונדים את המשלות לפני לפני ע"י כתמלתם, כך גם תרי"ג מצות התורה מתמידים להגן על כלכם בזכנו ובקומו מעט מעט ימים ושנים, עד שמקריבים בכפנו עוז ולפ וגבורה, לכנום את ילדו ולהשתעבד בו עבודת עבד לי"ת. ולמכם בכדי להגביר פעולת הכלי חמלה, ולחוקקה על לוח לבינו, ניתן לנו יום הזכרון בלחצית כל שנה לפחות בו כל הזכרונות, ולהבחין בחעבינו בכל מקך ימי השנה שעברה, ולפקוד בו את כל עוונותינו, ומ"ב נחיים עזי"ת לדקדק בכל חטא ופשע בפני עלמו, להתבונן היטב במדיו לעיני המתמיך הסגחתו עליו ולהישב לו בכל דגע, להנטער על פשעיו מעוך ולמדר בכני ולהתחרט עליו מעמקי לבו, ולחקוד לאחר מוצף הדבר כילך בפתה להלכך בפח יקוש הסוף למען דעת להבין בו ולבדוק מפיו מכתן ולהצא. וחותם ניום העבידי לקבל עליו זכרות יתילה עמ"י הכסיונות דלהתקד ולהבניך בלבו לשנתו יתעך, לפי שבחילתו יום הכפורים הזה למחול בו עונות כל שני פשע בלב שלם לפניו. ומעתה עברו ימי הלער הבני והכוס, ופקקו החצונות ומחלו העוונות, בעלו הסעדים, ומחקו הספרים, והתחדש נעוריו בקיום ניום הר מנוס שלו. ובכן יתק"ן ע"ע בשמחה לחזור ולהתחיל מהלך שנה חדשה, ולהחלץ בחחצונות חדשות למלחמת מנוס, עתה נפ חג הסוכות ימי שמחה וחדוה לפניו יתברך לשמח בפס עם סגולתו, ומצפ לעטר מסיינין לותו מעט מעט עד כלות הפנה בפיח. ועתה הוא מוזר לרפס עובר על פנקסו תמיד שנית ופוקד על מצבון עוונות של עכשיו, חוקר מפי מהני ומפי לפ מהני מעשיו ניום הכפורים לדחתקד. ומדקדק להמליץ תיקוניים להסליח חסרונות התחנולות ביומות, ולהמליץ ג"כ חדשות, ומלפ מתחנך מצפה לשנה לשנה לדקדק בחצונות יותר ויותר, וכולן ומתחכם בעכשיו מלחמת שנה בשנה. וכמו שכל הלצף המומחה המעביל יודע להוליף תועלת מכל חדין ותל קלע דקק ומטר וגלג ורוח בכנך הפיוס לקדחתו בכדי לנלף להלחמה, כך יוכל הפרס להוליף סיוע מכל מנוס ומנוס ומכל תפלה ולימוד המזומנים לו בדרכו לשמח בפס בכלי קדו, וע"י דיבויים והתמלחם פועלים ככלי זיין עלומים ממש. ומלולות לו כמה בניס עד שהגיע לקלת שלימות בחצונות ותיקוניס והקל עליו עומס העבורה הזאת בספסק של מנוחה בכל שבל יחות הנפה, מזי יוכל להרגיל ע"ע לפקידות יותר קלות דהייגו שיקנע לו לפני חדשים לכפרה לבדוק מעשיו של חודש העבר ולהמליץ לפס תיקונים. ולפי קולר החצון של ל' שנותו בלבד יספיק יום אחד לפקידה ותיקון. ומאחר דלחמתי בזכרון בחצונות והמלצת התיקונים מצפה לשנה ומחודש לחודש יוכל

בראשית ברא כ' את השמים ואת הארץ ונמצאים שכלי להללו' שלימות*)
ולהיטיב לנזולתו. וע"כ ברא את העולם בשביל שיהיה הפצת
טעל מנמה ונעל מידות להסדיל ולהיטיב. להיינו לעלות תמיד בשלימות
ולהיטיב לנזולתים בחפצו ית', ובזה יתירה ניתנה נו, לנחון בין טוב לרע
העתיד להיות, להיינו לעלות את העולם, ויש בהשמה יתירה על הפצם
הפמיית שנו, ועי"כ ניתנה לו ממשלה על יתר נעלי החיים ללכת נדמת
של הפלה עומדת, ולבשפם לעבודת עולם. לפל נפל זאת עדיין חיכה
חזון לעצמו להיות מושל בדוחו ובתאוותיו הפמיית לנמרי. כמו השיכול
שלי לפסד לו להתנגד על תאוותיו, אע"פ שהוא יודע ומכיר בדעתה.
ומפני כך אין שכל הפלוסופי לנדו מפקיע להכריע את עצמו לכף זכות תמיד
תמיד. כי הנה הפרש נתחילת נריייתו נולד ישמש ממש נעל תאוות
הגופניית שנדילין והולכין תמיד עמו. ולעדך נתחילת שנת מ"ך למולדתו
לאחר שהשלש גולל נפש נהמיותו, מתחלת להתנוסן נו הנפש המשכלת
שנדילה והולכת ג"כ מיום ליום. ולפי שהנפש הזאת נעידה מלחותם מ"ג
שניס ע"כ היא חלושה ממנה. וע"כ קדמוה חז"ל שכי לנצות לו ילדים,
ע"ש שהניהם מושלים נמלעדי נוף ועלילותיו פלפ שהשכילה יותר תקיפה
נעצם. ומפני שאין נה דיעה לסוניית להכיר כעוד מן הרע, ולנחור נו,
ע"כ קלקולו מלך זקן וכסיל, ויל"ד ע"ש שהמשיל ממשלתו על הפסו קודם
הולדת פתיו הנקדש יל"ע, ילך משכן וחכם. והנה דוד המון העם מוסרים
מ"ע לדדך העצם ומקנלים עליהם עול מלכות יל"ד, וכוונתם היל"ע
לעובדו למלאות תאוותיו. עלדך נני עליון מוענים המכידים נעצמות של
זקן משמעי, ויוקעים כי מדם מהי, נאחריתו. ע"כ המה מזדרזים לעמוד
על נפשם ולפרוק עול תאוות הנהמיית מעוהם, פלל נריכים לזה מלחמה
מתוכה [כמ"ש מיזהו גנור הכובש את יצרו] . וזוהי סיבה יכולין לעצור
כח הניה לבוא לפועל ומופלים נחדב לו נשני. זולתי מיעוטע המישועך כמעלו
נדורי כח לפניו יתברך. וע"כ פלפ הגדול שענקים נפע"ה מזכה וזיכה
את הדניס לקנין לעבודתו יתברך, ומה גם לבנו לישק בן שרה ע"ה
מזיכה ליעקב בנו להעטיק י"ב בניס כולם תלמידים נחמים, ורק נחלוקתיהו
חסך הסי"ת וכתן מוסדם לקהילת יעקב את התורה שכנדלה לתנלין כנגד
של יל"ד. וכמו סיכול שלם לכסיא משל כניקה הדעם יותר מכלי כחו
ע"י

*) ר"ל שלימות החכמה והמידות. וזהו כוונו יתברך כשנ"ל כל מה שנרוח
ס"ק"ה נעולמו לא נרח חלה לכוונו: לכן כשלה שנלה נלפים מחוקק
ג"כ להתפאר נחצלת שלו ומידותיו תמיד:

(כ) חכמות, וביחוד (ג) הכמת הרפואה או (ד) מיזה מלאכה. ובכלל אם מותרי כל אלה לאיש ישראל מלך לתו הקדושה, ואם אין בהם גם טוב מיוחד ופחד תקלקול העתיד לבא על ידם. וכפי הנראה לא מבעבר אלה פחדתך, לך אציך המופלג כי המיס את לבבך, כי חדר מלך מדברי חז"ל במצוה לשוק קדושין שפירשם לו בפשוטם שוב שברופאים לגיהנם. אולם גם עליו כפלתי מלך, איך ניתנו שמל ישמלו עוד בדברים האלה. א ואם בבר נימי בעלי ה תלמוד התנו לקדושים למלכות ללמוד לפילו חכמה יונית (סוף פ"ז דס"ק) ג כפי פירש הרמב"ם (סוף סוטה) ודוד המפרסי, סיתה כוללת דק דמזיס ומדות ממעלי בעליהם, או לבון כפתר ומובבל אלל כל מוסר ומלבין שבי' כותב דק בדמז, שבאמרה בגזרה דק על מבעים פשוטים משום מעשה דשתי מחים במצולך סס. ואחז בפולמוס של טיטוס (סוף סוטה בגמרא שלנו) ומצולך בילובלמי סס מפני המסורות, ונפלא שמפני מעשה כזה של מלכיות עשו כן גם מבני קרתגא כפי בעלי הסופר לרומיים יוסטין (ספר כ' פ"ה) שבעת גלה זוימרתי לריומים שהכזר מלך ליליוים את מהלך חנן שר לצא הקרתגיים עם מחנהו, ונתגלת כתובה יונית, שפעו הזקנים ת ת זוימרתי לבן מית, וגזרו בהסכמת כל גדולי המדינה בלי ילמוד אים מבם מבניהם ושלאה כתב לבון יונית ואחנו הטענו מבם, בתה שלא נאסר דק לשון הבתה, ודק לבתון הטם לא לקדושים למלכות, וזה מפני שבעלי וחפשם כי' אז לכל היהודים העומדים בהיכל מלך, אשר לא ידעו בל המלוכד והבתוב בפסיפסא, ולא בן הסמוכים שלא היו הרומיים אז מקפידים בכלל, אם ידעו מאומה הסרים למשמעתם שלבושם וקפריסם אם לא; שלא אחנו ה יום בלנו שוויס זה, שבאמלים מקפידים מלך על ידיעת לשונם וחכמותם, ומדגיש בפקודות על בל איש ישראל, בשואל בהדיוט ללמוד לשונות, ומייסדים בתי ספר ללמד לבני יהודה התחלות בבנות, מפי החכמים הגדולים העומדים על משמרתם, בקריות דנות, בתו וויען, פרמג, פעסט, ולונדו וכל עדי הממלבה. לבוייסס. וכל אים יהודי הנלחי יוקע הנלחי לבדל בלשונם או לקרא בספריהם, הוא לשמלה בעמים, ומנוד לחם בלאומים. וכבר בתבתי ובשנו הסנדות על עניו זה בספרים רנים, ובשובך יעוין ע"ז בדברי שלום ואמת שחבר הרב המלין רבה"ו ז"ל ובתבתי דבני לעליון סס, עד שאחשוב לבפת יתר להעתיק עוד דבריו. ובמעט מן הבתב הוא לבאות מחדש זה אים רחי או טעם, ולמה מבזה את הנלחי בעמים דנות. ולבעתי לא בתפקק זה עוד שום מבם מיבדלל. ואם התבוננו קלת על לשון אים ספרים מהעתים, לא בוונו רק לאותם שבולנים דעות מתבגדות לדתנו בתו שדם"ט בקדמות העולם

יובל להתלמד לפקידות יותר קלות. דהיינו בימי הבחרות שבין ימי
מנוחת הכפש. לפקח בהם על ימי המעשה, ולהעלות החשבון מה שהרויח
בהם מיום מילוי לעזרך תיקון הכפש. ומח"כ מיום ליום דהיינו שאחר
ק"ש שעל המטה יפנה מ"ע לנחות את מעשיו ביום העבר ויקבל עליו
לתקן ביום מחר שע"י כך תתחזק בלבו אלת הזהירות ותשתרגן בכליותיו
אלת הזריזות ויום ליום יגיע אומר ולילה ללילה יחוה דעת להכיר בפסידי
המדות בללו ע"פי נסיון. ומחר כך יכול לחזור ולעלות מעלה מעלה
דהיינו כשיתחיל להלליה מיום ליום ומשת לבחת בהמלאת תחבולות קטנות,
ודרכי חקשים ילרף לו מהם בהנהגה כוללת כעין בנין אב מכל הנסיונות
הפרטיות. וגד"ה הבא יחזור ויבנה מהם כלל גדול בעניני העבודה מכל
הבחים. לכן אחר כחם וכמה בניס אל דביקה וחקירה בעניני הנהגה
והמידות כילך כל אחד יכול לבדר לו דרך ישרה שים גו תפלת לשונו,
ותפלת מן הלחם, אזי יבלו לו בעלי תורה והנהגה דבה בחכמת החבונות
דלמפרע ולהבא, ויעשה כמעיין המתגבר, להמליח תחבולה כללית
ופרטיית להעריך עסקיו לקבדים ולהפרידם ולהפנותם כפי הענין אזי יכול
לחלק כלל מחקרי החכמה הדוממה בזמת לפרקים, סימנים, סעיפים ודינים,
דהיינו בד"ה יסדר לו כלל עסקיו לבנה שלימה ולחלקם כפי ענין פרנסתו
ומעמד גופו ונפשו לי"ב חלקי הבנה. ובדאם כל חודש יסדר לו מעשה כל
שבוע ושבוע בבלי לגמור פרק לומו חודש. ובשבת יקציב לו סימן לחך
ליום מעסקי לומה שבוע ובכל יום סעיף מחולק לדיניס של כל שעה ושעה
למחר. ובלילה שלחרין יפנפש למלוח מלי לחבני ולמחי לחבני מעשיו יום
העבר וכן בכל שבת לבשבוע שלפניו כנ"ל. ועתה בני זכת עלתי הפוך בה
והפוך בה, והיו כל ימיך מדובקים זה לזה ירלת ה' יגדל כחך לכתוב
מנסיונותיך ספר נחמד לכל מבקיל דודם שלקים ותבלבה עלמות לוהבך היבן.

חק' מענדיל לעפין

ב

ג"ה יום ד' י"ב כסלו תקפ"ג.

שלום לך ידיד נפשי וחיים נריתי המבקיל המצוחר זך הבבל
להבין הבל ומלילם חיים חמודות ועוב לבב יקר נחבבת עתו,

מ' מ • • א • • • כי,

רבות בהתוממה בפשי עת אשר שלחתך לבבך עיבי, כי תבקש מבי עבה
על תורות לחיך כי' שם תביחבו ללמוד (א) חיזם לבוחת מר

(ב) הבמות

ג"ג ג') תפלה שלמי, וכוונתו בגד הסיליאלר שהחלו לו להתקרח, וחבדו תפלותיהם בלשון הסוף. ולפם שלא יהיו יהודי יהודאל מעותים ומוסיפים מהם פם יתפללו כנוסח תפלתם, ועב"ז נשאר הקדיש בלשון אדמי, מפני שנתיסד בתחלה רק לאמרו בבית המדרש, אחר התגודות, ומקרא יהא שמי' רבא לתגלתא (סוטה מ"ט ג') ומתקוש אחר הדבתי לחיות ע"ז. ולכן נאמר בלשון סיריאי הפם כמו נהא לחמא. והלל שנתה מצאל דגר בלשון בבל (תענית פ"ג) כמו תלמוד בבל שחובר פם בלשון הסוף. וזה הוא החילוק בין לשון תלמוד בבלי לירושלמי, שהתלמוד בלשון בבלי ובבדי והשני בלשון סורסי. חולם מע"פ שהמון עם יהודאל היו מדברים עוד בלשון סוריא גם לאחרי ממצאל הדומיום עליהם, מפני שהרגל, מ"מ לאחרי שהחלה לו לשון יוני לחיות מושלת בחזיון המעדנית נאחרו גם קצת חכמי יהודאל לכתוב בה שפריהם כתלמוד בבלים ויוסף בן מתתיהו שכתב וירידי המלכותו בשלכתו. ואיש יהודי שהשמ יחזקאל ואי זמן משע אחר החרבן, חבר מיד גיוסל בלשון יוני על גאולת מלרים, ומחבר בקלייאינט"ו המלכותו. וכפי השערת קצת חכמי העמים הי' בוכנו נשתר להלהיב לב יהודאל לתקות הגאולה. ורשב"ג התיר לכתוב ס"ת בלשון יונית (מגלה ט' ג') ודבי בנו אמר בת"י לשון סורסי למה לו לשון הקדש לו לשון יוני (ב"ק פ"ג ג') מפני שלשון סורסי היתה לו נוסחת כבר ונהגדת רק בפי המון יהודאל בלשון משכנו בפי אחיהו בני יהודאל היום בתרגות פולניא. ורלוי לאמר עליהם ג"כ, לשון יהודית דייטש בתרן פולניא למה. לו לשון הקדש לו לשון פולניא. וכן אמר ר' יוסי על יהודי בבל בימי מלכות הפרסיים, והיתה לשון אדמית נוחצת בבל ונשתתפת בפי הכמון, וגדולי האדן היו מדברים בלשון פרס, בבל לשון אדמי למה, לו לשון הקדש לו לשון פרסי (ב"ק פם) אח"כ כשעלתה ממצלת הפרסיים מעלה מעלה, עם לשונם ניחך, לז כתבו רוב חכמי יהודאל את חנוכתם בלשון הסוף, כדגיכו סעדי' גאון וכל הגאונים בתשובותיהם. ובה מבר דגיכו הלי ספר מקח וממכר, וספר שעדי שבועות, וכן הרמב"ם כל ספריו חון מספר יד החזקה, ומלא גם רבי"ף חיבר פלפולים בלשון עלגי. וכם כלם שמם' כתובות דיש פ"ח ופ"י בסוגיא דב' בסיס, ואחרי אדמי בר חמא כתבתיכו לנכבסי וכו'.

ב ובן לימוד החכמות בשמים הי' מותר ליהודאל גם מצומא לעולם, ודי לנו שמה שקבלו רז"ל את ידיעת השמים בשם חכמה, ולותם בלא בלשה שלמה בכל ספר משלי, וגם לומדיה בשם חכמים, אשר בחמת בבר קרשם כן ידעתי' (י' ז') כמו שנמלא בבריתא דספחים (ל"ד ז') חכמי יהודאל לומדים וחכמי חו"ה לומדים, וקצת בודקין שם והולו חכמי יהודאל לחכמי חו"ה, ול' יוחנן אמר כל הלומד דבר חכמה, אפילו בחו"ה נקרא חכם (מגלה

העולם, והבחנת הכסים נגד הנעצ. וכ"ז גם מספרין למדו המעיינים בחכמיהו, כמו רביהו סעדי' גאון, ור' שמואל גאון, ור' שלמה בן גבורל, ור' יצחק בן גיאות, ורביהו חיי' בעל חובת הלבבות, ור' יהודה הלוי בעל הכוזרי והרלב"ע, והרמב"ם, ורביהו זרחי' בעל המאור, והמעתקי' ממשפחה היקרה בן תבון מד (ר' יהודה) ובנו (ר' שמואל) ובנכדו (ר' משה) ור' יהודה מלחדיזי, ותלמוד הרמב"ם ר' יוסף בר' יהודה שליט נכתב ס' המורה, ור' מנחם בן הרמב"ם, ומשפחת הקטני המפורסם, ור' יצחי' הכהיני, והרלב"ג, ור' מסלמי קרקש בעל חור ה', ור' יוסף מלכו בעל העקידה, ור' מנחם בניאמי"ו בעל דרך תמונה, והרי' ערמתי בעל העקידה, ור' מנחם שלוש בעל נוה שלום, והרמ"ע, ומשפחת דילמדיגו הם ר' מלי' בעל בחינת הדת ור' יוסף קנדיה' בעל המלים, והרמ"ך בעל נתיבות השלום, זכר כלם לברכה ולחיי העוה"ב. מולם ללמוד לסוכות וחכמות מספרי תור"ה, אזה לא נחלק עוד רב לחך מדבכי ישראל, ולא יחלקו ע"ז מעולם כ"ח המוניים, אבל יחשבו כל העולה למעלה מעבלם הגם למזיק ומשחית, כשועלים את הענבים הגדולים בשבל הבוקע. ומי מנם כלהדבכים אבר למדו לסוכות וחכמות כי אלמו מספר, ויותר מזה ידלם המעיין. שרוב גדולי ישראל מכי לא כתבו ספריהם בלשון העמים אבל ישבו בהם, רוב אחר רוב. דניאל כתב ספרו מפרשב ג' עד ח' בארמן כשדים בלשונם. חל"ג בשעבו עולה הגולה לירושלים ועלה עליהם מלכיותם מלך סוריה ובאלו ישבו זמן רב בא"י, החלה גם לשון סוריה להיות שלטת בארץ, ונכתב בה ספר בן סירא, וכל מגלת תענית, ומוקה בתוכה (כתובות כ"ג ע') וגם לשם ושבר מכירת עבד (בעין פ"ה ופ"ו) ושטרי מקח (ב"מ ט"ו ע') ומגדות עבור השנה (סנהדרין י"ל ע') ולוחות שמואל הקטן (סוטה מ"ט ב') (והתרגומים על תנ"ך, (אך בשפרש קלת, שתרגום תונקלוס קדוש יותר ללמדני, ויונתן על נביאים קדוש יותר לסורסי) וכל תלמוד ירושלמי ומדרשים, ונודע שלשון בני סוריא קדושה מלך ללשון מדמי (עיין תום' ב"ק פ"ב ע' ר"ה לשון סוריא) אך מסוכה מעט שם שקבלה חיזה תיבות ובניהם מהיונים ורומיים שאלו לחלקם ושחתות בפיהם. ולו ידעו זאת בעל הערוך והמוסיף, לא יגעו לפעמים לריק למלוא חיזה מלות ממדרשים וירושלמי כתבניתם ממש בלשון יוני, רק בלשון סוריא מקורן, ושם בבל נשתנו כמו שהן לפניהו בירושלמי וזה בדור לבל מעיין. ולכן כמלא גם בתרגום יונתן על נביאים הדבה מלות יונית מטעם הנ"ל. וע"ז כיון בבל ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יוחנן שאמרו על יהי לשון סוריה על ישראל בעינין בו' (ב"ר סוף ויגש וירושלמי פ"ז דסוטה) ומה שאמר ר' יוחנן בעינין אחר אל יתפלל אדם בלשון אדמי שאין מלאכי השרת נזקקין לו (סוטה

ציד התורה פי"ל) "ומה שאמרו הדוחה חכם מלומות מצרך גדול שכתן
"מחכמתו לצבר ודס, כלומר שיש ללמוד חכמות הלומות, כי למה לא
"ילמדון שהן מן הס"י, שהרי כתן לסס מחכמתו יתברך. ואין שבדח להביא
"ראי' ממסכת מכחות שע"ל בן זומא (ג"ל בן דמא) בן לחומו של ר'
"ישמעאל, כגון אני שאמדתי כל התורה כלה, מהו שילמוד חכמה יונית,
"קדם שליו המקדש, והגית גו יומס ולילה וא"כ כלומר לחכמה יונית
"לסורה ללמוד כו' אבל כלומר לחכמה יונית לסתם הוא שהין לה שייכות
"כלל של התורה, והיל שמלילה לצד, אבל לעמוד על המלחות ושלל
"העולם, גדולי מותר ללמוד והכי מוכח לפירוש חכמה יונית הייטו שלילה
"ולבון. (וכעין פירוש הרמב"ם שהעתקו למעלה קימן ג') דצפ' מדובב
"שמרינין, של בית ר"ג התירו לסס לספר בחכמה יונית ומלאמר לספר
"ס"ת שהיל שייך של הלבון. ומפני כי לצד זה אין זו תועלת להבין
"חכמת התורה לכך לסקרוס, אבל לצדי חכמה אינו לסור, כי בחכמה
"הזאת היל כמו סולם לעלות בה של חכמת התורה. ועוד כי למה הי'
"קולטין מותם חכמה יונית סס היל לעמוד על המלחות שהן בעולם,
"הלא החכמה הזאת היל חכמת כל הלדס. אבל קצה הל לשמרינין שמדבר
"לא בשמים היל, אמר שמואל אין התורה מצוי' בלטנרולוגין, אמרו לו
"והלא לטנרולוגין אתם וגדול בתורה אמר לסס לא הייתי מציע בלטנרולוגיא
"אלא בשעה שהייתי נכנס לבית המרס כו' ולפי"ז אף שאר חכמות כמו
"חכמת הטבע לסוריס. אבל בפ' היטן אמרו אלא הניח ריב"ז מקרא מסבב
"וכו'. עד תקופות וגימטריאות שיהא דקליס כו' ח"כ כל אלו מותר
"ללמדס ומצוה ללמדס. ומה שאמר לא הייתי מציע בה אלא בשעה שהייתי
"נכנס לבית המרס. יש לפרש כי חכמה זאת היל חכמת חוזה בכוכבים
"אבל אינה לעמוד על מלילת העולם ושלל אלו, אבל חכמת מהלך
"הכוכבים והמזלות גדולי מחויב ללמוד. ולאי' לזה בפ' כלל גדול, אמר
"לך קפדל כל היודע לחשוב בתקופות ואינו חושב כו'. ואמר ר' שמואל
"לך נחמני מניין שמצוה לחשוב בתקופות ומזלות שנאמר כי היל חכמתכם
"ובינתכם לעיני העמים, הוי אומר זה חשוב תקופות ומזלות. ולא זה
"מפני שהאומות הס שרוצים להתחכם בחכמה זאת ביותר ואי' מתחכמים
"בזה בחכמה עליונה מאד מאד, כאבל יקוב, ותמיה גדו אחריס אחריהס
"ונעלו שרשס אבל שלחו ועמדו עליהס, וכמו שבא אחר שהי' נקרא בעל
"תכוכם חקשה (כיוון בלי ספק לקופערניקום שניהו הי' ושיחא דע ברמזהב
"הי' במקומו בעיר פרמג, עיין חפיסת ס' בחמך ובעיס) אבל נתן ניוד
"אחר. וכל אבל הביאו הרחשונים אבל לפניו ונתנו ניוד ומהלך לכוכבים
"ולמזלות ולגדמייס השמיימים, שתר את כלס ונתן ניוד חכמה חקשה,

ע"ז ע') ועוד אמר שם יהיו כל חכמי אר"ם וכו' (יומא ע"ז ע' ב' בהגהה מהוכח ובפלפה, שהמלחה דק בעין יעקב ולא בגמרא, ושם התוס' יבמי שם ד"ה יבמי מוריס שהיתה כולה בפניהם בגמרא). ובתדהם ליכם שם יאמר לך שם שים חכמה בגוים תאמין, שבאמר והשבדתי חכמים מאלוס, יש תורה בגוים של תאמין, שבאמר מלכה ושרי בגוים אין תורה. ככה לאמרו חכמיהו ז"ל בימיהם. ושם בזמניהו שומתיהו הטו כי בספך הבלבל, וחכמי הגוים יאמרו עתה כל תכ"ך בזתי מדבריהם בקדוקים וביאורי' נכונים וקדושים מאד עפ"י ידיעת חקנו לפה בזמנים החדשים מלשונות ערבית וסורית ומנדית וכנענית, שכלן לחיות וקדושת ללשון עבדית. ובפר חסד האמ"ן (בף ויגב)שפה העבדית היתה בעלמה בקלות בקרקע בארקא שפת כנען, ומטעמי החדשים שחקרו ודרשו היטב לחרי המקומות שבאמלים בתכ"ך ומלאוס במינו כלם בשימושיהם ותכונותיהם, ויוצעים עי"ז שמיכות הדבה מקדמות ופרשיות כמשם מוצא ביטוי' (ט"ו) ועי"ם בשימוי כל המקומות והדבה כמו זה. ולשכחו עם יבדלל הדוב מאתנו, שליכו לאחרי גיוס בחלתם היקדם מודעה קבלת יעקב, שבאלו נחות לשון עבדית ולא יבינו בארקא לך לפעמים דרך דרם. ושתי בחות מבני קנוות ידמיקוס, שהתחסדים והשתחבשים, הרלשונים יקחו למכסה עתק שלהם, את השאר הנודע מנעו בניכם מן הגיון, אשר בשמת לו פירוש אחר. והשחדים יאמרו שפה מלא, אין לנו חלק עוד בשפה עבדית, ובבדר ובלמוד דק לשון העמים, בכל הגוים אשר בזיבותיהו. הה! איך נואלו גדולי בית יעקב, התעו קליני יבדון את העם, ואין פותח פה. ולאחר לאמר עליהם דבר חכמיהו ז"ל (סוף פ"ל דסנהדרין) וכשפעי הגוים אשר בזיבותיכם לא עשיתם כמקולקלים שבשם עשיתם, כשתוקנים שבשם לא עשיתם, שבאמת השה יאמרו עתה עבדית ויבינו בארקא אשר היעד, ואין כאן המקום להאריך, ותבי זאת תשחומתיהו, שהנעתם שהבעתי לנו מלון הבזיתים. ולף גם זאת בהיותם בארץ מויבים, לא מאסתים ולא בעלתים לכלותם להפר בריתי אתם (ויקרא כ"ו מ"ד). שבאמר אלי ספק גם על הלשון שתהי' קיימת לעולם עם השומה בכללה. וכאשר לעכיכו, שפילו החסיל הגדול הרשב"ם ז"ל שראה בתשובותיו לפי זולך הזמן, לאשור שפרי היונים המבדילים בחכמת הלשונות והטבע, מפני שרובם היו כוללים התגברות בגד תורתנו הקדושה וכוונה למעלה מעל ארשט"ו (קימן ח') התנה בפירוש שבאשור לא יהי' חל רק על בער פחות מכ"ם שבה. וגם כל הגזרה אלו לא תמשך רק מיום שבתנה עד חמשים שבה ולא יותר. ומאחתי זאת אמרי שפר בדברי הגאון מהר"ל מפראג, אשר קדושתו ופרושתו כוללת בישראל, ורואים להעתיקם הנה כי כפלאים הם וז"ל, (שם' נתצות עולם

מלדכן, ממו כתפדה החנוכה ופירש"י להכתבו שקבוצה נפש נכפז (ע"ז י' ב'). ומצינו שמואל ומצלט הוו יתבי וקתני ממלא לחללי (סם ל' ג') ומצלא ממא (משמואל) כמה מאמרים ושונדות המובים על דוב ילינעו בחנכת כרפומה בכל חלקי ופרטי, ולכל מסכיל המסתוקק לדעת מה נאמר בה לפני מלף ות"ל שכח. נחשוב קלת מכם שקלרה. **בהרין ולידה.** שמר מין בשה מתעברת ויולדת מלא לרע"ח או לרע"ג יומים (כלה ל"ז סוף ע"ב) וזירושלמי פ"ל דיבמות ה"ל מוסיף גם לרע"ל. לוולם כבר הוכחתי בשקום אחר. שבטעות נפלה הוספה זו שם, ומלאתי בב"ל פ"ג (שמוקע מירושלמי כפי המועד) שלא נמלא הוספה זו. ובכיר שפירש (מאברימן) שהוא בן מ"ח ולא בן מרבעים יום. וע"ז הכריח שם בשם להקורות שבעל בכלה, כי מעשילה לא היו רקת' יום (כלה כ"ב ג') ושם נאמר שאני שמואל דרך גוברי, ל"ל נקי הי' בכך. ואמר שבשת זרע שפיכו יורה כחן היכם מזרעת (חגיגה ה' ע"ח ב') וכל שבשתה עבר שנים ולא נשלת הוא היכם מתעברת (יבמות ל"ד ג') ולפניכו מיתת שם כי אתת דבין שמר ר' יוחנן כל שבשתה כו' שמר רב כחמן שמר שמואל לוולם סתום, (סוטה כ"ד ב' ל"ב שליכם) הביאו שמר ר' יוחנן ל"ג וכו'. וכלשה גירסת זו שמתת שכן הוא שם ב"ג הל' כתובות קף כ"ג ע"ב לפוס ויעין). **בהנהגת ארם בעת בריאתו.** כי מקפיד מלך בשלנו החס שלי לשתות משקה מגולה, מפני שרם בל נחשים ועקלנים המצויים שם. ולא כי' סותה משקה שלל שלמנה, שליכה יודעת להזהר מגלוי, ומעפ"כ מצי שמשלי שתה משום דקפיד עכ"פ מקרושת (ע"ז ל' ב') כל הבריות יש לחם שרם, של נחש מימת, ושל שרלים מלקה. (שם ל"ח ג' ולפניכו הגירסא, של שרלים פיכם מימת. לוולם מרם"י שם ומדברי מגורת המשור סימן שע"ו נראה גירסא הנכונה מלקה). השותה משקים מזוגים שעבר עליהם הלילה בלי מתכות מתחייב בנפשו (כלה י"ז ב') מסכים לדברי רופאי זמניכו שמומחים ב"כ שלרם מתכות מתחייב מזיק מלך למשקה שנו. בקצת שם עומד כל ל' יום. לך בימי הקופר, וכשתחילו ימי הזקנה יפעע ויחזור ויפעע. ומי שבקיע שם ונלטען לפילו בתקופת תמוז עומין לו מרוחה בשבת וכן ליולדת (שבת סוף פי"ח) ועוד שם הרבה מעניין הקצת שם, קלתם מיוסדים על שנע שלנו החס. וקלתם על מנע הכבדים ועל חכמתו בחסטרולוגיה הכוזבה בימיו. עיין למעלה (סימן ג') מ"ש בשם מכר"ל מפרלב. בלום המוכח בדומחי פרסיי לא יחי' רק מעט, ופירש"י מפני שמוחים בשם המות (בעין ע' ב') לכלוך הלחם מביא לידי עוורון, לכלוך הבגדים לידי שוממות, לכלוך הגוף לידי לרעת וכאבים (בלדים פ"ט דיש ע"ח).

„דק שמוע שלמן כתב כי מדיין לא יוסל ליסד את הכל. וכאשר ישראל
„מוצאים תקופות ומזלות, ומותכים עוד עשם ודעת כי דבר זה היה
„מהלוקת בין החומות בזמן חבר תקצב השתם גלגלם וכיוצא גלגלם, ולא
„השוו דעתם, אבל חכמי ישראל אמרי הדבר מקובל בידם מפי משה בסיני
„שמסר לו הש"י הם נלבד אפשר להם לדעת האמת, וכך הוא, כי הדבר
„שהוא מקובל למו כאשלך החתם והלבבם חומדים — החומות — על זה
„שהוא יותר נכון, ויותר מקובל. ומכ"ש כאשר כי חכמי ישראל הראשונים
„שהיו יודעים כל הדברים על אמתתם כפי מה שקבלו מפי הנבואה,
„ולבך ע"ז נאמר כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, ומזה נלמוד
„כי כל דבר שהוא לעמוד על מהות העולם ים ללמוד ולעמוד ומחויב הוא
„זה, כי הכל מעשה השם הוא ויש לעמוד עליהם ולסביר עי"ז גודל
„אמנם עדיין נ"ע, שהרי אסור ללמוד תרב שאינו הגון כמו שהתבאר
„למעלה אבל ר"מ שלמד תורם מאחר, וגם זה אין לרבי דבם אמר בשהוא
„לומד מפיו ויש לו התחנדות וחבוד אל הדב שאינו הגון שמקבל ממנו.
„ולבך אסור, אבל מן החבורים שחברו אין חייב זה. מ"מ נ"ע ללמוד
„חבורים אשר בהם דברים בגד תורת משרע"ה אחיזות העולם ובידיעת
„הש"י, וכו'. אך אמנם אם דעתי כמו שאמרו ודע מה שתשיב לאפיקורסים
„דבר זה נוראי מותר כדי שידע מה להשיב" וכו'. ע"כ דברי היקרים.
וכבר הרחתי למעלה, וקראתי בשם את רוב הגדולים שלמדו גם ספרי
אדם"טו.

ג **וביחוד** חשבו חכמת הרפואה למועילה ויפה לכל חכם ובעל דת.
ושמואל דהלכתא נדיני, ורבי' חכם גדול בתכונת השמים, הי' אסוף
רבני. ואל יתמה כשיל מתעקש שרבי' רופא כדבר ליזה שעלי שמות,
וקיצונות, שבפירוש אומרת (ב"מ פ"ה ס"ו) שרפא את רבי בסמי מרקחת,
והיו שמים לעיניים יקרים בשם, ובקלפין קלורין אמר שמואל (שבת
ק"ח ב') ושסוטה (י' ס') היכי אמי פרבגדא, אמר רב נחמן כאחט שבבד
אחי, אבא יהא, אילכא לאמלי מרבי שמעא לי' ע"ב. ובדלקה שר"ל משמואל
שרבי' רבו מוסבח, ומ"ב לאמר בלי ספק חכמה זו על סדר נכון בסיניי
אחילות והסתיים על הדרך שלומדים אותה היום, ולכן הי' נקרא חכים
(ב"מ שם) שאינו שם כללי לכל חכם, רק שם מדעי שיקראו העדבייס
לכל אים אבר גמר למודו בחכמת הרפואה. מסניס ונקרא בשם (האקטאר
אעדיליני) בימינו. ובשבת (קכ"ט ס') קראו מאבלא שרי' חכם אר"ם לשמואל
חכימא דיהודא (יודישטער דאקטאר) ואמבלא זה קראו הגמון בעל היוחסין
חבדו של שמואל ובסדר הדורות כתוב וז"ל ותמוה שקראו חבינו ע"ב.
ותימה על החיבתו, שהלא מלינו בדבי בחמת אינטוניום ובדב בחמת

כלל לזה דופקים זימים הסם, רק מלומר היטב בספרים המבוארים מחכמת הרפואה הטבעית עד שבתפרסם לדופק מומחה ויבי׳ נקרא חכים בכ״ל. ובירושלמי (פ״ט דבטין הי״ל) לימא דשמואל לייר חדותא ר״ל בחתימתו. כ״ל שזה הוא סימן לדופק מופלא זימים הסם ובאדן הסוא, כי התמדים ומי התמדים הי׳ בשלשו הסם הכללי לתחתוניות ולחולי מעייס, מפני שמצטברי׳ ומרפקים, ורב בנחמן לבבל כתרפא משמואל מחולי מעייס שלו ע״י שכר (שבת ק״ח ח׳), ומסתם שכר בב״ס הוא שכר תמרים, ושכר שעורים נקרא שכר שמרי עיין דיש פ״ב דפסחים שכר אלא מתמרים שמרי ובדם״י סס. לפי שבאותן הימים אין מוכנין לעשות שכר אלא מתמרים ע״כ. והבאים מא״י לבבל ולא הורגלו עוד בתמרים הי׳ סס לו בשכל שלסס מצטלים אותם משל. עיין תענית (ט׳ ב׳) אלל עולא אין לעשותו התמרים בלילה, בעת נחו מא״י לבבל מפני דב הדבש המצוי בס. והוא בעלמו אמר והוא אלל רבינל בי׳ מ׳ יום (שבת ק״י ח׳) ושם עוד על מי דקלים (והמה תמרים כמ״ש בעזרן ערך דקל) נסף קמח מדפי אין שכרת מצטבל, ואין כי היכי דעיילי הכי נפקי׳ אמר עולא לדידי אתי שיכרא דבבלאי ומעלי מיעייהו. ובכתובות (י׳ ב׳) תמרי מחממות מבעיות מחזיקות כח ומצטלות ולא מפקות. ושוב שם מצטלת מחצבה לעם וחולי מעייס ותחתוניות, ובתענית (כ״ט ב׳) לתת לכס לחדית ותקוס, אמר רב אלו דקלים ובלי פסתן, והדדם נפלא לכאורה. וכ״ל דדדים תקוס מלשון תקות חוט הסני והוא בגדי פסתן, ואחדית על דקלים שמושלין לתחתוניות ונותנים שלשול כאשד הושיל לעלמו, ואין זה זד כלל בדרך דרם. ובכם מע״ס שהיו משתמשין מי דקלים ביותר לשלשול מ״מ היו משתמשים גס לפעמים גס לצאר חליים והיו מחזיקים אותו לרפואה כללית (מוניווערזאל = אייטטעל) כמו מ״אלעבוב במוסאק בימינו. עיין שבת (ק״ט ב׳ במצב) כל המשקים שלס שותה בשבת חוץ ממי דקלים מפני שסס לירוקה. וכבר הזהירו מהסיח לכתובות (י׳ ב׳) שסס מחזיקות כח ומצטיעות. ושם עוד תמרי שחדית ועדנית יפות, שלסדים אין כמותן ואנוי לשל מצוס שלו לצאר כשלא מחזיקות את הגוף מאד, ובעזוך (שבת גליל ב׳) ז״ל כמו מי דקלים שסס יזועים שמועילים להדיק״ה. וחולי ג״ל לירוק״ה. ושמעתי מפי ב״ג רופא מומחה וחכם גדול מוהר״ל יעקבזק דפאפאדט כי׳ שעוד היום מצטמצים מי תמרים, לכמה חוליים ובידוע לחולי הבטן. וכפי שהבטחה הי׳ אז מכבד הרפואה בתמרים כעין מכבד קלת המרפאים בימינו בעמות וחגסים (טוזבטקין) המצטלים ב״כ ושל״כ מוסיפים לומן. והכה חדותא פי׳ חדיות ועבסים של דקל וכמ״ש בעזוך — וחולי גס זה בכלל בדרם שחדי״ת לבעלה תלבון חדו״תא וחד״יות —

הרואן פניו ואינו מנגפם יפה העור מתקלף מהם ומלטלטים, ודפוסתם לדחקם צמי תדרין, (שבת קל"ג וקל"ד). הדומה לטעום טעם מיתה ילבש עטיל וייען (יומא ע"ח ב'). כולהו שקייני (פירש"י מעשים לרפואה) מפסח ועד עצרת מעלו, (שבת קמ"ז ב'). ונדלה שמצוקת הסם הם כמו מיתי מתכוניות שלנו (אינערל וואסטער) ובקומה, והעת הסיח היא הממוזגות כחום שם בינוני. עד מ' שנים מיכלי מעלי מכאן ואילך מיצתי מעלי (שם קכ"ג ב'). היוצא בתענית נקדש חוטף (תענית י"ח ב'). מסכים למאמרו במקום אחר חטוף וחכול חטוף ואיתתי דעלמא דאזלינן מיני לבי הלולא דמי (עירובין כ"ך ב'). שיכוי ווסת תחלת חולי — ועיין בגדסי — מעיים (ב"מ קכ"ו). והקפיד מאד בלי לעשות הטלת מים, עד שמחד לרב יהודה תלמידו העומד עמו בשיב"כ בכהדעא, שיכנס לחוץ כשמח והשתן לחוץ (כתם י"ג ב'), ופעם אחד הי' נדיך להטיל מים בעלמו בעת דרשתו ואוה לעשות לו סדין למחילה בינו ובין העם והשתן (בכורות מ"ך ב'). ונדלה שכן הי' במנהג בחלנות החמים, שהרי מצינו הקפיד גם על זה, שאמרו אתה מפסד ליקח לך סדין ומה יעשה אחד שאין לו, יסתכן ח"ו, (שם). **בחליי האדם**. פעם והסיר ל' ממך כל חולי, זה הדוח. ופליג עם רב לאחד ל"ע מתיס בעין הרע וע' בדוח. והוא לאחד שכל בדוח (ב"מ ק"ז ב'). ר"ל דוח המקרר, ואמאחד ר' חניכא אמ"ז שכל בלבם, ואמה שוניס רק בלשון, ואר לאחד אחד ואר אחד ולא פליגי, לפעמ"י שרש"י פירש שם דפליגי, שכח היוצאמי (פי"ל דשבת) נגד פירושו לאיתא שם בהרי שמואל ור' חניכא לאחרו ל"ע מתיס בדוח. ומקדש מלגו מחלה המתיתה ע"י חויק המתזיק לותה מתיס לחיים ומתקוס למקיס (מיטטעקענדע קראנקהייט) בשם רוח רעה, שכן לאר בכלא שוטה רוח רעה שורה עליו (יומא פ"ג ב') ודו פליג שם ואחד נסיס כשפניות משחקות בן. ולזיל לטעמי' בשבת כל חולי ומיתה שלא על דרך הטבע. **בטבעי העינים**. לאחד עד מ' שנה הדמעות חוזרות לעין, מכאן ואילך אין חוזרות (שבת כ"ח ב') ובכך הדאתי למעלה שהיו שמים שלו לעיניים ילושים בשם קילורין לאר שמואל. ובכ"ז לאחד בעלמו טובה טפת לוז אחרית ומחילת ידים ורגלים בחמין לכאב העיניים, מכל קילורין שבעולם (שם ק"ח ב') מסכים למאמרו במקום אחר, כל המשקים מרפאים את העין לך מעכירים תוכו חוץ ממים שמרפאים ואינם מעכירים, (שם ע"ח ב'). ומסיים לקוטים מלה בהערה אחת, והיא שבכל הרפואות והסגולות דרים פ"ז דנטין, ובל פי"ח דשבת מן קף ק"ט דיש ע"ג, עד ק"י סוף ע"ג לא נמצא שום רפואה או חיזוק כלל בהכתבת מלה משמואל וזה רמי, גדולה למה שכתבנו למעלה, שלא הי' שמואל רופא בסגולות

טוכלת לעשות כן לכבוד דבו המובהק הרמ"בן ז"ל סבי' רופא, ובכה מע"פ שמלפה סבי' הרמ"בן לפעמים מדפא בסגולות וכמו שכתוב עליו פתלמידו הרשב"ם בב"ות (סי' קפ"ז ושי"ב) סבי' עושה נורת לרי' בתחת לחלי מתניס, ויתכן ג"כ שעליו כיוון הרש ל' קלונימוס בר' קלונימוס סבי' חי בימיו, בם' לחן בוחן ע"ם, שמתלונן ושוקמל, בלמדו ויש בישנה בלמי טחורים לתחתוניות ותבנית לרי שוגג לחולי הבליות, לדבים הללו מבק ע"ז הם כך ע"כ: וכשב הרשב"ם עלמו כתקשה בם בתשובות על מולו בשנשה הזה: מ"ם מפורש ב"כ בשקוט לחמ, סבי' ב"כ רופא ע"פ מלכת הטבע. עיין תשובות הרשב"ם (סימן ק"ך) שכתב, ואני לשיתי לח למב"ן ז"ל שכתעסק בשלכה זו (מלכת מילת) לצל הבכרית בשכך ע"כ. ובגדק הבית ליוסה דשה שבדפים בפ"ע (סי' קכ"ך) מביא בשם תשובות הרשב"ם, שהעיר על למב"ן בשנה רפואות לבכרית כדי שתתעבר. ודבינו יוסף כתב לו על מעשה זה, תבא עליו בדבה שלחה מדבה זרעו של עמלק ע"כ. וזה דבינו יוסף הוא המוזכר בתגרות הרמב"ם שבתב מעריכים למדיבם עם דבו ר' שלמה אאונטפעליער להעלות על ספר המולם בם המדיבה, ולא עלתה בידו כמו שהעלתי לאיות מוכרחות ע"ז בתוקם לחר. והמדפיס הרלשון של התגרות לא ידע זאת ומדבר על דבינו יוסף כמו על לחר סדיקים. כשיב לרמב"ן וכשמעה מה בפיו על דבר המעשה דסוף קדושין טוב שבופלי' לבהכם, שבזוב חסידתו ולהבתו לת דברי רז"ל לא פי יכול להחזיק מעשה מעושה כזו. לחרי שסוף בעלמו פי' רופא, וז"ל בספר תורת השלם (שער הסכנה) תו שלאדו טוב שבופלים וכו'. לגבות דבכן של רופלים בפשיעות וזלזולת שלהם בלחר, לצל לא שיבא חשם ליסור בדבר. כלך שעלמו בם כמי, טוב שבעתים וכו', הא שלו בהב כשורה כ"ם שהוסיף זכות לעלמו. שלומבתו לומבת לסטים ולא למך ממעשיהם ע"כ. ובם' שלים להחכם מו"ה יש"ר בסוף תשובתו לר' יחזי' בר' יהודה (לך ס"ך) בדברו סדה על שלל החכמות שמיכן מחיות לת בעליהן בימיהן, כתב על חכמת הרפואה, וז"ל: ובבית לה (ר"ל בלמוד התלמוד) היה מלכת הרפואה שלה זלוע עם בגודה, ושם ואפלדים ע"כ. ומלאתי אחן לי בספר היקר בפתוב ופלח, שמחבדו ר' יצחק בפרחי ז"ל, בי בימי הרשב"ם וז"ל (סוף פמ"ך) מסתבדש שבקיאת זאת החכמה בל הרפואה. היה בידיעת ספרי העמים שהם אתבו ביום בספרי "בנקדוט (היסטאריא — הערבייש אין לכם אות פ"ף, וכל מלה יונית "בשות פ"ף, משתיקים בשות בי"ת כמו טריפֿאָן כותבין טרבוזם וכדומה)— "וגלוסם וזולתם. ואעפ"י שיש עמהם שרשה מעניני הרפואה בחכמת "התלמוד, כמו שם' שהיה שרלים, ופ' מי שלאתו, ופ' אין בין המוכר

מעתה נבין למה הי' התימת שמואל חלושה, שאף כזה שהיו מסתמכין שפיו לרפואה כללית, הי' מורה על החולה שהוא רופא לעולמו. ועלתה עוד שע"י חכמתו הרבה בחולה לחזרים, לכן הי' נקי ב"כ מאד בטריפות הריאה. עיין חולין (ל"ה ב' לפי גירסת ר"ח) שאלה ל"ג גוזלים של שלוה בטרפות לר' יוחנן להלות לו שוה (שמואל) דנו. והכה ר' יוחנן הי' מפורסם לחכים בטרפות, על שבאה דבא לת כל לחך מבני בניו דב יוסף ורב' מסרסין נאמרו חכים בני בטרפות כי' יוחנן (שם כ"ח ב' ו' וכ' ב') ולמה ס"ב שמואל להודיע לר' יוחנן שגם זה הוא (שמואל) גדול ממנו הרבה. ואולי לפי בעבור כן לפקוח הלבלא כולה, דשמואל נקר דב, מע"פ שבכל מקום הלבלא כרב בפיסולי מ"מ זה הי' שמואל נקי יותר, וכמו שממונא דהלבלא כולה, לגבי דרב מפני שהי' עושק בו יותר, וכמו שהוכחתי זלת שמקום לחר דראוי כפלוגתא. ויש שמך דרב שעלמו חבב לת שמואל לגדול ממנו בטריפות, משכיח לחולין (כ"ג ב') הכיח שרקפא לאחת לקמי דרב שדרי, לקמי דשמואל ע"ש פלפול למה שלח לא לגבי דשמואל. ולדעתי מעשה הכ"ל שנדבר זה חבבהו לחכים ממנו, וגם שמואל בעלמו עם כל מדת עניה שלו אבר הרחת ממנו בחק"ת, חבב לת כפהו לגדול מרב בטרפות, וזה נראה מכיחה פשוטה שלו על רב, מי הכי לחר לחבב לא ידע בטרפות ולא כלום (שם מ"ה ב'). וכן ר' חכיחא תלמיך לגיכו הקדום הי' רופא מובהק, ולחר מימי לא שלטני לחם על מכת פרדה לגבה וחי'. (חולין ז' ב') ושתיר לר"י בן לוי לעשות לו רפואה בשבת (יומא מ"ט ב') ולחרינן שם דבקי בדפוחות הי'. וכמו שמואל לא הי' רופא בסגולות, שהי' חולק עם פעולת הכיסוף ולחר אין עוד מלבדו בתיב, (חולין שם) ובבר הבחתי למעלה בשם הירושלמי פ"ל דשבת, שלחר גם הוא כמו שמואל ל"ט מתים בדוח. ובשם במדת שלו (ב"מ ק"ז ב') לחר הכל מתים בנבה לא כדב לחר ל"ט מתים בעין הרע. וחדוק גדול דבגמרא שלנו (פ"ט דגטין) נאמר גם עליו מה שנאמר בירושלמי שם על שמואל, ר"ל שהי' מנייר חדוחת בחתימתו, אין ספק ס"ב שטעם לחל לשניהם, שהי' שניהם רופאים מובהקים. לחריהם הי' רופאים לדיש בישראל שהיו גדולים בתורה וחכמידות, ומי לנו יותר מפורסמים מזה ובודעים, מהרמב"ם והרמב"ן ושולחם הרבה עלמו מספר ובהיו רופאים מלומדים בשני הספר של החומות. ול יהודה שלבלאר (היפה בלשון ערבי) שהי' תסיד גדול ולמה כפי דעתו לחלוק על פרסום ספר המורה, והי' רופא בן רופא, וקורא לשניו הכשיב הגדול מ' יוסף ז"ל. ובחדש הרמב"ם שהאיר למעלה, שבאחר זמן חחשיס שכח לא ילמוד שום כעד פחות מבן כ"ה שנה מיום הנחתו, הוחנה בפירוש מון מחכחת הרפואה. ובלתה שקלת

הוכוח

ולא היו שם מעורבים, אלא זהבים (גולד = מרבייטער) בפני עצמן, וכספין (זילבער-מרבייטער) בפ"ע, וטרסיים (קופפערטאידע) בפ"ע, וגדליים (וועבער) בפני עצמן ובשלכני' לו ענין בכגם לשם, כי מכיר כל בני חומתו ובפה לשם, ומתפרנס הוא ומבני ביתו (סוכה כ"ח ב') ובתוספתא (פ"ד שם) מסיים, ומשם פרנסה יוצאה לכל ישראל, ובאמת אלכסנדרי, היתה מפורסמת בגעלי מלאכות יהודים, ובשהגלכו בפ"י חיזק בעל מלאכה לו כלי יקר, שלחו לשם (עיין יומא ל"ח ב') שבלחו מיהודים לאלכסנדרי, להביא משם חופים גם מבשמים, ולתות בחצר קלינותא (קאַרינטיטצם ערן) ושמיהם מפורסם בכל זמן, לשער העזרה, ואע"פ שגם בירושלים היו חומנים הרבה, שהיו יוצאים תמיד לקרות מביאי בכורים לשחוט בשלום (בכורים פ"ג מ"ג). ובקונטין (ל"ג ב') אין בעלי מלאכות רשאים לעמוד מפני ת"ח בשעה שעוסקים במלאכתם. ובשם תנאים ואמוראים שבאנו את המלאכה, משם שאמרו מאמרים בשמה, בחותם שבאנו, ועוד ר' ישמעאל שאמר ואחרת בחייו זו חומנות (ירושלמי פ"ש דפאה ע"ב) דמקשה מעתה אסיר למיכל לעולם את זנו חומנות, בגין דכתיב והגית בו יומם ולילה והא תני ר' ישמעאל ואחרת בחייו זה חומנות ופירש בי"מ שם בלומר דכל"ל והגית בו לאו כל היום וכל הלילה ע"כ. ונראה לחזיל לטעמי' דאמר בברכות (ל"ה ב') לפי שכאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, יכול בדברים בכתבן ת"ל ושפת בגוך כהגי בשר מכהג דרך ארץ. ופליג עם רשב"י, דאמר התם בזמן שישראל עושין לוגו של מקום מלאכתן בעשית ע"י מלחים. ואחרי קאמר עלה הרבה עשו כל' ישמעאל ועלתה בידם, כרשב"י ולא עלתה בידם. ונראה שאמר ממנו ר' מאיר תלמידו, שאמר בא ולמה בשה גדול כחה של מלאכה, שור שגעלו ממלאכתו, חמשה, שם שלא בעלו ממלאכתו, לדעבה (ב"ק ע"ט ב'), ותתוספתא (שם פ"ל) אמר ר' מאיר כמה חביבה מלאכה לפני מי שאמר והי' העולם. ע"ש ענין יקר. ואמר עוד לעולם ילמד אדם את בנו חומנות קלה ונקי, (סוף קדושין) וכוח עצמו כי' סופר וכותב תכ"ך ותפילין ומזוזות. ובגמרא ל"ב נתן פסוק מיוחד, כולל מאמרי הרבה חכמים בשאר במלאכה ע"ש פי"ח, ובגרכות (י"ז א') מדגלח בפומייהו דלבנן דיבשה, אלי בני, וחבירי בני, אלי מלאכתי בעיר והוא מלאכתו בשדה, כשם שהוא אינו מתבדל במלאכתו כך אלי אינו מתבדל במלאכתי (כפי גירסת העורך הנכונה על ענך בגד בלשון רשתון) ומזה נראה ב"כ שהנתם את מרימת הרשה. ול' יוסף שהתעסק בלחיים, ואמר גדולה מלאכה שמחממת את בעליו (בעין ס"ב ב') ועפי"ז נראה שיפה פירש"י (ב"מ ל' ב') על דרש ר' יוסף, והוקשת להם זה בית חייכם שר"ל ללמוד חומנות להתפרנס, לא כמו

„וכמה מקומות שלמדנו בכתבים והקילודים, ובסגולות העקרים, ובסגולות
„הקמיעין, אבל מיוחד להם ז"ל בזה, לימוד כמעט לחתנו והולדתנו לאותם
„הספרים, מפני שהם מסדרים אותם בחכמה, תחלה בנתח לימודי הלשם
„ומתכונתם ובמזגיהם, והסגות והמקרים והחלים וההולדות והרפואות
„הכל בסדר נכון. מהם תלמד חכמה מפולמת. ובזה הזכיר הר"ם ז"ל
„בענין הרפי פי"ז מקדוש החדש. ולפי שפיק שהכל לי' עמנו ובזמן גלותנו
„לאדם חכמת חכמינו. ומלאו העמים ספריהם והעתיקו' על שם במעט
„שיהו שעבו בהם. אבל מ"מ חכמים לחוך והרופאים לחוך, וכדאמרינן פ'
„בהפלת, מעשה בלחם אחת שהיתה מפלת בפין קליפות לקומות.
„ובאו ושאלו לאבא ואבא שאל לחכמים, וחכמים לרופאים. למדו לשם,
„שאם זו מכה יש לה בתוך מעי'" ע"כ. מכל זה נראה בעליל שחכמת
הרפואה שכחה תמיד אצל גדולי הדור, וכבדוה מאד. ולמתעסק הרופא
לחלק בין מלאכת רפואות החליים (אערצלין) ובין מלאכת רפואת
הפצעים (כירורגיע) ומבדיל הרמבנהם ויקטין הסבי', בניגוד לו דברי
הרמב"ם זצ"ל, מסבירים על ורפא ירפא, שאם רצתה להפך שרשות שבתורה
לרפואות, ניתנה רק לרפואות פצעים לבד. ואם כי לא סמכו כל חכמי
ישראל על דבריו אלה כנ"ל, ע"פ רואי למאר לא תהא גדועה
מלאכה המסוגלת בפי כל, ממלאכה אשר יש אחר שתין ידו מחזקת עמה.
ד ועל דבר לימוד המלאכות הנה לא יתכן כלל לדעתי סיפול תחת גדר
השלמה. ומי לא ידע מאשה מפורסת של שמעי' ואבעלין (פ"ח
לשבות משנה יו"ד) לסוד את המלאכה ובאו את הדבנות ואל תתועב
לדעות. ולפי הנראה בימים הקדמונים הסם כמו ק"ס שניש לפני החרבן,
לא הי' עוד המסחר בפרן בישראל, והי' להם רק שלשה דברים להחיות
את נפשם ובתם והם (א) ע"י מלאכה, (ב) על ידי הולאה ולימוד שהי'
נקרא דבנות והי בועלי' שכרם מתורתם בלבנה (בתורות ק"ס וק"ו)
(ג) ע"י התמנות ושדרות על נכרי המלך או העיר, שהי' בועל שבאו ממלך
או מלשם המדינה. ובאחרו השלמים ז"ל בלשונם שהיו המלאכה ובאו
את המחי' שהיו ע"י שבי' שהיו הדבנות, ובדרך מוסר הרחיקו מן
השליטת שמשחתת לרוב את לב בעלי'. ובדבנות מצוי המבזוי וגם בעלי'
בוזים בדעת אחרים, וכבנים מקופה של צדקה. ואל תתועב פעל מוזר
ותרגומו (בעקעניע דיך ניכט זו מירגענד מיינעם מאטע). גם בגייתא
דקדושין (כ"ט ע"ב) הלא חייב ללמד את בנו אומנות. ר' יהודה אומר כל
שאינו מלמדו אומנות כאלו מלמדו ליסטות. ואפילו למדו כבר את בעלי' (נדרים
מ"ט ע') ובאבחו את דיוקלטיון על מלכותו' ובאורו על יהודל שם אמר,

שומעת דצפין לעמוד מפני ת"ח כנ"ל (חולין כ"ד ב') פירש בערוך פתולמה ל"ל שלחני המחליף מעות! וכן פירש"י. וע"ש שהקשה לפרש למה קורא למחליף מעות סומן. ולולא דבריהם הייתי אומר שפתולמה הוא עומד שלחנות (טישטער) על מקל מי תתולמה כנ"ל. או שהוא חייט תופר בגדים מלשון פתורי בגדים (כ' ח') שפיזורו בגדים תפורים. וחוב הוא לדעתי על כל איש ישראל יודע ספר, להרחיק גזות זאת, ולהסיר מעליהו עליות דצדיק לעמד כרפיס תכחו כרפיס מכל מלאכה, שעבור שת"ל בתלמוד מכעורו ממנה וביחוד מחדיות שלה. ואמו אין דצדיקו עתה לא בענין ליחוד מלאכה, שהוכחתי כבר בזכי המצוכיה' על פניהם מהמקומות שהבאתי. וכן מחדיות שלה, עיין לעיל אות חלקי. ול' יעקובאל, ולבן ריבבה, ועלה קרוסה, ולד הוסף ומכה מחמירים. ונקראו המוחמים, עוך מסידים. כמו שאמרו: ת"ר מסידים הראשוני' היו מלכיעין קולותיהן וזכיותיהן בחוך שלותיהן, ומעמיקין להם ג' שפחים שלא יעבדו המחריפה (ב"ק ל' ב'). ועוד, ת"ר מעשה בחסיד אחד שנתפללה לו פרה בתוך שלהו כו' שנת (ק"י ג') ושמעון היה המלפה שלא לפני ל' גמליל (פ"ג דפאה) ועם שנשלות פעורים מלהתפלל ופ"ע מוציאים (סוף ל"ה) ולעל אמר במועמת מיניהו ללא תיתו קמאי לא ניומי ניסן (עת הקליר רמ"י) ולא ניומי תשרי (עת לדינת הגשות והשנים) כי היכי דלא תעללו במזוניהו כולא שתא (שבועות ל"ה ב') וכאלה רבות מאד: ול' נהולאי לאמר (סוף קדושין) מניח אני כל תומות שבעולם ואיני מלמד אלא בני אלא תורה, שאין שיחיד בולך הוא, בגד כל המון מכתים שהבאתי, שלשה שבכולם אמר כן רק על כפשו מניח אני כו' כלו' אני לעצמי מעשה כן, ולא אלוה לאחרים בזאת, ואולי מפני שהוא ית' אלה גדול בתורה, ומי יכולת בידו ללמד את בני תורה, וגם לפרנסתו אח"כ. אולם מה יעשה השים אשר אין יכולת בידו ללמד בעצמו לבניו, ולא ע"י מחרים, ולא לפרנס אותו אח"כ, יניחהו לילך בטל? או ילמוד הוא ע"י הקבל לגמוד דעת הבריות ח"ו? שכזה יהי' טרף ולחם חוק נפשהו? ואולי ללמד ע"ז כמאמר פליני על ר' ישמעאל שהשלמו, שהרבה עשו כל' בחולאי ולא עלתה בידם. העולם מכל דבריו, שלמוד הלשונות והחכמות, וביחוד חכמת הרפואות המחלות או הפלעים והמלחמות היו מעולם מותר ומצוה אלאו. וחכמים גדולים התעסקו בהם, והעלה היעולם לכל אדם יפר, אשר אין יודו מסבת לתת לבניו פרנסה הבוכה. ע"י לימוד התורה כל היום, שיהנהנו גם לאחת מאלה המלאכות ויקבע עתים לתורה. אך כלופם ומזהיר בתחי בקלה מגדתי שאם ישים בלבבו למלאכה לעיל רצתי ללמוד אם אינה לשון או פרנסה. ינקה אם מאחר] מידיהו שיהלתו קודמת לחכמתו אשר ישים

ספירה ע"ז במקום לחד (ג"ק ק' ס' יעי"ס) ונלפה שסמך בפירוש ניח חייבים זו תומכות על דדם ר' ישמעאל שבאלו, ואחדת בחייב זו תומכות ומדמדם קבלת, דני בשם עזה יקושה לחמר, קבה לך לדני תומכות עם דברי תורה, מ"ט דכתיב דלה חייב עם הלשה לשר לחבת (בס פה שמכו בדרם מלת חייב ע"ך ואחדת בחייב זו תומכות)· ליבא לחמרי יביעין בתורה בימות החורף ומלאכה בימות הקין· ע"כ נרלה שר"ל בקין עבדו שדותם· ומשם היו בעלמם בעלי מלאכה, כהלל בעניותו שהי' חוטב עלים בפי דברי בעל חוטת הלבנון (שער הפריסות פ"ה) ודמע"ס בפירושו לאבות (פ"ל) וס"ות ריב"ם (סי' קכ"ג) וכ"מ (פ"ח מהלכות ת"ת ה"ט) לשיי"פ שלח יקשתי להם מקור בגמרא, ובירושל (ל"ה ג') שמספר מעניות הלל שהי' משתכר בכל יום בטרפיק ולח במלח שהי' חוטב עלים· וכמדומה שמחלף בלבם הלל בר' עקיבא כי מה שמלח בירושל שם על הלל שמחייב לח העניים, כמלח בחוטת דר"ן (פ"ו) על ר' עקיבא· ושם ליתח ג"כ שהי' ר"ע בעניותו מביח חבילה של עלים ומוכר ומתפרנס ממנו· עכ"פ לעניניט יספיק שהלל חו ר"ע הי' חוטב עלים· ובמלח עוד לחל ר"ע שכשכר לחל ר' לחזור בן הורקנוס לפועל על ג' סניס· עיין שם (קכ"ז ג') מעשה בחלם לחד שירך מבניל בעליון ובשכר לחל בעש"ב לחד בדרוש וכו' מעשה יפה מלך לדון לח החלם לכף זכות· חלח חלח נזכר שם מי סוף העש"ב ומי הפועל· ממנס בשחלתות (פ' שמות) חוסף שר"ע בשכר ל"ר לחזור בן הורקנוס· ודבדי בעל השחלתות נודעים לדברי קבלה· גס יש רחיות להוספה זו, שהסיום של בעש"ב מורה ע"ז שחמר הדרש כל נכסי בן הורקנוס בני, חלח עסק בתורה· והנה ר"ח הי' לו בן שמו הורקנוס· גס הי' יכיכח ר"ח בלוך והוכחתי במקום לחד שעיר לוד נקלע הרבה פעמים בתלמוד בשם דרוש, ומלח בגמ' מקומות בש"ס שהלמידים שמעו לח דבותם· ולפי"ז ההוספה שמלח בחח דבי חליהו זועל (פי"ח) חמרו על בע"ה שחע"פי שלח קרח ובנה בו' מועלת בלי ספק· ור' יהושע בן חנני' הי' עושה מחטין, ור' יוסי בן חלפתח מעשך עודות· ושלח חלקי עושך שלמה· וכן רב הונח בעת עניותו חמר, חנו לי חיט שיעשה שדותי במקומי ואלון לכם (כתובות ק"ה ח') ור' יהודה הנחתום, ונחום הלבלר, וכן ר' מאיר הי' לבלר כנ"ל, ור' יהודה הבשם, ושלח הושעים חיט שדיח בוסם, וד' יוחנן הסנדלר, (תוסר מנחים) וכן ר' חניכח ור' חושעי' תופרי מנעלים ושפילו לזוזות· ור' נחמי' הקדר (עושה קדרות) ושמי תרומלה (עושה תרורים) ורב חלח משוחלה (מוכר שדות) יעויין בשם כל מלח שלח רשמתי המקור ניוחסין ובשדר הדורות· ועוד ר' חנח פחורלה שלח הניחו ר' יוחנן לעמוד מפני מפני שלין בעלי

בבלל פעל סתמי לסד הפלוג דעך הכנון הכ"ל לעבות מדבות נקלב
מחכם בעבדים, לחלתי: לורו עיני! נלורות שמעתי! כי דבר
נלה ומתקבל הוא; וחזתי להבין דברי עליו מדברי חז"ל, בלסד שכל
הניווים לסד כתוב בהם המקור עם פעל מחלט על דרך פועל, דרשו
חז"ל דרשותיהם על המקור, כמו חשב תשיבם, עזוב תעזוב, פקוד
יפקוד, אבד תאבדון ודבים דומיהם; ולבנו יתחזן להקשות למה לא
דרשו כן לם הפעל יבוא בדרך פעול, כמו **ענש יענש**? ולפי דרכו
לסד סלל לרחו ילדק זה, כי סם יבוא בדרך פעל סתמי — אמן יהֵא
מיהן בעשטרחפען, — והולחתו סם בדרך כותן ולא בדרך מקבל הפעולה,
ומין המקור מיותר; לולם בתקומות שדרשו חז"ל, הפעל יבוא לכוכח,
ומז המקור מיותר, כי הפועל יקוע, ולכך נריך לדרשת חז"ל. גם בם'
החיכוך מלוה ק"א הוסף שלא להכרית פי המעיל על כה"ב שנאמר לא
יִקָרַע, ממילא משמע שנאמר על דרך הפועל. כן חשבתי בהסקפה
לשטוכה. — למכם לחרי שובי נחמתי, ולרא כי דעת חז"ל לינו כן,
ולמייתי מהדדם לסד הניח דעך בעלמו, כי יתיץ דומיא דכי יותן, כי
הגם שדרשו דניחא לי', עכ"פ המעשה הכשר ע"י מיס בלתי נעשה
בידי אדם, דק ע"י פעל בעלמו, ובלתי יאות עליו הפעל הסתמי
ע"ך פועל ולמוד, — אמן ווירד, אמן יהֵא גבעבן — כי לא יכון
זה דק לם הפעולה בעבות בידי אדם יבי' מי שיבי' ולא על דבר ופעל
טבעיי' — גם דעת מכמי כנ"הג לינו כן בישרם בשבח שלא עלינו לשבח
הנוסחא והאלילים כחות יברהון, שבח המקור בקל, והפעל המוחלט
בכפעל, ולם הפעל הוא על דרך פועל וע"ך פעל סתמי, זאת גל תתכן!
כי לפניו ולאחריו הולכים הפעלים הפועלים על הקנ"ה בדרך מיועד
ומוחלט ובטען על הפעל הרחשיי נקוה בקיסול המקור עם למ"ך התכליתי,
ומקוע שינו פה לאמור כרות יכרתון. למכם לם הלבר הולך בלבון
נפעל כמשמעו ובפשוטו על האלילים, והאלילים המה הנוסח, יתכן
לאמור, שהאלילים יכרתון מעלמם לם הקנ"ה יעביר גלולים מן הארץ. —
גם בתורה מלאנו מקום הבלתי נכון להפתר בדעת רשר"ל כי כתוב הלד
הוא לכל חסידיו: ולא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות,
כי מות יומת. לם נתרגם אותו ע"ך עושה הפעולה — אמן יהֵא
מיהן טעדטען — חסר הפעול ובלתי נזכר לת מי ימית הממית? לולם
לם נאמר שהוא בדרך נפעל בדכתו אז סרס כל התמיהה והפעל הולך על
הדוגח סיומת. גם יקשה למאוד לאמור שבקל הפעל מות עומד ובנפעל
עם המקור תהי' הולחתו יוגח; — הלא לזה הוגחו הפיעל והתפעיל!

עינו עליו בל תעניקהו גחוה עד מהרה, להצות נעימיו את בל אשר יפן מעדי אמו. ויהי׳ כאמה בין אבני בת הבני׳ זכר הרמצ״ס בפירושו לחלק יעי״ם, שגם הוא מדבר מנעדים שלומדים חכמת הרפואה. ולא הלימוד להחמת גורמות זה ח״ו. כי הדעת לא תתן מגדעת. שמעוני נעידים מתחכמים! ויזמע מליבם מלמים. הוסיפו חכמה, אך לא תוסיפו מכאוב למורעת נחלתכם, בכל החקלות תרלו ותשמעו, לא תזכחו כי בניס אתם לה׳ אלהיכם, המצניח עליכו מאז זה כמה אלפים שנה, ויתן לנו בכל דור מורים חכמים מבהלי עדתנו, וגם נעמים נודע שמם לתפלרת, לחיותנו ביום הזה. ולדקה תהי׳ לנו כי נשמור עד עולם אחר נוהו, למען יקיס לנו בלחלית הימים, את דברו הטוב אחר דבר עליכו. הוחל כח ידידי! כי כזה יהי׳ מנהג אחיך היקר, אם ימתיק סוד בפעם בפעם עם גבר בשוח בניס ובצון דבר, בלחר דברתי, ולא יחלם רסן בילחף מעל פניו, בנפחך ונפח לוהבך ומבבדך לעולם.

ש . . . ר מלעמבערג.

ג

מבתב הערות.

על חידושי מחבר איזה שרשי לשון עבר אשר באו בב״הע בשנת תקפ״ז לי.

לבבוד ידידי הבצון הבלח המלין, קדוי תנוי ופייטור, החוקר בהליבות הבפה בקודם, המאזין לקול הבדלותיה, ודובר לטמוני ספונים, אים בלבבי, המלון היש״ר ס״ט!

שבחתי אלי גיל בקדמי בחמסך ב״הע תקפ״ז פניכי למרותיך. ומיום בחילופם, אחם ודעך המלין, יהיר הלחות וצבון לוח, מיטיב שפה ודובר תוסיה, הש״רל ס״ט להליב סוחבי שפחותיכם בין הבסי המחסך הזה, דעפו בחות לצון עבר דבש הלחות. — ולי מה יקרו הבבלותיכם בלשוננו הקדושה! בחים קדים על בפם עיפה, בשקוי לנחלה וכלל לעיף היו לי דבריכם. בעבור זאת בתתי לבבי לדרוש ולחפש במקלתי קודם בפי עניות שבלי, התבחבה מחרותיכם בבללותיכם לחד הביותם. וישן ידעתיך מאז בי לוהב אחת הבך, ותבסוף לבחוע מזמות לבבי אין לח אם בבדלו מדעיוניך, יען בן לקוח שבל יחר בעיניך אם לליע לפניך הגיוני.

בכלל

פתרון פסוקים נעלמים.

קול ד' לעיר נקרא
ותושיה יראה שמך (מיכה ו' ו' ט').

המקרא הזה אומר: לדעתי! וכל המפרשים ס"ה רש"י ולמע"ע ולד"ק ומכולן יפה ומצין יחייש עצלו למתוך לותו ממלולות הזרות, ולא עלתה בידם, והמגלה ד' ואלף מלעטוף הלעב והוסיף למרים ולא העלה לתוכה, ולדבריו לחוקים. ונמצה הוליתי תרי עשר לתלמידי לעירי ימים חמצתי לפתוח לותו על לדך זה:

מצאנו כי יהושלים עיר הקדוסה נקלאת מאדרשם לחינו בשני שמות, בשם יהוה, ובשם יראה, כמצר עיניהו תחזיהם מיסרים בספר (בלאשית כ"ב י"ד) ויקרא אברהם שם המקום ההוא יהוה יראה: ולאה והבן כי לא לחכם קצעו פסיק בין שם הוי"ה ב"ה ובין תיבת ירלה. וכן מלינו בדרש חז"ל בפסוק (יחזקאל מ"ה ל"ה) ושם העיר מיום יהוה שָׁמָּה. אל תיקרי שָׁמָּה אלא שְׁמָהּ, והכוונה שֵׁם יהושלים הוא ה', ויתורגם לדרשתם:

דיא טעטדט פֿיהרט פֿאן יעהער דען נאהאטן ה'.

והנה ה' מוסך עצמו לתיבת קול ולתיבת יקרא, וכאלו כתוב קול ה' לעיר יקרא ה', והפעל יקרא הולך על נושא סתמי ולא פורש מי הקולא, והולך על הקולא הלאמור והוא לנדרשם לחינו. תיבת ותושיה מורה על כל דבר יקר הערך, וממילא גם לדיבור יקר, וכאמרם הלועז — מיין ערנסטעס, מיין ווישטיגעס וואָרט. — יראה הולך ב"כ על יהושלים הנקלאת ירלה כמצר נאמרו, והלמ"ד של לעיר מוסך ג"כ על תיבת ירלה. ומעתה נצוח לנאמרו, וזישועו: קול ה' (בפי) לעיר (מצר לה) יקרא (הקידא) ה'; (ונאמרו היקר והכתוב המכוון בשם) תושיה (הולך על ידי מליך עיר יהושלים! ויוסיף מצר) שמך יראה. והוא בכל ענין נאלות טובות, ויתורגם לפ"ז:

וָיִ לויטעט דעט הערען טעטיאט
דער טעטדט דיא יְהוָה הייסט!

דיין ערנסטעס אמרט ערגעטט מן דיר
דער דוא דען נאהאטן יְרֵאֵה פֿיהרסט!

יששכר בער שלעזינגער.

והנוחל יגאל, ומחלל יחלל.

התדמות

ונפשט לענין נעזענים כורלמת כנפעל היה פעל יולף ע"ך פועל, ולפ יקשה מה שמרתי עתה, מכל קוסי' כלשונם במקומה שומעת.

מה שכתב בקר מן בקע — אור, לחוק הוא ולנקל זה מין לו שחר, כי כתוב לומר הבקר אור, עד אור הבקר, באור הבקר, ולענין יהי' זה כפול — פּוֹעֲמְטְאוּם — לשמור בקע — אור אור. גם קשה לי להשמין שהשחר יהי' מוסג מוכנ מכני מוסגים — מיין פֿאָן זוויי בעגריפֿען דערוויטיפֿער בעגריף — מן מעל נקיעה ומן שם דנר אור, ושור הנקרע בָּקָר יהי' מוסג לשמי — פּריאיטיפֿער בעגריף, מורבעגריף — הלא יגדיל השלם נין נוקר לעדג טרם כי יגדיל נין נקר לנמן. ושם כרי"ם נסוף פתחהו מדוע לא יחיש ילידתו גם על שדני שחר, צפר, שנר לכולם רי"ם נסוף? ולא ידעתי מה זה הי' לו שלא פתר נוקר מן בָּרָק, יען שהשמש משלח קלנותיו וכנדקים תרולכם למלאות פני תנל נחני לוזן? ומעתק חילוף השותיות נל יקשה נעיני השומר שרש נחל נגזר מן חלק. ויותר נראה לחלוס ולשמור שם שחר כשתרגם מפעל זרח, שנר הולאתו כלשון השלות השלמיות כנלאה מפסוק נתורה (ראשית ל"ח ל') יען שהוא דומה לשור לוקק, ושח"כ גם למראה לוזן השמש, ושח"כ, ללוזן הלנעת. והשי"ן היותר מרגשת משי"ן מורה על חוזק שלמיות השחר שנר מין ערוך עליה נכל נשני הטעם: לולם עוד לא נפו אז כל העניים, והלאי' וחשרכם נענן בקר. ונשלת השמש לשון לשון ויגיש קרניס לנשות מידו, אז נקרא השת בקר, כי אז נוכל לנקר הנשנים יותר, כי ניכל השלמיות נשנ השמש והתכלת יחל שקשורים; והשנך הנוקר יותר שרוך מהשנך השחר, על כי תלא השמש נגבורתה יאיר נכון היום. ולכן שמר הכתוב הבקר אור. ולא שמר השחר אור. וחז"ל שמרו הבריק השחר, ולשון חכמים לחוך וכו'. והכה נשב השלמיות נקרא נשרני זעפר, וע"ם זה נקרא הנרכוס החזק נשרני זעפראן, יען כן נקרא השחר שלמית ונשרנית צפרא, והשלמיות השמר נשרנית צפירה. — שלמים יחנך, וחיית ורנית והיית נעץ שמול על יגלי מים! יזיקך הדוסם שלומך ושומרך כל הימים.

יששכר בער שלעזינגער.

הבדל שרשים נרדפים
ראש — חר — תלול.

שמענו מומרים ראש ההר (שמות י"ט כ'); הר חר, רמ"י ממ' בב"מ בפרק השואל פרה, חרב חרה (תילים מ' ה'); הר גבוה ותלול (יחזקאל י"ז, כ"ג), ומונחים כלתים שהשפה למשונה קרובים וכרדפים, מולם במעט העיון כמלתם לחוקים' זה מזה. והנה שני מוכנים הלמשונים קרובים זל"ז בלך תם ומונדלים מלך. ופה בזין עין זומן הבדל הלשונות המזדחיות מן המערביות!

נחנו כאמר שמלך עומד בראש העם, מבל בל מחזוב שכל העם מלוייב מלבו בתמונה לחבה והמלך על הקלה הפחדת בתמונה קלנה כמו נקודם חבה, רק שכוונה מבר המלך הוא ההתחלה מלמעלה למטה ומלין בשקיף בלמשונה, כי הוא הקודם לכל עמו ובו בלולות כל הכוחות הגדולה התנונה והעלה הגדולה והמפלגת הבלוש והמלחמה המשפט והעזר תכל העם, כמו הראש מבר לו בממלה על כל חלקי הגוף. וכל מבר יזמון עזיניו יעבו ידיו ורגליו, והלשם עומד בלמשונה למעלה מכל חלקיו. וכן המלך קודם לכל עמו אף כי יעמדו כל בני עמו מחדיו בד בבד ביום מחדי מים. מולם הלועזי יאמר — דער קעניג שטעהט מן דעם פֿאָלקעם שפיטצע — ויליידו כמו דבר מבר לו רוחב בלך מחל ובלך מחר הוא קלך, ויליידו בכח את המלך, יען כי הוא נפש כל העם, ודיעות דבות זו יתאחדו, כל דעותי עמו זו יתלבשו בל יתפללו. ובתוזן הלמשון שהם יתבה העברי לנייר דבר מבר יכלה בקלתו למעלה יאמר ראש, הנה מצחיל הניוד הזה בסעל חלק הבר מלמעלה, ובל יבקיף זה בעל הלמון, האם הבר למעלה קלך עלמעם זו לא, וכן אמר בכתוב וכבוד ה' כאם מוכלת בראש ההר, כי זו בל חפץ לאמור שבבוד ה' חבה על מקום לך זו חר, רק רלה להגיד שבבוד הגבלה חבה על מקום היותר גבוה מכל הבר והוא ראש ההר* — והאם יתבה המדבר לנייר דבר מבר כלה בקלה בשיעור בך, מבלתי הניח על רחבו הקבה, יאמר הר חר מן חדר [והפעל שלמעת הכורבים החבשים בשרשי לשון ענר כוכל לפתוח שבוש חדר בגזר מן חר — דר, ר"ל פי דך מחת בשבם הקטן והבך בגך גובל בכל החזק]. ועל הדוב מבילה הבהבה לפתח ולדקור ולבעור תוך דבר מבר, ומז יאמר חרב חרה, ובלע"ז יאמר — מיין שארפֿעם_סוואָרד מיין שפיליצער בערג —.

התדמות מליצות קודש.

במקרא קודש, מלמד, שהמלילים המחדושים שלו לפעמים מליציותיהם מלת קדמוניהם; לולם על הדוד משפט היתדון ומקבל המחמד להמליץ הקדמון מסד ממקום לאחותו כנשו המליציות. וחזה כף נטין נוחן! הסיר הלשטון ומכתבי קודש הי' משל למד לנסיון:

עדה וצלה שמען קולי
נשי למך האזנה אמרתי: (דשטית ד' כ"ג)?

וכמוהו מלשלו (ניסעי' ל"ב יו"ד):

נשים שאננות קומנה שמענה קולי
בנות בוטחות האזנה אמרתי:

ולדעתי היתדון נכעימות לסידת למך משתי בחיבות. א) למך המשיב ס"ל הנקנה מן היפת שמעון להבדילו מן הפזנים שלשחרין, כי החילוף מוליך עדיפות נחזק; ב) משל למך שוה הלשטוה להסניה מכל לד, ומשל יסעי' הלשטוה בדולם מהסניה ומלת קומנה, משל היל ספת יתר. ולולי כשטר הניע יסעי' החוזה למלת קומנה לו לז מלף. דוחו ותתעוסף על דעיונו מליצה קדמונית של למך ויפף משלו מחזיונותיו. — כן מלשלו ומיכה ז' יו"ד:

בגת אל תגידו!

ושוף שמול מן קינת דוד על מיתת שמול ויהונתן נכו נאמרו (ש"ב א' ך').

אל תגידו בגת!

ושם היו הכוונות שונות. — והנה ניונה כתוב (שם ג' ע').

משמרים הבלי שוא:

מי לף יבין כי נשתקה ממליצת נעים זמירות ישראל נאמרו (תילים ל"א ז'):

השומרים הבלי שוא:

ויתדון למנף בכניונות כי לף מלשלו שרם שמר נפיעל הלנוס זולת פעם זולת. והמחין ימלף כהנה וכהנה.

יששכר בער שלעזינגער.

ס' ז') בְּנֶפֶל חָלָל בְּמִצְרַיִם (יחזקאל ל' ו'). פֿסד נכולס נג"ך כפ"ת של ע"ן הפעל דפויים ורק ב' מקומות מוזכרים מהכלל הזה, והמה פ' בתורה וג' בירמי', וא"כ נעלה לפייתו ען בשכון ישראל כנגד לתיות רבות הלמ"ה.

ב מה לשה נעל הלשון לעמות ניקוד הלמ"ך בחסרי פ"נ מניקוד הב' ג', שבניסס יבוא סוף ובלמ"ך יבוא קמ"ץ גדול? כמו בְּגֶשֶׁת לְגֶשֶׁת.

ג גם בנפ"י ממשקל יָלַד, מיבוא במקום בקל בְּלֶדֶת כְּלֶדֶת, לְלֶדֶת; וזה הרין בנע"י, לָדִין ובנע"ו לָסוּר, לָקוּם.

ד גם בנפולים רין הזה כוהג, ויבוא כָּסוֹב, לָסוֹב.

ונתתי עינות בנפתי למנוח טעם לזה, ולהוציא לאור משפט הלשון, ומלתי פסד רבר בחוקי הלשון, פסד בעודם יוצרו כל הרכסים לבקעה, כל בית יעשף, וכל הר וגבעה יושפלו.

שבת"י ליסוד מוסד שבניקוד העלמי של אותיות סיחס ב' כ' מצל המקוד בקל, הוא סוף, לך לס יתחיל המקוד הפשוטי בלי כ כ ל ם, בסוף, וכי ימקד ב' כ' בסוף יבואו שני סופים יחריו, לכן יתחלף הסוף הלפטון, והוא של אותיות ב' כ', לתנועה כדרכו, והיא תנועה קלה, ולכן יבואו בג"ך כפ"ת בעי"ן הפעל דפויים כדיכם מחרי התנועה קלה. — מזה בסוף האות הלפטונה מהמקוד בלי אותיות היחוס ב' כ' בתנועה, כמו בחפ"כ בנפ"י ממשקל ילד, בג"עו ובכפולים, אז בלתי נורך להחליף סו"ף של ב' כ' בתנועת החיריק, לכן יסתרו אז על מתנוחתם הלפטונה בסו"ף. וכל זאת לריכה רק באותיות היחס ב' כ', לשכם ניחום הלמ"ך חוק הוא לכל יעבוד שבניקוד העלמי שלו הוא תנועה קטנה, ולזאת סו"ף שחחריו סוף כמ ונג"ך כפ"ת שחחריו תמיך בכל תנ"ך דגושים לין נקי. — לשכם זה בל יתכן רק מחרי הלמ"ך סו"ף, מבל לס המקוד מתחיל בתנועה כמו בחפ"כ בנפ"י בנע"ו ובכפולים, אז בלתי לפנד לבקד הלמ"ך בחיר"ק קטן, יען שלא תבוא תנועה קטנה בלי בניכה רק לס לחריה בת כלשה; ולכן יתחלף חיר"ק הלמ"ך לתנועה גדולה, כשבד עיניכו רואות. זאת מקלתיה בן היח, ואתה, קוד נעיש שמעתה, ודע לך! —

ישישכר בער שלעזינגער.

נטה זון לקול המון! לכלב קטן, לזה שמו — שוויטצע — קק וחך, יקלח הלוצן — שפיטן; לזיים הנלחי יולע לפנות פיהו מחכמות ומתחכם שמוני לחדון לחדוף ולצעג על חביבי, ממנו ילמדו כוללות: — ער האט מיינען שפיטצען טגיידעגדען וויטן — . נלמה הנדל קק זין — שפיטצע — למלה — שפיטן! — ושניהם שם לחך, ונלצון ענרית מוכיח לנה המה נלחלי שרשים שוים. ועל תלמה למלה תומר תלול כי הוא כגזר מן תל, ויורה תל ע"ג תל, ויתולגם — מויפגעהייפט — והמתלגם לותו — מויפגעטהירשט — לא כיוון על מעלת הולחתו.

ולמה קולח כעיס, שם רוח לחרת לחך גל שלח ללחוש כגדך, כי הגדת מה נדוחי! —

ישישכר בער שלעזינגער.

חקירה עצומה בדקדוק

יושר ניקוד לשון עבר.

שלשה המה נפלאו ממני
וארבעה לא ידעתים (משלי ל' י"ח).

א זה יחיס כניחים תמהתי על המדקדק המפורסם בן זאב שלמר נספרו תל"ע ח"ס ת"ג פ"ד סימן ל"ה, שלחותיות כלב נמקוד פתעלים הניקוד העלמי שלהם תנועה קטנה, נמו בְּשִׁכּוֹן לְשִׁפּוֹט והטוף שלחריה נעה לכן בג"ר כפ"ת דגושים, וכן למר ג"כ נח"ג ת"ג פ"ח. לף שלדק לתו נכל לת"ך של המקור, לזה נכולם יגולו בג"ך כפ"ת של עי"ן הפעל דגושים, חולם נלחותיות ב' כ' הרוג המלה לעיניס מלמו נגד כפת נעי"ן הפעל דפויים, והלחי': כְּנָפוֹל לְפָנֵי בְנֵי עַוְלָה (ס"ג ג' ל"ד) כְּשָׁכַב אדוני המלך (מ"ב ח' ק"ח) בְּכָתוֹב עָמִים (תילים פ"ז ו') בְּנָפוֹל אוֹיְבֵךְ אַל תִּשְׂמַח (משלי כ"ד י"ז) בְּנָפוֹל תַּרְדֵּמָה (לויב ד' י"ג) בְּנָפוֹל תַּרְדֵּמָה (שם ל"ג ט"ו) בְּרָכוֹת הַטּוֹבָה רַבּוּ אוֹכְלֶיהָ (קהלת ח' ו') בְּנָפוֹל מְגִדָּלִים (ישעי' ל' ג') בְּנָפוֹל עַמָּה בְּיַד צָר (מיכה

(תלים ס"ה י'), דמס גל יוכח על מוס חילוק? וגס כל פלגי מים מן פלגי מים במקרא יוקשו, דגל יוכחו על הגדל בדעות, ואיך יוכאל מגס פלג מוכן זה מגדנו? —

לבן דעתי נוטה שגאדמית וגס בעגדית יסלסדס פלג שתי הורלות. ההורלה הרלשונה תפרך לשני לתנים, הרלש המחך יוהס גודל ורוחב הדבר בעלמו; הרלש הגני יוהס על התפרלות הדבר יותר מן הרלשוי כן התפגעות שגעיי כן התפגעות מוסרייי; ולפעמים יתחדרו שני הרלשים יחדיו כי יתלכדו גל יתפרדו. לחכס גדול יקרל מופלג על גדול חכמתו. חז"ל לומרו: **אל תהי מפליג לכל דבר**, להפליגו להרחיקו מן לקדנו ולשגידל התפגעותו פמימי מן חילוקי יותר מדלי. הכהרות מקדמו **פלגים** על שתי הכוונות יחד, דמס גדולים ופולגים גדותיהס, פלג מלגיס, הכוונה כהר גדול ולא כהעתקת הלמ"ד מס. ההורלה הגניה היא חילוק והגדול ופירוד וכריתה, וכן לפלגות לחוץ, שהחלק מחסיפת חכס יחיל מהר התבדנו למלמה לקדמת סיסרלי וגוזה פלג לגוהס, לשכרית מגעתיהס למגעתיהס שוהס. וירלה לי שגפסוק הגוכחי בפרשת חה הכוונה על ההורלה הרלשונה למחלקה הרלשה, והפעל פלג מוסב על הפעול חרץ ע"ל הפסוק, ולא על יוסבי הלרץ, והכוונה שגימי זן עבד כתרבה עבודת האדמה, ובני לדס עזבו מחילות עפר ונקדות לוהים, חלרו מלהיות לייליס דייגים ולשבוע כפשס דק מפרי האילנות הלמחים מעלמס ומתחלשים לכל שנה, דק התאחרו לעבוד ולחדוש ולזרוע ולקלוד ולשחון, ולכן התיעלו חז"ל לשבח יחד ולבנות עיר ומגדל, כי דק הילרלה מהסתופפות — ניוויליזאטליון — שכנגדת מלרס Cives — שטאדטע, — היא תלמד את בני האדם להתחבר יחד, לחיות בקיבוץ מדיני, ולהעזר בשעך כולס אחך לחבירו. ומעתה מתורגם הפסוק:

כי בימיו נפלגה הארץ

דען זו זייגען לייטען וואורדע

דיא (מענשליכע דער) עדדע מוישגעבריייטעט.

ואגוחך יבחך.

הוראת שם עבר.

בפרשה זאת כתוב: ולמס יולך גס הוא, אבי כל בני עבר. הדמב"ן למד שהוא מס שעלס מלס, והוא עבר בן שלח.

צנה וסוחרה בעד אמתת הרד"ק ז"ל

המרקרק בן זאב למד בספרו תל"ע ח"ס מ"ח פ"ג סימן ר"ץ וז"ל:
מה קלת השמות נאור לקלתם, מה יקלס הכלל להפרט, ל"ל שהשם שמחריו נאור למאד לפניו לדיך שיגוף סימן היחס כפול עם כל מה
ושם, כמו את בנך מת יהידך וכו' ולא כהרד"ק עכ"ל עיי"ש.
והקשה לי תלמידי לעיר לימים מדוע מלאנו בתפלת מנחה לשבת ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ וכו' שגל יגוף היחוס הכ"ף כפול? גם בברכת רצה בתפלת ש"ע מלאנו רצה ה' אלהינו בעמך ישראל שגם שם גל יגוף יחס הבי"ת כפול? הלא פה למינו עין בעין שאמרי כנה"ג גל חשו להכלל חשד הניח בן זאב ליסוד מוסד! —
והראיתי לו פסוק (בדה"ל י"ז כ"ל) ומי כעמך ישראל, שגל יגוף היחוס כפול, ולדקו בדרי הר"ק שפעמים יגוף היחוס נפול, ופעמים די בפעם אחת, ולכנ"ג יקינו שימוש הלשון היטב יותר מהמקדקים בפחדונים לשד שתו מותותם לוא שערון הרחבונים.

יששכר בער שלעזינגער.

הוראת שרש פלג

מצאנו שרש זה בשל פלג בן עבר, ושם נאמר כי בימיו נפלגה הארץ. — הרש"ר בפירושו לבתה"ם אמר שהארץ נחלקה למחלקות הלשון ומספות התחלקות הארץ נחלקה ג"כ ליבוש, עכ"ל. וכבר נתחבטו בזה גדולי המפרשים בלשון, שהלא מעשה דור הפלגה הי' מה"כ? ודוחק לחתן שאין מוקדם ומאוחר בתורה. ועיין ע"ז בדרי ירידי בספרו הנשגב יסוד הדת. והנה בעל אוה"ש הבדיל בין בחלק ובין בפלג, שהראשון מורה רק חילוק בכמות, והשני מורה הבדל וסיכוי דעות. ולכני לא חילוק ולא בילוק קלתיבא, כי מדוע תשתוממ נאמרית שתי ההולאות הללו בשימוש פלג? ואיך יאמר פלג אלהים אלא מים
(תילים

נאמרים שהקלמוניים השתמשו במספר האותיות. כן הלו ליצג התיבה שלחזיקו הי' כל"ם בן תרצעים ושתים במלכו ומלכים לא הי' רק בן עשרים ושתים במלכו, גם כל ימי יהושע חציו לא היו רק תרצעים שנה, ולפ"כ לית הי' כנו יהושע בימיתו בן מ"ך שנה? אלא אז יהי' הבן זקן מחציו בימיתת חציו זה תרצעה שנים! ועיין בתירוץ דז"ל בסדר עולם רבה ובתירוץ של הרל"ק והל"ם ן' מלך בחכלל יופי. והכוון בעזעניום למד שהחלף בל"ה חותיות כ' ב' בחותיות מ' ב' חולם עי"ז נלדוך להכחים לחתות בוך הספר ולחמול שכוזו המעתיקים את הספרים הלזו מעופתי הכתב הלחתון, וכן לא ישתה ביזרחל, חלילה לזדע ישקר להחמין כזה! — ומה יענו החכמים בירון זה, חשר בחלכים נקלחת לא חנים בן רחבעם מעכה בת אבישלום, ובל"ם נקלחת מיכיהו בת אוריאל מן גבעה? פה בל יעזור חילוף החותיות! וגל יחשבני הקורא כי חלילה כוונתי לפגוע ולהעיל מוס בקלסיס, כי הגם שחמתי חדשים מקדוש רוצים להקל בכבוד ספר דברי הימים; חלילה לי להיות כמוהם! הלא בעיניכו חזיתו כמה רב הטורח שנרחו רז"ל לתרץ כמה תמיהות בו. ובכפוך הוא, יען שיקר הספר הזה בעיני ובכלל תוך חבורת בתבי הקודש בל חכחוב תחת לשוני לעיון להתיר קפק זה. וגל חומר כי הלעיון נקי מכל סיג שבעון, רק לשנה, לתי חת חלקי, והמשפט להמלכים לשקול דברי המחזקי הבחוכח.

ונודע ביהודה וביזרחל, שהרחבונים חשר קנלו מקלחי קודם, לחו לפניהם ספרים חוכים, כחשר חמרו חז"ל בחמ' סופרים: בספר אחד מלחו כתוב ואטוטי ובזכים מלחו כתוב אצילי ובעלו החחר מפני הבזים. ולחיכו חילופי ב"א, וב"נ. גם הקרי והכתיב כולו מזה, שבספר אחד מלחו כוסחו זחת ובספר אחר מלחו כוסחו אחרת וקיימו שניהן, והקימו אחת בפנים ואחת בגליו, ומלקו רז"ל בפ"ק למי הקדימה והיתרון. ולעין ומחל בחולותיכו:

גם המעתיק ספר מלכים גם המעתיק ספר דברי הימים מן כתב יתן

כוזן המקובל בחומתנו לחו לפניהם לחזיתיכות מ' ב' א מ' נ'. והמעתיק ספר מלכים החמין לפתול חידות לחחי תיבות חלה בחמות מעכה בת אבישלום; חך מלחו שהקלמוניים לבנו לפעמים על כמה דורות לחלעייס ניחום מכחי בני חדם, ויחום מדבקי בחלת לחסתר, יתן עיניו וילדיק חת דבריהו חלה, גם יבוע כי חם חבשלום בן דוד שיתם מעבה בת תלמי מלך גשור, וסבר המעתיק שהוח שהמחבר הסיפור הזה זבר הלא למעכה הלחסונים והוח מלך גשור ושל זה שוריס החותיות מ' נ', והמחבר רילב על מלך תלמי, ולח חם

עיי"ש. ולפעמי נכפף כשם הזה עם ערב כמו כשם כשב, שמלה שלמה, כי מלתו כל מדיות שני יקטן שכנו בארץ ערב — מרחביען; — ולהיות הערביים מימי קדם לומה נכבדה בהלקת למשפחות דבות המפורסמות בימי הרשעוניס, לכן הזכירה התורה שם אבי משפחותיהם ליקר ותפארת. וכמו כן כתב: ולא ניכרה בין דבן ובין כלח היו העיר הגדולה. ומעת קדמוניס מנהג ונימוס הערביים להשיא ילחות על יחוסיהם וגם על תולדות סוסיהם היקרים, ערכו ספרי יוחסין, ומכ"ש על בני אדם.

ואפשר נוכל לומר שגם שם יחוס של אבותיהם אבינו ע"ה הטולך מלשלשלת דפכ"ד, והנקרא בשם יחוס העברי, ע"ש זקנו הרחוק עבר, הוא אחד משם שם הערבי — דער מרחביער — כי המדינות אשר עמהם שם — מרחביען — נושאות, עם כמה חלקי מדינות הסוכניס על מילני גדולו ימה ונהרה, יקר לפניס לערב נחשבו, כי אז כולם ערב היו, הנקרא בחילוף לשון ערב: אחכם חח"כ כאשר הפרין ה' זרע אברהם לרוב. ונכיו כני ישמעאל וקטורה אלכו לקדוסיהם מעולם לארץ ערב, והיא מהללה לארץ מואב ונקראו בשם הגדים או הגדיאים וגם יושבי קדר ובני ארץ הקדם ובני יקטן וישמעאל כשלחו בארץ כנען, אז נקראים בני ישמעאל בפרטות בשם הערביים, והערביים כשלחו בחילופם שם ערב בערב ונקראים ערביים. ודאם והביעה כי בני עמון ומואב ארם ולוט ישמעאל וקדר לא כיפו את ישמעאל בשם ערביים ישן כי גם כאה למאי מאבי המשפחה הזאת מאיש ערב; לוט מאת בני מלידת פלגת ועמוני בכנען, אשר השתרבו מאת חם בן נח, גם מאת בני יון בניית שני, ומעמוני משכנו ליפת כתיס ודודניס בימינו מכאנו נקראים נגדך ומשפט ערביים, ומחקרי הטבע השכילו ודאנו, שרוב גורות בני ישמעאל בשחיית פניהם ושערותיהם דומות מאוד לגורות בני ערב. גם בהתלבות הדמיון — זעבהמשטע פאטהמיוש — ובחוש הרגשה — וואראעם נעפיהל — ובשאר תכונות נפשיות על הרוב מאכאו דומים לשהרביים. וזה דמי על מקומנו הכללי.

ישישכר בער שלעזינגער.

***

קלע כדוגמה לתן ותבנע בתנ"ך המחבר, כן בתלחמת התגוכה עם הכסילות, הדוגמה בשלי התגוכה יגע לנחום עם עדלי לב, ולנות פעמים לתן המוקת מילו נעבעת בתנ"ך הכסיל המחבר.

א

על פלוני אלמוני.

בָּקְרָאִי שְׁנֵים עָשָׂר הַמְכָתָּמִים,
דִּמִּיתִי בָּאִים הֵנָּה הַיָּמִים,
כַּאֲשֶׁר בָּאִילִים *) יֹצְאֵי מִצְרָיִם,
מָצְאוּ שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה עֵינוֹת מָיִם: —

ב

על נעל הסופר.

מְלִיצִים בּוֹאוּ, לִקְטוּ שׁוֹשַׁן וָפֶרַח,
לִמְדוּ מִקְרָא מְפוֹרָשׁ מֵאִישׁ דְּבָרִים:
הֱאֱמַנְתֶּם אָבִי אַבְרָהָם הָיָה תֵּרַח.
תְּעִיתֶם עַד עַתָּה, נְחַלְתֶּם שָׁקָרִים:

מוֹרֶה חָדָשׁ יִפְקַח לָכֶם עֵינַיִם,
כִּי תוֹרָה חֲדָשָׁה הָאִישׁ הַטּוֹב מָצָא;
שְׁמָה תֶּחֱזוּ מַהֵר בְּלִי עֲצַלְתַּיִם:
מִנָּחוֹר **) וְלֹא מִתֶּרַח אַבְרָהָם יָצָא.

יודתן

---

*) נחים הכלתי יודע סיפורי תורתנו הקדושה נודיע. כי אילים הי' התחנות סמנים. גם חנו יסרחל מעת עגרם גים סוף.

**) ועיין בהולדות סרחצ"ע בנ"הע שנת תקפ"ו.

הסופר ס' מלכים להזכיר זאת ינן שכנד כדעו יחוס זה מס' שמואל ב', או בענוד הדילוג בזה עלמו למד גל מלח מן בעיניך" לולם המעתיק ס' דברי הימים בשמין לפתוד חידות דמדי התיבות בלשד בכתבו לפניהו בספרו מיכיהו בת אוריאל מן נבעה, ומדו כל התמיהות. ובנוסח ינסר.

ישששכר בער שלעזינגער.

***

ה ד ו ת

חַדַּת הַהֲבָרוֹת *)

א

מלה בת שתי הברות

ההברה הראשונה

שְׁתֵּי אַחְיוֹת הוֹמִים נוֹלָדוּ
לְעֵזֶר אָדָם יַחַד נוֹעָדוּ
הָאַחַת גּוֹבֶרֶת עַל אָחוֹתָהּ
לְהַחֲלִישׁ כֹּחָהּ וְלַהַשְׁפִּיל אוֹתָהּ
בְּמִלְא חֹפֶן מְנָחָה מַקְרִיבָה
תֶּרֶמֶת אִישׁ רוּחַ נְדִיבָה
אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ הֵנָּה מְשֻׁלָּחוֹת
נְשׁוּאוֹת לַשָּׁמַיִם לְרוֹכֵב בָּעֲרָבוֹת
אַף כְּלִי מוּכָנָה לְאָכְלָ֫ה פִּי אָדָם
וְלַחֲתוֹת אֵשׁ בַּל תִּכְוֶה יָדָם׃

ההברה

*) חדות הסגדות (זילבערטהאל, שוראודען) נסוגות מאוד בלשונות העמים ומסוגלות להסתעמ בם בחבית רעים . ובלמן עבדית לא רציתי עוד כהנה , כי קשם מאוד לחבדן, לפי שמלאות רק חיזם מלות שתסיס להבדקן בנפ־ד קודאם מיוחדת. ויהודע לבון עבדית בחקלי שמות ופעלים יבין השעם . ואני נשיתי בלים חסר הערכתי פם לפני החבינים קוראי ספר בכורי העתים ; והי׳ כי ימלאו בן בעיניהם לא חמנע מהם בם את הבחר בעלים הבאים חו״ם .

ג

זדותן — אסף׃

ידותן לְשׁוֹנְבִי בוֹז וָלַעַג עַל נְדִיבִים
וּבְיַקֵּר הַשְּׁלֵימִים בַּחוּצוֹת מַלְעִיבִים
תִּקְרָא בְּמַאַסְפָּךְ כּוֹתֲבֵי נֶהֱתָמִים?
הֲכָזֹאת יַעֲשׂוּ אֲנָשִׁים חֲכָמִים? —
הֲתַחַת הַסְּיר לָקוֹל הַבְּירוֹת
תֻּכְנֶה בִּלְשׁוֹן נְעִים זְמִירוֹת?
אָכַח הֲלֹא יָדַעְתָּ נָבָר וְאִישׁ תָּמִים
כִּי מְקוֹר מִכְתָּמִים הוּא־כְתָמִים׃*) —

יששכר בער שלעזינגער׃

ה ח צ ל ח ה׃

כְּאִישׁ הַמְפַזֵּר לַכֹּל אֶת מַתְּנוֹתָיו,
רַק לְהַנּוֹשִׁים בּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם חוֹבוֹתָיו,
כֵּן דַּרְכִּי הַצַּלָּחָה, וְכָלָה מַעֲשֶׂיהָ,
כֵּן תְּחַלֵּק לִיוֹשְׁבֵי תֵּבֵל מְנוֹחֶיהָ:
חֲכָמִים יְרָעֵבוּ, וּנְבוֹנִים לֶחֶם שׁוֹאֲלִים,
פּוֹחֲזִים וֵרִיקִים מִשְׂפַּעַת הַטּוֹב אוֹכְלִים׃

פֿייש היימראטה׃

---

*) וכמ״ש כתחלת הספר אמתו לוקח, וכאלו נכתב אן איש כתמים, ונפענח נכתם עוקב לפני׳ ואולי שם המשפחה כן׃

חִדַּת הַהֲבָרוֹת

ב

מלה בת שתי הברות

הברה הראשונה

לְכָל יְצוּר חַי, מֵאָז נָכוֹן אָנִי,
לְאִישׁ וְאִשָּׁה, לְעָשִׁיר וְעָנִי,
לְגִבּוֹר וְחַלָּשׁ, לְהָכָם וּבָעַר,
לְגֶבֶר בְּתוֹשָׁב לְזָקֵן בְּנָעַר.
צָלַחְתָּ, אִם מְעָט מְזָעִיר גָּרַלְתָּ;
נִגַּזְתָּ, אִם רַב מָנַת חֶבְלֶךָ;
בְּהִגָּלוֹת נִגְלֶה לָךְ אַשְׁרֶיךָ!
נֶאֱבַדְתָּ, אִם אוֹרֵב לְךָ מֵאָחוֹרֶיךָ.
אַמִּץ לְבָבְךָ וַחֲגוֹר מָתְנֶיךָ,
בִּגְדוֹד כִּי יָבוֹא עַל מַחֲנֶיךָ.

הברה השניה

חֵלֶק מִן הַכֹּל יָדְךָ תְבַצְּעֵנִי
סַעַד לְלִבְּךָ יוֹם וְיוֹם תְּדָרְשֵׁנִי
רַבָּה יְגִיעָתְךָ טֶרֶם פֹּה נֶהֱיֵיתִי
בַּמֶּה נֶחְשַׁבְתִּי אִם נִמְצֵאתִי
לָזֶה חָסוֹר אָנִי עַד יוֹם מוֹתוֹ
וְלָזֶה נוֹתַרְתִּי, לְכֻלָּם יַשְׁלִיךְ אוֹתוֹ
יֵשׁ מְכָרֵךְ עָלַי שָׁלוֹ כָּמָה
וְיֵשׁ כּוֹלְעֵנִי בְּלִי תוֹדָה וּבְרָכָה
וְאִם פִּי הַלּוֹעֵז בִּלְשׁוֹנוֹ יְקַבֵּנִי
אָז פִּתְרוֹן מַעֲטֵה רַבּוֹ יְבַיְּנֵנִי.

המלה

ההברה השניה.

עַל הָאָרֶץ בֵּין הַחַיִּים עֻמְדָתָהּ
וְעַל בַּנְפֵי רוּחַ תְּשָׂא אֶבְרָתָהּ
לֹא כְּבְלוֹת הַשִּׁיר תִּתֵּן קוֹל רִנָּהּ
אֲבָל חֻמְדַּת עִתִּים תְּבַשֵּׂר גְּרוֹנָהּ
בַּעַם אוֹת לָאִישׁ עַל יְקַר גְּדוּלָתוֹ
בְּהַגִּידָהּ כְּבוֹדוֹ וְרוֹם מַעֲלָתוֹ
לְגוֹף חָלִי וַעֲדִי תְּפָאֶרֶת
אוֹ בַּכֶּסֶף אוֹ בַּזָּהָב נֶהֱדֶרֶת
לְפָעָמִים תּוֹרָה גְּבוֹל הַזְּמַן
חֹדֶשׁ אוֹ שָׁנָה לְעֵת מְזֻמָּן.

המלה בשלמותה:

נְשָׁמָה אֵינָהּ בָּהּ וְלֹא רוּחַ חַיִּים
יְפַת מַרְאֶה, תַּאֲוָה לָעֵינַיִם
בַּעַם מְרוֹקֶמֶת אוֹ מְחֻקָּה עַל לוּחַ
וּפַעַם בַּקִּיר בְּשֶׁשֶׁר מָשׁוּחַ
בְּתוֹרַת מֹשֶׁה רַבָּה תִּקָּרֵאנָהּ
מִקְשֶׁה זָהָב בַּקֹּדֶשׁ תִּמָּצֵאנָהּ
וְאִם לְנֹכַח מַעֲלָה יַבִּיטוּ עֵינֶיךָ
תָּמוּנָה תַּבִּיט בַּסַּף מְעוֹנֶךָ
לוּ חָכְמָתְ מְצוֹא פִּתְרוֹן חִדָּתָהּ
הִגֵּה תְּהִלָּתְךָ תַּבִּיעַ מִלָּתָהּ.

(פתרון החדה בעליס בנפיס).

יהודה בן־יונה לבית יושלש

חדת

ו

מָה יָּקְרוּ לָךְ שְׁתֵּי הַבְּרוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת
מֵרָחוֹק יוֹבִילוּן יוֹרְדֵי יָם בִּסְפִינוֹת
קַרְנֵי זְהֶרֶן כּוּל פָּנֶיךְ כִּי יָאִירוּ
קָנוֹתָן בְּמַחְיר רַב חֶמְדָּתֵךְ יָעִירוּ
לְקָמְצִים בְּגָנְזֵי הַמֶּלֶךְ הֵאָצַרְנָה
יְבָרֶכְךָ ה׳ חֵילֵךְ מְמֵךְ לֹא תִבָּצַרְנָה׃

3

הַמִּלָּה כְּלָה תַּפִּיל עָלַיִךְ חֲרָדָה
תְּסַמֵּר שַׂעַר רֹאשֵׁךְ, תַּאֲחֹז רָעָדָה
בְּבָכְיֵי יֶלֶכוּ זוֹרְעֵי שָׂדֶה לַשַּׁחַת
אֲבָדָה גְּיָלָה לְרָאוֹת גַּן פּוֹרֵחַת
אִישׁ נָבִיא וְכֹהֵן אֵת דּוֹרוֹ הוֹכִיחַ
בּוֹ יִוָּסֵר יִשְׂרָאֵל, אִם לֹא חֻטְאוֹ יָנִיחַ?

(פתרון סתם געלט הפוך)׃

יהודה בן־יונה לבית יטלש

חִידָה

ד

אֵין עָרוֹם כָּמוֹנִי תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם
וּבָכָל זֹאת מְאַהֲבֵי רְמוּנִי כַּעֲמָמִים׃
בְּשֵׁם עֵצֶם פִּרְטִי אָנֹכִי מָלֵא רֶשַׁע
וּבְשֵׁם תֹּאַר חַף אָנֹכִי מְפֻשָּׁע׃
אִם מְשֻׁמָּאל לִימִין תִּקְרָאוּנִי
שֵׁם אִישׁ רַע מִמֶּנִּי תִּשְׁמִיעוּנִי
הָעֲשָׁתְרוֹת מַעֲשִׂירוֹת אָמְרוּ חָכְמֵינוּ
אָבֶן נֶזֶק גָּדוֹל הֵסַבּוּ לְשֹׁנֵנוּ׃ —

לדעת

המלה בשלמותה

עַם נָבוֹנָה בְּכָל הָאָרֶץ מוּדַעַת
לָהּ לָשׁוֹן וְסֵפֶר, חָכְמָה וְדַעַת
לְיַבֶּשֶׁת תִּשְׁבּוֹן וְבִימִים אָחוּזָתָהּ
אַמִּיץ לֵב אַךְ תָּעוֹז בְּגִבוּרָתָהּ
זְמַן בַּבִּיר הָהּ! לְחָצַתְנוּ הָבְרָה רִאשׁוֹנָה
בְּגָלָהּ חָסְרוּ רַבִּים הֶבְרָה אַחֲרוֹנָה
הֵעִיזָה יָדָהּ עַל כָּל בַּדּוּר הָאָרֶץ
בְּחָזְקָה מָלְכָה, וּפָרְצָה עָלֶיהָ פָּרֶץ
בָּרוּךְ אֱלֹהִים, הַפְלִיא חַסְדּוֹ עָלֵינוּ
שָׁבַר מַטֵּה עוֹז, וּפָרַק עָלֵנוּ׃

(פתרון סתרם נעלים הנמים)

יהודה בן־יונה לבית ייטלש

חִדַּת הַהֶבָרוֹת

ג

מלה בת שלש הברות

I

בּוֹאֶךְ וְשׁוּבְךָ אִם תַּגִּיד נְכוֹנָה
הִנֵּה בְּפִיךָ נִסְתָּם הֶבְרָה רִאשׁוֹנָה
וְאִם תָּמֵר תָּמִיר שְׁלִשָׁה בְּשִׁנַּיִם
אֶחָד תְּכַנֵּה וְאֵין עִמּוֹ כְּפָלַיִם
וְאִם חֻפְּצָךְ לְהַרְחִיב הַנְּקֻדָּה
שׁוֹם תָּשִׂים לְאַל מִלַּת הַפְּקוּדָה

שִׁקְדוּ פֹּה עַל דַּלְתוֹתַי, אָז תִּמְצָאוּנִי,
כִּי בְּכָל דֶּלֶת וְדֶלֶת שַׂמְתִּי זִכְרוֹנִי.

פּ. הַיְמְרָאטָה

ח י ד ה

ז

הָרִאשׁוֹן רִאשׁוֹנִי, וְהָאַחֲרוֹן אַחֲרוֹנִי,
אֶחָד הָיָה, הַיּוֹשֵׁב בְּשֶׁבֶת תַּחְכְּמוֹנִי,
שָׁם לִבּוֹ לְדָרוֹשׁ וְלַחֲקוֹר אוֹתִי בְּכָל מְעוֹנִי,
וְהוֹדִיעַ לְרַבִּים, כִּי לֹא לְרִיק כֹּחִי וְאוֹנִי;
אַךְ כַּאֲשֶׁר רָאַנִי עוֹמֵד לִפְנֵי אֲדוֹן עוֹלָם,
לֹא קָמָה בּוֹ עוֹד רוּחַ, וּמִנִּי הִתְעַלָּם.
פְּעָמִים יַעֲשֵׂנִי אִבָּר כְּלִי לַעֲבוֹדָתוֹ,
יְשַׁדֵּד, יַחֲרוֹשׁ וִיפַתֵּחַ בִּי אַדְמָתוֹ.
פֹּה רְאֵה — אֶת שְׁמִי, הַעוֹד מִמְּךָ סָגוּר וְנָעוּל?
בִּין תָּבִין, כִּי קֶדֶם אָנֹכִי לְכָל פָּעוּל.

פּ. הַיְמְרָאטָה

ח י ד ה

ח

מַמְנִי הַתֵּבֵל מְסוֹבֶבֶת
אֱלֹהִים חָמַד עָלַי לָשֶׁבֶת. —
רִאשׁוֹן הָיִיתִי לְתֵבֵל
הָפַכְתִּי עוֹלָם לְהֶבֶל
הַיְצוּרִים בֵּאלֹהִים מָרְדוּ
הֵם בַּתּוֹהוּ אָבְדוּ. —

לָרַעַת שֵׁם הַחִדָּה רַבִּים בָּאוּ
אָמַרְתִּי שְׁמִי וְשֵׁם אָבִי בִּשְׁמִי נֶחְבָּאוּ ' —

דור זאמושטש מברעסלוי

ח י ד ה

ה

אוֹהֲבִי צֶדֶק כְּמוֹ אֵל יְרַדְּפוּנִי
יִאְחֲזוּנִי בְעָרְפִּי וִיפַצְּפְצוּנִי
מֵאָחוֹר לְפָנִים יִקְרָאוּנִי
אָז אַהֲבַת עוֹלָם יֶאֱהָבוּנִי '

דור זאמושטש מברעסלוי

ח י ד ה

ו

אַל תְּקַנְּאוּ אוֹתִי, עַל כִּי יֵשׁ לִי יְתֵרוֹן
מֵאֲחוֹתִי הַקְּרוֹבָה אֵלַי, וְלֹה חֶסְרוֹן;
דְּעוּ יְתֵרוֹנִי הָעוֹמֵד בְּתוֹךְ הַיַּעַר,
הִמְעִיטַנִי מֵאֲחוֹתִי, וְהִנֵּנִי מְצֻעָר '
הַמְּחַבֵּר הַמַּחְבֶּרֶת בְּאֶרֶץ שְׁנָעַר
שָׁמַנִי לְמָשָׁל, לְהַזְהִיר בִּי כָּל בַּעַר,
כִּי יַקַּח מוּסָר, יַפִּיר וְיֵדַע,
מוּסַר הַשֶּׂכֶל: כָּל הַמּוֹסִיף גּוֹרֵעַ,
בּוֹעֲרִים לְרָאוֹת חֶסְרוֹן אֲחוֹתִי לַשָּׁוְא יְלָאוּ,
יוֹדְעֵי הַלָּשׁוֹן לֶבֶדֶם אוֹתוֹ יְרָאוּ;
אַךְ הֵמָּה הַחֶסְרוֹן הַזֶּה מַשְׁלִימִים,
אָז שְׁמוֹתֵינוּ בְּמִבְטָא כְּמַעַט הֵם דּוֹמִים,

שקדו

הֵרַךְ נָשִׁים לִי וְלֹא דֶּרֶךְ זְכָרִים,
בַּת נְגִידִים אֹכְבִי וְגַם אֵשֶׁת יְקָרִים,
בְּיוֹם צָרָה חֶרְאֵיתִי חַסְדִּי וְרַחֲמַי·
אַתֶּם אֲשֶׁר לָכֶם חָדָתִי אָחוּדָה,
תְּמַצְאוּנִי בְּזֶרַע וּבְגוֹרָל יְהוּדָה,
מִמַּחֲפֹרֶת הַצַּלְתִּי נִיר לְבֵית הַלַּחְמִי·

כִּי אַרְחִיק נָדוּד מִצוּרִי וְגוֹאֲלִי,
שִׁמְצָה תַּשִּׂיגֵנִי לְבָעֲמִים בְּמַעֲלִי,
בַּעֲצוּמַי יְפוֹל צַדִּיק יָדוֹ אֵין לָאֵל;
אָמְנָם עוֹד תֶּחֱזוּנִי בְּחֶזְיוֹן לַיִל בַּחֲלוֹם,
בִּי יִגַּר הָרְשָׁע בַּעֲצָמָיו אֵין שָׁלוֹם,
וּבִי לָקְחַת אִשָּׁה שָׁמַר וְעָבַד יִשְׂרָאֵל·

וְאַתֶּם הַלּוֹמְדִים מִדָּה וְאֵינָהּ מְדָה!
הוֹדִיעוּ הַפְּתָרוֹן מִזֹּאת הַחִדָּה
וְאַל תְּשִׁוּוּ לְהַשּׁוֹאֲלִים הַפְּתָרוֹן מֵאִתִּי,
וְאַחֲרֵי כֵן בְּחוּצוֹת בְּשַׁעַר בַּת רַבִּים
פְּתָרוֹן חִידָה יַשְׁמִיעוּ כְּמִתְנַבְּאִים
כִּי לֹא אֶתֵּן עוֹד לְאַחֵר לְשֵׁהוֹת מִגְּתִי· —

יששכר בער שלעזינגער

קינת אבידן

העתקה חבשית מהמליץ קלאפשטאק·

לבלתי יהיו דברי המשל כדברי הספר החתום כופיע עליהם שור ההעדה· המלין הכשבג מלייל בחזיון משלו בדמ כועס וחין ערך הבזיד, שני שנאמי שמק, שמס אבידן ועבדיאל, שאר כנדמו תאומים שניהם

אִם תַּעֲלֶה לַשָּׁמַיִם שָׁם תִּמְצָאֵנִי
וְאִם תּוֹרִיד מָטָה שָׁם אָנִי · —
אִם עָלַי שַׂמְתָּ פָּעֲמֶיךָ
דַּע כִּי אֵין קֵץ לְדַרְכֶּךָ ·
תּוֹכִי תִּמְצָא סַפִּירִים
וְיסוֹדֵי בָמַיִם אַבִּירִים · —
כִּי אוֹיְבֶיךָ נָפָלוּ —
כִּי שָׂרַיִךָ נִכְשָׁלוּ · —

יֵעֵרַב נָא מְלִיצָתִי
וְהַגִּידוּ פִּתְרוֹן חִדָּתִי ·

· · · · · ס · · · · · מנראדי

ח י ד ה

ט

שִׁמְעוּנִי חַכְמֵי חֲרָשִׁים נְבוֹנֵי לָחַשׁ.
יְשִׁימוּ רַעְיוֹנֵיכֶם לְהָבִין מַה לִּבִּי רָחַשׁ
וּפִתְרוּ לִי מַחֲר שֹׁרֶשׁ אִמָּרָתִי;
הַאָזִינוּ מִקְּצֵי אָחוּדָה לָכֶם חִידָה
יָקָרָה בְּעֵינַי מִקְנְיַן בֶּשֶׂם וְקִדָּה
אַתָּה בִּי נִקְלָה בְּעֵינֵיכֶם אַחֲוָתִי ·

בְּאֶרֶץ חָפְרוּ שָׂרִים מִמְּנָהּ שָׁאֲבוּ מָיִם
בְּמִקְרָא מְפוֹרָשׁ תִּרְאוּנִי כִּי תִפָּקְחוּ עֵינָיִם
לְפַעֲמִים בַּיהוָה אֱלֹהִים מַתָּנוֹת לָקְחָתִי;
אָז הָיִיתִי בְּעֵינֵי מְשָׁרְתוֹ כְּמוֹצֵאת חֵן
בְּיָדוֹ מִקְטֹרֶתוֹ וְעַל לִבּוֹ אֶבֶן בּוֹחֵן
שַׁאֲלוּ בַסֵּפֶר אִם כְּזָבִים הִפְחָתִי ·

אֲשֶׁר עַל שָׁאוּן דַּכְיֵכֶן רַנּוּנוּ
תְּהִלַּת חַי לָעַד, וַנַּחֲנוּ חֲבוּקֵי יָד. —
הֵהּ! הֵהּ! עַבְדִּיאֵל אָחִי
אָחִי עַבְדִּיאֵל, אָבַדְתִּי לָעַד.
שְׁאוֹל וַאֲבַדּוֹן! לַיִל תָּמִידִי!
קוּמוּ, עוֹרְרוּנִי לַיִלִיל בְּמַר נֶפֶשׁ.
וָעָקָה אֶעוֹעֵר, אֶבֶל יָחִיד אֶעֱשֶׂה
כַּל אֶתֵּן פּוּגוֹת, אֶבְוֶה דְּמָיָה:
אָחִי הַנָּעִים, עַבְדִּיאֵל אָחִי,
נֶעְדַּר מִמֶּנִּי מֵאֵת נַפְשִׁי, לָנֶצַח! —

ישכר בער שלעזינגער.

סמבטיון

אין נס לחך מן הסוקדים גלימודים שלח הביע לאזכיו זכרון הנהר הנפלא סמבטיון לו סגניון לסר על ספרו הסכית לומדים היות עשרת השבועים לילפים ולדבנות, וזכרון תכונתו הנסיית לרון בשבת ימי השבוע ולשלות ביום השביעי, כאשר מעלח הסיפור הזה בן בספרים התלמודיים בן בכתבי חכמי האמים, נמו שנודע נסמוך, לך לא היה ענין בין כותבי לומתנו מי שהתעורר לחפץ בכר החקידה לחר מוצא הלבדים ולנדר הלוכל מתוך הפסולת נענין זה, אלא דוצה פוסחים על שתי הסעיפים באחת מגילותו, לכן מלאני לבי לדבוס פה את המעט לשר מצא ידי לקבץ מסכדות המאמינים והמכחישים, ונעדיכת אלה מול אלה ילח המשפט הנכון לוכות מי שיכשר לקבל או לדחק זה הסיפור.

הראשון לשר העלם על שפתותיו זכרון הנהר הזה יוצחן בן עזיאל שבתגוסתו על פסוק נגד כל עמך לעשה נפלאות (שמות ל"ך י') כתב: ושבריכון מן לבין להנהר סמבטיון והסיטון פרישן לא לתגדיו בכל דייני מלעלא וכו', ובזה גילה דעתו שהי"ת יעשה נפלאות לשרתן בשבתים הבולים בארץ לא לנסס, אבל לא לאחר שהנהר יהיה בנהר עלמו דוקא, וכן משמלא מזה בתלדת דבה פ' ע"ז: לאחר לשסוריס נאו אלו שבתוכיס לפניס מן סמבטיון ע"כ, ובילקוט (סיל הסידים סי' תתקפ"ל על פסוק לף עדתו דעבנה) אלו עשרת הדבתים שבלו לפניס מהנהר

סניסם היו טובים מלאכי עליון, משרתי שדי; ונפלאתם עזה כמות, דספיק לספר מם, שהנו ז"ל; שולם כאשר התמלמו הנפילים, נפלו ליזם לילי מרום, ולנו למדוך נחקי היולד ממעל [דעד לזה נספורי הגלי היוניס נשם מלחמת הענקים — דער גיגאנטענקריעג], לז גם לז ידין נפתח להסתת הזקונים, וילד פלאים משמי ערנות על שלום תפתה, מקום חופך וגלמות, שם זוכה ומתאזון כמד נפשו, כי קילן נכטיעות ושחת דרכו, ונשילוהו זמורמי סעיפיו כדך משולח ונשוב כשרשר נשרשה, מתקדב לנגדול מגורתו, מגורת רפלים נשלול, מקום קו תוהו ומשני נוהו, שם יציע לשם שחרב המתפכנת ניל ברק משופף שומר פתחי תפתה, ועיניהו תחזינה שם נכלות השלום והעונג לחיו ע ב ד י ו ל מתהלך בין עלי ערן, בזן יפך כוכבי בקר ונתרועת בני אלהים; מלוי שלמתו כל שפל זרוח, קדני חול מנשך לשמתו, משילו כלנת הספיר, יהיו בלילי שבת עיניו מתנוללות כנהרות ולפניו יפיחו נשמים, מקוטרים מור ואהלים לשפיו. לך ע ב ד י ו ל לילכו מסגיח עליו, ונל יענה לף מלם לחת. ומה נעלם ונשגב ההחדש הזה! ככה החיים רוח מ י מ ק ם בן ט ע מ ט ן נשולם הנשמות, כוקע לקורא זיל גדולים מ י י מ ד ע. ועיין נמכתבי החכמה למופת מומחו הוך החכמים הר מ"ד כ"ע:

עַבְדִּיאֵל אָחִי! הֲתַעֲזְבֵנִי לָנֶצַח?
בַּל תַּשְׁקִיף עָלַי עוֹד? אֵי שָׁמַיִם!
בָּכוּ עָלַי גַּם אַתֶּם כּוֹכְבֵי בֹּקֶר!
כִּי אָחִי אֵינוֹ אוֹהֵב אוֹתִי עוֹד
לָנֶצַח בַּל יִתֵּן אֶת דּוֹדָיו לִי
בַּל יְרַחֲמֵנִי, בַּל יְכַמְּרוּ נִיחוּמָיו עָלַי.
חֵילֵל בֶּן שַׁחַר הַוֵּל הַמְעוֹתֵיךְ בַּעֲבוּרִי!
הֲבוּלִי! סֻכַּת שׁוֹשַׁנִּים! הֲבוּלִי!
אֲשֶׁר בְּצִלָּלַיִךְ נִדַּבֵּרְנוּ יַחַד
אֲשֶׁר בְּכָבוֹד חָפַּתְךְ הִתְעַלַּסְנוּ
בְּמַעֲיָנֵינוּ *) מִיוֹצְרֵנוּ וּמִבְּרִית אַהֲבָתֵנוּ.
וְאַתֶּן פְּלָגוֹת נַהֲרֵי נַחֲלֵי שַׁחַק!
אַתֶּם גַּלֵּי שׁוֹגֵג הַצָּמֹתוּ! הַזוֹרַבְתֶּם!

אשר

*) נשין עיין ונעיון ומחשבה, כמו ישרים כתולדים על מעיני כך (תהלים פ"ז ז)

הדמיונות שמתפשטים בלי הפחת מולמה. לולם נוסתי להזכיר החלומות שחלם על כסא זה ועל עשרת הדברים ס' תלך הלכי, כי החיבור הכוה יפיח כוזיס לין קן ודבה מלבו סיפורים שלא היו ונעולם דק להמשיך לנות הפתחים ולחתם בתוחלת ממושכה, וכבר הזהירנו הרחב"ע ז"ל (שמות ג' כ"ג) שלא נחבה לו ולא כשמע לא מלחמותיו, כמו כן בפיגרת הנקפסת בקוסטנטיניה על שם פיטר"י ביר"ן, שחלך על מדינת עיבעט זה כמו שם מלות שכה, המלחה לה החולים ולבלי שקר נאו סיפורים שלא יסביה חליהם חלא לחים פתי ונבער מדעת, ובתוכם בא גם זכרון הכסא הכוה בחלה הדברים: ולעו כי מזה היה של חנניה (!) בא כסא לחל סיולא מגן ענן (!!) ובולך ביניהו ובין הארץ הבדולה של המלך הגדול ביחלל מלך היהודים וכו'. לוך סיהיה כשתבחה לחמונה זו בלנות דוד לחבני לוענתו החובשים לחזק בה בעחונם על הגחולה העתידה ועל הבורלות לחבי תהייהם בחחרית הימים' הן לחת שיה גם בין חכמי העמים מי שבעה להחמין בדבר הכוה כזה ובדחבם פליהיחם בסיפורים העבעייה שלו בספר ל"ח פרק ג', חלן בדולי חכמיהם החפלים ללבת לחור המחקר בספו ובתנו הדבה עליו ורובם העידו בגדו בספקות גדולות, ותמלית דבליהם בי לא היה ולא נחלא בעולם בסא כיולא זה, ובכח רחיות בחמנות כחבו בו ויחמרו לא הוא, כחבר ידחה הקודא בספריהם *)'

ועתה בסקנן כל הדעות מפה ומפה לפני חבני תבונות תלמח התבוקה בלבותם לידע ולהבחין החמת מן השקר, כי הנה בבורות בחלה עם היותן פתח תקוה לחחיזו בני יסראל בחורך גלותם, חס אין להם סורס ויסוד בדחמות החמת, תבונתם לחיות דעות ומזיקות לכללות חומתנו בתת חותנו ללעג בעיני הבחרים, כערך מה שהיו מועילות חילו היו בנויות על יסודות בחמנות, לכן דחוי להבניח ולחקור היטב על הדבר להעחידו על מכונו מנוקה ועטור מכל סיג, ונחת תהיה מגמתי בזה הדיבור, לך אם אתה, הקודא, לו חמעני'

חשבתי למשפט כי יש בסיפור הזה קלת דבר אחת, לך בחורך הזמן נתעברו בו שקרים הרבה, כמקרה אחר הקיה לסיפורים אחרים לין מספר שע"י הוספות וסיכויים והרכבת הכפלחות שבהם נהיו לילדי כוזיס

*) Galatinus Lib. II. Cap. 9. de arcanis cathol. verit.; Nicolaus Fullonius in miscelaneis theologicis; Paulus Fagius in Deuteron.; Gasaub. Exerc. adv. Baron. Ex. XV. Num. 20; Fullerus Miscel. sacr. Lib. I. Cap. IX.; Bartol. Bibl. Rab. Tom. I. pag. 117.

סמנטיון שעתידין גלות יהודה וכיוצא לילך מלפני ולפניהם כדי שיזכו עמהם לימי המשיח שכל ימים הבאים יקרו יהודה וכו' ע"כ, אלו שומעים שהיה מפורסם מלפני מליצות כזה אחד שמו כך, אך לפי ייחסו אליו דבר יוצא מן הכלוב כמרוצת מימיו. ומכאן נתלמוד ז"ל בפירוש שטיפת מי הכהר בשנת ימות המשיח ופסיקתו ביום השבת, עד שלקחו ממנו הורתה ומופת על קדושת היום השביעי, שהרי אמרו (סנהדרין ס"ה ע"ב, והובא גם בירושלמי לסנהדרין פ"ז וצ"ד פ' י"ח): שאל טורנוס רופוס את ר' עקיבא מה יום מיומים וכו' אמר לו ר' עקיבא סמנטיון יוכיח. אך עם כל הפשיטות הנראה מן המאמר הזה בהסקפה ראשונה, הנה אם תחקור גו כיעב תראה חילוף נוסחאות המשילות ספק לפי מעט בחוזק המופת, כי צ"ל גם הוסיפו שהשואב שהשיבו טורנוס רופוס אמר לו הלשון: מ"ל לנגדך את נגיד לי אתמהא, ופירש"י אתה ממציך ורוחה אותי בחייים שעלמא מי יימר שהוא כן? והרואה יבקש יחיקן עדיו ע"כ דברי רש"י, ורבינו חיי שהניח מאמר זה בפירושו על התורה פ' זכור את יום השבת הוסיף גו גם כוף תשובת המין: מכאן הסמנטיון ליכי מאמיכך ע"כ, ובשלילות דרך אחרי בלון קף ג' ע"ג הזכיר ג"כ דברי טורנוס רופוס שהשיב לר' עקיבא: אף בנהר הזה ליכי מאמיכך שליכי יודע את מקומו ע"כ, אבל מזה אנו למדים גם כימי ר' עקיבא היו מסופקים במליצות זה הפלא, ומאחר שהתפלא לפי הפיד כילוס על טעמו אלא אחד מופתים לאחדים, ידאה שלפי היה לו מה להשיב על זה: אך לזאת לפי אמר החכמים הנפלאים אחדיו, אלא בהשענם על דברי היוסיפון לרומיים (במלחמותיו ספר ז' פ' כ"ד) המספר בי הקיסר טיטוס בנסעו בין מדינת ארק"מם ומדינת רוס"מים הנפלאים אחדיו, הנה בשאר שבת הימים הוא שמיעו רעיש ושועפים בחוזק ביום השבת, הנה בשאר שבת הימים הוא לא מזעפו עד שלושין הוא תהום יבש בלי מים כלל, ורק ביום השביעי הולך וסועד, באלו לאחר ולקיים הנס הנפלא הזה מלין כמהו, ובדברו עליו בספריהם כעל דבר פליאתי ומופלא בלי שום ספק. השיעה ולאה הרמב"ן בפ' המזיקו על פסוק פלאתי לפליטים בחשב היות סמנטיון הנהר בוזן הנקלה בן מלכון וינו שלוים, והאחור ערך סמנטיון כנזכר: ולומר ריש שכל ימי השבוע הוא רק וכו', והל"ד מבשה בן ישראל בפ' המכריע (Conciliador) שחיבר בלשון ספרדי בפ' שמות שפלה ק"ג סי' ע' ויותר על כן בספרו מקום ישראל, ובעל נמר דיך בערך סמנטיון, ובעל שלשלת הקבלה, ובעל שבט יהודה וזולתם רבים אשר לא מצינו הנה דבריהם בפרטות מלחד שכל לחד מהם לא נתן אל לבו לחקור שורש הדבר שלפי ממך על דברי זולתו ובגדר אחד

ונריך לתת לדעת שגם מכח מחכתי העמים *) החזיק בדעת הזאת
ובאר לפרש הענין בלופן מקביש עם מה שכתבנו, גם לדברי יוב"ת
שבאתו למעלה מתפרשים היטב על פי דעתנו שם תעיין כש, ול' עקיבה
אמר כן לפי עם שמעת תלמודי זמנו, לא כמחליט למחת הדבר, ולכן
כשלשה שבאולת לא כחיבב דמה שלשה להביא לחיה מנהר שמעיון, חלל
לו מן המופת המוסקת הכרוח וחזר אחר דעות אחרות, גם פליניוס
כתב מה שכתב דק כפי הסנדת הגוברת בזמנו, ולא נסתר בסיפוריו על
שום ידיעה ודעות, שהרי בפרק הכרוח עצמו סיפר פלאים רבים על נהרות
אחרים שלא יקובלו אצל המסכילים.

מהצעת דבריס אלו יכבד בעיני לתת קיום למליאות נהר שמעיון
בחמרי שמיבו אצל נהר פרת שהסק את שמו כך מן המעשה
הנזכר, אך לא יכולתי לקבל את הגבולות אשר שמו עליו האחרונים על
תכונת מדותיו ועל דברי האנשים והאזל ועל כחם אשר שביבו וכל כיולא
בזה, והסכנות אשר הביעוני לחדון המספר שהכחשת נפלאותיו הם אלה
שאלשה:

א', **שתירת** הערים זה את זה, כי מאחר שהאת לא תוכל
לאחוז על שמת, היו סיפורי האחד מסכימים עם סיפורי חברו,
אלו שתן דבר אמת כאלא בא, אך אנו רואים כי מגידי הדבר יתנגדו
זה לזה תכלית ההתנגדות, היוסיפון ופליניוס הניחו לו מקום שתוך
לארץ כנען, ובעל לוחות עולם אמר שהוא אמירת הורו ושם לחה זה ברור,
כדי גאוגעם, וחבר שניהם עשו עבר בארץ הורו ושם לחה זה ברור,
אע"פי שידעו שאולם לא הלך שיהם לשם; פליניוס כתב שהנהר יורן
שבת ימים ויתיבש בכל שבת, אבל היוסיפון כתב להפך שהוא בא בשבת
ימים ואושר רק בשבת, ושניהם לא זכרו רק שתי מים דברים, אבל אלדר
הדבי ומבאר ר' יהודה אמרו שהנהר הוא מלאים וחול, גם הוסיף זו
אלדר פלא אחר וכתב: ובשבת יבואו ויוח ומיך תעלה אש שביבות הנחל
מעבר שבת עד למולאי שבת עכ"ל, ובעל שלשלת הקבלה חבר שהנהר
עצמו נתהוה בתאום בדרך פלא לתועלת היהודים היושבים שם וכתב:
ובדוקר דמו חיל בדול והביא האל שביבים נהר שגדל מאנים וחול בתקום
שלא היה שם נהר מעולם עכ"ל, הרי לך חילוף דעות הסותרות זו את זה,
ויקוע שהתקנן הדברים ההפכיים בנוגע אחר הוא מן הבאמנות.

ב' **הבחנת** **המליאות**, לנוכי זאת כי אם היה פלא כזה במליאות
היו עוברי לוחות יוקעים את מקומו מאחר שביעים האלה כל חלקי
התבל

*) Thom. Hyde in notis Peritcol Cap. XXIV.

כזניס הגם פי מקומס נוסף על דבר למיתי, כן הדבר הזה, בסכמת הסופרים הקדמונים ישיך בשעל כל פניס בללות בדבר היה לחמת, דסייגו שסם סמנעיון היה לז מפורסם מללס לבס נהר לחד, לך לדעתי הנהר ההוא לימו מלל נהר פרת עלמו שסמוך לו גלו מזרחיכו בימי קדס, ובטעם שבחרו לקרותו בשס הזה הוא כי כשבללה שלמלסר מלך מסור עזרת הסנעיס והביאס לחלס וחזור נהר גוזן ועדיי מדי לא היה לפבר ליפול מכוחך הבללות והללות לשמור לת יום הפצת כהלכתו, ולפיותס משועבדיס פחת עול עובדי מלילים הוכרחו לחלל היום המקודס שלא בלצונס, לך כאשר כחו מעט משלטול הדרך ונתיישבו בחלות הסן הסכימו ביניהס למלוח תיקון לל המעות הזה, ולפי שלא היה מפבר לבס לבטיג מזוקפס בתוך חויביהס כי חולי עבדו על יפ, נתיעלן יהד לללת מן העיר ביום הביזי ולהתקבץ כתות כתות על פני הפלה בדי שיוכלו לשמור שס לת יום הפצת בקופה ושטרה בלחוי, לחמס על כל פניס היה מסוכן לעשות זלת בן יעלילו עליהס חויביהס שיתועדו למדוך בללוניהס, ויקל מקריהס כי בפעס הרלשיכה התלספו כולס ללל נהר פרת, והפי"ת מבך עליהס חוט של חסד עד שהללילו לבחון בללה על שפת הנהר ההוא ולקדס שס לת יום הפצת, ולהיות זלת בעיניהס בס גדול שעשה לבס הלהי לחותה קלחו לזכרון הדבר לת שס הנהר ההוא שבשושן, שבדבו שבת ויו"ל והכ"ן בוספות בו כדעת הבחור, ובדבות הזמן כתפרסס הענין בס בין שבני יהודה ובניחין. ומה שהבילחו לל ידיעת הלה הפרטיס הס דברי הרביעי לעזרא שבר כתקבל בין הלומות, ולחכחו הרחקחיהו מכלל כ"ל ספרי הקודש, כי הלא בפרק י"ג מכחו תמלא דברי המלאך הפותר לעזרא לת חלומו ולחמר: ואשר רלית לותו מלסק לליו המון עם לחר שלו ובקש שס עשרת הבשעיס שבלו מעל פלמתס בימי כושע בן נלה שבר הובלו ע"י שלמנסר מלך לשור ויעבר לותס לת הנהר לל ארץ לחרת, ובהם שס גמרו לומר לעזוב לת שבירת העמיס ולהרחיק נדוד מהס ולללס מקום חשר מעולם לל שכנו בו בני חלס ולשמור שס תורתם שבר לל שמרו בימי שבחס שלמנס, הלא הס עשרו דרך מעברים נרים חשר בנהר פרת והלל עליון עשה לז לבס נסים וכו' עכ"ל, הבי דומה לין לבדיו יסכימו קלת עם מה שספרנו, שלל נתנו מקום להגדיל הנס ולהוסיף בו פרטיס שלינס כפי הלמת, בלופן שהסיפור הזה הוא ילך הלמת ולפי הפשט, כי עם היותו נוסף על מה שקלה בלמת לבשעיס הבס, היה כמו שהוא לל הבללות שבדו בענין הנהר, והגם כי לחסדון מופתיס שחדיס מבשר הכותבים לל טוכל להחליט בבך קדו הבדיים בלי ספק, הנה עכ"פ היה ספדע יפרה כי על יהי נפין מה שהוא דבר נמלא בסיפור המפורסס,

נאמרו, כי הסמנטיון היה נמליות נימים הקמונים לך עתה פסקו
כפלאותיו ונד להיות כאחד הכהרות, כי הלחייה המלוסה הזאת תנילנו
למכשולות גדולות, נאשר תתן מקום למכחישים לומר שכמו שנפסק הכח
פרומז על קדושת היום הסנינעי, כן חלל כהעת הליווי על שניתתו,
וחלילה לנו מזאת.

כזן הטעמים הללה יתנדר יוסד סנרתנו, וכמדומה לי שהניע הענת
להסנית מנית יעקב לומנה מזוייפת כזאת, כי כלני ניזון לזרע ישראל
כוללי דת האמת לפנות על דנרי זקר ולהטות אזנם לקיפולי כזב נמקום
שים לנם הסנחות נאמנות די והותר נדנרי הנניאים שהדנו חזון לאמץ
ולחזק נדנים כוסלות נתוכלת היסודם יחיאלים לחסלו, אמן.

ז"ש"ר.

בתגל גלויים ומפורסמים, וחכמי תכונת הארץ רשמו צפות מיוחלות כל
מחוז ומחוז עם הבדים והנהרות היערות והמדבריות הערים והכפרים
לבד זו, גם חברו ספרים הרבה המורישים תכונת כל מדינה ומדינה
בפרטות גדול, ולא בשאר כתיבים לגלות עוד רק חלק קטן מן האלפות
הנפוניות שבאמיריקא ומעט מזעיר מן הארצים הרחוקים בית הדומי, אבל
שאר חלקי היבוד ובפרט חלק מזרחי שבתוכם כתבו מקום לנהר סמבטיון
כאר גלויים ושומרת לפניהו מקלה גדולה החוק ועד הקלה הבני, ואין
פלא ואין זרות שמכה שלא דרך בה כף רגל החוקר המתעסק בידיעת תכונת
הארץ, לכן בהיות אלקנו ידיעה ולמית על בלתי מציאותו בשום מקום,
והמקדשים עדפס להאמין זו אין לכם אלא לטעון, שמא הוא במקום
שאדיבה בלתי נודעת, הכה ראוי לנו לשפוט זאת על פי הכלל התלמודי:
צרי ושמא צרי עדיף, ותמיד נאמר לכם: הראוני את מקומו! דוגמת
מה שכתב הר"ר שמעון לוצאטו בספרו הנכבד שחיבר בלשון איטלקי *)
קף ל"ט, שהכחים מציאות עבדת הכוכבים מקובלים בולם במקום אחד מן
העתם שבאר בתגלו בהיום בל אלקי התגל, ועכ"ז בל דורש מקומם
יאמרו אין.

ג' זרות הכם בחכמת הנודע יח', והיותו בלתי נכון להשיב מעוקבר,
כי לא יעשה הי"ת בם אם לא ישיב בשמלעותו את אשר כיוונה חכמתו
יתעלה להשיב, פעולותיו הכוללות לא תסובבה ריקם וודאי הטוב לא
יפול מלבו. אבל הכם המדומה הזה לא יספיק לסבור בעך השבעים שלא
ינאו ממקומם עד זמן הגאולה, כי למה לא יוכלו ללכת בעבר שבת אל
שבת הנהר ויתעכבו שם עד שיפסקו מימיו, ואח"כ יעברו אותו ביום
השבת, ואחרי עברם יכוחו בשפתו האחרת עד מולדי שבת, כי זה לא
יחללו את השבת בשום אופן? ובוודאי אם נאמין לם' אלדד הדני שהוכח
הנהר אינו אלא ג' מאות פסיעות שהוא שיעור קטן מן התחום הקבוע
בשבת! ולמה ל"ב יעשה השל בם עשים בזה אלא תושלת, ויחדש אותו
בכל שנוע מבלי שיתעכב ממנו עונה לשום אדם? ועוד אילו היה בנהר
השבעים יבשלו כלואים וסגורים במדינתם עד עת קץ ע"י הנהר
הסוף איך קרה שר' בניטין מטולידולה עבר בכל מקומותם ולא היה דבר
מונעו עלגה אליהם? כי הקולה בם' משעותיו יראה שלא זכר זו בילוש
מן הנהר הנפלא הסוף, וזה מוכיח שאינו במציאות, ואל יסיתך הטוען
שאמרו

*) Discorso circa il stato de gl' Hebrei di Simone Luzzatto, Venetia MDCXXXVIII.

דערם דענקענדע. אין קיינר דעם קאנאטיסמום אונד אין קערעכטער דער צעלאָטען וואר ער דער קערקאָלגונג וועגען איינער אנדערן רעליגיאָנם מיינונג אכהאָלד, אונד זוכטע נור דורך אינטערריכט אונד בעלעהרונג אין זאנפטען אונד עדבויליכען וואָרטען זיינע צוהערער איינעם בעסערען צו איבערצייגען, אונד זיא צו אינעם קרָאָממעדען לעבענסוואנדעל צו בעווענגען. גלייכעם טרוריגעם שיקזאל מיט זיינען אמטסבריעדרן ערטרוג ער דיא אונזיכערע עדהאלטונג זיינער כובסיסטענץ, אונד זעהר אָפט דען מאנגעל אן דיא נאָטה ועגדיגסטען לעבענם בעדירפניססע, מיט דעם מוטהע אינוום שטאָישען וועלטוויזען אונד מיט וואהרער עדגעבונג אין דען געטטליכען וויללען. מיט נאנצער זעעלע וואר ער זיינען עדפראָבטען פרידען צוגעטהאן, אונד אין טרעסטענדער ענגעל אין טאגען דער לידען. ער וואר אין צערטליכער נאטטע אין טרייער פאטער אונזערמידעט אין קרעפטיגסטער פירשפראכע צור אונטערשטיצונג דער ארמען, אין דער לידענפָאללען פעריאָדע דעם יאהרעם 1824 אין וועלכער אין עפידעמישעם אבעל אין רוידנין אונטער דען דָאָרטיגען איזראעליטען וויטהעטע, האט זיך זיין מענשענפריינדליכעם עמיטה דורך טהעטיגע פערוועגדונג פיר נָאָטהדידפטיגע קראנקען קונד גענגבען. וועגען זיינער בעזָאָנגענהייט, עדפָאהרונג אונד זיינעם גוטען נָאָמען וואורדע ער אים יאהרע 1790 צום מיט דעפוטירטען דער בעמישען יודענשאפט פָאָר דען גדהיליגמיזען טהרָאָן וויללאנד זיינער מאיעסטעט דעם וויזיזען אונד גיטיגען קייזערס לעָפָּאָלד II. גענוועהלט. פָאָן זיינען ליטטעראריסשען ארכיטיפען האט ער אוי בעשיידענער רעזיגנאציָאָן אויף נאכדרוהם ניכט בעקאנגט מאכען וואָללען. אין זיינעם נאכלאסס מיסטען זיך מעהרערע אויזאר־ בייטונגען טהעָאָלָאָגישען אינהאלטם בעפינדען *).

זָאָ פָּלָאָם זיין מוסטערהאפטעם לעבען שטילל אונד גערוישלָאָ

וויא דיא רוהיגע ערקווידקענדע וואסערקווללען הין, ביז אינע דורך האָהעם אלטער ענטשלאפענע ענטקרעפטונג איהן אינע לענגערע צייט אים בעטטע אינגעשלָאסטען הילט, אונד

איהן

*) מיטיגע טוי זיינען מוסדע גדהערטע ערקלערהונגען דעם תלמידס, וויא פָּבען ערוועהנט, וועדע זיך בייא זיינער תמדערן גדוֹעגענהייט בעקאנגט מאכטן.

נֶעקְראָלאָגִ.

אם נייאיאהרסטאנע (ר"ה שנת תקפז"ל) שטארב דער בעהמישע ראקאָניצער קרייזראבינער הרב הגאון המפורסם הצדיק האמתי מוהר"ר יוסף דייטש זצללה"ה, ניכט נור דיא איי־דאעליטטענגעמיינדע אין רוירנינ (זיינעס וואָהנאָרטעס) עוליטט דאדורך איינען גראָסען פֿערלוסט, זאָנדערן אויך אללע איזראליטישע קרייזאינהאבער וועלכען ער מיט טרייליכער ערפֿיללונג זיינעס אמטס־בערופֿעס איינע זעהר לאנגע צייט פֿאָרשטאנד. דעסטען גרינדליכע אונד גענדיגענע גענעהרזאמקייט אים תלמור, ניכט מינדער זיין פֿערטרויעט זיין מיט דעם גייסטע דער פֿראָפֿעטען, איזט פֿאָן אל־לען זאכקענגערן דיא איהן קאנטען אנערקאנט. אין דען מאָראליש־פֿילאָזאָפֿישען סיסטעמען דעס מורה נבוכים, כוזרי בעל עקדה, אונד בעל עקרים האט ער זיך דורך פֿלייסיגעס שטודירים דערזעלבען איינע קלארע, גענליטטערטע איינזיכט, אונד אינע העללע דענקונגס־ארט אין דען גרונדזעטצען דער רעליגיאָן ערוואָרבען, דיא איהן פֿאָר דען מיסטען זיינער אמטס גענאָסען פֿאָרטהיילהאפֿט אויסצייכ־נעטע. דיא אונשטערבליכען ווערקע מענדעלסזאָהנס לאז ער מיט אויפֿמערקזאמקייט אונד פֿלעגטע זיא מיט נוטצען אין זיינען פֿאָרטרעגען צור ערקלעהרונג דונקלער שטיללען אים תלמוד אנצו־ווענדען. אונגעהייבלטע פֿרעממיגקייט אונד עכטע רעליגיאָזיטעט, ערווארבען איהם דאז פֿאָללע צוטרויען זיינער גלויבענסבריידער. ווער ער ווענען זיינעס פֿילויסטענס געאכטעט; זאָ ווער ער ווענען זיינער בעשיידענהייט אונד אנשפרוכלאָזיגקייט, זיינער מענשענפֿריינד־שאפֿט אונד לייטזעליגקייט פֿאָן אללען זיינען אומגעבונגען געליבט. דיא איהם אייגענע גזעללליגקייטסליבע אונד נייגונג צור אונשולדיגען אונטערהאלטונג גענואננען איהם גוטע אויפֿנאהמע אים קרייזע מונטערער שרייבטענעלעהרטען. איינע פֿערל אין דער קראָנע זיינער טוגענדען ווער זיינע טאָללעראנטע גזיננונג גענען אנ־

דערם

מצבת יוסף.

„הֲנֵה בְנִבּוּרוֹת שָׁנִים, נֶאֱסַף צַדִּיק אֶל קִבְרוֹ,
„הֲלֹא צָבָא לִימֵי אֱנוֹשׁ, לֹא לָיְצַח יִחְיֶה נָבֶר;
לָכֵן לֹא יָזַל דִּמְעִי, כִּי יְהַלְמֵנִי מוֹתֵהוּ?
אֹרֶךְ יָמִים מַה יִּתֵּן לָנוּ וּמַה יוֹסֵף,
כְּעֵת בַּחשֶׁךְ טְמוּנוֹת עֲצָמוֹת יוֹסֵף,
נֶאֱבָד מוֹרֶה מֵעָמּוֹ, נֶעְדָּר חֲבַם דּוֹרֵהוּ.

לָךְ בַּת עַמִּי תִּבְכֶּה נַפְשִׁי, לָךְ אֲקַדֵּשׁ דִּמְעָתִי,
יוֹם יוֹם יְבָצֵר אֶחָד מִמִּסְפַּר חַכְמֵי מוֹרָיִךְ;
לָךְ יֶהֱמֶה כְּנוֹר אֲבֵלִי, לָךְ אֲנִי אוֹמִיר קִנָּתִי
אֵיפוֹא הֵם נִטְעֵי נַעֲמָנִים, סָפִיחֵי קְצִירָיִךְ?

גַּם מִסְפֵּד יָחִיד לִי, עַל שִׁבְרִי תִּדְמַע עָיִן,
זֶה דּוֹדִי הָלַךְ, אִישׁ בְּרִיתִי כָּמוֹהוּ אָיִן;
וּבְזֹאת אֲנָחֵם, נִקְבְּצָה שִׁלְשִׁתֵּנוּ בֵּית הָאוֹסֵף —
מַחֲזֶה שַׁדַּי אֶחָזֶה שָׁם בְּחֶבְרַת **בָּרוּךְ וְיוֹסֵף**

פַּרוּג ר"ח אדר תקפו"ל.

יהודה בן יונה לבית ייטלש.

איתן זיינען בערופֿס געשעפֿטען ענטצאָג. וואָ ער אין דעם, לעדיג-
ליך דער ערבויאונג אונד דעם נעדיהנסטע נעווייהטען פֿעסטאגע; —
נאפֿדעם ער וועניגע שטונדען פֿאָרהאָר נאָך זיין הערץ אין געמיטה-
ליכער אנדאכט ערגאָס, אונד דאדורך מיט זיינען טהיירען זיך אונ-
טערהילט — אים הערען ענטשליף.

לייד איזט עז מיר, מיט דען נעהערען מאָמענטען זיינעס לעבענס
ניכט בעקאננט צו זיין, אום זיא דעם געעהרטען פובליקא
מיטטהיילען צו קענגען, פֿיללייכט מאפֿען מיר זיינע הינטערלאססע-
נען עז כעגליף, זיא קינפֿטיג נאכצוטראגען.

זאָ איזט דען וויסער, אין עדלער אויז דעם קרייזע מיינער טהייל-
נעהמענדען פֿרייגדע פֿערשוואונדען; דער אין וואדמער פֿרייגד
מיינעס געליבטען בודערס הרב החכם הכולל המפורסם מוהרר ברוך
זצ"ל ווער! וואהרע זעעליגקייט פֿעראיינט דיזע פֿרייגדע נון דאָרט,
וואָ עווינער פֿרידע הערדשט, וויא הויר דאז באנד דער פֿרייגדשאפֿפֿט
זיא אומשלאָס!

בלייבענדע אנטונג נעגען דיא פֿערדינסטע דיזעס פֿערבליבענען,
אינניגע פֿערעהרונג זיינעס זאנפֿטמיטהיגען קראפֿ-
טערס, אונד דאנקבערקייט פֿיר זיינע מיר שטעטס ערוויזענע טהייל-
נאהמע בעוואָגען מיך זיינעס עהרענפֿאָללען אנדענקען דיזעס קליינע
דענקמאהל צו זעטצען, אונד אויף זיין שטיללעס גראב פֿאָלגענדעס
בלימבען צו שטרייען.

מצבת

ג ע ב ע ט ה

דער איזראעליטישען צאָגלינגע דעם ארמען קינדערלעהרהויזעם צו פּראג, אם גלאָדייכען געבורטסטאג זיינער ק' ק' אפּאָסטאָלישען מאיעסטעט אונזערעם אללערנעדיגסטען קייזערס אונד קעניגס

פּראנץ דעם ערשטען

[אויבערזעצונג דעס העברָאישען אָריגינאלס]

עוויגער גאָטט! דער דוא אללגיטיג אונד בארמהערציג נענען אללע געשעפּפֿע דער ערדע, דו׳א נור איינען לעבענסאָדעם אין זיך האבען, בייזט, פּאָם קריכענדען געווירם אן, ביז צום היממעל אן פּליגענדען אדלער, דוא בעוואכסט יא דען מענשען מיט צערטליכער פּאטערליכע, אינד איבערהייפּסט איהן מיט וואָהלטהאטען, פּאן דעם אויגענבליק אן, אלס ער אוים דעם מוטערלייבע קאממט ביז ער צור ערדע צוריקקעהרט• פּאָרציגליך שענקסט דוא דייגע פּעטערליכע זאָרגפּאלט דען צארטען קינדערן; וויל זיא דיר איהרער אונשולד אונד איהרער זינדערינהייט וועגען זעהר וועהרמה זינד• דוא עגטפּערנסט זיא פּאן קראנקהייט אונד שמערצען, בעוואהרסט זיא פּאָר אללעם אונהייל, אכטעסט זיא וויא מאן דען אויגאפּפּעל אכטעט, מאכסט דאס זיא קיין אונגליק טרעפּפּע, קיין אונפּאל איהנען בעגעגנע, אונד רעטטעסט זיא אויך דער געפּאהר דוא אללבארמהערציגער! האסט אין דאס הערץ דער עלטערן, דאס צארטע נעיִהל ליבעפּאללער טהיילנאהמע גופּפּלאנצט דא־

טען לוסן לעבענסדויער לוסד גענוגדהייט לו דענן עהאלטער אולער וועגען מיט מיכבדונסט לו פּלוהען לוא דען קוועלען דעס גלמוד ס ערוויגן, לוסד מכ׳ם הערן גלעגט וואורדע. מיך טוסט דעס מהולם וואורדע דוס לענגסט פּאָך פּערפּאסטער מיך דרוקקע ערטיענעע גענעטה מל מלכי הכוחות מיט דען קינדערן גענעטהעם.

גענענוערטיגעס נייע גענעטה מיוט לו דיוער בעטטיאוסג לוסד מיינעגם פּיר דיוע טוהלקינדער מיך יהדע תקפּנ"ל פּערפּאסט וואָרדען.

*)תפלת ילדי עניי ישראל

חֲנִיכֵי בית המדרש דק"ק פראג ביום הולדת את אדוננו הקיסר רם ונשא פראנ"ץ הראשון מלך אונגארן ובעהמען יר"ה

ה' אֱלֹהִים! אַתָּה חַטּוּב לַכֹּל וּמְרַחֵם עַל כָּל בְּרוּאֵי חֲבָל, אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּם, מֵעֵשׂ הַוּוֹחֵל עַל אַדְמַת הָאָרֶץ, עַד הַנֶּאֱשָׁר הַמַּגְבִּיהַּ עוּף שָׁמָיְמָה, הֲלֹא מֵאָז צֵאת הָאָדָם מֵרֶחֶם אִמּוֹ תַּשְׂגִּיחַ עָלָיו בְּעֵין חֶמְלָה, וַתְּגַדְּלֵהוּ חַסְדּוֹ לוֹ עַד שׁוּבוֹ אֶל עָפָר; וּמֵאֲשֶׁר יָקְרוּ בְּעֵינֶיךָ הַיְלָדִים הַקְּטַנִּים הַנְּקִיִּים מֵחֵטְא וְחֻפִּים מִפֶּשַׁע, עַל כֵּן בֵּיתֵר שְׂאֵת תֵּיטִיב עִמָּהֶם, תִּשְׁמְרֵם מִכָּל רָע, וְתַנְצְרֵם כְּבָבַת עָיִן לְהָסִיר מֵהֶם כָּל חֳלִי וּמַדְוֶה, הַרְחֵיק מֵהֶם אֵיד, לֹא יְאֻנֶּה לָהֶם נֶגַע וְתַחֲלֻאִים מֵאָסוֹן. אַתָּה אֱלֹהֵי הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים, נַטַּעְתָּ בְּלֵב אֲבוֹתָם מִדַּת חֶמְלָה וַחֲנִינָה, לִחְיוֹת טוֹבִים וְאֱמֻנִים תָּמִיד לְפָרֵי בִּטְנָם וְיוֹצְאֵי חֲלָצֵיהֶם, וְהֵמָּה בְּזֵעַת אַפָּם מֲבִיאִים נֵזֶר לְבֵיתָם וְנוֹתְנִים לָהֶם דֵּי צָרְכָם, וּמְשִׂימִים לְמוֹ מוֹרִים נְבוֹנֵי דָבָר וְיִשְׁרֵי לֵב, אֲשֶׁר יַאֲלִיפוּם תּוֹרָה וַחָכְמָה, וּמְחַנְּכִים אוֹתָם בְּנָעוּרֵיהֶם לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהֵינוּ בֶּאֱמֶת וּבְתָמִים וְלַעֲשׂוֹת הַצֶּדֶק וְהַיָּשָׁר, וּמָצְאוּ חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם

*) דיזע זשמוטלינען לייגט דער מיזראטליטשען אראמן קינדער אההרוויזען [צית המדרש] זין פראג, וואורדען מלוא יהודע מן דעם מיזראטליטשען מוכטערטהום זין דיזען טאגע פֿיר זיינען רשנעטען גרוסען טאגע ערקלערט, וואוד דיזו פֿעליפּ יעדעם דיזעם גרוסען טאגע ערקלערט, וואוד דיזו פֿעליפּ יעדעם מיזראטליטשען מוכטערטהום זין דיזען טאגע פֿיר זיינען רשנעטען

דאמיט זיא גוט אונד טרייא געגען איהרע קינדער האנדלען, איהרע נאָטהוועניגען בעריידפּניססע מיהעזאם הערבייאשאפּפּען, אונד פּיר איהרע צוועקמעסיגע ערציהונג דורך פּערשטענדיגע אונד רעכטליבע לעהרער זאָרגען! וויא נאָך גרעסער איזט דיינע הולד אונד גנאדע אללייבענדער! גּעגּעּן דיא צייטליך פּערוואיזטען קינדער, דיא הילפּלאָ אונד פּערלאססען דורך דען טאָד איהרער עלטערן זינד. דיין געטטליכעס ווערק איזט עז דאם גענּפּיהלפּאָללע אונד רעדליכע מענגער דיא אויפּזוכט איבער זיא איבערנעהמען; וויא מיט פּע= טערליכער זאָרגפּאלט בעשיצען, אונר וויא אייגענע קינדער בע= האנדלען.

שויא העראב, אללוועלטענדיגער! פּאָן דיינער הייליגען וואָהנונג דעס היממעלס, בעטראכטע דוא פּאטער דער וואיזען! דיא קליינען קינדער אללע וויא זיא דיא הענדע פּאלטען, אונד מיט דעם רייי= סטען גענמיטהע אונד אונשולד פּאָללענ הערצען דיך אנפּלעהען, פּערצייכנע דיא הייסע צאָהרען דיא אויף איהרען וואנגען הראב= פּליסען! דיא צאָגליגע דעם ארמען קינדרלעהרהויזעס זינד עז דיא צו דיר בעטהען! קינדער דירפּטיגער עלטערן, דיא אונפּערמעגענד זינד איהר לעבען צו ערהאלטען, אונד אויך נור דיא נאָטהוועניג= סטען בעדירפּניססע צו פּערשאפּפּען. דיא מיטטען פּאָן אונז אונד זינד ארמע אונגליקליבע וואיזען דיא הילפּלאָ אונד פּערלאססען וואיזען דיר אללוויססענדער! איזט עז בעקאנט, וועלכעם נוטע אן דיזער אנשטאלט איממער אויגגאביבט וואירדען איזט; אונד וועלבע וואָהל= טהאטען טענליך גענגען אונז גשפּענדעט וועּרדען; דען זאָ וויא אין פּערוויכענען יאהרהונדערטען מילדטהעטיגע הערצען, דיזעם אינשטי= טוט מיט בעריטענדען בייאטרענגען אונטערשטיצטען, עבען זאָ פּערמעהרט זיך נאָך איממער דיא אנצאהל דער וואָהלטהעטער דיא דען פּאָנד דעסזעלבען דורך פּרייווילליגע בייאטרעגע פּערשטער= קען. וועד פּערמאג אלל דאם נוטע אונד עדלע צו ערצעהלען, דאם דורך זא פּילע יאהרע פּאן נוטדענקענדען, זאָ וואָהל פּער= שטארבענען אלם נאך לעבענדען, אינהיימישען אלם אויזוועדטיגען וואָהלטהעטיגען מענגערן, זיייד דער ענטשטעהונג דיזעם אינשטי= טוטס, בין הייטיגען טאגס אן אונס ערוויזען וואירדען איזט?

הייטע

וְאָדָם. אָמְנָם מִכָּלָם רַבּוּ טוֹבוֹתֶיךָ אֶל הַיְלָדִים הַנֶּאֱנָחִים וְהָאֻמְלָלִים, אֲשֶׁר אֲבוֹתֵיהֶם נֶאֶבְדוּ מֵאִתָּם וְהָיוּ שְׁלַל הַמָּוֶת בַּחֲצִי יְמֵיהֶם; יְתוֹמִים אֵין אָב וְאֵין עוֹזֵר. הֲלֹא אַתָּה ה׳ תּוֹמִיךְ גֹּרָלָם, לְהַצִּיב לָהֶם אַנְשֵׁי אֱמֶת, הַמְשִׂימִים עַיִן עָלֵימוֹ וְהָיוּ לָהֶם כְּאָב וּכְבָנֵיהֶם יַחְשְׁבוּם לְגָמוּל עֲלֵיהֶם חֶסֶד וּצְדָקָה בְּלֵב טוֹב וְרוּחַ נְדִיבָה. אָנָּא אָבִי הַיְתוֹמִים! רְאֵה נָא וְהַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם, אֶת הַיְלָדִים הַמְשֻׁוָּעִים אֵלֶיךָ הַיּוֹם בְּלֵב טָהוֹר וְנֶפֶשׁ זַכָּה, וְכַפֵּיהֶם שְׁטוּחוֹת הַשָּׁמַיְמָה, הַבִּיטָה דִּמְעָתָם עַל לְחָיֵיהֶם וְשִׂימָם בְּסִפְרָתֶךָ; הֲלֹא כֻלָּנוּ יַחַד חֲנִיכֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ אֲשֶׁר חוּבַּן וַאֲשֶׁר הוּסַד לְטוֹבַת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִדַּלַּת הָעָם אֲשֶׁר לֹא תַשִּׂיג יָדָם לְכַלְכֵּל אֶת בְּנֵיהֶם, לְהָפִיק מֵחְסוֹרָם, וּלְלַמְּדָם חָכְמָה וּמוּסָר; וְרַבִּים מִמֶּנּוּ יְתוֹמִים, מָכִים וְנֶעֱנָבִים. ה׳ הַיּוֹדֵעַ כֹּל! אַתָּה רָאִיתָ אֶת כָּל הַטּוֹב וְהַחֶסֶד אֲשֶׁר נַעֲשָׂה בַּבַּיִת הַזֶּה מֵאָז וְעַד הַיּוֹם. וְכֵן לָנוּ תַּשְׂפִּיעָה וְכָכָה יִהְיֶה עוֹד יָמִים אֵין מִסְפָּר, כִּי בַּאֲשֶׁר מְיָמִים רִאשׁוֹנִים הֵעִירוּ אֲנָשִׁים אֶת רוּחָם הָרָחָבָה לְחַזֵּק הַבַּיִת הַזֶּה בְּמַתָּן נְדָבָה כֵּן: יְרֻבּוּ גַּם עַתָּה הַמִּתְנַדְּבִים בָּעָם *) הַמְבִיאִים תְּרוּמַת כֶּסֶף לְהוֹעִיל לָנוּ לְהַחֲיוֹת אֶת גְּוִיּוֹתֵנוּ וּלְהַשְׂכִּיל אֶת נַפְשׁוֹתֵנוּ מִי יְמַלֵּל כָּל הַצְּדָקוֹת וְהַחֲסָדִים אֲשֶׁר פָּעֲלוּ אַנְשֵׁי רָצוֹן מֵעֵדָה הַזֹּאת וּמִקְהִלּוֹת אֲחֵרוֹת, אֲשֶׁר יֶשְׁנָם פֹּה וַאֲשֶׁר אֵינָם פֹּה לָנוּ יַלְדֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ מִיּוֹם הִוָּסְדוֹ עַד הֵנָּה.

ועתה

---

*) בייך קְבערוועהנטען מיטגלידער פֿון מילדטהעטיגקייט פֿאַראיין, דאָס איז אויך מיהרער ווי וואָהל דער לעבעדיגן פֿון פֿערשטאָרבענען, דאָרום זיי זיינען אין שטאַנד צו העלפֿען אַ מענטשן בעת נויט, ווען דער פֿערשטאָרבענער קען אַפֿילו נישט מער העלפֿען.

הייטע נון רא ווייר היר פּערזאממעלט זינד, אום אן דעם ערהא־
בענען געבורטסטאג אונזערעם פּיעלגעליבטען לאנדעם פּאטערס
דעם גרעסטען קייזערס **פּראנץ דעם ערשטען**, דיינען נאהמען
צו פּרייפּן אונד דיר לאָב צו זינגען פּיר דאז גוטע, דאם דוא אונז
אללגיטיגער ערצייגטעסט, אונז איינען זאָלכען פּאטער־ר ע ג ע נ־
טען צו שענקען; דער מיט גערעכטיגקייט אונד עדעלזין הערשט
אונד איזראעל זיכערהייט אונד שוטץ גלייך אללען אנדערן אונ־
טערטהאנען דעם ווייטען קייזערריייכס גנאדענפּאָלל פּערליהעט,
פּאָרצינגליך אללערהעכסט דערזעלבען אויפּמערקואמקייט אויף דיא
יוגענד צו פּערוועגדען זא הולדפּאָלל גערוהעט, אום איהרע צייט־
ליכע אונד עווידג גליקזעליגקייט דורך אייניע גערעכטע ערציהונג
צו בעגרינדען; זאָ קענגען ווייר דעם דראנגע אונזערעם הערצענם
ניכט ווידערשטרעבען פּאָר דיינעם הייליגען טהראָנע נאָטט **צבאות**
אונזער הערץ צו ערגיסען. אָ זעעגנע דיזען גוטען, אונזער וואָהל
בעפּערערענדען פּאטער דעם פּאטערלאנדעם, דען גערעכטעסטען
קייזער **פּראנץ**, זעעגנע איהן מיט אייניעם לאנגען אונר וואָנענדיריי־
כען לעבענסאלטער. לאססע זיינע יאהרע אין פּרייהען דאהין פּלי־
סען, דאם ער רוהיג אויף זייניעם טהראָנע פּאָר גאָטט רעגירע!
פּעסט אונד אונערשיטערט שטעהע זיין רייך, אונד דער
נלאנץ אונד רוהם זיינעס דורכלויכטיגסטען קייזערהויזעס ווערדע זא
האָך וויא דיא העהע דעס היממעלס אונד זיינעס געשטירנס! גע־
זעענעט זייא אונד איממערדאר בענליקט, דיא, וועלכע אן זיינער
רעכטען זא ליכרייך שטעהעט, דיא וויייסטע דער פּרוינן אונד דער
דענענסינען צירדע, דיא אייניע הילפּריכע מוטטער דער ארמען
אונד אייניע זעענענסאָללע שטיצע דער אונגליקליכען אייט, אללער־
העכסט דעזזעלבען ערהאבענסטע גענאהלין אונזערע אננעבעטטע
קייזערין אונד קענינין **קארָלינע אויגוסטא**. עווידגער
נאָטט! לאססע איהרע לעבענס־טאגע נאָך צאהללאָז זיין,
אונד שענקע איהר נאָך לענגער גליקליכע אונד זעענענרייכע יאהרע!

זעענגע אָ הערד! אללע האָהען שטאאטסבעאמטען אונד אללע
אונז פּאָרנעזעטצטען אָבריגקייטליכען בעהערדען אונד בע־
פּערדערע איהד וואָהל! גערענקע דעס עדלען גרינדער דיזער אנ־
שטאלט אונד בעלאָהנע אונזערע וואָהלטהעטער פּיר איהרע מילר־
טהעטיגע אונטערשטיצונג. זייא גנעדיג גענען יענע פּערקלעהרטעז

וְעַתָּה כִּי אֲנַחְנוּ נֶאֱסָפִים הַיּוֹם וְשָׁתוּלִים עַל שֻׁלְחָן נְדִיבִים
בְּיוֹם הוֹלֶדֶת אֶת אָבִי הַמְּדִינָה, הַמֶּלֶךְ הָאָהוּב לַכֹּל,
אֲדוֹנֵנוּ הָרָם וְהַנִּשָּׂא הַקֵּיסָר **פראנץ הראשון** יְחִי
לְעוֹלָם, נָבוֹאָה לְפָנָיו מֶלֶךְ הַמְּלָכִים! לְהוֹדוֹת וְלַהֲלֵל
אֶת שְׁמוֹ, עַל הַטּוֹב אֲשֶׁר עָשְׂתָ לָנוּ עַם מִשְׁמַעְתּוֹ לְתִתּוֹ
נָגִיד עָלֵינוּ וּמְצַוֵּה לָאֲמִים. מוֹשֵׁל צַדִּיק וְאוֹהֵב מֵישָׁרִים.
הֲלֹא בְּצִלּוֹ חַיִּים גַּם אֲנַחְנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַשָּׁקֵט וָבֶטַח כְּשָׁאָר
עַמּוֹ הַיּוֹשְׁבִים תַּחַת שִׁבְטוֹ. גַּם אֵלֵינוּ זָרַע יַעֲקֹב פּוֹנֶה לְבָבוֹ
הַיָּשָׁר לְהַצְלִיחַ יַלְדֵי שַׁעֲשׁוּעִים, וּלְהַנְחִילָם אֲשֶׁר זְמַנִּי וְנָצַחְתִּי
בְּחָנוּךְ טוֹב וּמוֹעִיל אָשֵׁר הוּא פִּנַּת יְסוֹד שָׁלוֹם הָאָדָם.
וְזוֹאֵל נָא וּבָרֵךְ אֶת אָבִינוּ **פראנץ** הַחָפֵץ בְּשָׁלוֹמֵנוּ,
נְגָרְבוּ בְּאֹרֶךְ יָמִים נְעִימִים וְטוֹבִים, יַבֵּלֶּה שָׁנוֹתָיו בְּשִׂמְחוֹת
וָגִיל, וְיֵשֶׁב עַל כִּסְאוֹ לִפְנֵי אֱלֹהִים שָׁלוֹם מְסָבִיב בְּלִי
מַחֲרִיד. נָכוֹן תְּהֵיֶה מַלְכוּתוֹ עַד עוֹלָם, וְרָמוֹם קַרְנָהּ
וְתִפְאֶרֶת בֵּיתוֹ עַד רוֹם הַשָּׁמַיִם וְכוֹכְבֵיהֶם.
גַּם בְּרוּכָה תִּהְיֶה וּמְאֻשֶּׁרֶת הַגְּבִירָה הַנְּצִבֶת לִימִינוֹ הַכְּמַת
הַנָּשִׁים וְהַדְּרַת הַמַּלְכוֹת, אֵם הַדַּלִּים וּמְשַׁעֶנֶת הָאֲבִיוֹנִים
הַקֵּיסָרִית **קאראלינע אויגוסטא**, יָמִים עַל יְמֵי
הַמַּלְכָּה תּוֹסִיף וּשְׁנוֹת חַיִּים תַּאֲרִיךְ לָהּ, ה' אֱלֹהִים! *)
בָּרֵךְ נָא אֱלֹהֵינוּ. אֶת כָּל הַשָּׂרִים הַנִּכְבָּדִים וְאֶת כָּל הָאֲדוֹנִים
הַפְּקִידִים עַל עֲדָתֵנוּ תְּפָקוֹד לְשָׁלוֹם. וְזָכְרָה נָא אֱלֹהַי
לְטוֹבָה אֶת הַמְיַסֵּד חֶבְיַת תִּזָּה **) וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ יִתְלוֹנְנוּן לְשֵׁאת
בָּרְכָה בְּפָעֳלָיו הֲרַבִּים וְהַטּוֹבִים וְאֶת כָּל הַתְּמִימִים אֲשֶׁר
נָדְבוּ רוּחָם לְהָמְכוּ וּלְכַעֲדֵנוּ הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט יָבוֹאוּ עַל
שְׂכָרָם

---

*) דער ערהאבענע געבורטסטאג אונזערער אונגעבעטענען לאנדעס-
מוטטער פעלט אין .8 פֶּעברואַרע אונד ווירד אין .12 מיט גע-
פֶייערט.

**) ר' מנדכי זן ר' שמואל מייזל ז"ל אפרוג מיזט דער גרינדער דיזעם
מיטטיטוטס זייַן דער פרוגער געמיינדע ערווייזענע וואוהלטהא-
טען זיך זין וואהל אוך זייענען זייפֶענטשיינע מוֹם נאָפּר נאָך דוך
פּ לעזען.

אונד אים רייכע דעם עוויגען לעבענם איצט וואללענדען אונטערשטי=
צער דיזעם אינשטיטוטם, פֿערגעלטע איהנען איהרע היעניעדען גע=
שפענדעטען גאבען אונד לאפֿסע איהנען דער זעעליגקייט פֿיללע
דאָרט צו טהייל ווערדען.

וויר פֿלעהען צו דיר עוויגער! בעזעעלע אונז מיט גוטעם ווילליגן,
דאם וויר מיט ערנסטער לערנבעגירדע דיא נעטיגען קענטניססע
אייגזאממלען אום אונזער צייטליכעם אונר עוויגעם וואָהל צו בעפֿער=
דערן. עדווערקקע אונזער געמיטה דאם וויר אין וואהרעם פֿער=
טרויען אויף דיך אונד אים גלויבען דיינע געטטליכקייט דיא גדונד=
זעצע דער הייליגען רעליגיאָהן אונז אייגפרעגען. אונטערשטיצע אונ=
זערען פֿאָרזאץ דיך מיט רייגער ליעבע אונד עהרפֿורכט אנצובעטען
אונד צו פֿערעהרען. וואבע שטעטס איבער אונז, דאם וויר דאז
דיר וואָהלגעפֿעלליגע אויזאיבען אונד דען גוטען ערמאהנונגען אונ=
זערער לעהרער פֿאָלגע לייסטען. בעוואהרע אונז פֿאָר בעזען פֿער=
פֿיהרערען, דיא אונז פֿאָם טוגענדהאפֿטען וועגע אבלייטען וואָללען
אונד מאבע אונזער הערץ געניגט פֿיר דיא גוטען לעהרען דיא אונ=
זערע לעהרער אונז פֿאָרטראגען: דען דוא הילפֿסט דען ארמען אונד
אונטערשטיצעסט דיא וואיזען. ווער בעטהען דיך אים שטויבע אן
אונד לאָבזינגען דיר איממערדאר אמן.

יהודה בן — יונה לבית ייטלש.

שָׁם בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים *) גְּמוֹל נָא עֲלֵיהֶם כְּצִדְקָתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ לָנוּ וּבְפָעָלָם הַטּוֹב תָּשִׁיב לָהֶם׃

אָנָּא ה׳ מַלֵּא לָבָבֵנוּ חֵפֶץ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ׃ עוֹרֵר חֶשְׁקֵנוּ לְבַקֵּשׁ חָכְמָה וָדַעַת בְּלִי רְפָיוֹן׃ חַזֵּק רוּחֵנוּ לִלְמוֹד תּוֹרָתֶךָ הַקְּדוֹשָׁה בְּלֵב נֶאֱמָן וְשָׁלֵם וּלְעָבְדְךָ בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה יִהְיוּ עֵינֵיךָ עָלֵינוּ תָּמִיד לִשְׁמוֹר נַפְשֵׁנוּ מִן הַמִּתְעִים אוֹתָנוּ לָסוּר מִן הַדֶּרֶךְ הָאֱמֶת׃ וַאֲמֵץ לְבָבֵנוּ לִשְׁמוֹעַ בְּקוֹל הַמּוֹרִים לָנוּ תּוֹכַחַת מוּסָר וְיִרְאַת ה׳׃ כִּי אַתָּה עִם עָנִי תּוֹשִׁיעַ וְיָתוֹם תַּעֲזוֹר׃ וַאֲנַחְנוּ מְשֻׁתָּחִים לְפָנֶיךָ וְנוֹדֶה לְךָ לְעוֹלָם אָמֵן׃

חברתי בשנת **ואני תפלה** לפ״ק

יהודה בן — יונה לבית יטלש

---

*) דיא פֿריהערען פֿון פֿערשטאָרבענען, טוט דיזער אינשטאָט זיך פֿערדינען געוויסענען פֿערוואָלטער דיזעם הויזעם [בנאים] ס״פ הרב המאור הגדול המפורסם מוה״ר נפתלי הירטש זצ״ל והתורני המנוח מוה״ר מסולם כ״ץ זצלה״ה פֿערדיענען היר חיינע שהרעי פֿאָלק ערוועהנונג.

ישבעון רצון, תוסף רוחם יגושון; חוק נתת אל עת חיותם קצב אל שנות חייהם, נתת מאה שנה אל השנהב, תחת מדרך רגליו תרעש הארץ מאתים אל הנשר ארך האבר ורב הנוצה בשחקים ירקיע, אלפים אל אלון גדול הקומה בצמרתו הרמה ישלח דליותיו שמימה, שנים אין מספר להתנין העובר ארחות מימי תהום רבה, כסיר ירתיח מצולת ימים; אדון כל תולדות! אהה, אל ימי האדם טפחות נתת, חלדו כאין, ויגוע ואיו? שנותיו מתי מספר מר מדלי המה, כדוק יוטל ואינו, הרוח ישוב אל האלהים אשר נתנו, ועקבותיו בין בני תמותה לא נודעו, צבי תפארתו לרגעים, כמוץ יסוער מגורן, עד ארגיעה הולך האדם ולא יכירנו מקומו — נוצר האדם! אם חרוצים שנות אנוש, אם מרות ימיו בשעל בל יעבורון, עוד נתת לו שארית בארץ החיים, ידו נטויה לעשות גדולות, למעשה ידיו תכסוף, המה לדור דורים; גוש עפר הוא וידיו תבצענה נשגבות, יציר אדמה ובפיו תעשינה נוראות; הר נופל יבול, צורים יעתקו ממקומם, אמיציכח עם אורך ימיהם תחליפם כלבוש ויחלופו, והוד פעולת האדם לעד יכון, וצדקתו תשגיא, היא עומדת עולמים ואש אבדון תאכל בוגדים ומעשיהם בחושך ידמו׳

החברה הזאת, אבן נזר הצדקה, מתנוססת מאה שנה בתוך עירנו, נחלת אבותינו מורשה היא לנו, התכוננה לפני שנים מאה, ועודנה באבה מקור הרחמים מבוע החסד; פועל טוב זה רצית בחסדיך, חפציך בידינו הצליחו, תמכת אותנו בימין צדקך׳ כבחן הראית יתרון עמל האדם ומותרו מן חיתו יער, דור חולף ודור בא וצדקתו נם להתנוסס לעם נולד׳

הנה החברה הנשגבה, אנשיה טהורי לב עושי טוב נדיבי רוח פועלי צדק החרדים לדבר אלהינו, עובדיו בלב תמים, ברוב דרכיהם אשר יגעו בעסקיהם, עוד כגבור צולח ירוצון לעשות רצון קונם וחפץ צורם, יפריחו ישע לנשברי לב תעלה לחולי עמך; אוחזי אורח אבותיהם נוחלי מדותיהם יגשימו גשמי נדבותיהם עלי בוויי אדם

תפלה *)

אצל אחי אמונתנו חושבי העיר ברעסלויא

לעת מלאת מאה שנה

מיום הוסדה חברתם הנודעת בשם ח"ק ג"ח
וב"ח נאמרה מאת הש"צ.

בעד שלום החברה ועל שלום חמלבות ועל שלום העיר.

חוברה מאת מוהר"ר

מרדכי דוב פרידענטהאל נ"י.

אתה אל בורא הארץ וכל אשר עליה, הימים וכל אשר בהם הרקיע והאדים בו. מנשמת רוח אפיך יחיו ישבעון

---

*) געגעבן־ווערטיגער וויפֿזאטן ווייז איך פֿאָר פֿערעהרטען פ"פ איט דעם ווייטערגעהן ווערדען ווילדען מיהן מין דיזן ב"הע ווייקקען, וועז מיך מיהן דאזו געמיגענט פֿינדט. דער פֿארבעגרייבֿע זעבענדיגע טעיל, דער דיז טריפֿטטעלעריטען מרבייטען, דעם גיימטרייבֿען פ"פ קורוקטעריזירט, בעזורקונדעט זיך מיך מין דיזעם הערצענערגוט. דער טיעפֿע לעליגיזֿע זין, דער דאָרן זין אָפֿטיג ווייגרייבֿט, דיז אָרזולטיט טענדענן, דער דען קולטיראָטפֿונקט דיזעם גיימטעפֿדאָקטעם ווימאָפֿט, ערווייבֿען דאז גענאיטה דעם אונדאָפֿטיגען זעזרט, זהערען ווהן מענטעגוורטה קענטן, ווהך ערמונטערן ווהן מענטענזיינען מענטעגוורטה קענטן, ווהך ערמונטערן ווהן מענטענעזעצט זו מיגדערן. היערדורך ליבֿנעט עז זיך פֿאָן אונדערן געלטגענהייטפֿגעבורטען פֿאָרטהייהאפֿט ווים. מיבערליגט דאם ווייבֿזיטלע פֿאָן זאָלפֿעק גהאלטע, דען צוועק דיזער טריבֿט געטאָק פֿיר עפֿטע העברעיטע ליטעראטור זו פֿערבריטען — ניעמאָך בעפֿאָרדערן, ליפֿערע זיך דיזע תפלה — איט ווימלאפֿטוג ווינטגער זעזר טעלזען, וועלפֿע פֿיר זעזר אין מעטערדריבֿטען טאָטטען קיין ווינטערפֿעט דורבריטהען — הירזיט דעק ווירקליטיטען פֿובליקוק.

בערנאדר שלעזינגער.

חלק אנוש, טורח נחלת גבר. כן ישמרו פקודתך אנשי החברה, מלאכתם נשגבה, עבודתם קדש, קלים כנשר גבורים כאריות, רוחם לא תלא מעשות חסד, הראנה בעד אותם אשר עלפו שכבו איננה מניחה להם לישון; יבינו מעון להנחלים מלון להנכשלים צרי לשבר, מרפא לאנחה, יאמרו לחנחשלים: חזק! אל עורים קיר יגששו הם עינים, אופל היושב במחשכים המה יגיהו, יפיצו עיפתו בשמש צדקתם, רפה כח וידוע חולי בצל כנפי חסדיהם מימי ישועה ישאבו, ימחו דמעה מעל פני הכואבים, יחבשו עצבותם עד כי לששון יהפך אבלם, וקול בוכים לשמחה. — ענוג ורך, שנים כבירים אכל בטובה לא נסה בחסרון, למיד העדר לא היה, אל ביתו יבואו ימלאו מחסורו, יסירו מדוי גופתו, יגמלו אך טוב וצדק, ירבו לו חסדים ברוח נדיבה. איש מכאובות, פניו חבוש בבמון, נתעב ונאלח, לקוח למות יתעבוהו כל רואיו, ורוק מפניו בל יחשוכו, נגוע ומעונה לא יכול איש לגשת אליו, כל הנוגע בו יהלה, מחלה שמה בסד רגלו, גדרה בעדו לבל תצא חוצה — אנשי קדושיך, עושי טוב בלי כחיר, עליו יקיפו, נושאים חליו ומכאוביו הם יכבלום, ימרחו על השחין ויחי! — ימים נועבו, שנים עברו, ופקדת יציר כפיך אם תבא, קרוץ מחומר אבק פורח כי תלך אתה יי! במשפט עמו, תקרב היתו לממיתים, ותצעידהו למלך בלהות, יום הנורא יום המותה יגיע, יתפלש על משכבו בצער נתעב, יתעבהו מאכל תאוה זהמתו לחם, נשמת רוחו ישאב ממעמקים, כסלו מלאו נקלה, לבו ידפוק, יעמוד לרגעים, ילך לאט — בעותי שדי יבעתוהו, מפחד המות ירגז אף יחרד, מי לא יירא לקראת בואו? מתגרת ידו מי לא יגור? מי יחשוך רוחו מעבור בשחת? פשעיו אם ירבו מי ישיב לו צדקתו לאור באור החיים ולחסות בצל כנפיך סלה? מתי סודו מרחוק נצבים וקרוביו מנגד נגעו יעמודו! מי ינחנו אל מחוז חפצו? מה יקר חסדיך אלהים! שלחת לעזרתו צירך הנאמנים מלאכי שלום משרתי עליון, צבאיך צבאות קדש חונים

וחדל אישים, להשיב להם כלח הבריאה, וחיתם באור תראה׳ הנה חברתנו כרם חמד, תשפות שלום לה, שלח לה עורך מקדש, זולתך! רוח ישועות בל נעשה ארץ׳ אם אמרתי אספרה את כל התלאות אשר מצאו את ראשי התעודה מאז ועד עתה, או מחול ירבין עצמו מספרם; אכן אתה תביט למקבת אבותינו ממנה נוקרנו, חסדם אל תשי, וכר עשית לשומרי פיקודיך ולעלילותיהם; חפצת כי דור אחרון יבואו ויגידו צדקותיהם, ובצר להם בשמעך תפלתם ותתן אותם לרחמים׳ אדברה לפעולת החברה בדבר שפתי וירוח לי, מלתי מלים, אולי ממכון שבתו השמים יתן ישועתנו יגל יעקב ישמח ישראל׳

אתה עטית כשלמה רחמים והודעת מדות חסדיך, אם טוב אתה לכל, ומרחם על כל ברואי ידיך מזוחל על גחון עד הנשר יטוש שמימה, אכן על בן אנוש פקחת עיניך, שתה אליו לבך חיים וחסד עשית עמדו, תמשילהו במעשה אצבעותיך, למען יראה בהם נפלאות תמים דעים עדית אותו בהוד צלמך ותחמרהו מעט מאלהים, ילך קוממיות — הוא מלך ברואיך! ביפיו עינינו יביטו, אחור וקדם צרתהו, תשת עליו כפיך ומבשרו נחזה אלוה! הכי תעשה אדם כדגי הים כרמש אין מביט עליהם? רק תפקדנו לבקרים לרגעים תבחננו; ואם חיתו יער מן גו יגורשו, צאן מרעיתך בני אדם הבאים ישרישו וימלאו פני תבל תנובה! כן אנשי התעודה הנאספים היום במעון קדשיך, למעשי ידיך יכסופו, לבקרים יתחדשו פעולותיהם, ימצאו נשוש יגילו אם חפציך ישלימו, ישביעו אז נעימות ישעו חיל ישכילו ויצליחו, בעסק זה יעסקו באמונה ועוד ידם נטויה לעשות גדולות בארץ, לא ידי עצלים יכונו לפניך, כפי נרפים תמאס, כי רק שבת השקט יבחרו, בעמל אנוש אינימו, למען לא ינוגעו עם בני אדם ישבו בדד, ולכיד אדם מנגד יעמודו וישמנו במשכנות מבטחים, תנעם חעצלות לעצל ידים רפות לחסר לב שוכני בנקיקי בתיחם, ובקרבם ידמו כי בהם ימצאו חפץ — לא בהם ימצאו חפץ, דרכם לא לרצון לפניך, ציץ נובל לצבי תפארתם! כי עמל

אוכל, שבתה תתנה עד בוא עת קומה ממשכב ותתהלך בחוץ.

רבים נאספים בחצרות קדשך באו בברית החברה הנשגבה וזרועם לא הושיעה, ובימינם לא שלחו עזר, זהמתם כל חולי, ויתעבו כל מדוה (כי אתה הכינות לבות בני אדם ולא לאדם הבין דרכו ולא לילוד אשה הכן צעדו); אכן עוד לא גרעת חלקם אם פקדתך תשמור רוחם, יש שכר לפעולתם, נעימות ינחלו, אם על משמרתם באשמורה יעמודו — ואנשי בריתנו יניפו גשם נדבות יזילו וחב מביסם וכסף מאמתחתם, להחזיק בית הצדקה ובמעשה החסד ירימו קרן! אם שמש צדקת כל איש ואיש מאנשי החברה לא ישורנה עין, לא יביטו עיני דכא יד המרחם — הלא כן דרכיך אלהינו, תסתתר למראה עין ומדות חסדיך נגלו במפעלותיך! נפלא ונעלם אתה מעין כל חי, ומעשיך כבוד טובך יביעו! בעלילותיך נתענג ומוצאי סתרם לנו לא נודעו! — — מבין טורי הרים הגבוהים, לא עדה עליהם איש, תורידנהרי נחלי מים להשקות שדה וכרם. — וכאשר נשאו אמותינו לבן בחכמה ובמתת מראות הצובאות, לכונן בידיהן משכן יה, כן משוד נדבת נשי עדתנו ימצו ישתו חולי עמך, ועל נדיבות יקום ביתך הקדוש.

כמונו היום יעמדו קצרי ימים בסוד קדושים, המובלים מבטן לקבר ידמו לבני אלים! חוטר נעים החברה מגזע אבותינו יצא, והנהו לזית רענן משוש כל הארץ, ישכנו תחתיו כל מרי נפש, המחכים לתשועה בצל דליותיו ישבונו, הנה אנשי עדתך ארחו לחברה זרעו לצדקה זרועיהם, ועתה נטעי נעמנים מהם יצמחו, תרבינה סעפותיהם ותארכנה פארותיהם! ברית אהובים היה לעץ פרי, ברית האחים לעץ החיים, שתולים בבית יי, ועל יבלי מימי הצדקה ישלחו שרשיהם, ינובון תמיד ולא ימושו מעשות פרי; ואם עץ שתול על פלגי מים לא ידאג בשנת בצורת ועליהו רענן, כן בצוק העתים גדלה והצליחה חברתנו, לא החסירה חכדיה, נשאה ענף ועלתה פרי.

אנא

עליו ואמונתך סביבותיהם, כדור אותו יקיפו, בפיהם יביעו נחמות, תוך כטל אמרתם, לחזות מחזות שדי: זאת אחרית גבר תכלית מעשהו! פשעיו אם יודה על ערש דוי, ימלט מיד שאול נפשו; אם ישחר לאל ושלם נשיו ליוצרו, ארכתו כמעט רגע תצמה, וכבודו יאספהו — כן יפרד האדם לעיני אנשי סגולתך מחיים הקצרים וימות מות ישרים.

אתה יי! נתת הודך על האדם עשית אותו בצלמך, ועל כל יקום אותו נשאת; כן נתבונן מפקודיך כי גם אחרי המותה בריתך בל יופר מאתו; אם פגרי חיתו שדי ישכנו בסוחה על פני חוצות, קבר יעדת לגוית האדם אבני בור צוית למשמרת לעצמותיו, לבל יהי' מאכל לעיט הרים מזון לטורפי טרף! — אם בשר אדם מת נבאש, ושארו ירום תולעים, הותר קשר הגידים נפלו מפלי בשרו, מי יובילנו אל הר אבותיו? מי יורידהו אל תחתית הארץ? — אנשי סגולתך יטו שכמם לסבול, יקשיחו לבם לפלח תחתית, למען השלים חפץ יוצרם, חוצבים קברו יכסוהו בבגדים, ובשלום יובל אל קברת אבותיו. —

אם בידי חרוצים ימצא חפץ, כפים עמלות ימצאו חן בעיניך, הנה עומדות לפניך גם בנות בוטחות, ידים שולחו בבשרון המעשה עשו חיל, נשים שאננות המסתופפות בחצריך השכילו והצליחו, יעשון חסד עם החיים ועם המתים ובמקהלותם יתרומם שמך, אם אתה חרצת משפטיך על בנות האדם, והרבית עצבונם, יספת להן מכאובות, מרוב שיחובעם תשועה אל אל, אם ילדו בנים ובניהם מבטנן יצאו יועקו בחבליהן תתיפחנה — אכן! אתה שלחת רפאות לכאבן, חבשת עצבותן, כי אמהותיך אלה צובאות עליהן, בלדתן תקראנה למילדת, מביאות אבנים; אם תלונה תהגה החולה, או באמרי שפר תשקטנה אותה, לא שנת תתנה לעין ולעפעפים תנומה, עד כי האומללה יולדת ותחת רוח כחה תצנוף מעטה גיל, ואל העניה בימי נדת דותה תתננה כסף לשבר שבר

אוכל

לאל חיים, נא המול על שה נאלמה! זכר נא, כי גאון יעקב צדקה, צבי עדיו רחמים וחסד, דרך כוכב מיעקב ורחמים וחסד נהרו על יושבי תבל, בקן משולח יטוש, עודם עליו בגדי מרוח, אבן גאונו לא הוסר לא הורד עדיו ממנו.

אתה י' יסדת בעיר הזאת אבני בוחן פנות יקרות, בהם יתהלל יעקב יתפאר ישראל, ובעדם נעתירה. —

נפוצו חיליך אלהים! היו לזחרפות; אכן נתת ליריאיך נס להתנוסס, ובעבור כבוד שמך יעשו חיל. אלה המה קרואי עדתך העוסקים באמונה עסק י', רגליהם אהבה וחסד, מעללים טובים רבים ועצומים יתנו על ראשם עטרת, עליהם יציץ נזר הצדקה כתר הרחמים, ובכבוד החסד יתימרו, תהלה לכל הגוים. פה ראשי חברת הספקת אביונים, ראשי חברת גידול יתומים, ואתנו המה ראשי חברת שובע שמחות, משמר מול משמר יתעוררו על פקודתם, נבונים תמיד לשמור דברך ולעשותו, פיתד נאמן תקועה אחבתך בלבם; הנשגבות הנראות לנו מיחידי אנשי סגלתך מן המקום הזה, לא יכלכל לשון קרוץ מחומר לחביען בשפתיו; כנחל שוטף חסדם יפרוצו, וחולכים בשתר לאט לאט כמימי השילוח בנדיבותיהם. ואם נקלה מעשה הצדקות האלה נגד מעבדי אנשי קדש, ואם חברת ג"ח מכל שאר החברות לעשרת הגדילה, אבן הלא גם כל מחשבות הנשארות רק להטיב, ואנשיה קרבתך יחפוצו בעשותם פעולת החסד ורחמים, ודבקים בך! — הם מתעבי בצע ומחיר, שונאי עלמונים. נא החסד אשר המה עושים עם החיים ועם המתים זכור לנו היום! — אם כל יש לנו, אתה חוננת בם את עבדיך, כל טוב אשר

בידינו ממך היא! הנוכל כבדך בפועל כפינו? הלא זעיר הוא ערך גדולות מפעלותיך! נשגבת צדקתינו הלא מצער היא נגדך! ואם אנחנו מתנשאים אל גרם המעלות, לעשות חסד ולאהוב צדקה, הלא אתה מאלפנו, ורק ברכיך נתבונן כשרון המעשה. אתה זוקף כפופים, אתה משיח אלמים, אתה פוקח עורים ורופא לכל תחלואים

לבן

אנא יי! נסה עליה אור פניך, חזק נפשינו, אמץ לבבינו לעבודתך, תהינה אזניך קשובות אל תפלתינו ועיניך פתוחות להביט רוח הטהור העולה על לבבינו, כי הוא לבדו ישים קטורה באפיך, יעלה בערפלי טוהר לריח ניחוח אל כסא כבודך.

אתה תבחר מרבבות אנשים נגיד עמים מלך על ארצות, כי אתה לבדך המושיב מלכים על כסאות כבוד, כי אתה בשמים והם ילבו נכחך עלי הארץ, ושמם קראת בשמך, בו נכר ידך יי, יד צור עולמים, בזאת שמת חַיִל לעלילות רשעי ארץ, גדר לפעלת אנשי זדון, לבל יעבורו וישחיתו תבל ומלואה, משאת המושל רשעים יתחוללו, בוגדים יגורו, כסאו כסא אלהים, ובגאונו תכון תבל בל תמוט: אם שבט מוסר שבט מלכותו או ביתו יהי' נכון אֶל יצרהו. כן בחרת איש מרבבה על כסא מלכות פרי ס ען ינון שמו פרידריך ווילהעלם השלישי! נא הפלא חסדיך עליו, הוסף ימים על ימיו, ימים נעימים שנות רצון! יפרחו בניו כשתילי זית! גם בנותיו ביקרותיהם הנקראים לשבת על כסאות נשאות בתבל תגדל כבוד ביתם ויהיו לשם לתהלה ולתפארת! כי אתה ידעת לב האב היקר השומח בטוב זרעו ובהצלחת צאצאיו ובשלומם יהיה לו שלום. האצל נא מברכותיו אל הנכנעים תחתיו, כי אתה הכינות לבו בנת לרעיו אשר בצרתם לו צר! יהי שלום בארצו בלי צוחה ובלי פרץ כי אתה בחרת בעמך להודיע את שמך המיוחד ברבים, וחבבת צלם האדם אם זך אם ישר פעלו! — —

הנה קהליך העומדים היום, לבקש רחמים וחסד מאתך השקם מנחל חסדיך, שבעם מדשן ביתך, הרק ברכותיך עליהם, נא אל תתן חית מרעיך אל משלחת רעים, הביטה וראה חסדי ידידי עליון, ישיני אדמה הנאהבים והנעימים בחייהם! אם במקרי העתות בל נרשמו מעשיהם, אבן הלא בספרך נחקקו, ומי ימחה מכתב אלהים החרות על הלוח העולם? גם על אחינו היושבים בארצות רבות גם עליהם נערוך שוע לאל תפלה

לאל

שיר

לשורר ביום מלאת מאה שנה

להח"ק ג"ח וב"ח דפה מעת נוסדה.

מאת

דוד זאמושטש

חבר לחברת הזאת

ברעסלויא יום א' י"ג סיון

שנת **הנה נוסדה מאה שנה** לפ"ק.

אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר הוֹן וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ.
לָחוֹנֵן דַּלִּים. לְהָשִׁיב נֶפֶשׁ אֵין אוֹנִים,
אוֹי לָאִישׁ יוֹשֵׁב תַּחַת נַפְּנוֹ וְזֵיתוֹ
וְאוֹטֵם אָזְנוֹ מִנַּעֲקַת הָאֶבְיוֹנִים.

נאת המחבר.

לכן תדצה נא במנחתנו ותערב עליך עתירתנו בעד עיר מושבנו · אנא הרם והכון ברית כל חברה וחברה בקרבה, ישפטו ראשיה באמת לא למראה עין ולא למשמע אזן; חזק לבבם לבל יפזרו עמל עדתך אל בוגדים, הכנס בלבם רגש רחמים לבל ידברו קשות עם נמוכי רוח, לאנקת האביונים יטו אזן, במראה פניהם ילינו עז ומשפט, בחן שפתותיהם ובדבר ניחומים ישיבו נפש נענה · — אם זכרון חסדי דור ודור ופקודת כשרון המעשה יעלו תמיד, לעתות בצרה לרצון לפניך, ובעבורם תשמע כל תחנה ותפלה משמי מעונך, ותחליץ הנאנחים · — גם אנחנו שפכנו היום רוח חן ותחנונים, השמענו קול הלל ותודה לפיק ממך גם רצון אל דלי המעשים וזעירי העלילות תחזה בנעימות קדשך, ואותנו תעיר לאהבה את שמך!

גם עדת ישורן בקריתנו המפוארה בת נדיבות הנודעה בצדקה, שמש שלומך עליה תזרח, תשביע אותה ממובה, תרוה אותה מנעימות ביתך, ברך משלח ידיה, והיה בה מעשה צדקה כמקדם, אחרי שאון מים כבירים תבוא השקט, ואחרי זעם דממה, נא שמחנו אחרי שנות ראינו רעה · ואם החברות הנשגבות ינובון בה תמיד, ורק מלאת רצונך יתן לבם נחת, לכן פקוד נא אותנו לטובה, הוציאנו ממצוקת לרוחה, שיתנו ברכה בקרב הארץ, מלא שחוק פינו, ובהמון חוגג נפצחה רינה לפניך, קרבנו ולבנו ירננו אל אל חי, נגילה ונשמחה בישועתך, ימים יבואו יחלוף האבל יעבור הבכי ודמעה תמחה, אתה יי! מעל כל פנים, ומכנף הארץ נשמע זמירת · נא הקימנו יי ונחה! ואז במשכנות מבטחים ובמנוחות שאננות נשירה ונזמרה את כבודך · —

1.

Wie groß zeigst Du Dich, Herr! in Deinen Werken,
Einst glichen wir dem Vöglein auf den Bergen,
Verzweifelnd, je des Mitleids Strahl zu sehen;
Der Feinde Ruf erscholl in unsre Ohren;
Des Lebens Freude war für uns verloren,
Ob unsrer Schuld wars fast um uns geschehen.

Chor.

Dem Wermuth gleicht der Sünde herbe Traube,
Der Hölle wird das Laster stets zum Raube.

2.

Ach! lange irrten wir in Asiens Wüsten,
Wo keine Hoffnungen die Qual versüßten,
Als unerwartet wir Dein Heil erblickten.
Wir hatten kaum Aegyptens Gräul vergessen,
Als Du auf Sinai, den Du selbst ermessen,
Uns Deine Lehren gabst, die uns beglückten.

Chor.

Auf Sinai standen einst die frommen Ahnen,
Und brachen dort zuerst des Glaubens Bahnen.

3.

Durch sie ließ't Deinen Geist Du uns erschauen,
Wir fanden Weisheit, Sitte und Vertrauen,
In zehn Geboten, alles Guten Quelle;
Nun wurden wir vom Liebesband umschlungen,
Aus diesem Quell ist Einheit nun entsprungen,
Und Ordnung trat an der Zerrüttung Stelle.

א

מַה נָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ רֹכֵב בָּעֲרָבוֹת!
יָמִים כַּבִּירִים הָיִינוּ כְּכוֹס חֲרָבוֹת,
לִרְאוֹת שִׁמֶשׁ הַחַמָּלָה לֹא אָמַרְנוּ,
מִצַּעֲקַת הַנְּגָשִׁים צָלְלָה אָזְנֵנוּ,
שִׂמְחָה וָעֹנֶג לֹא יָדְעָה נַפְשֵׁנוּ,
תַּגְמוּל הַמֶּרִי, בְּרִיחֲךָ לֹא שָׁמַרְנוּ.

מַקְהֵלוֹת

מָרִים כַּלַּעֲנָה כָּל עִנְבֵי הַפֶּשַׁע,
מָוֶת וַאֲבַדּוֹן בְּתִבוּאוֹת הָרֶשַׁע.

ב

בַּמִּדְבָּר לֹא אָדָם בּוֹ כְּשֵׁה תָּעִינוּ,
בְּגֵיא צַלְמָוֶת לִרְאוֹת טוֹב לֹא חָכִינוּ,
פְּתָאוֹם קָרְנֵי יְשׁוּעָה לָנוּ הוֹפַעְתָּ,
אַחֲרֵי מְעַט שָׂכַחְנוּ תּוֹעֲבוֹת מִצְרַיִם,
שָׁקַלְתָּ הָרִים וּגְבָעוֹת בְּמֹאזְנַיִם,
בַּסִּינַי חָקִיקָה לָנוּ הוֹדַעְתָּ.

מַקְהֵלוֹת

עַל הַר סִינַי עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ,
אֲשֶׁרֵי עַיִן רָאֲתָה וְתָעִידֵנוּ —

ג

שָׂמַח מֵרוּחֲךָ אָצַלְתָּ עָלֵינוּ,
חָכְמָה וּמוּסָר שַׂמְתָּ בְּלִבֵּנוּ,
הִלְבַּשְׁתָּנוּ עֹז בָּעֶשֶׂרֶת הַדְּבָרִים,
בַּעֲבוּרוֹת הָאַהֲבָה הֵמָּה קְשָׁרוּנוּ,
בַּעֲדֵי הָאַחְוָה הֵן הֵמָּה עִטְּרוּנוּ,
הֵמָּה אָבוֹת כָּל חֻקִּים טוֹבִים וְיִשָּׁרִים.

Chor.

Gleich Hauch kann Menschenweisheit nicht bestehen,
Nur Gottes Wort kann ewig nicht vergehen.

4.

Nun mochte uns das Schicksal immer hassen,
Gleich jähem Wassersturz uns sinken lassen,
Gerechter Fürsten Huld war unsre Mauer;
Die Blüthen konnte das Geschick zerstieben,
Der Glaubensstamm ist unverletzt geblieben,
Und Freudenstrahl durchbrach oft düstre Trauer.

Chor.

Entzieht er uns sich auch auf eine Weile,
Bald wird uns seine Vaterhuld zu Theile.

5.

Ja! fest umschlang die Eintracht unsre Herzen,
Aus ihr floß Balsam oft für unsre Schmerzen,
Aus ihr so oft Ersatz für herbe Leiden;
Ging je für uns die Freudensonne unter,
Die Bruderlieb' erhielt uns froh und munter,
Nur sie ersetzet die entbehrten Freuden.

Chor.

Wo Zwietracht weilt kann Gutes nicht gedeihen,
Nur Eintracht kann des Segens sich erfreuen.

6.

Und so sind milde Stiftungen entstanden,
Wo Noth und Drangsal eine Zuflucht fanden,
Der Arme Schutz, der Leichnam Grabesstelle;

מַקְהֵלוֹת

חָכְמַת אָדָם הָבֵל, אָפַע עֶשְׁתֹּנוֹתָיו,
לְעַד יַעֲמדוּ חָקֵי אֱלֹהִים וְתוֹרוֹתָיו.

ד

מֵאָז הָיִינוּ עַם מְפֹאָר וּמְפֻרָד,
כְּזֶרֶם מַיִם הַמְגָרִים בַּמִדְבָּר,
בְּכָל זֹאת בְּעֵינֵי שָׂרִים מָצָאנוּ חֵנִינָה,
נִצָּנֵי אָשֵׁרנוּ יָבְשׁוּ וְקָמְלוּ,
אָמְנָם גִּוְעֵי דָתֵנוּ לֹא נָבָלוּ,
כָּעֶרֶב יָלִין אִיד לַבֹּקֶר רִנָּה.

מַקְהֵלוֹת

אַךְ רֶגַע יַסְתִּיר מֵאִתָּנוּ פָּנָיו,
יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנָיו.

ה

הָרֵעוֹת דְּוֹתָה נַפְשֵׁנוּ צַחְצָחוֹת,
גָּרַשְׁנוּ כָּל נֶגַע הִשַּׁגְנוּ שִׂמְחוֹת,
מִמַּעֲיַן הַשַּׁלְוָה שָׁאַבְנוּ דָעַת,
עֵת נֵר אָשֵׁרנוּ הִתְקַדֵּר בֶּעָבִים,
בַּעֲבוֹתוֹת אַהֲבָה הָיִינוּ מְשֻׁלָּבִים,
כִּי מְמֻקּוֹר הָאַחְוָה יְשׁוּעָה נוֹבַעַת.

מַקְהֵלוֹת

קָטֹן יַעֲקֹב בְּהִפָּרֵד אִישׁ מֵרֵעֵהוּ,
גַּם הוּא יִגְדַּל, אִם בָּאֶחָיו תְּחַבְּרֵהוּ.

וּיו

הֵן בֶּעָרִים רַבּוֹת טִירוֹת בָּנִינוּ,
וּמָקוֹם לַאֲחָזַת קֶבֶר קָנִינוּ,
גַּם בָּתִּים מְלֵאִים מִכֹּל וּבָנִים,

Der Sieche wankt zum Mitleid seiner Brüder,
Und kehrt geheilet zu den Seinen wieder,
Geschickter Aerzte Rath ist eine Trostesquelle.

Chor.

Heil denen, die des Reichthums Fülle nützen,
Den Leidenden vor banger Noth zu schützen.

7.

So hat auch hier, von Menschlichkeit geleitet,
Der Ahnen Hand ein Tugendwerk bereitet,
Verjüngt steht's da! des Menschenfreundes Wonne!
Ein schwacher Keim, hat's herrlich sich entfaltet,
Zum mächt'gen Rebenstamme sich gestaltet,
Gediehen durch der Eintracht milde Sonne.

Chor.

Nur dann kann Segensfülle uns beglücken,
Wenn mitleidsvoll wir Schmachtende erquicken.

8.

So hat durch sie auf dem betret'nen Wege,
Der Bund für Arm' und Krankenpflege,
Ein hundertjähr'ges Alter nun errungen.
Ihm danken viele Tausende das Leben,
Und tausend Kummervollen Trost zu geben,
Ist ihm so schön durch Gottes Huld gelungen.

Chor.

Auf unsrer Väter Bahn laßt fort uns schreiten,
Wir gehn dann sicher, können niemals gleiten.

בָּהֶם יָבֹא אִישׁ יוֹדֵעַ מַחֲלֵהוּ,
שָׁלֵם יָשׁוּב לְבֵיתוֹ בְּרִצּוֹת אֵל דַּרְכֵּהוּ,
כִּי רוֹפְאִים נֶאֱמָנִים לָהֶם מוּעָדִים.

מַקְהֵלוֹת

אַשְׁרֵי בַּל יָחֵן עַל כַּסְפּוֹ וְזָהָבוֹ,
מַשְׂכִּיל אֶל דָּל, יַהֲפוֹךְ בְּחָלְיוֹ מִשְׁכָּבוֹ.

זין

הֲלֹא רָאוּ עֵינֵינוּ רַבּוֹת בַּשָּׁנִים,
נָטַעְנוּ פֹּה בְּרֶעְסָלוֹיא נְטֵעִי נַעֲמָנִים,
בַּקָּטֹן הֵחֵלּוּ אָז אָבוֹתֵינוּ,
זְמוֹרָה קָטַנָּה נָטְעוּ בְּשׂוּבָה וָנַחַת,
וְהָיְתָה לְעֵינֵינוּ לְגֶפֶן סוֹרֵקַת,
כִּי שָׁלוֹם אָחֵינוּ שַׁלְוָה [illegible] אוֹתָנוּ.

מַקְהֵלוֹת

מָתוֹק הָעֹשֶׁר מְנֻפֶּרֶת [illegible].
אִם בּוֹ נָשִׂיב נַפְשׁוֹת [illegible] פִּים. —

חית

הֵן הַזְּמוֹרָה, הַחֲבֵרָה מְבַקְּרֵי חוֹלִים,
מַחֲזֶקֶת יְדֵי אֲבִיוֹנִים בְּרַחֲמִים גְּדוֹלִים,
זֶה מֵאָה שָׁנָה יָסְדוּהָ הוֹרֵינוּ,
הִצִּילָה מְמָוֶת נְפָשׁוֹת לָאֲלָפִים,
בְּיוֹם אֵיד הָיְתָה מִשְׁעָן חָזָק לָרַפִּים,
בְּעִקְבוֹתָם הָלַכְנוּ וְשַׁדַּי בָּעֲזָרֵנוּ.

מַקְהֵלוֹת

נֵלְכָה נָא נֵצַח בְּעִקְבוֹת הוֹרֵינוּ,
בַּצּוּר מִכְשׁוֹל לֹא תִמְעַדְנָה רַגְלֵינוּ:

היום

9.

D'rum sey uns tausendfach der Tag gegrüßet,
Der hundert Jahre segenreich beschließet,
In holder Eintracht sind sie nun verstrichen.
So laßt zum Himmel unsere Hände falten,
Sie werde unverletzt uns stets erhalten,
Daß wir auch fernerhin von ihr nicht wiechen!

Chor.

O, daß der Schöpfer unser Flehn erhöre!
Und Segen uns wie ehedem gewähre!

10.

Daß Kummer er und jedes Drangsal ende,
Den Kranken seine schnelle Hilfe sende!
Und diesem Bunde seinen Schutz verleihe,
Daß er den Muth der frommen Männer stärke,
Daß sie nichts schrecke von dem Tugendwerke,
Und eines Sinnes jeder sich ihm weihe!

Chor.

O, Herr! daß Deine Huld dem Bund stets werde,
Und keine Zwietracht sein Gedeih'n gefährde.

טית

הַיּוֹם הַזֶּה בָּרוּךְ יָבֹא בּוֹ רָנָה,
הָיִינוּ לָאֲחָדִים זֶה מֵאָה שָׁנָה,
נִתְפַּלֵּל אֶל אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם,
יְפָרוֹשׂ כַּנְפֵי חַסְדּוֹ נֵצַח עָלֵינוּ,
בַּל יִשָּׁמַע קוֹל עֲנוּת שִׁטְנָה בְּעָרֵנוּ,
דָּמְרִי נֶפֶשׁ יִתֵּן עֹשֶׁר וְחַיִּים׃

מַקְהֵלוֹת

יַחַד לָאֵל עֶלְיוֹן נְשַׁפְּכָה שִׂיחֵנוּ,
בְּמֵאָז יִתֵּן מְחִיָּה טוֹבָה בְּעָרֵנוּ׃

יוד

יְחַלֵּץ עָנִי בְּעָנְיוֹ, וְהַחֹלֶה בְּמִשְׁכָּבוֹ,
מֵאִישׁ מַכְאֹבוֹת יָסִיר נֶגַע לְבָבוֹ,
יְחַזֵּק עַמּוּדֵי הַחֶבְרָה לְעוֹלָמִים,
יִתֵּן אֹמֶץ בְּלֵב מְבַקְּרִים וְגוֹמְלֵי חֲסָדִים,
בַּל תִּשְׁמַעְנָה אָזְנֵיהֶם קוֹל פֻּחָדִים,
שָׁלוֹם יְהִי שֵׁם חֶבְרָה כָּל הַיָּמִים׃

מַקְהֵלוֹת

שָׁלוֹם! שָׁלוֹם! יְהִי שְׁמָהּ כָּל יְמֵי הָאָרֶץ,
לָנֶצַח תַּעֲמֹד, בְּאֵין יֹצֵאת בְּאֵין פָּרֶץ׃

רוח הוא דבר שאין לו קיימא, דבר שלא ישמור, שהוא מותו ואתו בקט; לומנת

המוציל שהוא כלאח מפני כל גוף: שהכח שעשה דעת רוח, הקן לבדי רוח, ועשה הכתוב הזה רוח כי בשעת מיתן קן לבדי רוח, כי אשר לא יבדר רק דברים שבירים וקיימים, פעמים שלא ידע מה יבדר ויצטרך להחזיק; אך מי שאינו מצטרך לבדר גם דברים שאין בהם ממש, יוכל לבדר כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשה, כאשר הוא דרך רוב העולם. וכן עוכר ביתו יבחל רוח, שים נדבן המגדה מדברים ומדיבות שבני משפחתו על הבחלה; שפילו תעלה בידו להרבות בחלתו, לא תעמוד בידו.

תהו הוא דבר שאין בו תועלת כלל: כי אחרי שהתהו אשר לא יועילו ולא

יגילו, יוצרי פעל כלם תהו ותמוקיהם לא יועילו, לא תהו נדמה לשבת ילרה, לתהו והבל בחי בליתי, ובתהו ילל ישימון, אחרן מדבר שאינה עושה פרות וכן ואחרן היתה תהו.

בהו כלשה היותו דבר שמלבד שאינו עוד הוא גם כן רע, כמו שאמר

ירמיה כי אויל עמי אותי לא ידעו וגו', חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו, לחיתי את הארץ והנה תהו ובהו, תהו בשבר ולבניך לא ידעו, ובהו בשבר חכמים המה להרע; וכן ויבקוה קשת וקפוד ויכפוף ועורב ישכנו בה וכנה עליה קו תהו ואבני בהו, ופיהם דם"י קו תהו משפט של שממה (מלשון ונשיתי על יהוצליס את קו שממון) ואבני בהו משקולת של דין מדבן כמו אבן שלמה (דוגמת ואת משקולת בית אחשב): והכה אחר שיסכנו בה קשת וקפוד וגייס ואייס ושעירים, שיכנס לבר אחרן שאין בה תועלת, לך תזיק גם כן לעוברים בה. והכה מה שהוא תהו לאבד שלא יהיה בהו אבל מה שהוא בהו אי לאבד שלא יהיה גם כן תהו; על כן מלאו תהו נפרך מן בהו, ולא מלאו בהו נפרך מן תהו.

שרש בוז ושרש בחש כבר פירש עניכם ר' יהודה בן זאב בשופטים

ואמר כי המבוז לומר על אין יש, והמבחש כופר ואומר על יש אין; והוא האמת. ואולם הנה מלאו ויאמר לו גם אתי כניף כמוך ומלאך דבר אלי בדבר ה' לאמר השיבהו אתך אל ביתך ויאכל לחם ויאת תיס כחם לו; ולכאורה יראה שאין הכחש הזה כפירה בדבר שהוא אמת, ושלפי הבלעת ר' יהודה ליה לא היה לו לומר אלא כזב לו. ואני אומר שבאך כי דברי בן זאב שבירין וקיימים, ורק על פיהם נוכל להבין אמתת המעשה על בוריו. דע כי הניף הזקן לא אמר אל הנביא אשר בא מיהודה, שיבטל בשורת עצמו בעבור בשורתו זולתו; כי אין ישמע אליו לדבר הזה? רק אמר לו ואלאך דבר אלי בדבר ה' לאמר השיבהו אתך אל ביתך ויאכל לחם ויאת תיס, בלי שיודיעהו כי ביתו בבית אל, אלא בעיר אחרת: וזה יקרא בשמת כחש. ואז הנביא אשר

שתי חבדלות

שוא • שקר • הבל • ריק • רוח • תהו • בהו • כזב • כחש • זכר • שמר •

ובאור טעמי החלופים שבין דברות ראשונות לאחרונות •

ידוע תדע ידידי! כי לאחדי עמדי על החלוק הזה בין תאום וממדה, לא הדבה יגעתי על שמלאתי טעם נכון למה שמלאו בדברות הלאחרונות לא תחמד ובאחרונות לא תתאוה • והמליצה הזאת העידה בלבי תאום עזה לדרוש ולחקור אולי גם לכל שאר החלופים במלאים בין דברות לאחרונות לאחדונות שמלא טעם מספיק; והנני בא אליך ידיד נפשי! לעורך לפניך בחיכתך את חסך מלאתי כיד אלהי הטובה עלי; אפס כי עוד הבדלה אחת חסרה לפניך תחלה, והיא הבדלת שוא, שקר, הבל, ריק, רוח, תהו, בהו, כזב, בחש.

שוא אין בו ממש, אין לו כלל על מה יסמוך, לא היה ולא נברא; שקר יש לו על מה יסמוך, יש לו אמתלא: המעיד על לאומן שהוא מייב אלף זוז לשמעון, ולא היו לבדים מעולם, הרי זה שוא; המעיד על לאומן שהוא חייב לשמעון מה שכבר פרע לו, הרי זה שקר • לפיכך כתוב ערב לאיש לחם שקר (כי יש לו סמוכין) ואחר ימלא פיו חצץ (כי הסמוכים הסה אינם ככוכים); וכן ועד מרגיעה לשון שקר, כי רגע קטון השקר כלאה, כאלו הוא אמת •

הבל דבר שהוא כלאה כאלו תהיה בו תועלת גדולה מאד, ולבסוף לא יועיל דבר: הבל היופי: וכן וחיוב הבל יפלה פיו, ופירושו בבלי דעת מלין יבביך, הוא מדבר דברים ואין בהם ממש • וכן הבל בגו של מדם הלאומן הוא אינו לריק, והיה אינו מקוה שיהיה לריק יסוד עולם, ושמעון יושבת העולם; ולבסוף כאלו קורם שטעמיך תולדות: והכה לא נקלף הבל רק לאחדי מותו, על כן כתוב ותוסף ללדת את אחיו את הבל, ולא נכתב ותקרא את שמו הבל •

ריק לא יאמר רק על יגיע ועמל גדול, אבל לא הניח שום תועלת לבעליו: וזלעיתם לריק זרעכם, ותם לריק כחכם, לריק יגיעה בלי פחד, אך ריק זכיתי לבני; וכן על מה כאולי לבלתי תלהבון ריק, כי לא יעלה בידכם, כי הפלא ה' חפיק לן; וכן ואני אמרתי לריק יגעתי, לא ייבשו לריק והמעשה אשר הוא לריק יקדל רק: כי לא דבר רק הוא מכם, אינכו דבר שתיגעו בו לריק, כי הוא חייבם.

מיהים לו הפסל הסוף לסיים, ילמד תורתו ויזכור את מזיו שבתים, ויחזוק כי על ידי שהקדים תורתו לבתים, ילמד ה' מעשהו, ויסדר שכיתתו על הנורם הסיב, כאשר יסדר תורתו על המקדם הענוי לכבודו. זאת היתה טענתם, ומצאו לו לך היתר בדבור לא תעשה לך פסל וכל תמונה, ועל הדרך הזה פירשו הדבור: לא יהיה לך מלהים אחרים על פני, ומלהים אחרים שמתי הפסל שיהיה בחלק מבני פניה: אם שתעבוד נורם שהוא שחיכה במליות, וזה ענין לא תעשה לך פסל; ואם שתעבוד אחד מהמלאים הטענייה, וזה ענין וכל תמונה אשר בשמים ממעל וגו', כי בחמת מלת תמונה אין ענינה נורם מלאכותיית, כי אם נורת בעל טענה, ומשך מזה כי איסור הפסל אשר יהיה כתנית אחד מהמלאות הטענויות: והוא לסיים ולא לאלוה, לא פורש בעשרת הדבורות. ומזה משכו אחר כך לעשות העגל, ואין ספק כי לא קבלוהו עליהם לאלוה ממש, רק לסיים דומין לאלהי מצרים; שהרי אמרו עליו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים: ואיך יאמרו על העגל כי הוא הוציאם מארץ מצרים, והוא בעת שהיה לא היה אלא בחזיונ בשיהם? אלא על כרחנו נאמר שעשוהו לסיים. ומה שאמרו עליו אלהיך אשר יצאו לפניהם, לא אמרו אלא בחשבם שהשדה עליו שכינה, ויעמוד להם במקום משה (ואלהים שאמרו אינו אלא מורה ומכוין על פי ה', כמו ואתה תהיה לו לאלהים); גם חשבו שיהיה לו יתרון על משה, כי משה מחר מת, והעגל לא ימות; כי לא התעוררו לעשותו אלא מיראתם שמא משה מת, ובקשו להם מכוין שלא ימות, ולולא זאת כבר היו מקוימים עליהם לבניך את אהרן, אלא שלא היו רוצים בשבר וקם, וזאת כוונתם בשאמרם כי זה משה האיש וגו', כלומר להיותו כוח אים בפנינו על כן לא ידענו מה היה לו ואולי מת, ולפיכך אנו למכוין שלא ימות.

לפיכך הולרך משה בדוק בנותו להסיר מלבם הבזיונים האלה, ואמר להם בשבשה תורה לא תעשה לך פסל כל תמונה, והכה אלא פסל סמוכה לכל תמונה והתנאל להם כי גם הפסל העשוי תמונת אחד הכמלאים הטענייה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ, אסור לעשותו. והכה כשבן במלחו תלונות אנשי חון הסוחלים: היתכן לאנשים שראו בעיניהם מתן תורה, שיעשו אנו שרצעים יום ויעשהו למעשה ידיהם? כי אמנם בעשרת הדבורות עלמן מלאו מקום להתלות בו — ואם כן למה חרה אף ה' בשם עד לכלה? לשני טעמים קלף עליהם: לחשובה, כי מי הרשה להם לעשות דבר כתניהו, אף לא תעשה לך פסל, כל פסל בשמים, יהיה בשבע דבר כתניהו אף לא יהיה לא חלק בכתוב; ושנית כי איסור עשיית צורות שיחול עליהן הוא הקדם, אף על פי שבעשרת הדבורות לא התנאל בפירוש, הכה בפירוש

התנאל

גם מיכולם למכר בלבו כדברים בחלם: אם למכר בדבר, שאין בית בחיים הזה בבית של, הבה מה טוב שאנוד עמו למכול ולשתות; ואם בית של יהיבני לא אוכל למכו ולא אשתה מימיו, ולא יהיה עלי חטא, כי למכס החזה לבית של לא לא כתבתי עליו רק כי בשבו למור מבית של לא יצוד בדרכו הרשעון, וילך בדרך למר כאשר עשה. ובכן הלך למר הזקן, עד שהגיע לביתו שהוא בבית של; וכשהגיע לבס, ולחם היותו בבית של הנה היה עיף ויגע, ולא מצל בדומו שלא למכול. לך הקב"ה בקרוביו מתקלם, ולא נשא פניו לעייפותו; ובספך לפרנסם את המזון הגדול הרמוי לבדי קדמו, ושאין לזו מכן לא מרעב ולא מלמא ולא מעייפות, עשה המופת הגדול הזה, שיעמוד הלחים אצל הבגלה ולא יאכל ממנה, למען ידיעו בני אדם קל וחמר בעצמם, ויאמרו: ומה לחמי הזה, שאין דרכו אלא לבדוס ולאכול, הוא נתנע בחנות גדולו מבטוע בבגלה הזאת הבופלת אלגי; בניח ה' על לחת כמה וכמה שהיה לו להמנע מאכול מה שהוצף לפניו, מאחר שהוא עצמו מאלציו ההזאדם מאכול בחוקם הוא! ומה בחיים הזה שלא חטא אלא מדוע עייפות, בך נעשה; מבחנו הממדים את פיו לבבוד מלך בס לצד, על לחת כמה וכמה!

ואחרי הדברים והמעת החלה, הנני מלין לעדוך לפניך החלופים שבין דברות הלסדומות לאחרונות, אחר לאחר, החל ואלה; ולחת לכל אחך טעמו הנאות, בדרך הפשט הפשוט המתיבד על הלעת, המתקבל לאזן שומעת, והסודה והתהלה אל החוכן לאדם לעשת, אשר לא בזה ולא שקן עכות רמה ותולעת, המגלה סודו לעכוי מרן, וכותן מיס קדושים בכלי קדש.

החלוף הראשון. בספר שמות כתוב לא תעשה לך פסל וכל תמונה, ובמצכה תורה כתוב כל תמונה, בזולת וי"ו הענף. ואשר אני אחזה לי, כי כולל משה בדוח בבואתו להשמיע הוי"ו. הזאת בדברות האחרונות, למען יהיו הדברים בדורים, ודבעיס לא יבללו בס, וזה משוס מעשה שהיה. כי הנה בשעה שבמעו ישראל על הר סיני לא תעשה לך פסל וכל תמונה וגו', מלאו מקום לספק את הדבור הזה המוסב בהחלע כל מיני פסל, והתחכמו בחריפות היצר ליצוניו מבאן היתר בתקלת, וכדברים החלה למרו בלבבם: הן למת כי לא יאבה ה', סלוח לאשר יקבל עליו אחך מבבדחיו לאלוה, וקלוף יקלוף גם כן על העושה לו צורה אחשה מעשה ידי אמן, אשר אין לה מליאות ידעת, ויתחוות לה ויעבדה כאלוה; ואולם אולי לא יאחה אפו על העושה פסל בתבנית אחך מן הבבדאים, וזה לא לקבל עליו הפסל הזה עצמו לאלוה (אשר היתה כוונתו לבך, לא היה עושה הפסל, אשר היה מתאחוה אל הממלא הטבעיי עצמו), דק יתבונן

החלוף הרביעי • בשכר נוך ה' אלהיך, המורה בעניין השבת בדברות המחלוקות לבדן; והיה טעמו כי בעוד שהלל אוכלים המן, ולא היו מתפרנסים ביניהם ובזעת אפיהם, אין ספק כי לא היתה שביתתם ביום השבת לגמרי גמורה, אלא לפי מנוחה: אבל מעכבו שיאמר ויישבו מרץ, ופרי יגיעם יאכלו, הלא קודם הדבר שיצאתו ביום השבת להכנת עלמם, לא זולת: לפיכך הורצה להזכירם שיצאתו גו בשכר נוכו ה' אלהיכם, לא לתכלית אחרת •

החלוף החמישי • בספר שמות כתוב לא תעשה כל מלאכה, עבדך ואמתך ובהמתך, ומשכיה תורה ועבדך ואמתך ושורך וחמורך וכל בהמתך • והכה בהר סיני, כאלו היתה להם אלמנה לעבוד, לא הורצה להזכיר בפרט השור והחמור, ונסתפק באמרו בדרך כלל ובהמתך; אבל בעבדות מוחלט, בהיותם קרובים לצד אל הארץ לעבדה ולשמרה, הזכיר השור והחמור בפרט, להיות עוכדי האלמה משתמשים בהם מאד: ומאחר שאמר ושורך וחמורך, לא היה ניקון לומר עוד ובהמתך, כי השור והחמור שהזכיר הלא גם הם בכלל בהמה, והכה הורצה לומר וכל בהמתך, כלומר, וגם שאר הבהמות אשר אלנך השור והחמור • ועשה הוי"ו המוספת במשכה תורה כאלו ועבדך כך הוא לשעתי• כאשתה לומר: אתה ובנך ובתך, עבדך ואמתך ובהמתך, וגרך אשר בשעריך, הדבור מנותה לשלשה נתחים שונים, ולו יתכן שלא תבוא וי"ו כי אם בנתח השלישי, דוגמת יעשכר זבולן וכניתן; אבל כשאתה אומר: אתה ובנך ובתך, ועבדך ואמתך, ושורך וחמורך וכל בהמתך, וגרך אשר בשעריך, הכה כתפרדה התחילה, ואין בפחי האלמה שונים, וכל אחד מהנתחים לאחי לוי"ו כאחדו, ואין יתרון לזה על זה, ועל כן בלא וי"ו בכל אחד מהם•

החלוף הששי• הוא הגדול שבכלם, והוא בעניין טעם השבת, כי בדברות לאשורות היה טעמו כי ששת ימים עשה ה' וגו', ונאחרונות וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך וגו'; ולכאורה אחד מאלי טעמים הוא לבדו עקר: ואולם בלמת שניהם כאחד עודים, ושניהם היו נריכים לאמר, זה בלשתם ממצרים וזה בסוף המלעשים•

כי הנה מלות השבת לשני טעמים היו נריכה: האחד, מה טעם נוכו בשבועות; והשני, מה טעם אחר ביום השביעי בפרט• והכה בדברות לאשורות הודיענו הטעם לנחירת יום השביעי מבין שאר הימים, ועל כן לא אמר בהן על כן נוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת כאשר צוה אתה בהחלוטות, רק אמר על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו, כלומר, זה הוא טעם בחירת יום השביעי מבין שאר הימים• אבל טעם מלוי השביעי, שהוא וכר ליניאת מצרים, לא הורצה לאמרו בעתן תורה, אבל היה כאלו בעיני

התנאי לכם תכף למתן תורה, כפרשת אתם נצבים, אשר זה עניכם; אתם נצבים כי מן השמים רצתי עמכם, כלומר בלי שתצטרכו לעשות לכם שום טורח להוריד עליה השפע ממרומים; לפיכך לא תעשון אתי, לא תעשו לכם שום טורח בכוונה שהיה אתי ואני אתכם עד שתעבדו אותם ותתכוונו לעבוד אותי: לא כן; אלהי נסך וזהב לא תעשו לכם; רק זאת תוכל לעשות אם תחפוץ להוריד עליך השפע העליון: מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו, לא לעבדו; כי אמנם בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך ואברכך מעשות שם מזבח, אבוא אליך ואברכך, בלי שתעשה לך שום טורח.

החלוף השני. שם הוי"ן הנוספות במשנה תורה, והוא כן: פקד עון אבות על בנים ועל בני בנים, לא תלוה ולא תנשא ולא תגבה ולא תעבה ולא תחמוד ולא תתאוה. וכל הוי"ן האלה מחמוד אלא אלא להורות על ענין אחד בלבד, אלא כמו שאמרו בפסיקתא דרבי עוזיה (הובאה בדרים במחכמת ס"י): למה ולא ולא? לפי שכשאמרו מפי הגבורה כאמרו בפסקות זה מזה לעשרה פרקים (כלומר, כנגד כל מי שמספר בדרים הרבה וכלם אחדים, הוא מפסיק בין דבר לדבר), לכך כאמרו אלא הוי"ן; אבל משה שאמר בשם אחד בקודש בספר (כלומר, כאלה הקודש בדרים שהיכם אחדים, והוא מורה אותם זה אחר זה בו"ו העטף), לכך כאמר ולא תאנף ולא תגנב.

החלוף השלישי. בדברות הראשונות כתוב זכור את יום השבת, ובאחרונות שמור. והנה הבדלת שבי הפעלים האלה גלויה וניכרת, כי הזכירה היא לשעבר, והשמירה להבא; כאומרו לנו למה שהיה יקרה זכר, ובספר שומר כותן לנו למה שיהיה, כמו שאנו אומר את הדבר, כתן לנו להסתכל היתקיים התלוש; ושמרתם את היום הזה לדורותיכם חקת עולם, תתנו לנכם מתי יבא יום הפסח ותעשוהו; וכן שמור את חדש האביב, שומר רוח לא ירצה, וזולתם. והנה בדברות הראשונות כתוב זכור את יום השבת, ואומר בעניין השבת לשון זכירה, כי זו לבדה בכל עשרת הדברות עלולה שתשכח כבר ויפול בה לשון זכירה. ולא אמר להם שמור את יום השבת, כי לא היו לריכים לתת לבם מתי יבא יום השבת, כי המן היה להם לסימן; אבל בעבדות מוחלט, אמוך לביתם לחרן, ושוב מצאנו יסורות המן, כולכך להזהירם שישמרו את יום השבת מתי יבא. ומה מלאנו בם קושי לכן ושמרתם את השבת, וכיולא בזה, אין זה קושר דברי; כי שמירת יום השבת היא נתינת לב מתי יבא, ולא היו לריכים לזה במדבר, לך שמירת השבת תיכנה אלא ההמנעות מלחללו.

ומיך יוזמו? אבל אם ישידו אחתה חייב מכח לאדם שהיה בחמת נוסף בך, אלא שפטרתו, הלא יקל לך להכניסם על ידי שטר או ערי פרעון.

החלוף השישי. בדברות הראשונות נאמר לא תחמד, ובאחרונות לא תתאוה. החלוף הזה יובן על פי הקבלה אבל הקשית להבינו למיך באמרתי הקודמת; כי הנה בדברות הראשונות הוצרך לומר לא תחמד, ללמדנו שאין העיסוק רק בדבר שאין בעליונים להוסיפו מתחת ידם; ואחר שבבר הודיענו באחרונות שאין העיסוק רק על התאוה, והוא בנוכח ובדמון, ולא מפני לורך טבעי. אבל הבעה, שפיהו במקנה תוכה לא אמר בה לא תתאוה, אלא לא תחמד; והטעם כי חמדת בעיס אין אדם מגיעה בלבו בנוכח ובדמון, רק בהרף עין בתאוה תפלה בבדו; ואם תחמד: ואיך אסר הבתוב תאוה שיש בלב האדם בעל בלחו? אסר אותה כדי שידמיק אדם עצמו מכל הדברים המגיעים אותה, כי זה בחמת איך בל אדם. ואם תחמד: הה בן אמה לא אסר בס בשאר חפלים את התאוה הבאה מאליה, הואיל ויש איך בל אדם להתדמק מן הסבות המגיעות אותה? התשובה, כי אין להחמיד בחמדת שאר חפלים, כי חמדת שאר חפלים יש לה תקנה, כי החומד בית רעהו יוכל לבנות לו בית בחבו, והחומד שדהו וחמורו של חברו ימלא דוגמתם לחלפין; אבל חמדת בעיס אין לה תקנה.

החלוף העשירי. בדברות הזכיר תחלה לא תחמד בית רעך, ואחר בן לא תחמד אשת רעך; ובאחרונות תחלה אשת רעך, ואחר בן בית רעך: וזה פשוט, כי בהיותם במדבר היו עומדים תחת אהליהם וסבות, ולא היה להם בתים, שולחי לעבודים שבהם, בקדח וחנדיו (שנאמר בהם ותבלע אותם ואת בתיהם). לפיבך היו חומדים בבית יותר מאשתה: ובשבר, בשוקם על החרב, אבד ימלאו בתיהם אלמים בל טוב אבד לא בנו, וישמן ישורון, יחמדו האשה יותר מהבית.

החלוף האחד עשר. אלת שהרי שנוספה באחרונה תורה; והבבל פשוט, כי במדבר לא היה להם שדה, על בן לא הוצרך לפרש אותו בדברות הראשונות, וכאר בבלל בבל אבד לרעך.

החלוף השנים עשר. בדברות הראשונות ושורו וחמורו, ובאחרונות שורו בלא ו"ו. והטעם, כי המלות המחוברות בוי"ו הרי הן בשלות אל המלה הקודמת אבד אין בה ו"ו, והיא העקר, והשאר רושם בשמות יותר מדשותיה הנשפלות אליה; ולפיבך בשבא להוסיף באחרונות אלת שהרי, לא נתן בה ו"ו, כדי שהמלה הזאת המחוברת אלת בחמדת בדברות, תעשה רושם גדול בחזבי השכל: וכשם שחמר שהרי בלא ו"ו,

יום מחר יציאת מצרים, כי אז, כשהיו ישראל עוסקים ביום השבת, אין ספק כי מעשהם היו זוכרים ימי הדעה, והיו מדברים מי שנתן להם מנוחה: לפי כן מקץ מרגישים שכח, ומסוך לציאתם לאדן זאת חלב ודבש, אז הולך לפרש להם. כי טעם השביתה בכלל היא למען כזכור יציאת מצרים: וקדוש לזה כתב גם כן הרב המורה בחלק ג' פרק ל"ג. ומה שכאמר בתחלת למען ינוח עבדך ואמתך כמוך, הוא חוזר על המאמר לפניו לפי תעשה כל מלאכה אתה וכו' ושורך וחמורך וכל בהמתך; ואמר כי שביתת השפחה היא כדי שיכיחו העבדים, כי לפי ינוח העבד אם לפי תשבות השפחה, מפני שלפי לפעד להשפחה שתעשה מלאכה אם אין אדם עומד עליה להשגיחה: ומנוחת העבד כדי שיזכור גם הוא יציאת מצרים, ולפי היה מקום לקדם זה בקדושת הרחמנות, כי לפי הזכיר שכן בכלל ענין זכר יציאת מצרים.

החלוף השביעי. בקדושת הרחמנות כתב את אדיך ואת אחך למען יאריכון ימיך על האדמה אשר ה' אלהיך נותן לך, ובאחרונות הוסיף כאשר צוך ה' אלהיך, ועוד הוסיף ולמען ייטב לך; ושעם הקדם פשוט מאד: כי בשלשל ישראל הולכים שמן, והם מתפרנסים שלפי בצער, אין ספק כי בכל לבם היו מכבדים את אביהם ואת אמם, אשר בשיפוש לאור העולם, להתענג בחיים נעימים; אבל לאחרי בואם אל הארץ, שמא יאמר אדם מישראל: ומה לי לכבד את אבי ואת אמי? ומה התסר אשר אביהו עמי? הלא לאחזיק להם עומד על אשר בשיפוש אל חיי נצר אלה, לאכול את לחם בזעת אפי? לפיכך הוסיף כאשר צוך ה' אלהיך, כלומר, גזרת מלך היא, אין לך דעות להרהר אחריו. ואם תאמר: ומה יהיה שכרי? ומה לי בקדושת ימים, אחרי שאני קן בחיי, עד שאיבני מחזיק עומד לאבי ואמי יולדי? לפיכך הוסיף ולמען ייטב לך.

החלוף השמיני. בקדושת הרחמנות לא תענה בדעך על שקר, ובאחרונות עד שוא. וזה יתאחר על פי הסבלה אשר הקדמתי לעדוך לפניך, כי הנה בקדושת הרחמנות נאמר לא תענה בדעך עד שקר, ואין צריך לומר עד שוא שהוא שקר מעשה. אבל באחרונות שנאמרו אחר שכבר נאמר דין עדים זוממין, לא הולך להזהיר על עדות שקר כי מה שאינו שוא גמור אבל יש לו אמתלא ושכוחין, הוא מן הדברים שקל לדיין להוציא בשם המעשה לאמתו ולהזיז מותם, ומשתמע יהיו העדים מהעיד עדות בזיף, בן יעשה לשם כאשר זממו לעשות לאחיהם; אבל הולך להזהיר, על עדות שוא, כי אם שהוא שוא גמור שקר מאד אל השופט להכירו, ולפי יהיו העדים שמא יוזמו. הגע בעצמך שיבאו שנים לפנות דין, ויעבו בך שאתה חייב מכח לשלם שלפי דעתו ולפי דעתו מימיך: שמא תכזיבם

שקר דבלת ; גם מבשים חכמי לב המורים על האמת ועל הצדק, על מה שמעתו ועל מה שלא שמעו, הלא יקשה להם דרך הפשט, אשר יכריחם להוכיח לתועה מוסר שכלתנו, או להסכים עמו בכל שגיאותיו, ולהיות עוד מעט לחרפה ולקלס.

הלא אלה כלם כועגו לי יחדו להוכיח להם את הדרך, ואמת וחנה מני יש הדרך אשר בחרו להם. הלא תראה עדת המבים נאספים, לים לים מסה פוקח שפתיו, ומגלה רעיונותיו, זה אומר ככה וזה אומר ככה, זה הולך בפירושו דרך לפון, וזה דרך תימן, זה למזרח וזה למערב ; ואף גם זאת, כלם חכמים, כלם נבונים, אין אחד מהם תועה, אלא ואלה דברי אלהים חיים.

רב לי עתה בעניניים האלה, פן אפתח שפתי ואלא אשלם עוד ; ואתה ידידי סלוח.

באור קצת זריות בנקוד

עם שחי הבדלות

רָפָא. רְפָא

נִרְפָּא. הִתְרַפָּא

ישר בעיני, ידידי חביבי, להוסיף שנית ידי בגבולת בשתך שתגבלת הקודמת, למען הלאותך מה יפה כחו של פשט בשלוט תעלומות הכתובים, ואיך לבקר ימאסו גו בעלי התורה ויסודו מעליו. והנה בפשט הזאת לא אלך בפשט בפשט לקראת הלשונות הנדרשים, לתת טעם לאחוקי המלות המשלות הנה והנה בכתבי הקדש ; אלא אחפש אחר הנקדות הזורות אשר היו לבבים בעיני המדקדקים, ואחר כשענו עליהם בזוי הפשט, אחשוב כי דקות העניינים לא תניח מקום כלל אל הפשט הגם להכנס בו.

וזה יגיד לאשורנו, הפתח הממלא בשות הוי"ו שמלת ואמותתהו, בפשוק ואשמור עליו ואמותתהו, ואחית לנגד עיניך תחלה פירוש דר"ק וז"ל : הוי"ו פתוחה, משפטה להיות נקמן, כי הענין לעבד, וכמהו ואכסך מצי הוי"ו פתוחה והענין לעבד, ופירשו הקדמונים, לפי שכיוצ, אלא שמיתתו, שהרי הוא נפל על חרבו ומת, לכך נפתחה וי"ו ואמותתהו. ואחריהם בחזיק דבכו בחיי בפרשת וילך, ואחריו בעל ערבת הבשם (סוף פרק שלישי) ; אלא שהמדקדק הזה אומר, כי אמת הדבר שהקמן יורה על דבר אמת, אך לא למדנו דבר זה ממקרא זה, כי אם מכתובים אחרים, מפני שהקמן אשר נואשמוך גם מפני שאין אחר הוי"ו דגש

כך למד סנחריב וי"ו, למען יהיה גם הוא רשאי כיכר, ויזכרו מלך מלמוך מותו; והכה בסיכי לא הולך לעשות רוצה כיכר על מיקום ממלכת הכוכל, כי מי יתן לו שלם ואיכו עומד לפניה לא יקבל מן הכוכל תועלת מופלגת, כתועלת שלך ממנו עומדי לפניה, שלך שוליים מציצים עליהם יותר מבציהם.

והנה הטעמים שלך שכי כותן לרוב חלופי הדגדות מיוסדין כן על הלשון הזה, שהלשונות כלמדו ליושבי מדבר ומוכלי מן, והשחלונות לבני הלשון; וכלן יש לטוענ טיטוען: והלא זמן מתן תורה לא נגזרה עליין גזרת התמהמהם במדבר, ולמלא דבר המגלים, תכף ומיד היו בחים על הלשון, והיה המן כעלר: ומה הפרש יש כן בין שומעי הדגדות השלשונות לשומעי הבציות? והלא כלם כאחד היה במדבר, והיו מקויים לבא על ארץ חמדה בימים מוגעים. — לזאת אציב, כי אלבר שהדגדות הבציות כלמדו מאחרי כבוד סיחון ושוג, והכה הפרש גדול בין הכול הכוכל לכול הקודם, והוא מה שיספיק לגדוש תוספת אלת שלהו וביולא זה; הכה עוד לין ספק כי היה מכוונת משה בדבריו השחלונים לחזק לב בכי ישראל, ולהסיר מלבם ירלת עבוד אלם, ולפיכך בחר לתקן דבריו בשופן שיבינו מתוכם כי קדושים הם לבא על הלשון יותר ממה שהיו קדושים שלים זה שרבעים שכה.

תחקור, ידידי, בטעמי החלופים השלה שלך שבכי כותן לפניך היום ובחכת ותדע לא יקר תפלרת חכמת הפצט, שלך הזילו השחלונים בכוכם והללה, ויסיכוך מבזילה, כאלו לא תעלור כח לפרש דברי שלהים חיים על בוליו, כאלו לא ידוכך בכבדות, כי אם בלבכי הדמיוך הלשות והסוכות, כאלו לכם לבדם יתכה הממשלה הרשוכה, לבוליך לאול מסתרי התורה הכשמכה, כאלו החקים והמשפטים והמצות, משלים וחידות, והפצט שלך היה לרשם פכה, שלל חכמי התלמוך וחכמי המשנה, שלך הולכו ושמרו לכו אין מקלח יולח מדי פעוכו, הפשילוהו על ארץ, הגישוהו עד שאול, כיחוסוהו להדיוטות. —

והיה כי תשמע אלי, ידידי שלך שמעתי, מאין יצאה הדעה הזאת לכו? ומי הליק המון תופשי התורה, לשמות את דרכם, ולחזות לכו משפת שוא ומדוחים? לא כפלאת היא ממני ולא רחוקה, לא בזמים היא ולא מעבר לים היא: הבאה, שהבת הבכוך, והחוכפה, כן לבדן הליחו את לב המון הלמדים מדרך הפצט: שלל הוא הפצט, כי אחת היא השעה, מקומה לר שלך, אין דרך לבעות ימין ושמאל, הקולע אל השערה ימצא, והמועה כה וכה מן הקולה הרוא הוא תועה. והכך דומה כי לא שוב הדבר בעיכי כל שמי לב, לשמוע כל היום שפי לשיחם: תעית, תעית,

שקל

הרי היחס ביניהם שמתי, וכאלי ידי ורגלי הוא דבור כנפש יתרחל המתרעמת על הנעשה לה מהומות הרוקפות כוחת מלכם, לכן נקראו אלה נקמן; לא כן וכאלי יתנשא הנשמר על העם, וכאלי שופג על כביאי השקר, כי אלה שלין היחס ביניהם לאלי שמתי, כשאלו נפתח כמשפטם. על כאן לשונו, ואין הדברים האלה לריכים תשובה.

אמנם אם תשאלני אים נשתרי הפעם טעם ככון לשנוי נקוד מלת כארי, תעכה אף אני: יש ויש; הטה אזנך ידידי ושמע. וכבר אירכי לריך להקדים לך כי מלת כאלי נקמן יש שם ה"ח היריעה נספרת, ואף כן במלת כאלי נפתח, כי זה יקוע למתחילים; ועתה טעם השתנות מלת כאלי נכתובים האלה, להיותה נקלת מבן שם ה"ח היריעה, ונקלתם אלף ה"ח, הכה הוא לפי מה שאומר.

כ"ף הדמיון הנפתח בתחלת השמות מלאכתו לפעמים שנוא, אשר הוא הנקוד המיוחד אליה, כמו בחליס ניל בגוד; ופעמים מלאכתו נפתח, ולפני אחה"ע נקמן או שגול, להבדות על ה"ח היריעה, כמו ואדיה כיבקר יאכל תבן; וכבר ידוע כי לפני חטף פתח הבוא משנים נחותיות וכ"ש לפתח, ופשם בארי הוא כמו בְּאֲרֵיָה: והכה לא כמלא בספרי המדקדקים לא דבר ולא חני דבר, לפרש לימתי לחויה שה"ח להתחלת נכף הדמיון, ולימתי חיכוה לחויה לנף בקדש; וזה חזיתי מספרם.

פעמים שהדמיון לקוח מחיזה ענין אשר הוא תכונה כללית לכל חיסי הדמיון אשר ממנו ילקח המשל, ואז תבא בקדש הכ"ף ה"ח היריעה; כגון ואדיה כַּבקר יאכל תבן, לכילת התבן הוא ענין עצמי לכל מין הבקר בכל מקום ובכל זמן, על כן יאמר בַּבקר זה"ח, והטעם ככל מין הבקר וכן מי יתן לי אשר כיומי, כי כל יומם ים לם אשר; וכן דרך קצתי וליליכי כַּמטרה לחץ, ככל מטרה, כי לכך נולדים כל מטרה לעמוד לנכח המורים; וכן כְּחתן יכהן פאר וכַּבלה תעדה כליה, כל מתן יכהן פאר וכל כלה תעדה כליה; וכן ה' כַּגבור יצא, הטעם יצא בגבורה ככל גבור; וכן וילבש לדקה כַּשריון, כניכול כלו מנשק בלדקה כמו שהשריון מנשק את כל הגוף בלי מקום פנוי; וכן ותבא כַּמים בקדנו וכזמן בעלמותיו, ככל מים וככל זמן אשר זה ינעשה לנכנם בקדר הנופות; וכן דנמו הלי גלון בזילתו היקדה הנקלאת בשם מוסר השכל כתב בכף קמולה וְבָאלֶם הָיָה בין המשורה. ופעמים שהדמיון לקוח מחיזה ענין אשר תיכנו תכונה כללית לכל חיסי המין ההוא, אלא שהוא מקרה יקרה לחיסי המין בזמן זולת זמן או לחיס זולת חיס, ואז תבא הכ"ף בנקוד המיוחד לה ואלא בלטרפות ה"ח עמה.

חטף, והרי הוא כמו וְחָטַף דסה; גם פתח וי"ו ואמותתהו מחויב, מפני החטף שאחריו, כמו וְלִבְנֵהוּ מן הארץ: אלה דברי, ולולא שהיו הדברים האלה כתובים בספר כולל חכמת הקדוק, לא יכלתי לגלות שבושם; אבל איך אחרים יתאפק? ועצור במלין מי יוכל, כראותנו מחבר ספר דקדוק משבח בעבין שהיקות של בית דגן יודעים אותו? כי הכה הקיש ואמותתהו אבר הוא לכאורה עתיד מהופך לעבד, עם ומגדשנו שאינו אלא עתיד עם וי"ו החבור, ולא ידע כי אין החטף פועל מאומה בנקוד הוי"ו הקודמת, בחבר מלאתו וְאֶרְבֶּר אליכם הוי"ו קמוצה וחחדיה חטף, ולא הדין כלל מה הוא הדבר שאר נתקשו בו הקמוכיים, עם היותו מפורש בשר היטב בפירוש דל"ק שאר הנאתי לפניך; ודי בזה.

אולם בשובי אל גוף הענין, הנני אומר בתירון מצוכת המדקדקים, כי מלת ואמותתהו אינכה בחמת עתיד מהופך לעבד, כי אם עתיד ממש עם וי"ו החבור; אלא שהוא הוי"ו הזאת לא להורות על החבור בלבד, כי אם לעמוד במקום מלת למען כאשר מלאנו וגם אקח מכל אשר לך ולא תאמר אני העשרתי את אברם, שהעתו למען לא תאמר אני העשרתי את אברם, וכן ופנעו לי ג' עפרון בן לחר ויתן לי את מערת המכפלה, למען יתן לי, וכן גם אליה ותלך על דבכי, וכן ולא יסיג את העם מלהיות, וכן ולא יסוד לבבו, וכן ומיך מי לקחתי כפר ואעלים עיני בו, פירש רש"י כדי להעלים עיני מן המצפע שבגיל הממון.

והנה טעם ואעמוד עליו ואמותתהו כך הוא. שאול לקח את החרב ויפול עליה, ועדיין לא פרחה נשמתו, כי לא עלה בידו לגעון חברו בגופו כשיעור הדעוי, ועל כן אמר לעמלקי עמוד נא עלי ואמותני כלומר שיעמוד הדגלון, וכשיבד גופו יכניס בו חברו עד שימות, והוא כן עשה; וזה שהוא אומר ואעמוד עליו ואמותתהו, כלומר, עמדתי עליו והמתיו, כדי לקבל מיתתו, ופירוש ואמותתהו למען אמותתהו. וכבר נאמת בין אם יאמר עמדתי עליו כדי לקבל מיתתו, או שיאמר עמדתי עליו וקבלתי מיתתו, הענש אחד, על כן יפה אמר לו דוד כי פיך ענה בך לאמר ואנכי מיתתי את משיח ה'; גם כי אמנם כבר נזכר בחיים הטוב שהוליא מפיו בפירוש עמדתי עליו ואמותיו, ולא אמר אלא עמדתי עליו לאמתו.

ועתה הציעה ולאה ידידי הדברים הנכונים אשר אחר בם בעל ערגת הנפש, להוכיח שהקמץ יורה על דבר אמתי. אלא זאת היא: כי אמנם מקומות נמלא הפתח קמץ, וכן כתב שבא כאן, וכן כאני יהי ורגלי; וזאת כי על דבר כאני הוא אמתי חזקיהו שהיה אלך והאני אלך בחיות, הרי

במקום שוה, כמו שאתה מוצא וסדרי פלגתיים עומדים למאות ולאלפים, וכאן רש"י פירש תמת לאלפים לפי שבשעת הכתובים שלהן עוסקים בהם, כלומר היה שם מספר, כשאל כל אלפים שמקלף, וכוותו שכתוב בסדרי פלגתיים, שתרגומו בלשון איטליאה (migliaja); וזה לא יתכן, שאם אתה אומר כן הרי הוא העקר חסר, והיה לו לומר ועשה חסך לאלפי דורות, שאם לא כן אומע אני שהוא עושה חסך לאלפי רבי אלפי העומדים לדור אחר, וזה בזכות עצמו, והוא דבר שאינו נדיך להאמר, ועוד אין לו ענין עם האמור לפניו ולאחריו, וכל עוד שאין כתוב לאלפי דורות, לא מוכל להבין על פי פירוש רש"י את ענין הכתוב, לפי הוא ממנם גלה שפק שהוא עושה חסך לאלפים רבי אלפים עד אלפי דורות, בזכות האב מוסף על זכות הבנים, לפיכך נטה לו בעל הנקוד והטעמים מדרך רש"י, וילך בדרך רשב"ם ורמב"ן, המעמידים אלפים אלו כאלו הוא שם התאר (millesimi) כמו שלשים רבעים, ואין לתמוה על המנח שם התאר מעמד אלף, כי גם בפעל מלאתו ממנו (לעיל מליפות); והכא אין שם התאר בלא שם דבר, שיהיה מפורש אלו או נרמז, ובעניננו שם הדבר החוזר לשם התאר אלפים הוא אלת בנים, והיה לריכה שתהיה בתובה או נרמזת קודם תבת לאלפים, לפיכך בשעת הדבות, שהוזכרו שם בנים בפירוש (על בנים על שלשים), נקר ועשה חסך לאלפים בפתח, אבל לא יהיה כאן על כ"ף הידיעה, להיותו לפני תות האל"ף, ופירוש הכתוב: פוקד עון אבות על בנים, על בנים שלשים, על בנים רבעים, לבשני, ועושה חסך לבנים אלפים לאהבי ולשמרי מלותי, אבל בשלש עשרה מדות לא הוזכרו הבנים, על כן הולרך בעל הנקוד לרמוז אותם על ידי ה"ף הידיעה, על כן נקר לאלפים נקמץ. שהוא כאלו כתוב האלפים, כלומר, לאותם אלפים (millesimi) שהם ידועים, והם הבנים, שהוזכרו בענין זה במקום אחר (בשעת הדבות); והכא פירוש הכתוב נוגע חסך לבנים אלפים, כלומר, הנולדים אחר אלף דור, ולפי זה, אם הכתוב אומר חסך הדבית והחסך לאהבי ולשמרי מלותי לאלף דור, היכן אותר כלל אם הכתוב כאן לאלפים כי האלפים, הם שם הבנים הנולדים אחר אלף דור, וכני הכתובים, עניכם אחר. ולפי זה, אם הכתוב פירשים (ל"ג י"ח) עושה חסך לאלפים, והסבירים מתחלפים בנקוד הלע"ז הרשומה; אותם שהיו נקודים שהם נקמץ הם המעוקים, כי שם לא הוזכרו בשעת הבנים, ולריך לרמוז אותם הא"ף הידיעה, ועניין אם הכתוב אל רש"י על זוגה לאלפים יחדם, והיו לאחדים ידך, דברי רש"י ודברי ידיכך.

וזאת הלויות, הכה בספר הרשיות (ל"ו י"ב) בתוב ותמנע היתה פלגש

כגון והוא כתתן יולא מחפתו ישים כנגוד לרוח מלח, כתתן בשעה שיולא מחפתו וכנגוד בשעה שהוא בא לרוח מלח, לא שכל מתן יולא בכל דגע מחפתו ולא שכל גבול עומד בכל שעה לרוח מלח, וכן כתלים ניך גבול עניכו כמו כתלים בשעה שהם על יך גבול, וכן בקר לפני רוח, בשעה שהוא לפני הרוח לא שבקר עומד תמיך לפני הרוח; וכן וכפרסים כן יהולון יהולו כמו הפרסים בדולם; וכן כתלים יפלג, כתלים בשעה שהוא טולג; כדע רבן כתלים, כמו תלים בשעה שהוא כודע ולוכן. כל"ך עם הם"ל תבא על מי שעושה לו שים זו עכין שיעשהו גם הכתב לו שהוא גם בשלח, והכ"ף בלא ב"ל מורה שהוא עושה לותו לבד בלותו לופן ובלותו שיעור משל יעשהו הכתב.

והנה כמו הלדי בשעה שהוא טולג; וכן כדע שבב כמו הלדי וכלניל מי יקימנו בא בלא ה"ל הידיעה, כי טעמו כדע שבב כמו הלדי כודע ושוכב ובמו לניל כודעת ושוכבת, כלומר הוא כודע ושוכב כמו הלדי בשעה שהוא כודע ושוכב, כי אמנם לא כל שעה הלדי טוכב, ואין הבדיעה והשכיבה תכוכים פרטיים לל הלדי, אבל היא מקרה טבעי. לכל בעלי חיים, והחלוק ביכו בלא מי יקימנו; וכן הן עם כלניל יקום וכלדי יתבשל, גם הוא בלא ה"ל, כי טעמו קיצת בעם הזה היא קיצת הלניל, והתבשלות בעם הזה כהתבשלות הלדי, ואין הקיצה והתבשלות תכוכים פרטיים ללניל ולדי, אבל היא גם היא מקרה טבעי לכל בעלי חיים, לא כן אויתי על בקר כלדי בא בה"ל הידיעה, שטעמו אכי מדמה חליי לל הלדים, כי הכח חליי זה כן יבבר כל עלמותי, כמו שיבבה הלדים, והכני ממשילי להדים; ולזון על בקר לדעתי ביכיו כל הלילה מעבד על בקר, כי כבר אחר מיום עד לילה תבלימני, שהיה חליו מכיחו בשלום כמבך היום, ובלילה היה מתחזק עליו. וכן עדות מדעים הקפוני כלדי ידי ורגלי גם הוא בה"ל כי טעמו ידי ורגלי כמו ידי הלדים ורגלי הלדים, כלומר לא יתבוני להיות לת ידי ולת רגלי, כי הקפוני מכל לד, והכה עושים כי כמו שעושים לכל הדים, שמותיכים תותו בשוגד, והכה התבאר הסוד.

עוד זולת סכית תבוד תבלה, בשמות כ' ו' כתוב ועשה חסד לאלפים בפתח הלמ"ך הלשטוכ; ושם ל"ך ז' כתוב כלך חסד לאלפים, בקמץ; ובדברים ה' י', ועשה חסד לאלפים, בפתח: ולא מלאתי פירוש לבבר הזה בדברי המדקדקים, ואם לך דעתי.

דלא ידעת, כי לאלפים בקמץ, ה"ל הידיעה כממזת בה, ולא כן בפתח לאלפים בפתח, כי הפתח בחותיות כל"ג לפני הלמ"ד מיככו בלא בקמוס

וכל אחד מבני זוגי הבניינים הללו כולל בני עניינים הרחוקים זה מזה כרחוק מזרח ממערב .

שרש רפא בבנין הקל יורה פעולת הסדת החולי : כל הגורם סיקור החולי (בדעת לא בלא דעת), דופק יקרא : יהיה זה על ידי רפואות טבעיות, או בדרך נס, אין דבר מכל זה במשמעות שרש רפא בבנין הקל, ולא יורה רק על הסדת החולי בלבד, לא על המעשים אשר קדמו לה, לפיכך יאמר הלשון הזה בקדוש בדוק הוא (אל כא רפא כא לה) ; ויאמר גם כן בבני אדם, כל זמן שתעלה בידם להבדיל את החולה (עת להדוג ועת לרפא, כי גדול כיס שבדך מי ירפא לך והוא לא יוכל לרפות לכם, ובא ורפא לו, כלומר הוא ירפא את עלמו) : ומי שתומחתו בכך, והגיל להעלות החולים מחוליים, גם הם לפעמים לא יעלה הדבר בידו, כדון על פי רובו, ונקרא רופא . מי שרופאים אותו, כלומר שסר ממנו חליו, תהיה רפואתו בכל דרך שתהיה, הוא יקרא נרפא (רפאני ה' ואלרפא) : ויפול השורש הזה בבנין הפעל, לא על החולה בלבד, כי גם על אשר אין בו דוח חיים (וירפו החיים, כלומר יסגור את כלי היולר אשר לא יוכלו להרפא עוד) ; ואפילו על החולי עלמו יאמר (נרפא הנתק) .

השרש הזה בבנין פיעל יורה על ההתעסקות ברפואת החולה, אין שתועיל אין שלא תועיל (רפאתו את בעל ולא נרפאתה) : ויפול לשון זה בבני אדם וגם בקדוש בדוק הוא, בזמן שלא יסוך החולי במאמר בלבד, אך יבחר להשתמש גם בן בשאר ממעשה ברפואות, כאשר מלאנו וילא אל מולא המים ויטלך שם מלח ויאמר כה אמר ה' רפאתי למים האלה לא יהיה משם עוד מות ומשכלת . מי שמרפאים אותו כלומר שעושים לו רפואות (מועילות או לא מועילות) הוא יקרא מתרפא (ויבא יהורם המלך להתרפא ביזרעאל) . ומה הוא ההפרש אשר בין להרפא (בפעל) ובין להתרפא (התפעל) ! כי הזה הזה בבנין בפעל יורה על סוף החולי, ובבנין התפעל לא יורה כי אם על היות החולה בידי הרופאים ; ולא כל המתרפאים נרפאים, על כן בקללות בתוך אשר לא תוכל להרפא ; כי יוכל להתרפא, ולא יהיה נרפא .

ואות מחשבות, בעל תמונת חכמים הביא ראיה על קולר יד הפעל בבאור הכתובים בדיוק ובשלמות, משאר מלאתו והביא את הגללה אשר גזל או את העשק אשר עשק, בקמץ בעי"ן הפעל, אלי שיהיה שם לא סוף פסוק ולא מתנה ; והוא כתן לזרות זו טעם על דרך הסוד, לשמר כי החושך החפץ לשוב בתשובה, לריך שילך במשך זמן תשובתו לפנים משורת הדין, ויעשה מן הטוב יותר ממה שחוייב על כל אדם לעשות ; ונלמד זה על ידי הקמץ הזה, כי הקמץ יש לו מעלה גבוהה ממעלת הפתח .

ופסוק

בפתח כנ"ן; ואחר כן בפסוק כ"ג ואחות לוטן תמנע, בקמץ; וכן בפסוק מ' אלוף תמנע אלוף עלוה בקמץ; ובדברי הימים (ד' ל' ל"ו) קנז ותמנע ועמלק, בפתח; ובסוף פסוק כ"ג ויהיו אלופי אדום אלוף תמנע, בקמץ; ועל דעתי גם אחד מן החכמים שיתעורר לתת טעם על החלופים האלה, והכוי מדאמר לותך לית לן בפשט מתת לכם טעם ככון.

ואתה דע לך, כי על ידי הבלבול הגדול הזה שני דברים קשים יתולדו:

האחד, כי מדאמרית כדאמר, שתמנע היתה אמה (פלגש אליפז), ומדברי הימים נדאמה שהוה נגד (בנו של אליפז); והשני, כי תמנע הוא אחד מן האלופים, ובדברי הימים מצינו שהאלופים קמו אחרי מות שמנת מלכי אדום (יומת הדר ויהיו אלופי אדום, וכפירוש דע"י נחומם), ואם כן תמנע שהוא מן האלופים, אי אפשר לו שיהיה לא בן אליפז ולא אמתו, כי איך יקבוד שמנה מלכים, ועדיין יהיה בנחו ויצחוקו אלוף? על כן על כל הדברים האלה, הנה בעל הנקוד מודיענו בחכמתו, כי שני תמנע היו, אחד בנד ואחד אמה, אלוף תמנע בנד, פלגש אליפז אמה, ולא היה לו לאליפז אוה בן שמו תמנע; ומוטב שתמלא זרות קלה בדברי הימים, שיכתוב האם אחד בשני מקמץ, ואם האמה בפתח, להבדיל ביניהם, ולהודיע מי הוא האלוף, ומי היא פלגש אליפז, אבל קשה שכיס הדבה אל האלוף; ואם שנקד ואחות לוטן תמנע בקמץ, לומנו דק בעבור סוף הפסוק, אבל כה שמצינו להחליף פתח בקמץ, ולפי זה, שני אליפז היו תימן אומר לפי וגעתם וקנז ועמלק, כמו שכתוב בתורה; ואם שכתוב בדברי הימים קנז ותמנע ועמלק, כתב אם אחר של עמלק, להודיע שלא היה בן הגבירה כשאר בני אליפז, רק הוא בן תמנע, שידוע שהיתה פלגש; וזיעזר בכתוב כך הוא: בני אליפז תימן אומר לפו וגעתם וקנז, ועוד גם אל אל תמנע והוליד ממנה עמלק; וסמך בעל דברי הימים על אם שכתוב בתורה, ובתב מקרא קלר, וכאן שפיכת גם כן דל"ק.

ואת דציות, על ודפץ ידפץ כתב דבנו בחיי, כי כל דפוסי ויל שבל ודפוסי דפוסי, ובטעם זה, כי בדפוסי שבל שלם היתה אלף על ידי לעג ושרח, והוא שיסגול בסס והמשקה המר, אבל דפוסי של הקדום בדוק הוא בנחת, אין בס לעג כלל, כי בדבת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה, עד כאן לשונו.

והנה החלוק הזה אינו בחמת קול גמור, אבל אינו גם כן פשט גמור, ואינו לוזק וכוון בכל פרטיו; והכוי אף אליך עתה בדרך הפשט הכדור.

שרש רפא נמלא בקל ונמלא בפיעל, נמלא בנפעל ונמלא בהפעיל; וכל

מצוּל לֹא חִכֵּל, לחמו לרעב כתן; וכן ניון מדבל הֵיפֵּה יהוצלם שממה;
וכן כלדבתי לֹלֹא סַלְּנוּ ממלחתי ללא בקשוני; וכן הנה עבדי יֹאכְלוּ ואתם
תִּרְעַבוּ הנה עבדי יִשְׁתּוּ ואתם תצמאו; וכן והיה טרם יקראו ואני אענה;
וכן ואת כל מלה ידי עָשְׂתָה ויהיו כל מלה נאום ה'; וכמלה רבים עלמו
מספר, ואב לכלם בשקל הקדש תֵּקֶף עשריס גרה השקל; הנה אם אם"ך
אין כאן, הפסק מאמר יש כאן, ובכן בזין גם כן לאמר לפעמים לֹא נשתנו
הנקדות בשם"ך, כי ידיעת הספרים לאמת; כגון ויתן את קולו בְּזַכִּי וישמעו
מלרים, ענינו כל כך כתן קולו עד שׁמעו מלרים, והנה ענין אחר הוא,
ואין כאן הפסק מאמר.

וד' זה לעת עתה, בשבח הפעל, ובנטול טעמות בוזיו; המלמיס יאר
עיניהם, ויסח לך שלום.

הבדלת שני הבנינים משרש אחד

הרים· רומם

וחמשת הפעלים

סתר· חבא· צפן· טמן· עלם

עם העדה על חלוקי הוראות הבנינים·

ישרה ויקרה בעיניך ידידי הבדלתי מסר הבדלתי בין דָּפָא, דְּפָא, נִדְפָּא, הִתְדַּפָּא; על כן תבקש ממני להוסיף שנית ידי בחקירת חלוקי הולאות הבנינים הבוניס במלמים מסרם אחד, בשמך כי החקירה היקרה הזאת בתולה ולים לֹא יבעה· ועתה קח נא בדבר מאת ידיך, הבדלת שני הלשונות הרים· רומם, מסר עם היותם מסרם אחד, הולאותיהם רחוקות זו מזו מאד·

מְרוֹמֵם יקרא המגדיל סדר ומבניה קומתו, על שיעור גדול בקומה יותר מבתחלה; כגון לרומם את בית מלכינו, בנים בדלתי ורוממתי, לרקה תרומם גוי, סלסלה ותרוממך; וכן מלכי מרוממך וכל מבניו, גם כי הם בדרך הסתלה, ומולם מרים יקרא המועל ממקום נמוך

והסוד הזה למנם כגד כתב מוחו הרמב"ם בהלכות תשובה ובשמנה פרקים שלו, לף על פי שלף הניח רמיז לקבר מן הקטן הזה. ועתה לבה כף מתי על מקום אחר, ומלאך מיך יעלוד כח הפשט הפשוט לתת טעם בדוד על הקטן הזה ולמלף כיולף זו, אבל נכוכו בשם המקובלים. ל' יהודה הלוי בספר הכוזר (מאמר ג' סימן פ') כתב למר: וכן למו לומיס פעל בעלי קטנים, והוא פעל עבר, ובכבד שלת זה ובמלאה בתחנה או בסוף, ובמר זה בשם בתייצד בתכוכם הבניה, בעבור העמידה והספסק; ובמלא הטעין הזה הולך כן עד שבמלא עוד פעל בעלי קטנים בזקף, ובכבד שלמו במלאה מקום הספסק בעניו, והיה דינו שיהיה לתחנה או סוף פסוק, לולי דחקים אחרים הגדיכו שלף יפול בתחנה ולף בסוף פסוק.

והנה לך ידידי פירוש הטעין הזה. הנקודות משתנות בספסק מאמר והספסק המאמר סוף על הדוב בתחנה וסוף פסוק; אבל יש מאמרים העשויים חולמות חולמות ופיסקי פסקי שאי אפשר שיבא אם"ף בכל חלק מחלקיהם, ומכל מקום יש בהם הספסק מאמר, כאלו היה בהם אם"ף, על כן דיכם כאם"ף בעניו בהשתות הנקודות גם כי יש בהם זקף וסלק טעמים מפסיקים זולתי אם"ף כגון והסיב לת הגזלה אשר גזל או לת הטשק אשר עשק, הנה אין כאן אם"ף, אבל יש כאן הספסק מאמר, כי הם שני דברים נבדלים זה מזה ואין אחד מהם תלוי בחברו או מחובר אליו. וכן מחוי ה' אלהיכם תלכו ואותו תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקולו תשמעו ואותו תעבדו ובו תדבקון, הלף כל אלה דברים נבדלים זה מזה, ויש בכלם הספסק מאמר, בכה ואם לף בפעל. וכן מות יומתו למיהם בם; וכן לם יחבד לאיש הסוף דם שפך ובגדת הלים הסוף מקרב עמו; וכן אשר ימלף אתו יהיה לי עבד ואתם תהיו נקיים; וכן לת אשתו לף יפדה ובגדיו לף יפדוס; וכן ואתי לסם הלצנה לפן והחמד היה לסם לחמר; וכן לת בכורתי לקח וכסף עתה לקח בדכתי; וכן אמר לפון תבי ולתיתן אל תכלאי; וכן מדוים נפלו ונזית נעשה תקוים גדעו ואדוים יחליף; וכן לף בל נטעו לף בל זדעו לף בל שדם בארץ גוטם; וכן ניון יסלמו דרך הים פניהם; וכן לת החלב תאכלו ואת הלמר תלבשו הבדילה תזבחו; וכן בה' בגדו כי בניס זרים ילדו; וכן אל הבדיס לף תבל, ותרבית לף יקח, גזלות בזל,

המחביא מסתיר מעיני כל מי: הכה הוא נחש של כלים, כי החניחה את המלאכים, ויותר יותם בן יונעל הקטן כי נחש, למה נחשת לגדוש, כי קרא לרחל ולבלהה השדה של לאמו, הרי שדה להסתיר מחשבתו לא מחמיו לבדו, כי גם מכל מבני המקום, והכה כשם שהנותן במקום שתר יקרא מסתיר, והמקום עלמו יקרא מַסְתֵּר; כן הנותן במחבוא יקרא מַחְבִּיא, והמחניח עלמו יתכן לומר עליו שהוא מֶחְבֵּא, ולף על פי שלא מלאנו השרש הזה בפיעל, הנה מלאנוהו בפועל מסר הוא תולדת הפיעל. ללא תרגמה בלשון: יעו מדיונים מדרך יחד חֻבְּאוּ ענייי לרן, וזה פתרונו: שם מנדשים מלשיונים מן הדרך, ויכחוש ללבת לרחות עקלקלות, דדכים לא סלולות, מקומות נלתי ידועים, לשר שם נעדנם נמחבוא לכל הולך בהם, והכה המקומות שלמה מֻחְבָּאִים הענייים, והעניים יְחֻבְּאוּ בם.

והנה גם שרש חבא גם שרש סתר ימלאו גם בנפעל גם בהתפעל; ולדיוק חלוק שני הלשונות, מקדים לפניך תחלה כלל חדש בענין הולדת שני הבניינים הללה.

הוראת בנין התפעל על חזדת הפעולה בפועל עלמו, לף בזחינת היותו פועל, לא בזחינת היותו מקבל הפעולה בפועל; ובשף בנין נפעל, כשיבא גם הוא להורות על חזדת הפעולה בפועל, לא יורה עליה בזחינת היותו פועל, אלא מלד היותו מקבל הפעולה: והכה שהתפעל יורה גם הפעולה, והנפעל על היותו מן הפעולה. לדוגמא, המסתגל בדפוסת מכתו נקרא מתדפק (ויסד יהודם המלך להתדפק ביזרעאל), ואחרי שובו לבדיוקותו יקרא נדפק (נדפק הנתק), ולא כל מתדפק הוא נדפק. וכן בעניינו, שהולך למחבואים נקרא מתחבא (ויתחבא השלש, הכה עבדים יולאים מן המחבואים לשר שהחבאו שם); ובעמדו שם ולא לא יראהו, לז יקרא נחבא: נמלאו מעשת המלכים נחבאים בשערה, הנה הוא נחבא של הכלים, שהרה לבו ונחבאתם שמה שלשת ימים (עמדו שבר שלשה ימים, כי כל עוד שהשבו שם הרי אתם נחבאים, כי דרך מחרת מחזו הרודפים), ויותר יותם כי נחבא (לא לבד שהתחבא, אלא שעלתה בידו לעמוד נחבא), גליתי את מסתריו ונחבא לא יוכל (אף אם יתחבא, לא יהיה נחבא), למה נחבאת לנדוד, למה עשית מעזיך בהחבא, והיתה נפיעתך בדיחה? כי מין ברירה אלא בשתר, מה שאין כן ניסה, שהיא לעיני דורף.

וכן בשרש סתר, שהולך למקום שתר יקרא מסתתר: אלא דוך מסתתר עמנו, הוא מתחלל להיות נשתר, אך חיכנו נשתר בשתת, כי מחנו מגלים

ונותן למקום גבוה, מצלי שיגדיל קומת הגוף כלל, כי תפלר קומת הגוף כאשר נתחלה, אלא שיוסד הגוף לס מלך גבהות מקומו; כגון הדיומתי ידי, וילס קמטה, והדיס את הדמן, והדימו לכס לים לחן לחת, וילס את מדדת מליהו, ואל עתים מדיס נסי, והדיס העטרה, וחמדיהס, כלס עניכה הגבהת מקום, לא הגבהה נעלס; ומי שלא ידע החלוק הזה, מולי יפרס והדיס העטרה, שיגדלוה ויגבהוה, והיא הפך הכוונה, והכה נאין ענין תרומה; כי הלוקח ממקומו ונותנו לגבוה, הנה הדיס אותו ממקום נמוך למקום גבוה, וכאן גס כן כי להיות ההדמה ממקום למקום, על כן יצא עמה זכרון המקום משר ממנו יורס החפץ, כמו מלטפות ידיס לאנשי, הדימותיך מן העפר; או המקום משר מליו יורס, כמו ממעל לכנפי שלס תדיס כסאי, אל תדימו למדוס קדנכס: ולא יצא דבר מזה אלא לגון רומס; מאחר שאין הולאתו הגבהה מקומית, רק הגבהה נעלס; ואין להבדיל ממה שכתוב מדוממי מעשרי מות, כי מה מתוק מדבש טעס המלילה הזאת לפי טעתי! הלא מגדיס קומתי יותר מגובה מעשרי מות, והכה לא תוכל להכנס נהס.

ועתה הנה לך עוד הבדלת חמשת הפעלים סתר׳ חבא׳ צפן׳ טמן׳ עלם, עס חלוקי הולאותם נכל הבנינים משר נמלאו נהס.

המסתיר נותן הדבר במקום שלא ילאתו משס מיוחד, או מכניס מיוחדים, עס שיהיר הדבר גלוי לאחדים; כגון כי נסתר לים מדעתו (שלא נלאה זה את זה, גס כי אחדים ילאוהו), וכסתרה והיא נטמאה (היא נסתרת מאישה ומאוהביו, לא מן הכופלים), הלא דוד מסתתר עמנו (הוא מסתתר מפניך, ומס לנו הוא נגלה), ויסתירו אותו מפני עתליהו, תסתירני מסוד מדעים, ויסתירס ס׳, עשה שלא ימלאוס מבקשיהס׳ וכן כל הסתרת פנים, שכיכה שיהפוך משס פניו מדבר מיוחד, לבלתי ראות אותו, גס כי ילאה שאר דבריס׳

והנה פעולת ההסתרה שאה תמיד בבנין הפעיל, רק במקום אחד מלאנוהו נפיעל, והוא מה שכתוב שתני נדחיס נודד אל תגלי; והכה לפניך עשה הדבר׳ המסתיר נותן במקום שתר, הוא גורס שיהיה הדבר נסתר, ולכנין הוא עלמו פועל הסתתר, כי המקום הוא הפועל הלמתי, שנו הדבר מסתתר, והמקום הוא יקרא מַסְתֵּר; והכה נאמרו אל תרץ מוצא: שתני נדחיס נודד אל תגלי יגורו כך נדחי מוצא הוא שתר למו מפני שודד, כנגד המקום שלמו הדבור מוסב, ויפה נא הפיעל על מקומו׳ וכן מלחבה מסותרת, הטעס, מסותרת בלב, והלב הוא מַסְתֵּר׳

ויטמאנו בחול, ותטמנם בפחתי העץ, עמון בלתן חנלו, טמנם בעפר יחד, טמן על ידו בלחת, והטמן בעפר, וטמנהו סם בנקיק הסלע, טמנו פח לי, כלומר, בין עצמי הסלע: ופעם לחת מלאהו הסדם הזה בצנין הפעיל: וילכו ויטמינו; והטעם, כי לא טמנו ממש בתוך הדברים לחרים, רק כתבו בצניעה, וגדמו לניחם סיוסיה סוף עומן לומסם, כי הסדרים הכתובים בצית המלעשים הנה הם עתידים מעלמם, כי מי יבא שמה?

והמעלם חיבו חלא הערד ידיעה, ומי שנעלם ממנו דבר, חיבו יודע לומו דבר, ובלשון מסובב הנו לומדים שהוא מסבל לומו (ignorare): ונעלם מניני חיסם, ונעלמה מעיני כל חי, יודע העלומות לא (המחבות הנעלמות מלחרים), כלומר יודע במשפט על כל נעלם, על כל דבר שלא נתפרסם ולא נודע (ignotum).

והנה משרשי עלם שתי מלינות קרובות בענין מלאנו בכתובים: מהעלם, מועלים עיניו, וזה בחלוק שביניהן: המהעלם יודע דבר ושומם עלמו כלו לא ידעהו: לא תראה והתעלמת, ומלאתה לא תוכל להתעלם; וכן כי תראה ערום וכסיתו ומבשרך לא תתעלם, מי שלומו לחיך ומבשרך חין לחת חייב לגמול לו חסד שלא בשעה שתראה דקהו, וכבר הפבד שלא תראהו ולא תדע דקהו, ואז לחת פטור; שאל לחיך בשרך לי שפבד שלא תדע עכיניו, לכן לא תתעלם, לא תעש עלמך כאלו לא דלית לומו, מלחד שולחי דלית לומו: המעלים עיניו הוא מסב את עיניו לבל יראה: ובפרשכם בפיכם תעלים עיני מכם, נותן לדם חין מחסור ומעלים עיניו דב מלדות, למש ס' חעמוד בדחוק תעלים (עיניך) לעשות בלדה, ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם מן הליש הסוא בחתו מזדעו למלך לבלתי המית לומו (שלא ילו לדעת הדבר, ואם ישמעו השמועה לא ידעהו ויחקלו עד שיתבדר הדבר מלגם, וזה כדי שלא ינעדכו להמית הליש השוסה זאת), ומשבחותי העלימו עיניהם (בשליכו לומם לחרי גווס, עד שלא יקעו מתי הוא יום שבת, מבשהוא מתבבד מתם למלות שמור), ומיך מי לקחתי כפר ואתעלם עיני בו, ממי קבלתי שחד כדי שאסנא עלמי מחקור מעשיו עד שלא אדעם.

ואולם עוד מלינו לחלת מלאנו הקרובה בענין למלינת מעלים עיניו, הלא היא מסתיר פניו; שלא שהחלוק שביניהן הוא נראה לעין, כי המעלים עיניו לימנו אסב רק את עיניו, והמסתיר פניו הוא אסב כל הפנים בהחלט, ככתוב פני לא השתרתי מבלמות וזוק: ומשך מזה כי העלמת העיניים קלה היא מהסתרת הפנים, ומפני שיעלים אדם עיניו מחבדו לרגיעים, ולא יסתיר פניו מחבו לגמרי.

והנך

מוליס מסתדיו: והעומד נמקום סתר טוב יקדש נסתר: ומפניך לסתר, גלי שסתיך עלמי הכם על כרחי מלי נסתר מפניך, כי הסתות פניך עמני.

הצופן מהניח נכוונם לסוליח מכם עוך מעט, והנלפן מלטער נעמדו נמלפיכי, והלופן לשותו לומר לו אֲפֶה בָּא. כלפ תרלפס: נלפנים לנקי חכם, שעיכו, נלפן עלמכו נמחרב, על מנת לנלות מכם מסר. ועל פתחיכו כל מנדיס חלשיס נם יסניס דוני נפנתי לך, עס התוחלת שתשוב מלני עוך מעט, שלם לא תבא עוך מעט עד שיך המנדיס ישחתו. ולפין לנדיק היל חוטא, כוח ממתין לו, לימתי יבא ויחנק לו; וכן מס דא עוכך מבד נפנת לירולים, הנכך מלפס מתי יבא הנדיק ויעלכו. ולפנכו כלפס יהיים, נעל כדחו היתה לופנתו עך מבד לא יכלה עוד, והיתה כוותתה לנפנו עוך מעט עך שיבל מעט; כי לא היו מנליכים היחודים דק כל הכולך לחר הנודם, וכחבד יבלל מעט לא יוכד לימתי כולך. וכן חכמים יפכיו דעת, לא לעולם, כי שם עך כוח בשפה הלחויה לנלותה; ומפני שהחכמה משפעה לנקש לנחוח מחודם על מחדיס, לפיכך חמר לשון לפיכם, כללו החכמה מלטערת בהויתה נלתי מפורסמת, ולח נם זאת חכמים יפכוה עך כוח עתה. וכן ומלותי תלפון לתך, לא דרך בויה, כלא לכוליח לותן לפיעל דבר בעתו. וכן ותקח האשה לת שני השלשים ותלפון, ואם היו יושבים זמן מרובה בשבתי העץ היו מתים; דק בעלתה שם בשמעה קול דגלי שליחי המלך, שיסנו שם עך נלת השליחים מביתה: ולרוב הבחילה, לא לפנה דק לאחך מכם, והנדו דאה מעשים ונלפן נשבתי העץ מעלמו, על כן כתוב ותלפנו.

ורונה השרש הזה לימנו פעליונים דק בשנין הקל, ככל השתוניים שהזכרתי; זולתי שתי פעמים מלאומו נהפעיל: ולא יבלה עוך הלפיכו, מי יתן בשאול תלפיכני; וכאשר זה נעשה, הלופן מחניח לת חנדו, מבל לפשר שיש חנדו נמלפיכו, ולא יבלה להיות נלפן; לא כן המלפין, כי הוא מנדיח לת חנדו להיות נלפן, וכאשר יוכנך לופנת היתה לת נפשי, לך לא היתה יכולה להכריחו שיהיה נלפן, כי יתן לת קולו בנכי ושמעו מלרים. וכן מי יתן בשאול תלפיכני, הכוונה, מי יתן ותמיתני, וכן תכריחני להיות נסתר מנגד עיניך, ולא תחפלך לפניך נחלנות החיים, ולא הוכל מדת הדין לפגוע בי; מבל לומר תלפיכני, לשון נפיכה דוקא, כלומר, הסתדה על מנת לנלות משם; וזה שהוא לומר עיך: תסתירני עך בוא לפך, ולומר כן תעשה לי מק ותזכרני; והטעם, מי יתן תתעימני לת כל זמן כעסך, ולחר כן תבוא תחייני.

המוכן מנסה הדבר מכל לד נתוך דבר לחד המוגע בו וחוקף עליו, עך שיהיה שמוי מן הענין: ויעמוך לותם יעקב תחת המלה, ויעמיכו

השלישית, מה בין קל להתפעל, כמו אך עשרתי כי יעשיר איש, עם לחזות התחזית מעולם, לועג מלעיג, מודה ממדה, וכולה דומים.

הרביעית, מה בין קל להתפעל, כמו כי אבל עליו עמו ויתאבל על בנו, אלמו עשה מפקיעים על תרח יין כי יתאלם.

החמישית, מה בין נפעל להתפעל, ונקדשתי והתקדשתי, נהתועד יוסף אל תועדי לאיש, ונכנס רעות.

הששית, מה בין נפעל לפעל, כמו ונאבל גדיש, והסכת אינכו אבל, וגם זה נשרשים רבים.

השביעית, מה בין נפעל להפעיל, כמו יתן ויתן, ינקש ויקש, וחבריהם.

השמינית, מה בין פיעל להפעיל, גדל והגדיל, חיה והחיה, ויחלף שלותיו והחליפו שלותיכם, ואבדתם את שמם והאבדת את שמם, ודומים כאלה.

התשיעית, מה בין פיעל להתפעל, כמו כי תאוה נפשך ולפי התאוה.

רב לי, ידידי, נאומי לפניך עומק החקירות הללו ודעוי פלטיהן, לנאתי תנוקת ממני עוד לגלול דמים מדוייס, אבד אם מקדד אליכם ונשענתי; וה' יספות לך שלוס כאות נפשך וכאות נפשי.

אגרת תנחומים

לידידי במות עליו שרה אמו

שמועה שמעתי ועיד שלח, כליתי יפלח, הסגיעני יגון ומכאה, ונסו עסון ושמחה: צי ה'! מה אומר? ומיכה לא תתמהמה? ומחרי אבד היית ידידי הכעיס מנת חלקי נעולמי ונחמתי נגורלי, ונכפבך נפשי קשורה, נקשר החסדה הטהורה, הלא נלרתך כעל לרתי לי לר, ונכחבך נשרי יכאב ונחלבך נפשי תחבל, כרע כאח לך התהלכתי כחבל אם קודר שחותי:

והנך רואה ידידי כמה חמורות נכנדות נפוכות נחלוקי הדינים, והנה המדקדקים כלם, חדשים גם ישנים, נתנו גדר להולמת כל דנין ודנין, ונבד מהרו כלם פה אחד כי הפעיל יולא לפעליו, והפיעל מודה על חוזק הפעולה, והתפעל על חזרת הפעולה נפועלה, וכי הנפעל תולדת הקל (גם כי האפודי דרך קצתו כתויג על הדעת הזאת), וכי הפָּעַל תולדת הפיעל, והתפעל תולדת התפעיל; ואם למנם כל זה מפת דרך כלל, אין כל זה מספיק דרך פרט. כי הנה כמה וכמה חדשים ימלאו כתויים חדשים ישנים חוזים, ועדינים למדאה עינים אחר הוא! וכבד עמדו אחרוני מדקדקי חנכנו על העניינים האלה, ואיש לדרכו פנו ונמלאת חלוקים חדשים אין מנין לנדין, אפס לא אחד ישנו אשר ידענו לנו להעניד תחת שנשו את החדשים כלם אחד לאחד, להורות התמת נאלפנו, לא נדחיות שלם ואדנע.

והנה מקן שמנם מאות שנה שחכמי כל דור ודור יגעים ועמלים לנמות קדית לטון הקדש על תלה, עדיין הדינים אינם מתוקנים, והפרון מרובה על העומד; ועדיין הדן שואל, מה טעם נווקק שם ה' כתוב ויניחוהו כמשמר לפרוש לשם, נקל, ונמקומם כי לא פורש, נפָעַל כנגזר מן הפיעל? ומה טעם את לחנוק נקל, ועת לרחוק מחנק נפיעל? ומה חלוק אין לאכסן יעזור נקל, ונאר מעזרנו נפיעל, כי תכלה לעזר נהפעיל? ומה הפרש אין אשר מנינים נהפעיל, לחדניו יבכר נפיעל; נניס גדלתי נפיעל, ותגדל חסדך נהפעיל? ומה טעם כי גָּבַב גַּבָּתִי, ונגד מנית האים, ולא אמר נגבב? ומה הפרש אין אלה אשר נָחַל משה ואין כי אתה תנחיל את העם הזה, קדם לי כל נכור הקדמתי אותם לי? ומה ענין כי ממנה לנקחת, והנה שָׂרַף, ונפך דמם, ואחדים נאלה, אשר הם נדנין פָּעַל, מנלי שימלאו החדשים האלה נפיעל אחד נפָעַל? ומה ענין יָקַח, יָקַס, יָתַן, יָתֵץ, וחנדיהם אשר הם מן הפעל, נלי שימלא נשום מקום הלקיח, הנקיס, הנתין, הנתיץ?

והנה נא לנו נזה תשע הקידות נפלאות, ועליהם להנדיל תשע הנדלות נדולות, תכלול כל אחת מהן הנדלות רנות ועמוקות מאד.

הראשונה, מה אין קל לנפעל, וזה נכל החדשים המלאים נדני הדינים האלה, ועניינם זה נדאה כעניינם זה, כמו כפך אים מעל מרכנתו, נכפך נל הרוקח, וכאלה רנים.

השניה, מה אין קל לפיעל, כמו את לחנוק ואת לרחוק מחנק, וכמו זה רנים מאד.

מלאכתו, עד תכלית עבודתו מצד עצמותו שלם בלתי, ושום יגיע ועפש
ירים, גיום מיושו סומרי הבית, והתעוותו מכובי החיל, ושום עודנו
מחזיק בחדיותו, לא ידע ממוח; הלא ידמתו עומדו, וידע מלכים מת
כל מצד עצם ושהם עוד מלך המות, מצד ממשל העבודים למעוחות
שלמעות יוליכו, גשולם תהיה לו ובידעל יגע נתתים חפצי: ולמה
יתמשמם עוד? ומה יתרון לו כי יגע בשבועות? ושום ליכוי עוד בכחו
ובגבורתו, וחדיותו מצד לא סדם מעליו מועד רוח תהיה לו, תלכתו
לעשות מעשהו כתמול שלשום, ולמין לנו ובלכין כוללות, ועודנו עומד
בעים דומו וידיו כחללות; ולוחים עוד הלף שנים, הלא כל ימיו מכאובים
וגם הדאם, ושולם יחיו ויחדיל ימים המכאיב הנדפים הקופחים על
שמיהם, וסדוחים על עדותם, מצד כמעשיהם בשחותם כן מעשיהם
בזקוחם, יוצדי קדוות, משקיפי הלוות, מתריכי שלחות, לוהבי מסיבות,
דודי הקשות; ולמה ימותו? ומימיהם לא חיו.

ועתה בחסם היקדם הלקוחם היום מעל לחצך, מה לה לעשות עוד
ולא עשתם, ומה לה לדאות עוד ולא לחתם? נחים ונחות
בדלם ודוממים, נחותים שלחם החופש, ולילת מהנים הניחם הל ניתם,
מצד לא כופלת היא ממנה לחן ולחסך ולרחמים, לדוח חכמה ודיכם דוח
עלם וגבורה דוח דעת וירלת ה', גם התמהמם ותצד שמה בצית ימים
ושנים, לכבל בעקבותיה את כלתה מצד מהבתה, לטוסיף לקח על לקחה
ושבח על שבחה, ממנה תדלה וכן תעשה; וכבר הנה ילדה מלכה גם
היא על בדכיה את לבקיש שמה בדוד אחר: ומה תתמהמה עוד בחין
הלזו, הבשמה הקדושה? הלא עוד לה כי תפדוה כנפיה, ושבח לא בית
שניה כעטודים, מלחה לניה תחכל שכר פעולתה פרי מעלליה.

ואולם מדלה פניך ידיל נפשי ועופש זועפים, ועוקר נחלה בשבדון
מתניים ושמרירות, לאמר: חם ה' אתר ויהי, ומפי עליון לא
תלא דעה, למה היה דגר המלך נחון? כי בפתחוס היה הדבר.
רחדל כה ידידי חדל, חדל כה מזעוק ומהתמהמה על החסך מצד
עצם המלכים עם יולדתך ועמך. המקנא אתה לאמר, כי
לא שפו עלמותיה על עדם דוי שנים שלשה ידחים, ותלקח הממיתה כאחד
הקדושים אשר לא נשאו נשם עות? או אם דע נעיניך, כי לא נחן
ה' לך לב לגו מיום ליום ומחדם לחדם דין התקום והלמגב, או כי לא
המליד את נפשך ימים על ימים לדאות בדעתה נאפס תקום? אוי נא
לי! ידידי, אוי נא לי! כי נסיתיו: הלא זה דאמון נפש, וזו לבדה התוגב
מצד אין לה פוגם, ממנו מעי מדי קברי בה, זכור תזכור ותשוח עלי

נפשי

„ הֵן זֶה בְּרִית רָעִים הָקְ־אַחֲוָה סֶלָה
„ כִּי תְאֻמִים יַחְדָּו כְּתָאוֹמֵי בָטֶן
„ יִתְעוֹרְרוּ אֶל־כָּל־מְקֵרָה וָפֶגַע ׳ ״

ומה פגע! ומה מקרה! היש פגע יעורך לפגע הזה? היש מכאוב כמכאובך? תמול שמך המעלה, מסת חיל עטרת בעלה, חנדה צעוץ מתניה, ותאמן זרועותיה, תרון ולא תיגע, תלך ולא תיעף, עשה תעשה וגם יכול תוכל, היה עמוד החוך מסך הבית נכון עליו; ולא תמוט, לך גם היום, גם היום הזה על משמרתה תעמוד לעבוד עבודתה בגבורה, ולא בעלמיה, ולא בדפיון ידיה, כי ביד חזקה ובזרוע נטויה: והיום לויה! הכה יך ה׳ היום, שמח ושעדודים, תלכיה ותכיה; עלה מות בחלונך, פתע פתאום בתרמוניך, ויקח ממך את מחמד עיניך; נפלה מסת חיל, עוכרם מתחמנת במלחמת עבודתה, נפלה שכבה, נפלה ולא תוסיף קום.

ואתה בנה תוכחה ותכוחה, פתאום בתה עליך הוות, פתאום שדדו להליך, דגע ישיעופיך, ושמלת כסה תוכך, ותין מנחם; כי תפכה על היתין ותם על המשמל, תחן מקיל נוטעת: היה נגדת? היה לקחת? היה מסת חיל? היה בחסה המשכלת? והכה עמך מה זקן ימלן להתנחם, חסך משוור תמרו, פנה הוהו פנה זיוו פנה הדרו, ומחיך ומחיותיך מזה מחך ומזה מחך, למו יסֶ יילילו ידרו צבאי, ועל כלם רעיתך היקלה, מסך היתה למוסת בתוך בתהבתה לת חמותה, הכה תתיפה תפדם כפיה לת תחמל על כפסה ולת תחום על פרי בטנה, לת תתן פוגת לה לת תדום בת עינה, כי מסך ממנה מזענן ומשענה; מלבד כל בתי טעל עירך, מסך יבעו מת לקחתה וכשרון דביה, ובחנו חוש לבבה וקינון כפיה, כל הטם מקלם בלא כשבר וכלכה יבאו מליך לכסוך לבדה ולבבותה.

ואתה . . . ותתה תמום כשרבי מלוסי ומיועצי, כי בשבוך בחבים, עלת יגוניס הקיפון ובלחמו מליך פניס ותמוד: הקלוד קללה יך מפדות, ותם תין בך כח לתת כל טויניך מליך עוף? הן תמת: מה רבו לריך! רבים קמים עליך! יבעתי ידיבי יבעתי, טבעת ציון מלולה, סתית מלית כוס התרעלה, ורבה המכשבה, על כן מלטו מתניך מלחלה: ותולס . . . היך הבכל תקלך, להוליס בעליו תן המלך? הלבי תין לבנון, תם לוסף תין ליגון? בחלי ידיך כפבי, בחבי, ועך מלגיעה מלבך.

דהלא בעך לתוות עלי תרך ובימי שביך ימיו, בלך תוכן לבות כוס יבין תים על עיוקתו ועל משלו; ומחבי תבך בת בתים בחדון המביל

במלכתו

תהיה לתועלת פונה, ולשחתך הנחה, ולכסאתך כחמה, ולמזולך מזון ועתה קרא כל צפיך.

ובפר עליו מאשר חטא על הנפש.

סנהדרין פרק חלבש מיתות: תנא על שמע בגול שאל מן העולם, שלמלא לא נתקלל כחם, כל אחר ואחר מישראל היו מזדמנים לו שני כחנים עוזים, אחר מטגרו לנפון ואחר מטגרו לדרום, להניח לו חנניס עוזות ומרגליות.

רות"י לפי פלני, בגידי הכנענים, ואחזאה לרעת זאת מה זה ועל מה זה נעשה יקר וגדולה על היום הזה, יום מלאת לי שנה עשרה שנה, ומה העודה הגדולה והשלחה אשר תתחלשנה לי גו, המציאות גלא כל קדושי ואוהבי שמה ושמון כיום הזה לעשות אותו יום משתה ושמחה וזמן משפחה: ומה כל החלה הזאת כלול התקדש חן: מה היום מיומים? תלתי וחקרתי, בקשתי ומלאתי, והנה לא שקר שמחתנו, ולא חנם הגיענו: חן היום קדיתי הלעילה והחלאה, עיר קטנה זה הגוף, אחדי אשר יעשה בעולו ובמלוח זה ימים ושנים, אשר יניק לה לוויה, אלך ערין ואכזרי, הנוטה עליה דיק סניר, ואחי קנלו יתן בחומותיה, ויאשל חיל ואומה, וסקדים אשנה להשקה, לפתוח לפניו ללחים: ובא אליה מלך גדול זה יגר הדע; הנה פתאום בא בעשרתה מושל חנס, עטו וספל רוח, ובגוד לפושיע: אין מסכן וחנס זה יגל הטוב; אשר יחזיק בה ולא ירפה, ומלחמה יושיעה, ומשעבוד לחילות יגילה, ומאפלה לאור גדול: ומלט הוא את העיר בחכמתו. ואחרי היות הדבר כאשר אמרתי, החנס אחוג בהיום הזה? הלשקר אשמחה ואעלצה בו? ועתה, בגידי הכנענים, המקטיגים לקולי, אם לקומה וכסילה מסוה המשל משל פני דבלי חכמים וחידותם, ותמונת הדברים בגיד במלאה ולא בחידות, ולא אמת בכון הדבר כי נעלה היום הזה עשל ידות על כל הימים אשר חלפו עלי ואשר יחלופו? הלא הוא המעלה אותי מקבל עדת הילדים, המולכים בחשך, אין דעת ואין תבונה: ועיל פרח מלם יולך; אשר יגר לבם מושל בהם, ואחריו ילכו אל כל אשר יהיה שמה הרוח ללכת, ואם להגעים ייטיבו דרכם, פני פחדם ומורחם יהיה ולא מחכמה יחכמו, ולא מיושר לבב יישירו לכת; והיום הזה אשר בגדים והייתי לחים, מי מבניל, אשר רוח שכלו מושל בו, ועומד על ימינו עזרה בלחות וכח וגבורה יוסיף לו, לעמוד בפני תלוותיו, להתגבר על יצרו הזועים, ולנוח לו בדרך היסרה, בלא שלם ונכסף חפלה.

נפשי, כהעלותי על לבבי ימי עבר ושנות, בימי נעורותי יולדתי תמר תהבתי במכאוב על מצבה, יכל בשרה מרומי, שולחת מנחמת לבה, ומכי קרוב לה בכל עת לקבל בתגבות רם נחלה תמר כלף עורך מפיה תקיף, בצקר אומר מי יתן ערב ובערב אומר מי יתן בקר מפחד לבבי תמר תפחד וממראה עיני תמר תראה: זה לחנון! וזה יגון! תמריך ידידי תמר לף יקעתו! החטה חזק ידידי ונמע, פקח עיניך תחי ורואה, ואל תתן נפשך היקרה ביד היגון לבז: חזק והתחזק ידידי! חזק ואמץ לבך, וקוה אל ה'. חזק ואמץ מאד ידידי להדבות עלמה ולהוסיף אומץ לאזיך החזק ולרעיתך המבכירה תמר למה ידאו פניך דעים, וכבדו ונפלו. התנחם ידידי מעצבך ומרגזך, התנחם ביונתך תמר נתן לך האלהים כי היא חלקך וגורלך, מה טוב חלקך! ומה כעים גורלך! התנחם בזתך תמר ילדה לך, תמר תהיה לחלך לאמן ובשושנים יום יום, תחת תנותיך יהיו בניך; והתנחם בחובב דבק מאח הנאמן בבריתו וקייס בהבתו.

ד ר ו ש

לנער המשלים שלש עשרה שנה.

הלא כה דברך, ידידי תמר תהבתי, כי בפתך הטובעת ביון היגון שולחת ממני לעת עתה לף הקידות עמוקות, כי לף תוכל שתתן, כי אם מלילות נעימות לתהלה ולתפארת, מבינות נפש ומאירות עינים, מתוקות לחיך ונחמדות להשכיל, אולי ינוח לך מעצבך ומרגזך וממורת רוחך תמר קטנתה.

ואני, כי כל ישעי וכל חפצי לבדתך, ולעשות הטוב בעיניך, התתן לעיני ומפה לרואי, עד תשלם לך את כשיי תמר הטלת עלי? על כן חשתי ולף התמהמהתי, ואחפש כל בוזכי, ואפתח את כל שקי, ולף מלאתי בידי כלי ממלה תמר לף ידעתו, ולף נפת מתוק תמר לף טעמתו, ויתחמץ לבבי, ותשורה אין להביא, עד תמר יפקחו עיני, והנה מגלה לפני וכתוב עליה דבוש תמר כתבתי מחדי נפשך נעמדי, לנער תלמידי, ביום בואו בקהל מנשים, והוא כתוב בספר נבדים ותתובגם בלשון קדושים, והמליצה מיוצב במזגה, והעניינים יקרים, לף נרתו עד היום בחון העגדים, ותמתר ותקח מן הגף בידי, מנחם לידידי, אולי

לסבר לאנלא מן צעיניכם, לאבדי חיל התקדימים לקולי, לבדר ולגלגן בחזניכם בעלים כאמנים כיד לאלהי הטוב עלי.

****

שלים מגדולי חכמי יון, בזיאי בית אב בחלכת התוסים, פיעבורה ואפלטון, חלקו את רוח האדם לשתים: ויסימו חלק אחד ממנה בעל מדע והשכל, והשני חסר לב ושכל. בחלק ממנה אשר בשם עשכיל יקראו, נתנו מקום למשכן ייסוד הדעת, והשפט השלמה, והדעה הנכונה, אשר ידים אמונה, בחכמה ובתבונה; ואולם בחלק האחר מהשפט אשר בשם כשיל ובער יכנו, נתנו מושל לחמית חרון האף ולהבת התשוקות, אשר בשלון מים נבידים ישלון והשכל והדעת ישלטו, הלא לפניכם לבדי בזיון מלילי לומי, אשר כל זאת השמיענו, וכה אמר:

Pythagora primum, deinde Plato, animum in duas partes dividunt: alteram rationis participem facuint, alteram expertem. In participe rationis ponunt tranquillitatem, idest placidam quietamque constantiam: in illa altera, motus turbidos, tum irae, fum cupiditatis, contrarios, inimicosque rationi *).

הרחיתם, אחי ורעי, בפי שנים מחכמי העמים, בזיאי עלם, לבבי שם, מפורש בלא היעב דבר היבל השוב והיולד הרע, אשר הוליכו מכמיני, ואשר הוריכו לנו אבותינו.

אמנם תשוקות יבר לא האדם, הנקראות בפי חכמי בני עמנו התפעליות, ואשר שם הנשש לבן יקרא אתלין הרומי (Perturbationes), היכן דבר אחר, כי אם התנוללות הרוח הנבער מדעת האמור, השולך ושוער מהומה ושאון, ולוחם את בן האדם לללוף ביד חזקה ובחמה שפוכה אחרי כל דבר אשר כאשר שוב יעטייל בדמיונו, ולהרחיק בכל מאלי כח כל דבר אשר כדע ידמה בעיניו.

ואחרי הדברים והשמת האלה התקוללים ומקויימים בכל קהל עדת החוקרים, היו פולה פה ומלפלף, הלא בנגד יבא מספר התאוות, ובדע ובשכיל אין מולא דבר כי לא דעות הכה בעלמן ולא נתעצות ומשפטות, ולא מזיקות ומשחיתות על פני חבל ארץ: ומה לכה כי אם הכחות הנותנות חיים ותנועה לנוית האדם, והלוחות הנוצצות המוליכות אותו על פני יס העולם הזה? היככה אדם על פני המים, ודוח לא תרחף? שלא הדבה יבוא וישמוע, ופעמי מדכנותיו בדרכם יאחזו. וכן סערת התשוקות

*) Quaest. Tusc. lib. IV.

ואם תאמר הדבר כן הוא, אלופים מקטיגים, כי גילה וחדוה אלי יאתה ביום צוק לעזרתי הכח הזכלי, היכל הציג; הלא פירש ואחת, ולינך יאחזני וחיל ובהלה, בהזיני אל לבבי עושה הסכנה המתחדשת עלי בעצם היום הזה! תיומה ומוראה מלך המלחמה תסר אני יורד אליה; יחד יבאו גדודי חויבי, חבריה לבקריה, יסובו עלי רבים, לא יתכוני הבא דוחי, והמה לחמי יאדובו, כאריה יכסוף לטרוף: ילכו אל אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו; ואני מחדי הבא והסתער אבר כיהן לי לעמוד בפניו ולהכלל מידו, מה אדבר ומה אצטדק, מה אפול במלחמה? הלא אכני, אוי נא לי, הלא אכני לבדי אבא ואסגול כלימת מפלתי ויכיח מבתי? מה חבלים נפלו לי בנעימים להיות בר מנוס, הלא חוגלים נפלו עלי כמו כן בהיום הזה, והייתי בר עונשין? לי יהיה כל הכעוד מה תגבר על זוכלי והכיתיהו והמתיהו; ואולם אמה! מה יד האויב תגבר עלי והכני, הלא לי לבדי תהיה למנה חלפתי ובשתי וכלמתי: מה חכמת חכמת לך ולנפש לבדך תשא? ומה קשה ומה כבדה המלחמה; ומה רחוקה ומה נפלאת התעוצה! שלמלא הקב"ה עוזר לו מיכו יכול לו?

בי תלכי אל רחוב וחנון! מה עשה לך האויב הזה, אדם להבל דמה, כי הבאתו לידי נסיון, כי תלכדהו בכור הברזל? יוצר האדם! ומה דחית לנעוץ בלבבו יגר רע ונגיעל, תעוקות עזות וקצות, חרם פורה רחם ולעגה? הלכדנות תפארתנו חפצת, בהתגברנו עליהם? אמה אדני מלכים! בעלו הנלחמות כי מעטו, בהמון נפילות לחין מספר אבר נפול לפני האויב הזה חללים; כגודנו ומגדנו בהתגברנו עליו, הלא כחין וכחפס יחשב, לעמת כלמת עולם ומזק חין תכלית, אשר ימיגנו בהנפנפו. הלא בלב דוי ורוח נכאה נלעק ילא בכלו בהפשרו; וכבבד הגבורים אשר מעולם אבני הפח, אבני מופת, אבני נכסת הגבולה, נגזור תומר וכאמר: לא אירו בעינן ולא אבדים בעינן.

הם! הם! דג! עד מתי יבלח רסן מעל לשון מדברת גדופים? חלילה לאל ממעשה הפח, וחדי מעול ואמס; חלילה לעוב ומעיב לכל, מהמיט הפורים הפוריש רחב. ואחזיק בפעמים אבר אין לחם לאחז, הלא גם מהמה יקח ועשה למלחמתו, הרופא החכם, להניף אדוכה ומרפא לנפש נעכה: וילך לב האדם גם הוא, ותאוותיו הקשות והרעות, גם הן לבדכה תתהפכנה לטו, לו נדע להשתמש בהן השמוש הראוי; וזה הדבר אבר

הכתב, ולהתחזק חיל ועזוז לעשות את כל מצותיו, ולומר לבדו תנצדנה ולך ממנו תילחמנה ונקולו תשמענה, כי הוא הדושה לומן בדרך האמת ובצדק. וסוף דבר, כדבר המשורר הסגנלי המומר למעלה:

הֵן אָז יְאֻשַּׁר אִישׁ יְבָרֵךְ גָּבֶר,
אִם אַהֲבַת עַצְמוֹ וְרוּחַ דַּעַת
יִתְלַכְּדוּ, יִתְחַבְּרוּ, יֵחָדוּ׃

ועתה, גזירי הכוכבים, לחדי הסר התחל לפניכם הדבר הזה מכף הכתב והחקידה לנפש, הלא עוד יוסיף הדבר להתצדר לעיניכם כאור החמה, מכח דברי הפלסים חיים הסר לא יכזבו.

זועף ומר נפש היה הבן הראשון, נמס נכעסו, נדקר בקנאתו, כי רחם את מכחתו נמאוה ונמשסת מתת גודלו, ומקובלת ולנויה מכחת אחיו הקטון ממנו. ואולם היולד הראחון, החבן בתכונת הדעים ולא חכן נמיתהם: החפון לחפון מות רשע נאום ה' אלהים כלא נשובו מדרכיו וחיה, הלא זה הדבר הסר אליו לעשות ולנחמו: מה כל העצבון הזה? מה התיפה, ומה התאוכן? למה הרה לך ולמה נפלו פניך? התחשוב כי הסר לא עלתה מכחתך לפני הפעם הזאת לרצון, מעשות לא יוכל לתקון? הפס תקון מעוותן לא ניתך הוא? או כי תשוב להיטיב דרכיך ולעשות היטב בעיני, לא תשוב בפעם אחרת ועלית מעלה מעלה, כאשר ירדת כיום הזה משה משה? הלא התעלוחך ורחמך, ניתך גם שניהם: כלא אם תיטיב, שאת. אך אם אחה להיטיב תעליך ולטהר לנפך לא תחפון, מה תצעק? ועל מי תתאונן? הלא עליך לבדך: ואם לא תיטיב . . . *) הן אמת כי החטאת, היולד הרע, תורע לך כל הימים, ובאם תאותו הוא נוער להסיחך וללכלך: לפחח חטאת רובץ, ואליך תשוקתו; ואולם על כל פנים, הלא ניתך כח ובחורף למשול בו: ואחה תמשל בו, ונחבאה ונחקוקה, בזירי המקשיבים לקולי, ונחבאה לבעת בדקדוק סדק היטב מה ענין

*) ואם לא תיטיב מקדח קלר הוא, הלא לפחוח פה בדבר רע, ומיעורו: ואם לא תיטיב, דמך בראחך; כדרך ספיכם רס"י ז"ל לכן כל הורב קין: לפחח בערה, כה יעשה לו, כך וכך עונשו, ולא פיכם עונשו; ועל דרך הזה יוכן בתו כן הוא בכחוב: לכן אחה וכל עדתך הנועדים על ה' . . . ורבות כאלה בספרי הקדם.

התשוקות מחויבת בלבם לעורדו מתרומת העלות, להגיעו, לחיותו, ובלעדיה לא יהיה חיים לא יקו ולא דעתו. העלות, למד מחך החכמים, העלות ומנחת התנועה, מצד דג ועצום כחה בגופות, גם על הנפשות בנדה יקה. כל מלם פורח מן היגיעה, כאשר כל בשם מתנגד אל התנועה: הבשם נדיך אל בשם זולתו מצד ידחהו, וממנוחתו יוליאהו, והמלם יעטרך לתשוקה מצד תאלצהו, ומשכת עולם תעורדהו: כי יפת עיניו ויגיע דגל דע ויקון גו, וילאה דגך טוד ויכסיף אליו; ובגדם שנאתו אל הדע הסוף על שנאתו היגיעה, ואהבתו אל טוד הסוף על אהבתו המנוחה, אז יחיה הלבם, ויתנועע ויפעל, ואם אין, הנה יהיה כל ימיו כפגר מת מוכך על מטתו. אלה דברי החכם.

הלא ישימו לב אל פיהם החכמים *) המתהללים על חכמת שקר, אשר לא תועיל ולא תציל כי תהו היא; המשקיעים לפעמים הגדים החכם מכל התשוקות ומכל ההתפעלויות הנטועות בלבם בתולדתו; הבוחלים מלבם יולד לבבו, לבלתי ידע עוד מלום בדע ובחוד בטוד, יסור לעיניו התעוג והבעד, ורין החייב והמות לא יבדיל. חיים אשר כזה, חיים נעדל הרגבה, אם היתה מציאותו לפעדית, הלא בדבר התעלותו והיה לחכם, בטוח מהיות בן בלם, ותחת אשר חבד להתרומם בעל הדרגת החי, יפח ויפעל למדרגת הלומח.

ואם לחכם, בעידים מקדיעים, סעדת התשוקות מחויבת בבן בלם, לעורדו מסכתו ולא ידלם, להגיעו אל התנועה ואל המעשה, הלא מחויב הוא לו בם בן הכבל, אשר בדוח חכמת יכסה התלות, התשוקות יכבל. התלות ניתנות התנועה, והתנועה לריכה להגבה. העולם יש זועף לשר Pope, התלות בן הנה הדוחות, והשכל הוא כמחט הלפוני **).

סיף דבר, התלות לעבדות נולדו, וניתן השכל למשול בהן: עליו לנהוג בחופן אל כל אשר יהיה שם רוח השכל בלבב, ולעשות בהן ובשלח אותן כחפלו. הלא זה חלק השכל, לבחון ולהבדיל בין טוב לשוב בוזב, ובין דע בלתי לדע מדומה, לבחור בגלולם מבתי טוגות, ומבתי דעות המועלת, ולשום התלות והתשוקות לבבו על עבודתם ועל משמרתם, לשמר זה הדרך לכו גו, זה הטוב, ואחריו תדלפנה, ואותו תבקשנה בכל מאלי בחבן, וזה הדע וממנו תוסיפו ואותו תדחקנה: וזלת מבת התלות, וזלת משבדת התשוקות, לגבת אל כל אשר יוסיף השכל

*) בת מחכמי יון הקדמוניים הנקדאים Stoici.

**) בן ברומתי בלא Bufsola.

ולדקוק לאדני הטוב לו ולבדוק מכל אדם יותקו? ולו היה מצפה האדם לגמול ולכסדים מעליו את ילד לבדו, לבלתי, יחום עוד להכאתו ולתוכלתו, ולבלתי ידע עוד בין טוב לרע, כלא טוב ודבר כזב יהיו דברי התורה כאלה:

ולא זו בלבד, אך כל מים ישרצל הכאמן בבריתו, אם את עצמו לא יאהב גם את דעתו לא יוכל לאהוב, ובעוד היצר ותאוותיו ישיר מלב פתים החסיך האסך והצדקה, החמלה והרחמים, ואהבת לרעך כמוך תמצא תורה; והנה הפים אשר לא יאהב את נפשו היתחייב לאהוב את דעתו? יאהב לא יבוא בחכוזב בבדו, היצר לו בצדת שלמו?

ועוד גדולה מזאת, פים אשר יבעל מעליו ילדו, גם את אלהיו לא יאהב: שמעו נא דברי חכמינו: ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך, בשני יצריך, ביצר הטוב וביצר הרע; והנה פים האסך תאוות, נקי מאהבת עצמו, ועבוד מיצר הרע, לא יאהב את ה' בכל לבבו. ועתה הואילו ושמעו נא את אשר כתב על המאמר הזה גבר חכם, המקנן ספר עין יעקב, וזה לשונו: "וכוונת התנא בזה שפירש בכל "לבבך בשני יצריך, שלזהרת הכתוב היא לומר שיכניע יצר הרע לגמרי, "יתגבר, אבל לא יסגף עצמו לבעל יצר הרע לגמרי, אלא יהיו שניהם "מחודדים, ויעשה מהעשק עקר ומהטפל טפל. ולכוונה זאת אדם רצי "יוסי הגלילי לדיקים יצר טוב שופטן, רוצה לומר שהוא שופט כל כחות "הגוף, אבל לא להמיתן לגמרי, אלא כל תאות הפלוגות בלבון יצר הן "הנה כעבדים נכנעין אל מצות השופט שהוא היצר הטוב; והשמש "בספר, שלזון הבית הוא יצר הרע, והם לפעמים הולכים בדרך יצר "הטוב, הוא בשקדה, להשלים לזון הגוף, כמעשה הצבושים, וכיוצא בזה." היות התאוות לחויות להכסבם ישרה ולא לכלה ומחלה, ספתי חכמינו ברוב מלבו, בשאחרם היקר מפז: יצר תיבוק ואסה תפס שמאל דוחה וימין מקרבת.

וכי תחת אשר יחטוב להיות לבלון לפני ה' הפים העוכר שלהו, אשר בשגעון חסידותו יחנא את לבו מכל שמחה ומכל תענוג זך וטהור, אשר בשהבתו ובחמלתו כעט בגו היצר הרחמן התשוקה אליו, יהיה, הפך מזה, הפים הטוב בעיני ה' ובריך לבפרש, הלא הוא אשר בספה בדורם יודוני יאמרו לנו על המקרא אשר שמתי פתח לדברי, וזה לשונם: מה תלמוד לומר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש? וכי בשיזה נפש חטא זה? אלא מפני שניאר עצמו מן היין שקרא חוטא, וקל וחומר, ומה זה שלא ניאר עצמו אלא

ענין המלוכה הזאת תמצא כן, אז נתמכה יוועץ למו כי לא נזהת תהיה תפלתנו לדעתו את הילד הדע ואת החטאת למענו ולהכלימו, כי אם נזהת יתהלל המתהלל, אם נתעוכם יכשל את הילד, ונהכמה יגבל החטאת.

דהלא דמיתם נספוד יוסף הלדיק נעתרו לפני פרעה: שמו לדון לניתו ומופל בכל קניני, התחנו נלבנכם כי פקד עליו מלך מלרים לאסר ולכלות את עוסר כעוד מלכותו, ואילרותיו ובנזכיו ואת כל בית נכאתו? לא כן, תאמרו לי, לך כספיר הוא, כי לא נחר גו לתת גילו כה ונלעון, כי אם לנעשוד יסים עינו על קניני לעובה, ונתנוסת כהנגתו יעשיר אולרותיו מיום אל יום.

ומה נחשוב היות כוונת המשורר הקדוש נאמרו נמקים אחר: נזהת ישראל ממלרים בית יעקב מעם לועז, היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו? הנאמר כי ניוע ינישת מלרים החל הסלסים יתנרך לנטוע ולרדוף את האומה העניהה? הלא לספר, לקהם לחסות תחת כנפיו, וילרם כעצת עינו. ולמה נקש לנו עדים מרחוק? הלא נעמוד הסוף אשר אחרנו גו הכה נגף עיניכו המליכה הזאת נעיניכם, אשר אחרנו מקשים פתרונכם. הלא תדעו למרו מיום, כי חשבה ותקוללו, מה אחרית דנרי קללתה? הלא אלה המה: ואל תיבך תשוקתך והוא ימשל בך. ודעו נא ודאו, גבירי, מה בין הלעון הזה ללעון ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו? הלא שפה אחת ודנרים אחדים. ואתה מה נשפוט? הירדוף האיש כל ימיו ויזאת ויאבד את האשה אשר בוכית ה' עוד כנגדו? לא כן; לך יאמול זה ויכבשך נהכמה. להטיב מעלליה ולתקן מורחותיה, להמשיך ממנה כל תועלת וכל טוב, ולבואה לעזר לו, כי לכך נולדה: ואל תיבך תשוקתך, והוא ימשל בך, וכן בהשפט נחטאת ויולד הדע: עליכו למצול גו ולהכזג מומו נהכמה, להטיב מעלליו ולתקן מורחותיו, להמשיך ממנו כל תועלת וכל טוב, ולבואו לעזר לנו, כי לכך נולד: ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו. הלא יתרכו דנרי לפין קן ותכלית, אם לא ממרתי לעדכם לפניכם, נאזני, אחר לאחר כל דנרי התורה והנניאים, המחזיקים מחשבתי; אחרי אשר תורת האלהים כלה על מניאות היולד ותשוקותיו יסודתה. ולא יוויב לה קיום כלל נזיעות היולד הדע. ומה ענין הלשונות הללה המצויות לנוד על פני ספר התורה: למען יתריכון ימיך ולמען ייטב לך, למען תחיה וירשת את הארץ, אשר יעשה מותם הלרם ויחי נפש, את החיים ואת המות נתתי לפניך הנרכה והקללה; אם לא כי על הלרם לאהוב תמיד את עלמו ואת נפשו,

דהלא נגד עיניכם, שלטים מקטיגים, בשעת הגדול לפני מי שנדמה יפה קיבה המשמר לפני פתחתי גו'. אוי להן על שנדמו, ילעג החכם; אוי להן על שנדמו! חבל על שעת גדול שלפני מי ש ו ל ם! החכם, לפני מי הוא הולך ולא תאוות לב בני אדם, כמה טובות וכמה תועלות גדולות וכבדות יניח עליהן, לו יקשיבו להלו בחכמה ובתבונה. אך בסילות העולם וחטאתו, שמשמשת בו בדרך עקש, היא לפני תקיבהו לפי מועיל עליהן, אך מזיק וחובל לנפש ולבשרית. ואולם, בעיני היקרים, ומה נעשה לבני החכמים הטובים העולה לפני מי שהיא החכם בחכמתו? ולמה לא כחם שחק בלבך? רצו דבר גדול דבר עליהם הנשם הזה בחיקהו הכמלגת.

הלא יקשחם, בעיני מדברי הנשר הגדול, הרמ"בם ז"ל, כי דרך האמת ודרך החכמים היא המונעת בין שתי הקצוות, לפני שתיהן דע; ובדבר נעים זמירות דומי:

Virtus est medium vitiorum, et utrinque reductum.

והקצוות הללו המגונות זה שמן לפני יקרא להן, האחת תוספת והשניה חסרון. וכנגד הוגבו כשיא שלטים זה, דענו משם, כי הנעייה לפעמים מן הדרך המונעת על אחת משתי הקצוות, אם כנגד הקצה הראשון ואם כנגד הקצה האחרון, היא דרך החסידים, העושים לפניהם ממשורת הדין. ודמה מזמת, יש גם כן דעות שאסור לו לאדם להנהג בהן בדיבורים אך יתדמק מן הקצה האחד עד הקצה האחר, כמשפע בגאוה ובאחרון אף, לפני עוד לאדם להדחיק עצמו מהן עד קצה החסרון; ולעתים מהי גם כן להפך, לפני לא ינדק אדם כי אם בלבד גאוה וגאון, ובעצומו מעיל הקצה ובקה, וכן בשאר הקצוות; והעדים הנאמנים על הדברים הללו רבים, ואולי, בעיני, מהללותיכם אם תעדכם לפניכם אחד לאחד.

אפס לכלה דברי ואומר כי לפון ודאוס, הנקדלים גם כן שמאל וימין, יפה ילמדו לפני הקצוות לפני דרך האמת הולכת בתוכם. כל אחד ואחד היו מזדמנים לו שני בחנים טובים, אחד החכם, והשני התאוות לאחת מן הקצוות; אחד מבגדו לפון, הוא לך שמאל, והוא קצה החסרון: שמא ישלח השכל, לפי המקום ולפי הזמן, את הכחש ותאוותיו, כעניין לא תקום ולא תעור, לא תחמוד, והייתי שפל; ואחד מבגדו לדאוס, הוא לך ימין, והוא קצה התוספת: גם שמא ישלח השכל, דבר נעתו, את עבדו את הכחש, כעניין לא תגורו מפני איש, ולא תחוס עיניך, הלא אם קטון אתה בעיניך, ויבגבה לבו בדרכי ה'.

ואחרי הדברים והאמת הללו, שמעוני אחי ושמי; אל מי נפנה לעזרה, להדיכנו

אין היין נקרא חומץ, המלער עלמו מבל דבר על חסם כמה וכמה!

ורבה מזהיר, כמה המלך הסכם עלמו בחוץ מהמלין הנחמדים הוא יודע כמה יתעב מני דרך התמת חיים לחסר יבקש לבעל ולהשבית מלב בני לדם התחוות הנטוחות בלב חיים חיים מהם מלמה ומבחן, ויחתוך להסיר קהל בני לדם לחסר לעוחם סוכות זו מזו וזו דחוקה מזו, עד תסייפם דעות כלם סוות ולבם לב לחך; וכי, בהפך מזה, דלוי ומחוייב בדבר, ומועיל וטוב ויסר הוא, להסתיר בחים וחיים חחוותו המוכלת בו, ולהתבהל בלמוד חיים וחיים על פי תכונתו חסר נולד בה, ולא לעמול לריק להתנגד בליל ולהחליפה בחחרת. למד: חכוך לבעד על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה. דאם זה דבר הוא מלא חכמה וכליל יופי! סוא לכם ילמד החכם, סוא לכם העתלים והמשתלים לנטוע בלבב הילד דעות ונטיות המתנגדות לחסר ניעטו בו מחולחו; תגילו כי תצליחו, תשמחו כי תעבו פרי; לך הבל בילחכם, ועד מרביעה שמחתכם: עוד מעט ויבבל הנער, וכל למודיכם כחלום יעופו: כי יזקין יסור ממנה. הלא זאת תעבו: לשם לנער ולחכוחו תחכמלו, ותחוותיו ונטיותיו לא הטוב ולא היסר תנהגו. חכוך לנער על פי דרכו. לו לז, לם חעבון כזאת, לם תנהגו חכונת הילד, לם על פי דרכם חלכו, ולא בה חלמחו, ולא לותם בחיבה מהדופי; לז חצליחו בחעבה ידיכם, ויגיע כפיכם נדוך יהיה: והיה כי יגדל הנער תורת ילדותו לא ינלץ, והכמת למודיכם לא יטוש: גם כי יזקין לא יסור ממנה. **וסוף** דבר, נבידי הבבדים, דעו נא ודעו חכמת חכמיהו זכרונם לברכה, לין בחים חלות, בחים בלבב הורהו חשפט התחוות, והמנהג הדעוי לנהוג עמהן.

כושל מבלו החכמים הסמה בדוחב לבם, לחמר כי המחורות הגדולים לחסר היו לפניו ביחדלו, חסר בם מהבי בנחת הבדולה נקלהו, הסיגו בחפלתם מחת החלחיה לחסר החהלכו לפניו, להחתן בידם היבל הדע, וימהרו החבים ויחסרוסו בחוחבחים ויניחוהו בחמחר, לבלתי יוסיף עוד לבלע ולהבחית על פני חבל חרץ, ומולם מחרי חסר נהו בם דאו הדעות הנחבנות מזה בחדם ובבחמה, נועלו יחדו לבוא ולבלחו לבסבו חפסי, חפס כי בעבם יוליחוהו ממחסלו נקדו לחבוהם חת עיניו: כחלונהו לעיניהם. ומה יקר, ומה עמוק העבל הזה! בעוד התחוות, ומסירתן בחוחבחים, בלי תעלובה בה הזדוע, ולא תעשיהם ידיהן בבורה, דעות אין תכלית לבן יוליד: לך עודות הנה, ולא עיניים לבבה; ולבושה ומנהל לחסר בהשבל יהבם הנה לדיבות.

מצל ידיהי, גם כי בכל לבי דרשתי תעלומות הלבון, וגם כי דרך מלתיך מרון ונפתי תנסוף לעשות בעוד ויהיד בעיניך, הכם החקיים הזאת מדוכא וקשה ממני, מדוש מומם ומפחד, ומידע מגשת מליים.

וגם בכל זאת הכה גא יקשתי בי להפעד גלא בלוס מי מפעד, ולא למוהב להביד פני מוהבו דיקס מכל, לכן הכני ניתן לפניך סגד ת בפרות זו תוו, מגד עלו במחצתי בהתנוכני בעניניס החלה, מולי תמיך מהן תועלת לפתוח לפניך ולפני מכסי לא מגד כגילך בעדי מומה, להוסיף לקח בחקירת הזאת היקרה. ומומר לך דמבוכה כי מלאתי דמיתי מחדי הבדיקה והחפוש, כי הביטוני והפעול יש למס (ובפרט בבנין הקל) בחינת סס המולד, ועל כן ימלאו סדרים רבים מלין בנין הקל נוהג בהן בשאר הזמנים, והוא ממלא בהן בביטוני ובפעול. הלא תראה הכני גורם מפניך לף על פי שלא יאמר בָּרַם שלא בֵּרֵם, וכן מגד מני קוד מגד מליך ולא יאמר דָּבַר כי אם דָּבָר, וכן מגדי כל חוטי לו ולא ימלא חָכָה שלא חִכָּה, וכן וחדפות מורפין ומין מומרים חָדַף שלא חֵרֵף וכן יוסד לן ולא מלאנו יָסַד שלא יִסֵּד, וכן ומדוד נוכל ולא ימלא נָכַל שלא נִכֵּל, וכן מחר נוגניס ולא יאמר נָגַן שלא נִגֵּן, וכן קוי ה' ומין מומרים קָוַה שלא קִוָּה, וכן טוחר טוב ולא מלאנו טָחַר שלא טִחֵר; וכן בפעול הכה כף לנו בדוך ומין מתנו בעניו בדכה בָּרַךְ שלא בֹּרַךְ, וכן מגד גרוסס ודבר דבור, וכן סם פזורס ולא מלאנו פָּזַר שלא פֹּזֵר, וכן שכולס וגלמודה ומיכנו מן סָכַל כי הוא פעל עומד שלא מן שָׁכֵל; וכן הבכוני בהבלים מיכנו פעול ממס, כי הבדם פעל עומד, רק הוא סם בהתר, וסדם זה מחת משלם זריות מגד הביד דמ"ע של המלה הזאת.

והנה מכל מלה יש לנו ללמוד כי מין לנו דשות לבנות בנין הקל אם לא בהיים לנו בעקיפה כי אם הביטוני או הפעול ממנו, ומאין לנו לבקש בשדרים המלאים בפיעל בכל הזמנים ובבנין הקל בביטוניס לבדם הבדלה ומילוק הולמה בין הקל והפיעל, כי בחמת מין בשדרים המלה בנין הקל בלל, והביטוניים המלה המלאים בבנין הקל שמות התאר בס ולא פעלים.

וזאת שבית מלאתי דמיתי קלת מלות מגד לפי משפטי הדקדוק הן מבנין הקל, והבשדה נוהגת שלא תהיינה כי אם מבנין הפעל, כמו ויגם עליו יהוה, ולא מלאנו בלבון עבד מיאמר נָגַם שלא נָגַשׂ בפעל, ולא בביטוני נֹגֵשׂ שלא נָגַשׂ; וכן בשדר מוך לפי ומתי הן תהך חמתי,

להדריכו בדרך הטוב, בהבטחת ילכו ותחוניהו? הלא על המלכים אשר נדחו, אשר נלחמו ומהמלחו, לעשותו ולתוכלתו, כתן נגו את כל אלה.

יוצר הכל נחכמה, עפר מן האדמה, ותפח נשמיו נשמה, לך כדוח הנשמה, כי מלך מן נעניך להכירו, ותסכימו מעט מלכים, וכנוך והדר העטרו, ותתן זו שכי לנצות, כאחך להסוג מחשבות ולשבת על כסא המלוכה, ומאחר לעשוך עשותו ולעשות ככל מלאכה, להיות עיניו, ומאן ידיו, להמליך היקר ולהעניך הנקלה, יפח הנשוה והנכבד ישלה, קלן דגלי הנפש וקומתיות בל יכלוך, המתנשא לאחד מכי אחלוך, אחת ה' תשמרנו פן נתן לאחרים הודנו, ודיך הספחה הנדיחה נפיל, הספלה הנבה והנשוה הספיל, כי אם בזעת יתבלל המתהלל, אם יוניח יקר מזולל, כי יהיו שכי ידיו הולכים למדיס, והיו לאחרים, ולא יקרא עוד לנבל נבל, כי תשבחנה מתלעות עול, והיה גם הוא לאלהיהו עומד לפניו כל הימים, כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים ליס מכסים, וכן יהי לעון ולעולם אחון, ובדוך ה' לעולם אחן ואחן:

האלהים יאחמך, ידידי, ויאחר יחיחך לנפחך המשכלת שוכה ונחת וצלות הנקט, וכח יבון ואחמה, ושב ה' אלהיך את שבות דוחך נקדם, ואת שבות אחך בשרחמוכה, להיות עיניך פתוחות ואזניך קשובות לכל דבר חכמת ביחה, ואתה שלום:

בחקירת חלוקי הוראות הבנינים

יום שקויתיכו הנה נח, שבת ידידי לאויתך לעובד את האחבה, ונפשך החכמה, תנשוק תעלומות חכמה, ועיניך נופיות, לראות תוכיות, בדוך ה' אשר נתן לך רחמים, ובדוכך החכמה אשר המליאה לך תנחומיה, ואוי להם לחסדי לב המתחלכים נחשכה, אשר לא יעלנו כח למלוא לבנעי לנשם מרוכה:

אבל מה תעשה, והנה לשלוש חד לי חד, כי תחת אשר קויתי שבלך

יאכח מלנך חקירת הבניכים אשר היית שואל ממני לשעבר, הנה עוד תשוב ידידי והשלום ממני ביך חזקה ואחזוק נטויה אחר כל הספקות אשר העירותי לפניך בהגותי הקוראות בעיון חלוקי הורלות הבניכים.

אבל

מצדך אב' והוסדם נזה בהשלם הבניינית מן הפעלות והחקיות לפי ערכתי לפניך בפרט אחרת, אלא היא מה בין נפעל לפעל, כי בפעל הן המלות הפלה כי הם פעל, והפעלה הוודת והנפעלת בפעלה הפעלית, אלא היא מה בין נפעל לפעל.

וזאת מלאתי לבניות, כי בדרכים נחי עי"ן יו"ד, זמן עתיד מבנין הקל מתחלים בנוספו לזמן עתיד מבנין הפעיל, כמו יתין, יניל, ידין, יזיד, יחיל, יכיל, ילין, יחים, ילין, יקיל, יריב, ירוב, יסיח, יסים, יסיר, יסים, יסית, כל אלה מן הקל והומים להפעיל, ויש מהם שלפעמים הם נפעלת מן הפעיל בלי שתשתנה צורתם כלל, כמו לא ימיס מתוך הפעל היא פעל עומד ובנין הקל, לא תמיצו מסם נוחותיכם פעל יוצא ובנין הפעיל' ומפני שהיה הקל בדרכים הפלה דומה אל הפעיל, לפיכך מזה מדקדקים דבים לחזוב שכל המלות הפלה שלא הזכרתי הנה תינן מבנין הקל כמו שיבדה עליהן המבין, אלא שהן כלן בנין הפעיל; והוא בעול בחור, כי מי לא ידעה שתין עבין כי ידין ס' עמו שיהם לאחרים שיעבו לישם, ואין עבין בעבד תחיל ילדה שתגדום הגליס לאחרים, ולא עבין אן יזיד מסה ובני יפרעאל שנוו אל אחרים שיאמרו זיד, וכן בכלם; אלא כי הכה אלאלו גיל יניל, דין לפניו, ליני הלילה, ריבו אלמנה, והולכי על דרך שיחו, ושימו עליכן קנלת, שירו לה' כל האדן, שיבי ושמחי, שיתו לבכם לחילם, כל אלה בלא ה"א, ואין יהיו הפעיל, והיכן מציאו ה"א בבנין חסדים בדאם התבה? — ואולם אם בדולי המדקדקים לכבלו בדבר הזה ואמרו בנין הפעיל מה שאינו אלא קל, הנה נעניני לא יפלא אם גם דבים מבני ישראל מאז ניתי קדם בצותם על אלמתם טעו גם הם בזה, ואמרו הקל בדרכים הפלה הפעיל, ובמשך לכם מזה שהוליאו מפיהם מלות אלתי אלתי מדוקדקות' בגון מן יקיץ שהוא קל ודומה להפעיל אמרו והקיצותו בה"א הפעיל, ומן יכיל אמרו להכיל, ומן יריב אמרו מריבו בא"ס הפעיל, ומן יזיד אמרו הזידו (במקום זרו הממור בתורה) ומן יסיס אמרו מסיס בא"ס הפעיל; וכל אלה לדעתי מלות זרות ובלתי מדוקדקות, אלא כאשר בפי הכמון, וכבאשר בעלי כתבי הקדם לבתוב סתריהם, כמאשר במלות הפלה אחרי הלשון המורגל בעם, כי בעניני הלשון אין לך אלא מפי שמיך, כידוע (עם כי בכל זאת לא תמלא גם אחת מהמלות הפלה בדרכים הנאמרים בפרוש) ' והנה אין לנו לבקש הפרש וחילוק הורמה בין כאשר קדם את הנוי ובין והקיצותו, כי אין והקיצותו אלא מדוקדק' ושוקיתי מלות מלאתי מן הדרכים הפלה נחי עי"ן יו"ד, שבאחת מדאיהן, אלא הנה ביארתי בספרים, מדוע אלין

ויבוא

בעבד נפעל והעתיד דומה בכלו הוא קל; וכן עד יקוס גוי מועיל הוא דומה לקל, והלעת נותנת שהוא נפעל, כי עכשיו עד יקום גוי מועיל (ולשנינו כמו כי לם עבדיו יקום); וכן לא פקוס אין הולאתו הולאת הקל רק הולאת הנפעל; וכן ונובדים יספו ממנו עכשיו כענין ונספחתם מעל גלמה, לף על פי שעלת יסחו דומה למלת יפלו שהיא מענין הקל; וכן ולא יקח ממנו כפר, בדח הוא נפעל וידח דומה לקל, והדין נותן שיהיה גם הוא נפעל, כמו שהולאתו היא נלחת הולאת הנפעל; וכן שפתים יבק אין עכשיו אלא קבלת הפעולה. והנה ככל אלה לבי אומר לי כי לף על פי שהמדקדקים גזרו אומר שאין דגש עושה שתי שליחיות, להודות על הענין וגם על פ"א הפעל יחדו, ושעל כן לי אפשר למלת ויגש ודעותיה שתהייבה מענין נפעל כי אם מן הקל, הנה לאוי לנטות יותר אחרי הכלל והסנדא, ולהניח זרות ממשפטי הדקדוק, ולומר שלפעמים יסבול נפעל הלשון שתחסר אות אחת גלי שיהיה שם שיהיה מורה על העבדה (מה שכבר מלאנו כאמור, כמו גֵּשׁ בֵּעַ, שאין שם דגש חזק להודות על מסרון הנו"ן), ממה שנאמר שיהיה שפתים יבק לשון פועל ולא לשון נפעל כמו שטעה הענין מחייב, וכיוצא בזיעולים הללה. ועל פי הדברים האלה לא יגיע לזיק לנקש חלוק הולאה זיו ויגש לנגש, וכן נשאר מלות אחר הזכרתי, והיה זה שלום.

וזאת שליטית מלאתי קלת מלות בתמונת ענין הפעל, גלי שימלא בדברים כמו יואר, יַדַּד, יוחל, יוחן, יוחקו, יֵבַת, יַתַּן, יַתִּישׁ, יַקִּים יִישַׁר. והנה מה טעם שיהיה תנור ונירים יתן מן הנפעל? ומה מיכפת לו לנקש שם יתון נעל הנית אם תנורו נידיו או יהיה לאחר שיתלנו? וכן היוסל לרן ניום לאחר אין ספק שהוא נגזר מן מחוללך נפיעל, ולא מן ויהי כי החל האדם נהפעיל; וכן יוחן דבש לא נגזר אלא מן מחונן, ואין הענין כלל שהאל יגדוס לאחרים שיחוננוהו, כי אם שהוא עלמו יחוננהו. והנה לף כאן לבי אומר לי, כי אין כל אלה אלא פֻּעַל בתור, לא הפעל כלל, ולף על פי שאין דרך הפעל לבא בהקדון חות, נעבור הכתוב הדגש לסימן הענין, ואין דגש אחר עושה שתי שליחיות, הנה מי יאמר לנעל הלשון מה תעשה, ונפשו אותה ויעש? והנה יואר הוא פעל נגזר מן הפיעל המיס המאדרים, יַדַּד מן ומתנדל יכדוהו, יוחל מן מחוללך, יוחן מן מחונן, יוחקו גם מחוקק, יֵבַת מן ונכתתו חלנותם, יָקַח כמו כי ממנה לקחת, יִתַּן מן ונתלתם אחד מזנחותם, יושר מן

חשב • החזק מעלה על לבו מחשבה לחת תיוחדת כמו ואחם מחשבים עלי רעה, והמחשב דעות מחשבות בלבו, והוא מסתבל בדברים הרבה עד שיעלה בסתם. כמו ואחשבה לדעת זאת.

יסד • הקל מורה על היותו מן הפעולה אחר שנשלמה, בלא הסתפק על הפעולה עצמה והטיורת אחר בעשייתה: ס׳ נחכמה יסד ארץ; והבנין הכבד מורה על המשך הפעולה עצמה, אחר היא עבודת פרך: ידי זרועבל יסדו כדית כזה.

לקט • הפיעל מורה גו על חזק הפעולה: הדברים הנלקטים הם מסוכים זה לזה בלקטת אחן; והדברים המלוקטים הם מפוזרים אחר הם ואחר הכה, זה רחוק מזה, כמו וילקט כעד יהונתן את החצים, ואחם חלוקטו לאחר אחר.

מדד • פעולת המודד פעולה פשוטה, לדעת שיעור הדבר בגללו; ופעולת הממדך פעולה כפולה ומרובעת, והוא לחלק דבר לחלקים הרבה: לחלקה שכם ועמק סוכות אמדך, וכן ויאמדך שני חצאים להמית ומלא החצ לשחות.

נקר • הפיעל להורות על הכפל: נקוד לכם כל עין יחין. וכן יקדוה עורבי נחל, עין אחת; העיני המנקרים הרבה אחת תנקר, אחי עיניכם.

סתם • עניגו נקל נתינת מסך על דבר, כמו סתם תפלתי; והפיעל גו על חזק הפעולה, ומורה קתומת החלל בלי ממעלה למטה: סתומים פלצתים וימלטום נעפר, ומה היה לומר סתומים היה משמע שנתנו אחן על פיהם.

פתח • גם בזה הפיעל לחזק, ומורה על עתל. מלאכה אחר היא קשה מפתיחת הלחם: ויפתח המלים, יפתח ויחדר לדמתו; וכן יורה על הפתיחה הנעשית מעט מעט: פתח הסתדר; וכן יצא על הגילוי והתחלה: ותפתחו שעריך תמיד, אחר הוא לבעלי פעל יוצא כמשפטו, בלא שלא נזכר פועלו.

צחק • לחוק נקל פעולה פתאומית וטבעית (ridere), והפיעל היא חזקה ממנה ומטבעת יותר ממנה (ludere).

צמא • למתו נאור חיי, הפעולה בשלמת בפעם אחת; למתחני קיצתי, מעט מעט בזמן מרובה.

צפה • הפיעל על התמדת הצפייה, כי כל המצפה הוא נופה בכל רגע, לדעת אם בא הדבר המקוות.

קלע • הקולע עושה פעולה אחת, והמקלע שתים: הקולע נותן אחן בקלע, כמו הכני קולע את יושבי הארץ שנות דרך מצל, ושעמו

דיעות, וכן מלכנות משני צדיים, כי בן בתי וכניותי למדו ניעותי, ומן דעת והדיעות למדו דיעות, וגם פלה תלות זדות, אין לסיה פליהן לצ.

הן כל פלה הנעות מועילות לסקל המפלה ולנעד הקולים מכדם החקידות המלה, ועתה לעדך לפניך ידידי קלת סנדות בחלוקי סודלות קלת מהצניעים, יסמע מכם ויוסף לקח.

קל׳ פֹּעַל

טבע הדגש לחזק ולהבפיל מנעת המותיות, וכשם שהוא מחזק ומכפיל מנעת המות, כן הוא מחזק ומכפיל ענין המלה. פלה תדלה בשמות, כי המסקלים הדגושים מורים פעמים דגוש על כפל ורגילות בפעולה, כמו גַּבָּב, דַּיָּן, טַבָּח, נַגָּח, סַבָּל, רַגָּז, גָּאַל, (ונסמיכות גָּאַל ישראל) כל פלה שמות הומתו להורות על הרגילים במעשה מיוחד. והנה כן הענין הדגוש עקר הנחתי להורות בכל פעולה, או בתמדה ורגילות, או בתחזקות ובתעסקות בפעולה, או בהתדלות שם תפילו שהיה לריק. הדגדים המלה מיהם מדגיש, וכנד נתנו המסקדקים כי הפיעל יורה על חזק הפעולה ועל התמדה; לך מלשות נגלו לפני בחקרי בפרטי הכלל הזה בכל שלם ושלם מחך למחך, וכנד הדלתיך ידידי קלת מהן בגבורתי הקודמות, כמו בענין השלשים משש. אסף. קבץ. נאף. רפא; ועתה מוסיף לתת לפניך בהנה והבנה.

הלך הפיעל מורה בזה על התמדה, כי ההולך ילך עד שיגיע למקום מיוחד ושם יעמוד, לגל ההולך אין למהלכו מקום מוגבל: זה תלגומו (ire) וזה (ambulare).

חבק הפיעל מורה כאן על כפל הפעולה, והוא נאמר על שני בני אדם המחבקים זה את זה וזה את זה, והקל יורה שהאחד לבדו מחבק את דעהו ולא דעהו חבק לותו, כמו את חובקת בן, כי הילד הקולל אין בו דעת לחבוק את אמו, והנה בנין עת לחבוק ועת לרחוק מחבק, יש זמן שראוי לך לחבוק אפילו שומך שאינו חובק לותך, ויש זמן שראוי לך לרחוק מלחבק גם את לותך המחבק לותך. וכן נשק. שבלים ישקון, וכל הפה אשר לא נשק לו, והשבלים והבעל לא היו חוזרים ונושקים עוזדיהם; והנה רחל לא נשקה ליעקב אחנת נגיעות, ואשה לא נשקה לאחיו ולא לאחיו, לרוב קדושתו. והנה בדוך ויהונתן כתוב ויסקו איש את רעהו, ויכול היה לומר ויבשקהו, אלא שראה הכתוב לנחוג המלינה עם הבאה אחריה ויבו איש את רעהו, כדי שתהיה מלינת עד דוד הגדיל חוזרת על שתיהן, בקעת בעל השעתים.

הגוסס, ויקדש מפעל דשכנותם להוציא כי הוא ממש הפועל בידיו.
ופעולות המלכיות יש"מ דמפעיל כשלין הכוונה אלא לומר שהוא הגוסס,
ופיעל כשכנותם להודות שהפעולה יוצאת מהמנהג הטבעי ומלמד אלהים
הוא. וגם יצא הפיעל דצחינת מעשה הפעולה, והמפעיל דצחינת היוצא
מן הפעולה. והכי כל אלה ענפים אצל מצדם אחד יצאו, וכלם מסתעפים
מן הסודות הכלליות אצל הלבבי דאחלה לאחד אחד מצמי הבניינים
האלה. ועתה אלדך לפניך ידידי על קצת מן הפרטים, כאשר עשיתי
בניין פיעל, יעמע מכם ויוסף לקח.

אבד. המאבד מאבד בידים: אלך תאבדון את כל המקומות; המאביד
גוסס את"ל ידי אחדים: לתת לוחנו ליד האמרי להשיבנו, או
גוסס את"ל מאלין: ונתן מלכיהם בידך והאבדת את שמם מתחת השמים,
תגוסס להם את"ל שמם על ידי שתכריתם, לא שתעשה בידך לאבד את
שמם, רק הוא דבר הנאמך מאלין; לא כן ואבדתם את שמם מן המקום
הזה, כי מצוה להחליף שם המקום בשם אחר, כקבלת דבותינו, ומכאן
יצא להם גם כן מה שאמרו (שבת ק"ך) ואבדתם את שמם מן המקום
הזה לא תעשון כן לה' אלהיכם, עשייה הוא דאסור גלמא אחרי, העשה
אלא כתיב ואבדתם.

ברח. ויברחו להציל את נפשם, הבלימים הנפשיטים וגם הוא התפעל
מעצמו ונכפל בגוף של אלך דבלון לבד, וכן ונכה הוא מצוע
נאצלו ויברחו משם וגם הוא נלחם בלשת: לא כן לימלט ולנפלט,
וינצלך פחד פתאום, ובקופתך תנפלט, בכל אלה אין הנכפל מתפעל
כלל דבלוחו אלא בעל כרחו, וכן פרעה נכה אמר ואלהים אמר לנפלני,
לומר שאינו אלא מוכרח.

בבר. המבדיל היולדת בן חיה פועלת עמו, כי גם היולך מסייע בדבר
נאמרו תמיה אמו; אלבל המבדר (לא יוכל לנבר את בן מאהובה)
הוא הגוזר על אחד מבניו הולך כבד, שיהיה הוא נקרא גבור, ופעולה
זאת כלה תלויה בזאב, ומיון הבן מסייע עמו כלל; וכן לך גבור לפני
יבכך לה' בשמים פירושו לדעתי כך הוא: גבור שלחוי לנבר לוחנו לה',
שרצוי לקוראו לגזור לומר היותו גבור כדי שעם זה יהיה לה', לא יקדים
חיי לוחנו, ומלות אלך יגובר לה', כן כמו שאמר מוסב: לך גבור (אלך
ממנם יקוע כי מלות לנבר לוחנו לה'), אם הוא מן הבשמים לא יקדים חיי
לוחנו. אלבל לחדש יגבר לדעתי חיבור מעניין זה, רק הוא פעל עומד:
לא יתום פרין כי אם לחדשיו יגבר, כאשר יצאנו החדשים הצריכים לצבורו
יהיה בפרי גבורים, כלומר מן המקיימים להתגבל;

שיעשם במקום לך, כמו שמפרש והולך והלאותי לכם; או שהוא זורק החץ מן הקלע אחר שכבר כתפו בקלע, כמו קולע בחץ אל השערה, כי בלשון בחץ הורה שכבר החץ בקלע ופיהו מחוסרת אלא זריקה, אלא לא כן היה לו לומר קולע בחץ. והמקלע שהוא שתי הפעולות יחדיו נותן בקלע וזורק, כלומר בדוק ויקח מהם החץ ויקלע.

רבע דבוע היא הצורה הנקראת (parallelogrammo) ובין זו מרובע זויות נצבות; מרובע הוא הצורה הנקראת (quadrato), שארכה כרחבה: אמה ארכו ואמה רחבו רבוע, אם כל רבוע ארכו כרחבו לא היה לריך להזכיר גם ארכו גם רחבו, אולם היה לו להזכיר רבוע אחר שכבר אמר שיהיה ארכו כרחבו, ואולם הולרך להוסיף אלא רבוע, להגיד שלא יהיה נלירת (romboide); וכן וכל המזוית והפתחים רבועים, הטעם שלא היו כמין כיפה, אך מרובעים ממש לין דרך הפתחים להיות כן.

משבת' ידי ידידי, משארין אגבון שרשים רבים אחד השתבוכות קלב יתרשם בהם כח הפיעל, אם להורות על חוזק הפעולה, ואם על הכתמדה והרבילות. ומצא עתה אל הכפעיל.

פָּעֵל • הפעיל

הוראת כל אחד מהבניינים היא הורשה אחת בעיקרה, אבל לפי אבדל שלא הסתעף למחלקות רבות, כפי הסתעף השרשים הרבים למינים; כן רחית בהורשת בנין פיעל, וכן לפי מרשה אותך בהורשת בנין הפעיל.

עקר הכחת בנין הפיעל להורות על הגורם המעשה, בלי שיתעסק בו הוא עצמו מתחל על כלם; וזה אמרם אם בשיעשהו על ידי אחרים שיאזר להם עשו וישעו, ואם שהוא עצמו יתחיל בו והשלמת הפעולה תצא מאליה, ואם שהוא עצמו יעשה שכר, יהיה הכבר שהוא שם יתרשם ממנו שכר אחר, בין שיהיה הכבר שהוא המשתרש מכוון מאתו או שלא מכוון מאתו, ואם שיפעל אדם שכר אחרו וחברו יעליו מאליו. וכל שרש הבא בפיעל ובא גם כן בפיעל ועניו אחד לו בשני הבניינים, אז הפיעל שבחתו לחזק יותר בו על העושה הפעולה בידים ועושק בה מלאכה לסופה וכדומה פעמים; ואם שיפעל שכר אחרו, וילטרך להחל ולכלות הוא עצמו, כי אחרו יחלן לפתפעל מאליו כלל, וכל זה בפך הורשת הפתפעל, ואם שני הבניינים יורו שהוא על פעולה בידים, אז יורה הפתפעיל על פעולה אחת פשוטה, והפיעל על פעולה הכעשית מעט מעט. גם יקרה שפועל אחד בעצמו יקרא מפעיל כאשר תהיה הכוונה להורות שהוא

בהליוט המתנקס, עבאו אינו אלא כלין המעניט על דוע הכוונה. וכן וכעסתם לתה, היתה מחשבת בכל יכלתה להכעיסה, ועדיין לא יקעבו אם היתה חכם בעסק, עד שחזר ואמר מדי עלותה בבית ה' כן תכעיסכם ותבכה ולא תאכל. אבל בתועבות יבעיסוהו ודבים כתהו, יודע כי לא כאמרו אלא לבגד את התן, וכבר מפורש אחרי הם מכעיסים?

בוז. בזמית גודש זימות. ואפשר זימות לאחר זמן; והממותת מסייט בידיו מיתת מי שהוא מסוכן: כעניוחר בבית החוסף וגם בבורי הערים לבצת תקפ"ו.

גחל. אלא אשר נחל מבא בערבות מואב, וכן אלא הבחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון, מביבים שבם בעצמם חלקו הארץ בפעל בין בוחליהם; אבל כי אתה תבחיל את העם הזה וחבדיו אין מביבים אלא תגרום להם שיחלוקו על ידי שתבחוק אותם לפביבם: וכבר ידעת כי פעולת הבחלה מיבבת אלא החלוק.

עור. מעורר בפעל ובידים: והוא עורר את חביתו, וכן ועורר עליו ה' בלאות הוא; מיבים הבוא יוצא מדרך הטבע, אבל יאמר עליו אלבבע מלבים היא; מעיר גודש התעודות בחיים דבך חיבים: העירותי מלפון.

עשר. המקבל העבידית יקרא עושר: לחבכם יעשור; המתעסק בפרבסת העבידית (אבל היא מלאכה מדוכה) יקרא מֵעַשֵּׁר: עבר מעשרנו לך; והטותן העבידית לפני חבדו ומביח לו זיקחיה לו, וגודם לו שיעשור, הוא יקרא מֵעַשֵּׁר בפעיל, וזה טעם כי תכלה לַעַשֵּׁר, לא שיבלים הפרבסה, אלא שיבלים הבתיבה והסולאה מביתו, וכן והיה הבהן בַּעַשֵּׁר הלויט, עניבו כי בשיתנו המעשר של הלויט יהיה גם הבהן בחבד כלוי ויקבלנו גם הוא.

פלט. מפלטי מחויבי, הוא המתעסק בפלטה; ויפליט ואין מציל הוא הלוחם. הזהיר המביח לטרפתו שתמלט מעצמה, כדי לגמק בה, בפירוש דבי שלמה שעוויתהו בחלית יסורין; וכן ותסגיר ולא תפליט ואשר תפלט לחרב תתן, הולך יסוד לאחוך ולא יצא מאליו מן הבצון, וגם אשר תפלט בחזקה ובדוב בהתלות המילות, גם הוא לחרב תתן.

קדש, מקדים בחשמר לו בלב בלבך, מקדם עושה שיהיה קדוש בפעל: קדם לי כל בבור, הקדשתי אותם לי.

רוה, הוחתן משקה לדויט יקרא מְרַוֶּה בבחיבת בתיבתו, ויקרא מְרַוֶּה לדויט; ושמה לא יפוד כי אם הדוה את התן, יבדוס לה שתהיה דוה: ובחיבת שבדם לאחר שיהיה דוה: תלמיד דוה, תן לבם מעל

בער • ונער עליה הכהן עליו • הטעם שיסגיח עליהם כל היום ; מצד המנעיר את הנעדה הוא מתחיל בפעולה והיא הולכת ונשלמת מלעיל • וכבר רמה רבי שלמה לעוויזהן בחכמתו את ההבדל הזה , וחשב היות זה עצמו ההבדל העצמי והכללי שבין כל פיעל והפעיל , ודבריו קרובים אל האמת , ולפיכך עלם ממנה • וכן נעניק אחר כי יבער אלים שלם או כרם , יגדוש על ידי אחרים , על ידי שישלח את נעירו ונער בפעל נשלם אחר •

נאל • שמה גאלתני , הוא נעדת וכוונה , שתכוונו מתחלה לכך ; וכל מלבושי לגאלתי הוא נרמז בלבד , שלא שמתכוין •

גדל • גניס גדלתי , מעט מעט ; ותגדל חסדך , פעולה פשוטה •

חלף • המחליף לנשואו לוקח לו לנשים אחת , ומניח לאחר שיחלוף ויבלה : כלומר שחליפם ויחלופו , וכן והשברו (שנלו שמים ושעוכים עדומים) והחליפו שמלותיכם ; מצד ויחלף שמלותיו , לנשים היה , ופשט לותן שעליו ולבש אחרות : והכא המחלף פועל בידים , והמחליף בורח בלבד שהמעט מללשון הנגד הוא •

ידע • המודיע דבר לבן אדם שיכיר פועל זו הידיעה בידיו , מצד בורח בדברים שמחליף תמיד הידיעה בלבו ; לפי כן ידעת הסחר מקומו , שעשיו בפעל לפי בדברים , כלומר . האם ראה בידיך שאת נשנעו שידע מקומו ?

יחל • שני מיני תוחלת ומתכוין יש : יש שהמתכוין שליכנה נורמת לאחר שישמה שוס דבר , כגון המניף למטר , שאין תוחלתו מוליכה תורה , וזה נקרא מיחל : ויחלו כמטר לי ; ויש מתתין ומצפה מלפעול , ומניח שיפעל בתוך כך חבירו , כגון המותק ועל ידי כן חבירו מדבר , וזה נקרא מוחיל , שפני שגורם לאחר שיפעל : והוחלתי לדבריכם , וכן ואפי כאים אחר לפי שומע וגו' כי לך ה' הוחלתי אתה תעננו , וכן והנה מכני יורד אליך להעלות עולות וכו' שמעת ימים תוחל עד בואי אליך , תתעכב מלהקדיש להניח לי שהקדיש תחי , וכן לפי כן תוחילה לפניך , לפי עוד שאחריך לפניך ומתתין עד שתלך אתה ותכבו •

ילד • המילדת עוזרת ללידה בידים , והמוליך בורח הלידה : זה שנה לחוקה , וזו שנה קרובה •

כעס • המכעיס בורח לאחר שיכעס , והמכעם מתעסק ומשתדל להכעיס גם אם לפי תעלה בידו : הם קמחוני בלפי אל כעסיהם , הם שהללו להכעיסני , ואני מקניאם בלפי עם בגוי נבל אכעיסם , על שיכעסו בחבל ; ואם היה אומר הם הכעיסוני ואני אכעיסם לפי היה נראה אלפי

בפיעל מורה על הסגילות; וכן ומלַך וִשַׁפֵּף בגזרים מן ממדק סגלטון חכמים ומן מסטף (משך לפי נמלט) המודים על חזק הפעולה; וכן יחד חֻבָּאוּ בגזר מן חָבֵא (הצלתי נמלט) שענינו, כעניו קחתי נחמים משך בלרתי במקום אחר; וכן אחדים זולת אלה.

ואולם המין הסני הוא פועל משך לינו בשמת תולדם לפיעל, כיון לו מד, ומני לקלק לו בשם פועל יתום. הפועל היתום הזה יורם תמיד על ענין הפני ומתנגד לענין הנפעל; ואולם מפני שהנפעל עלמו לפי יורם בכל השרשים הורלה לחת בלמנוס, רק תתחלף הורלתו מעט בהכרח לפי התחלף עצם השרשים עלמם; לפיכך יוכרח הפועל גם הוא להורות הורלות מתחלפות כפי התחלפות הורלות הנפעל, כדי להורות תמיד הורלה מתנגדת להורלתו: והנה שני דרכים לנפעל, ונכנדן שני דרכים לפועל יתום.

א) יש שרשים לשך יצא בשם הנפעל להורות על יניאת הפעולה לפעל בלי השקפה כלל אל הלשם הפועל, מפני שלפעל שתעשה תופה הפעולה זולת יד לשם; כגון כשאתה לומר הנץ נשרף אין לאתה מתכוין כלל אל הלשם לשך שרף השרפה, ואין כוונתך אלא לומר שהנץ קבל פעולת השרפה, אין חיוים שם לשם שהנית זו את השור בין בלא יחים: והנה כל שרש שבך יצא זו הנפעל על הכווגם הזאת יצא זו הפועל להורות על יניאת הפעולה לפעל בהשקפה על הלשם הפועל. כגון ואת שעיל החטאת דרום דרם משה והנה שרף ויקטף וגו', שם שנדף מאליו לא היה קולף, אלא קלף על בני אדם שהפרישו בכווגה ונדלון. וכן בלמדך בשפך הדם לא תשקיף כלל על הפועל, ולא תחוש שם יהין השופע כי מאליו בשפך; לא כן בשמור הכתוב לעם שפך דם, כי לו עקר הכווגה שהיה שם מי שפך שמור, וכן השמור מזרק לא יעקיף כלל שם היה שם זורק שם אין, לא כן כי מי שהם לא זורק עליו עניגו שלא מזרק עליו הכהן הזורק, וכן ונכרתה הנפש ההיא מעמיה, לא כן והשרשה לשר עליו ברחה, כי הניגו שכוונתה בידי אדם, וכן לא ברח שרך, וכן ואני לא נקלתי לצא אל השלך אין עניגו אלא לא קבלתי פעולת הקדיחה על ידי מי שיהיה, אבל ויקרא לך גורל פרץ אין החפוש אלא השקבל אלא שלך הפועל, שבני אדם יסכימו לקרוא לך גורל פרץ (ואף על פי שאלהי ישראל מְקָרֵאי בפיעל, לא לחפוש שנוכל לגזור ממנו יתד הנגין, רק הוא בעין שם התאר, כפי האמור בדאם הלשגרת), וכן אשר לא עבד בה, לא שלא נעבד בה בשרם בהחלט, כי כבר לפשר שנעבד השרם בזבל שלה ואין כך כלום, אבל הכווגה שאדם לא עבד בה, שלשון לא תעבוד בו

ולויתי נפש הכסיס דמן, לתן לכסה דמן ושומן לדויה; כי הדויתי נפש עיפה, וגמתי לה להיות דום.

רום. לפי מה שכתבתי מלין יקידי פעם לחנת, המדומם הוא עלמו פועל הסגפתה, והתלים גורם לותה פאלעות המקום.

רתח. רתח לתחיה, כלומר בפחינת הפעולה; ירתיח כסיר מלולה, בפחינת היולי מן הפעולה.

שמח. השמחת כל לויבין, גדמת כפנה רחוקה; ושמח את לפנו, חכם בני ושמח לבי, המשמח מלכים וחכמים, הוא עלמו הפנה הקרובה אל השמחה.

הן מלה קנות דרכי הפפעיל, והנדלו מן הפיעל; לך עוד הודלה לחת מלתי לו נוהגת פמקרא, לפיכך להזכירה, ויהיה כי פעמים יבא הפפעיל בלי פיודה לא על פעולה, ולא על גדמת פעולה, אלא על תכונה עצמית, או מקרה טבעי; כמו מפרים פרסה, עכינו שים לו פרסה, מדבה רגלים, שים לו הדבה רגלים, יאמר כן, שים לו פרסה, ויהי לים מלים, ויהי בהקשותה בלהתה, שמלתי מדעיך; כל אלה אין בהם הודלת הפפעיל, דק כן הוא מנהג הלשון. ונעוד אל הפעל.

נפעל· הִפָּעֵל

שרשים רבים מלאנו בבנין פועל ולא מלאנו לותם בפיעל אבי הפועל, ומלבד הזאות הזאת מלאנו בשרשים הממה גם בבנין נפעל, ולא כוכע אלוק בינימה, כגון ובמה שָׂרַף לא נדע מה הפרש בינו לבשרף, ועוד לית יאמר שרף ולא מלאנו זוס תבה מן הפרש הזה בבנין פיעל? וכן מה הפרש בין לא זרק עליו למזרק, ולמה יאמר זרק ולא יאמר מעולם לא זֻרַק ולא מְזֻרָק? ודאות כאלה.

ואשר אבי מחזה לי, כי ראוי לחלק הפעלים האלה לשבי מינים: **האין** הלשון פועל בזה זוס זאמת תולדה דפיעל, ואף על פי שלא נמלא הפיעל הזוס בפקרא היה נמלא בלשון; כגון נשבו בים סוף ולא נמלא בכתבי הקדש טָבַע, ועם כל זה יקוב היה לבעלי הלשון, ומתקני התפלות לומרו בתהומות טָבַע, וזה נכון וגם מוכרח בשבע בלשון, כי מאחר שהרם זה בבנין הקל היה ראוי שלא פעל שומך לריך היותי לו פיעל בידיעתו פעל אלא; וכן ומחריך לא זוּבָה הוא מן מזנה שלמדו חכמים, והוא נכון, כי כדרך שמלאנו נופפת ומנופפת, הפיעל לסוזות על ההבגל, כן ראוי שימלא זוּבָה ומזב; וכן הולבנו כל היום הוא מן מהרג (אשר לא נמלא) שעיקרו רגיל להרוג, כדרך שמלאנו דוגח ומדלח

כי מפני שעל הדוב הרועים רואים את החיה העומדת בהמותיהם, על כן הפעל בזה הזה יורה שנטרף לעין רואים, כגון אם טורף ישלח יניחהו עד, והפועל בפה כשלין הטורף נלכד, וכן בעדם הריס ילדו, והם לא ילחו מצען לחם, וכן כל יָלַד האמור גם בזכי אדם. הוא כנגד מן נולד, כי נולד תרגומו (fu partorito) והוא כאמר בשחיטת הפועל, יָלַד תרגומו (nacque) והוא כאמר בשחיטת מקבל הפעולה לבד: הלא תראה יָלְדוּ להרפש, שאם היה לומר נולדו ושחיטת האם, הנה היה לו לומר נולדו מהרפש לא להרפש, אבל באמרו ילדו שחיטו אלא בשחיטת היולדת לחויר פעולם (nascere) יהיה זה על ידי מי שיהיה, הנה יפה לומר ילדו להרפש; ומה שמלחנו שכי בניך הנולדים לך בלא"ך אחר הפעל, אין ספק שהוא מקבל קלל, ושניהו הנולדים מאשתך לך, אבל כאן שהזכיר האשה, כי הרפש אשה היה, הנה לא היה יכול לומר נולדו להרפש, וכן ימים ילדו הוא פועל, והכוונה על ילידת אבדי העובד בצען המלאה שהם מקבלים הצורה הנפלאה בעין רואה, כמו שאמר שם עשתי בקתר דקמתי בתחתיות ארץ, רואה לומר כאלו הייתי בחצן בתחתיות ארץ, וכבר זה אמר מיך נלמי ראו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו, כלומר שם יוצרתי בעין רואה הלא אתה דלית נלמי וכל אבדי גלוים לפניך כאלו כתובים על ספרך; והנה שאמת הפעלים הללו מורים על העלם הפועל, ואין עצתי מן עשוי כאשר הזכ"ו. וכן כי מלים לקחה זאת, כי ממנה לקחת, מן האדמה אשר לקח משם, אם תראה אותי לקח מאחך; ככל אלה לא היה שם לוקח כלל, כי כאבר ה' נעשו: לא כן ואמרון האלהים כלקחה, וכן כי אמרון נעש האון עיד עזד, תרגומם, (resto abbandonato) כי יוצאי העיר לא הניחוה והלכו להם, אלא נהרגו ונשמדו עד כאשר מקומם אדם, ולא נאמר הקדוש שחיטת העוזבים כלל, אלא שחיטת הנעזב.

הלא זה תכלית מה שנגלה לפני מחקירות העמוקות האלה, וגם את המעט הזה אשר מלאתי כיד אלהי העוזה עלי לא הנאתיו לפניך ידידי כי אם בקנדה, לצאתי האדם המגלה ותעוד ספר; ואתה ידידי הבין דבר מתוך דבר, ואראה כי אם מעט מזער הוא המוצא אלגי, סוף אלא דבר הוא, ויאחל אלוה והיה זה גילון, יעשיר בלב מבקשי חכמי לב התעוקה להוסיף עליו עד תם כל המלאכה, ואלהים מקדש עזרו יעלה, וחפץ ה' בידם יצלח: ואתה ידידי שלום.

עבדת עבד, וכן מצד פקד על פי משה, מס היה אומר נפקד או נפקדו היה פקד הכוונה על מקבלי הפעולה, והיה משמע כי משה צוה לכל יחלק זיתיו את עצמם, ולא היה הדבר כן, כי היתה המצוה על המוכים לא על הנמכים; מצד נאמרו מצד פקד הנה הדבור נאמר בזחיכת הפועלים לא בזחיכת הנפעלים, ועל כן נתה המלה בלשון יחיד כי פעל סתמי הוא.

ב) ויש מדקדקים מצד יצוי בשם הנפעל להורות על יגיעת הפעולה לפעל בהסתפק לא בפועל, מפני שהוא דחוק שתצא אומה פעולה בזולת יד מלם או בעל חיים אחר, ובזולת שיהיה הפועל אותה נלאה ונוגע. בנון נאמרך שמעון נאסר כבר נתת לי מקום לשאול מי אסר אותו, כי אלא ספק לא נאסר שמעון אלא אומר, וגם אתה כבדתית שנאסר ולמי לחית גם כן מי אסר אותו: וכל שרש אצר יצוי גו הנפעל על הדרך הזה, יצוי גו הפעל להורות על יגיעת הפעולה לפעל, אלא הסתפק כלל לא הפועל, או להורות שאין הפועל נודע, או גם להורות שלא היה שם פועל, כגון כל קניניך כלדו יחד מקנת אברו, שם היה אומר מקנת נאספו היה משמע שהקנת עצמו אסר אותם וזה שקר, לפיכך אמר אברו, ועניינו מפני הקנת ומפחדו נשלחו אמורים שעידם אל יגיעו אחרו (rimaser legati), וכן סוף הפסוק כל נמצאיך אברו יחדו מדחוק נדחו, עניינו נשלחו כאלו יגיעם אמורות שלא יוכלו להלחם אלא לנדוח, והוא חוזר למה שאמור לפניו חלילי לא חללי הדב ולא מתי מלחמה; וכן חדב אל אולדותיה ובזזוה, שם היה אומר ונזזו היה עניינו שהחדב תנזוז אותם, וזה שקר, כי אין החדב נוזזת, אלא אמר ובזזוה שמפני החדב ישלחו האולדות נזזים (restino depredati); וכן והסגה מיכיו אבל כאמר בזחיכת מקבל הפעולה לא בזחיכת הפיעל, כי הלא היה עושה פעולתו שהרי הסגה נועד שלא, אלא הסגה לא היה מקבל הכליון (non restava consunto), וכן אבלו כקח יצא מלא, לקלות טרפתם אמר שהם מקבלים הטרפה כאשר אלי שיוכר שהיה שם אלא אותם, וכן שם נפלו פעלי מן דחוה ולא יכלו קום, מעצמם נפלו כאלו היה מי שהפיל אותם, ונאמת לא היה שם דוחה נלחם, וכן מספר חקציו הנלו, כאלו היה מי שחלק אותם, וכן הניעו אל נור חלצתם ואל מקנת נור נקרתם, כאלו היה מי שחלץ אתכם מן הנור, לא שכך היה, אלא שהאדן נהנלו הוא מקבל הפעולה כאדן מהחלצת מן הבר, רק שהאדן ים לה חולדין והנער היולד הוא יוצא ממחצבו מאליו, וכן טרף טרף יוסף, עניינו קבל פעולת הטרפה, אף על פי שלא נלחם ולא נגע בעורף,

כי

זה · כולל מקום גדול, ולפי שפרט חלק המקום בלמעלה, ובאחד על כל העיר וכיולא בזה (qua) (אבל כתן לי אלהים בזה (בארץ בזאת), גדם יגדם אתכם מזה, גדל מזה וגדל מזה, בכה לי בזה שבעה מזבחות, עלו זה בנגד), וכן ויאמר דוד לשמימלך ואין עם פה עתה יבך תניח לו חדר והוא הסיבו לא בלבד שאין פה חדר אבל אין לאחדת שלשתם בזה, לולי בכל העיר לא היתה אחד ·

בה לשכנו המקום שהמדבר שומד בו, אך הוא קדוש עליו: ובכה ענין בה קדוש לעבין שם, רק כי שם יושב המקום לחוק יותר מן המדבר, מאבד יושב בה (סיס כה בגד אחי ואחיך, נלכה עד כה, בדרך יום כה ובדרך יום כה) ·

אנה ואנה יושב למרחוק יותר ממם סיושב כה וכה (ויפן כה וכה וילא כי אין איש (קדוש לשם סיוכל להאותו) · ולא תלא משם אחם ואחם (חוץ לירושלם), לא הלן עבדך אחם ואחם, אחוז לעיר ·

ועתה יושן אם שכחוב: ויסורו שם וילמדו לו מי הציקך הלוט ואם אחם עושה בזה, ואם לך פה; וזה פתרונו: אחלה שאלוהו מי הציקו להותה עושה, כאמור למעלה; אחר כן שאלוהו אם מעשהו בזותה העיר, ושוב אם לו בבית הסוח, ולאחר יבא בו דוקא ·

ועתה תדע מפני מה בלעם על הבריס הרשעים, אשר שלח לו בלק: אחר: ליכו פה בלילה, ואל הבניים אחר: שבו פה בזה גם אתם בלילה, ולא אחר לבלעם פה; ועשה הדבר כי הרשעים בניתו יבאו, אבל הבניים שהיו רשים וכבדים, ולא היה לבלעם בית דיהם לבלעם, יבאו בזותה העיר, ולא בביתו: לפיכך בפעם הרשעים כתוב פה, ובבניים בזה ·

וזאת שליטית הבדלה בין שתי מלות הטעמים, הלא בשם על כן· לכן, והא לך ידידי החלוק אשר מלאתי בין זו לזו ·

על כן כאחר על זמן עבר או בימוי, לכן יאחר על זמן עתיד או לעני, על כן לא כתתיך לנגוע אליה, על כן בדך ה' את יום הבדת, על כן לא אכזו את הקמתם, על כן בזה אליהו הנביא הזאת, על כן אחרתי לבני ישראל, על כן לא היה ללוי, על כן בדבך אלהים לעולם, על כן יצאתי לקראתך, על כן הדה אף ה' בעמו ויט ידו עליו ויכהו, על כן קראתי לבזוח תהלתיהם; כל אלה לשון עבר, על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים, על כן אנכי מצוך לאחר, על כן אנכי מציך את הדבר הזה היום; כל אלה לשון בימוי · לכן יסבב עתך הלילה, לכן לא תניאו את בני ישראל, לכן בשלוח יהודה ידיו רב לשון קם לשון ואחם להבם ידפה ברשם במק יהיה, לכן בחלקם מזבח יהודו, לכן יקיע עתי שמי לכן ביום הסוח, לכן

יחכה

שלש הבדלות

הלום · הנה · פה · זה · כה

כה וכה · אנה ואנה

על כן · לכן ·

מקץ ימים רבים אחר שעמדתי מקודם מחלוקי הדעות הפלסופות הנרדפים, אלך אסופם אל מקומי הפלמון, והכני נותן לפניך היום ידידי אחר מהמתי שלום הבדלות, והיתם הפלסופם הבדלת חתם מלות השעם הלום · הנה · פה · זה · כה · והשניה הבדלת שתי המלילות כה וכה · אנה ואנה; וזה מזימתי אספרם ·

הלום מורה על הסיבות המקום, לו על הסיבות המצב · אל תקדר הלום (מקום קדום), הבו לכם דרך ועלה הלום, הצץ עוד הלום ים (שניהם ממורים במלפה, שהיה מקום נכבד, ומקום העלה על כל דרך גדול), גומי הלום (קלל מותה שתאכל מלגו, וכאוד גדול עשה לה, ויהיל לץ רמתה בדבר, כי ידעה עניה ושפלות מצבה ויבאה לה תלך הקילדים), כי הביאותיכי עד הלום (למלא נכבד רצה), מי הביאך הלום, פירוש: (הלא אתה הפלגיון, אשר היה הולך חמול שלשום לגור בשער ירמלם, מבלתי לחם לאכול; ואתה עתה בדוך כ' דסן ושתן ולבוש מחלוצות: ומי הביאך לשובה זו, ולמלא נכבד כל כך בעשת מלך הפלמון)? מכאן למדו חכמים (זבחים ק"ב ע"ב): אין הלום אלא מלכות, כלומר גדולה וחשיבות ·

הנה יסדת בעגין התנועה ממקום למקום, ולא־בעגין המנוחה: תמר: תצץ הנה, ולא תוכל לומר: תשוב הנה ושודעתם לת מני הנה), לא תאם שלחתם לותי הנה, לא תצץ הנה, ולא היה נאם ידים לנוף הנה והנה, ודור דגיעי יסודו הנה, צא ויש המלכים עד הנה, הנה מכסים צאו הנה הלילה, צא שמעון הנה, מי פתי יסור הנה, למען הלחותכם הוצאתם הנה, ויכה לת המים ויחצו הנה והנה, דרך הנה פניכם, עד הנה עזרנו ה' (שעזרנו לדוף מחרי פלשתים ולכבותם עד המקום הזה), ויהי עגדך עושה הנה והנה, (הייתי הולך ממקום למקום לעשות מעשי)·

פה · מפרש המקום נאלמוס (qui) שנו לכם פה עם הסמור, ואתה פה עמוך עמדי, כי לת לסר יסנו פה עמנו, קורם שנה פה פלוני פלמוני, ויאמר לץ כי פה לחמות, עד פה תצץ ולץ תוסיף)·

לריך לפרשו, לחדי שמלת לכן דומות על ענין עתיד לבא, ומה יהיה הדבר העתיד לבא על הנועדים על ה'? הלא טוב לא יהיה.

ואולם גלוי וידוע כי פעמים רבות יבא לשון עבר במקום לשון עתיד, כגון נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעזך אל נוה קדשך, בפירוש רש"י, וכן שמעו עמים ירגזון, ועדיין לא שמעו; וכן יבא עתיד במקום עבר, כגון מדבריו שכה לקוט בדוד, יעשו טבל בחורב: לפיכך אין להפלא על הפר מלאכו על כן לא יקומו רבעים בספט, על כן כל ידים תרפינה, על כן שמים תדגיו, במקום לכן; וכן לכן שמע ה', ויתעבר, לכן תבחתי עלותיך, במקום על כן: כי כל חלב והדומים לכם, הם עבר במקום עתיד, ועתיד במקום עבר, במלאים במקרא פעמים רבות; וכשם שאין לומר כי חלת יעשו היא לשון עבר, מפני שמלת יעשו טבל בחורב, ככה לא נאמר כי לכן הוא לשון עבר, מפני שמלת לכן שמע ה' ויתעבר, מאחר שרוב הכתובים מוכיחים הספך.

והואיל ואין שלר הכתובים לשר הזכרתי שהנלה הזאת בא לילנו גם כן מקרא שכתוב לכן לא יהיה לך משליך חבל בגורל בקהל ה', ורוב מקרא סתום, כי חלת לכן בכל מקום שבא היא קושרת המאמר עם הקודם אליו והמסובב עם שבתו, ואין לין הקשר מובן, כי לפיכך מה תומר? ביום הסוא יבא עליכם חבל ומסה כבי בהיה תאר שרוך בשרוכו חלק עתי יתיר לין תים לי לשובב שרוכו יחלק, ורוב מקרא סתום וחתום מאד, ולכאורה אין לו ענין עם לכן לא יהיה לך; לכן הנני מליך להגיד לך דעתי.

אבל הנראה: הוי חוזני לון ופועלי דע על משכבותם, בשור הבקר ישעיה כי יש לאל ידם, ומאדו שדות וגזלו ובתים ונשאו, ועשקו גבר וביתו לים ונחלתו: לכן כה תאר ה': הנני חוזב על המשפחה הזאת רעה, אשר לא תמישו משם לתוותיכם ולא תלכו דומים, כי עת רעה היא, ביום הסוא יבא עליכם חבל ומסה כבי בהיה תאר שרוך בשרוכו, חלק עתי יתיר, לין יהיה לי, לשובב שרוכו יחלק, לכן לא יהיה לך משליך חבל בגורל בקהל ה'.

והתבונן גם בהשובה, כי חלת חבל בקהל בעשה רביע, ותלת בהיה בפשעה חבל אין כאן בכח הרביע, ותבין כי לין בכתוב הזה מדברי הנביא רק תאר המלות הסלה: ביום הסוא יבא עליכם חבל, תחבה ומסה כבי בהיה הם דברים החוזרים למעה, והם הם תחלת המשל אשר יבאו, לא דברי הנביא (שאם היו דברי הנביא, הלא היה להלת בהיה להנקד בעשה מפסיק יותר מחלת חבל, כזה: בַּיּוֹם הַהוּא יָבֹא עֲלֵיכֶם

יחכה ה' לחננכם ולכן ירום לרחמכם, לכן לא יהיה לך מצליך חבל בגודל בקבל ה'; כל אלה לצון עתיך. לכן אמור לבני ישראל, לכן חכו לי נאום ה', לכן תן את בניהם לרעב; כל אלה לצון נווי.

ואולם הכל הולך אחר הענין; ואפילו תהיה המלה בלצון עתיך, אם הענין לצון עבר או זימוני יאמרו על כן ולא לכן, כגון על כן יעזוב איש (לצון זימוני, והם דברי התורה, לא דברי אדם הלשון), על כן יאמר כאמרוד בגוד ניך לפני ה', על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה, על כן יאמרו המושלים, על כן יורה חטאים בדרך, על כן יאמר בספר מלחמת ה', על כן תפקוד עליכם את כל עוונותיכם, כי הנשא מנתיך את הנדיק על כן יצא משפט מעוקל; ענין כל אלה לצון זימוני. **וכן** אפילו תהיה המלה לצון עבר או זימוני, אם הענין לעתיך, יאמרו לכן ולא על כן; כגון לכן הנני שך את דרכך בסידים, אף על פי שמלת שך, לצון זימוני, הלא הענין לעתיך, כמו שמסיים ונדלתי את גדלה, וכן לכן הנה אנכי מפתה, הענין לעתיך, כמו שמסיים והולכתיה המדבר, וכן לכן גלה עמי מבלי דעת, לכן הרחיבה שאול נפשה, לכן פקדת ותשמידם, ענינם לעתיך, כי דרך הנבואות להביך האותיות כאלו היו כבר, כיוצא, וכן לכן שמח לבי הוא עתיך, כאמור אחריו כי לא תעזוב נפשי לשאול, תודיעני ארח חיים.

וכן כל דבר שבגזר כבר, הלא שלח יצא לפועל, ועדיין הוא עתיך להתקיים, יאמרו גו לכן ולא על כן, כמו לכן כה אמר ה' הל יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה לא יספדו לו הוי אחי והוי אחות, כבר נגזרה הגזרה, הלא עדיין לא נתקיימה. כיוצא בדבר אתה אומר ולכן כשבעתי לגית עלי אם יחכפר עון בית עלי, הענין לעתיך, אף על פי שכבר היתה הבשורה נזמן עבר; וכן לכן כה אמר אדני ה' הנה עבדי יאכלו: כבר אלה ואחרים אלא לכן מוזהר אל הדבר העתיד לבא, ולא אל המתירה או הבשורה, אשר בן כאמות מאמר מוסגר.

ובשם שדרך לצון הקדם להשמיע ענין הקללה אחר אלת כה (כגון כה יעשה לי אלהים, ולא פירש מה יעשה); וכן אחר אלת אם (כגון אם אחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך, ולא פירש מה לנומו שיגע עליו אם יקח, והכוונה שתקריבהו אותו דשות דשות ולדות, וכן אם תשקול לי ולניני ולנכדי, שיגיע לו ויקבל על עצמו להיות מדור אם יעשה כזאת, וכן אם עכב תעכב אותו, כפירוש רמ"י): כן דרך לצון הקדם להשמיע ענין הקללה אחר אלת לכן, כדברי רמ"י על לכן כל הורג קין: כך וכך עושה, ולא פירש עושה; וכן לכן אתה וכל עדתך הנועדים על ה', כך וכך יצא עליכם, ולא פירש מה יצא עליהם, וגם לא היה

לריך

לזוז, ונחך ה' תמיך בכל מצר תצוה, והסיר ה' ממך כל חולי וכל מכוה, והיית כגן רוה׳

ארבע הבדלות

לְמֵד׳ הוֹרָה׳ אֶלֶף׳
פְּתָה׳ הְשִׁיא׳ הֶסִית׳

ענה׳ השיב
נשאר׳ נותר

קח נא בדכם מידי, מהומי ידידי, מדבע הבדלות מדמות, וזאת תהא לאמוכה בבדלת בלמת בפעלים לְמֵד׳ הוֹרָה׳ אֶלֶף׳

המלמד מדבר מותנו בדבר, וכופל הודעתו פעמים דמות, עד שיתדבק בשמוע: ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם (בכל לשון תדגילו את בניכם במלותי, כלומר לדבר בם, כי לא תוכלו לכם מלוה בכל לשון, אבל תדגילו אותם תמיד בדברי תורה), וכן ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם (שימה בפיהם הוא פירוש מה שאמר תחלה ולמדה את בני ישראל, כלומר, שידגיל אותם בקריאתה, עד שידעוה על פה; כי לכך נכתבה השירה, כדי שלא תשתכח מפמון העם, כי גם הם יקראוה אף על פי שאינם עוסקים בתורה, בעבור היותה בדרך שירה, ויהודרום בפיהם תמיד, ולא ישכחוה, ככתוב כי לא תשכח מפי זרעו; כי גם שאר כל התורה לא נכתבה ולא תשתכח הם ומלוס, רק טעם הכתוב כי שאר כל התורה אפשר לם שתעמוד בקרן זוית, ולא ידעוה רובם של ישראל על פה, אבל השירה לא תשכח מפיהם, כי טעם השירים להיות מוכרים), וכן ללמד בני יהודה קשת (להדגילם), מלמד ידי למלחמה, מלות מאזיה מלומדה (שתהיה שומה מפני המלחם), פרש למוד מדבר, ואת למדת אותם עליך, וכן מלמדה פוטעים דלכיך מי אפשר שיוכן אם לא בדגיל בין הלמוד וההודאה, שהרי הפוטא יודע דבורו ומתכוין למדוך בו, ואינו לריך להודאה, כי בין דמה יפטא; רק פירוש הכתוב: תדגיל פוטעים ללכת בדרכיך׳

המורה אומר בלבד, ולפעמים גם כן לא יאמר דבר רק יראה, ונבוד לשון הוראה מן הראה, ולפיכך לא יבוא כי אם בהפעיל, להורות לפניו

משל ומליצה), ומשם המקרא הזה כולל המשל, ואינו כולל כפי
וקיצה, כי ומשם נפי נפיש מדברי המשל המה; ומעתה יצא לנו הכתוב
הזה מחפלה לאור גדול.

יאמר הנביא כי ביום ההוא יסר יקיש ה' את מחשבתו אשר יחשב להשמיד
ולאבד את המשחיתה הנזכרת החומדים שדות וגזלו ובתים ונשאו
ועשקו גבר וביתו איש ונחלתו, יסלו לא כני אדם עליהם המשל הזה;
ולא אמר: יסף עליכם משלו, כאמור בגלעם ויסף משלו, כי גלעם היה
פותח במשלים אשר לא נשמעו עד היום ההוא, אך המשל האמור במקום
הזה הוא משל קדמוני (על כן נאו דבריו מתומים יותר מיתר דברי מיכה,
כי אינם דברי הנביא), גם אינהו משל אלא, רק הוא פסוק אחד משנים
יחושה אלפא, והנחתיק הנביא דבר אחד מדבריה הטוב לענינו.

ואלה דברי המשל אשר יסף כני אדם על משפחת החמסנים בצוף פקודתם:
ונשה נפי נפיש אמר שקוד נשקדנו, חלק עמי יאמיר: איך יאים לי!
לשובב שדינו יחלק: וזה ענינו. הלא בא היום אשר יבוא ויבוקש בתחנים
ומנים הפרץ העניק לאשר אמר נלכו כי שדותינו בנו שקוד נשקדו ממנו
לאמיתות, ולא יצודו לידינו לעולמים; והוא האים אשר היה ממיר חלק
עמי, ונוטל בחזקה כל חלקה טובה מיד בעליה, ונותן תחתיה לאחרת
גרועה ממנה: איך יאים לי! הלא זה פלא, איך יאים מה שגזל ממני
ויסיר מידו ויצוב לי; עד כי המשול והחומם ההוא יעורך לחלק שניה את
שדינו, להשיב שדה שדה אל בעליו הראשונים: עד פה מן המשל הקדמוני,
ועוד יוסיפו כני אדם ויאמרו לבוא החמקן: לכן, תחת אשר היית ממיר
חלק עמי, לא סוף דבר שתערוך להשיב את הגזלה אשר גזלת ואת העשק
אשר עשקת, כי גם יכרית ה' את כל ביתך, עד כי גם מה שהיה לך
בהלנת תבוא לא יהיה לך יותר מיודענו: לכן לא יהיה לך מחליך חבל
בגורל בקהל ה'.

והנה התחלת הכתוב דבר דבור על מפניו, והתחלה נעשה בעל הנעמים,
לאשר שם ונשה נפי נפיש מדברי המשל עלמו ולא מדברי הנביא;
ענן ובינן שם היו המלות האלה מדברי הנביא, הנה ימשך סיומים המשל
הזה קיצה ונפי, ונשה אין זו דבר לקיצה, כי שם לעג וקלס ונשה נאנוף
ונעשים.

ועתה נשתקדם עלינו הנשה אל אל שדי תעתיד, נשתר תחלו תופך
וכל בני בינך יקשיבו, ועשרת תפלרת תתכם יבתיר, וכל מוסרותיכם
יתיר, ותתכם לעופה יתיר, וירין דיכם למזור, ונשת נדנה עליכם יגזור,
ושלל ודכוש לכם יגזור, ותתכם לשלח יעזור, ובימיכם ישלח שים לזור
לזור

ואת סכית תקח לך הגדלת שלשת הפעלים **פתח · השיא · הסית · המפתה** מלמד למדם הכתוב לחזר תמיד לו בעשותו הדבר; והנפתה עושה הדבר בעצור הטוב לחבר יקוה ממעשהו: וכי יפתה איש אשה, כשמרו לכם כן יפתה לבבכם, פתי את מיתך, פתי לחותו (שתשלטו, עד שימלא הכתוב פגריכו תלים, כי אז תחלל מהלין לחותו), כי לפתותך בא (להתרלות תלין, שתחזוק שיהיה בעזרך וזה להליל נפשו מכי שחת, יגל כי מתחזק היה לפניה להמליך את איש אשת) **אי יפתה את מחמד** (מי ייפה הדבר בעיניו, ויבטיחהו על הכלחון), אם תלמה לוד כי יהל וידח יקר הולך וייפת בשתר לבי ותשק ידי לפי (ותשבתי היות ממת ותועלת בעבודת האלות, והקדבתי ידי אל פי לעמתם, לבש כיבוד, בדרך שהישמעאלים עושים, וכפירוש רבי מאיר עלתמה), ויפתוהו בפיהם (למדו לעבדו, ולעשות הטוב בעיניו), בכי אם יפתוך חטאים, וכן תים חמס יפתה דעהו (יבטיחהו שיולין לחותו בדרך טובה, ואחר כן) והוליכו בדרך לא טוב, וכן פתיתני ה' ואפת, לא הולעתיני כל התלמה לחבר תמלאני בלבתי בשליחותך, וחשבתי כי יביעני בשוב ויקל, ולא שחוק כל היום; גם כי בחמת לא היה הפתוי מלד הקלוס בדוך הוא, כי בשר אמר לו ובלחמו מלין.

המשיא מסיר הילמה עמי שהיה במנע מעשות הדבר מפני הילמה: הכחד הסיתני (לא מות תמותון), אל ישית לחבם חזקיהו (ה' ילילנו), הבח השמת לעם הזה (לאחר שלוס יהיה לכם), אל תשיתו כפשותיכם (לאחר הלוך ילכו מעליכם הכשדים), אל ישיתו לכם בניהיכם, שהיו אומרים בשוך שנתים ימים ישבור ה' את עול מלך בבל.

המסית אומר כי טוב הדבר לעשותו, לא להנאה כמשכת ממנו, רק למען השמת והלקו: כי ישיתך אחיך בן אמך (שיאמר כי בן בכור והבגן לעבוד עבודה זרה פלונית, כי דאויה היא להיות בעבדת), אם ה' הסיתך בי (כתן בלבך כי בן מות אני), ויסת את דוד בסם לאמר לך מכה את ישראל (העלים ממנו האיבור), ויסיתם אלהים ממנו (כתן בלבם כי לא בכון לכם להלחם אתו, כי לא היה מלך ישראל, ואלהים לוא אותם לאמר לא תלחמו את הקטון ואת הגדול כי אם את תלך ישראל לבדו), ואסיתיהו גו לבלעו חנם (הלקת הדבר בעיני), בן יסית אתכם חזקיהו (לאמר כי בכון לבעוח בה'), כי בדוך בן נדיח מסית אותך בזו, מבלי אותך בדבריה, עד שתחשוב כי טוב ויבר להדחיק אותנו מלבוח מלדיתה, למען את אותנו ביך הכשדים להמית אותנו, וזה להכחם ממנו על כל הדעות אבר הדעותו לך ולו לבניה · מבלן אמרו חכמים (סנהדרין

לפניו בשכר, ויורהו ה' עץ, ולהודות נתן בלבו (להודות למי שכבר הוא מומן, ואינו לריך ללימוד, דק להודאות פרטיות), וכן להודות ביום העמד וביום העבור, על פי התורה אשר יורוך, ויורוני ויאמר לי, על כן יורה חטאים בדרך, שהם תועים ואינם יודעים, ולא כן אלמלא פוסעים, ועתה לאה ילידי דבר גדול אמה שכתוב ויעש יהושע היטב בעיני ה' כל ימי אשר הורהו יהושע הכהן, כי לא אמר כל ימי אשר למדו, כי בחיות לא למדו, שאלמלא למדו והבינו מעשיהם הטובים ובעות היסורות, לא במדה היה כועס מהן אחרי מות רבו; אבל יהושע היה מורה לותו בכל שעה ושעה איך יתנהג, ולא עלתה בידו להסיר הרהיסים הטובים טבע בני בו, כמו שהיה הולחת לשון לְמֵד; והכה אלמד התיכוקות לדיך שיהיה בחיות אלמד מרגיל ומדריך בטוב, לא מורה בלבד; ואשרי האומר שהגיע לאחקו תלמיך המתלמד!

ואולם יקוע מדע ידידי כי יש בלשון הקדש פעל מורה על קבלת פעולת הלימוד, והוא שרש למד בבנין הקל, כגון אם תאמר לאוזן ליעך ושמעון למך; אבל אין פעל בלשוננו, אבל יורה על קבלת פעולת ההוראה, שרבי אם תאמר לאוזן הורה ושמעון ירה, שומע אני שזהו כן חניה, או כי ירה לותו ניה: לפיכך השתמשו בשרש למד בבנין הקל בבני העבינים בשוה; כגון ותעל אחר מגוליה כפיר היה וילמד לעדוף עדף, אמו הרגילתו והורגל, ישמעו ילמדו, הקורא יורה לותם ואם יקבלו פעולת ההוראה; ועוד יורה שרש למד בבנין הקל על ענין שליטי, והוא על הלמד מעלמו, כלומר שאלמד את עלמו, או שמורה את עלמו, שהוא ידישות בלא מורה; כגון יומן רשע בל למד לדק, לא הרגיל את עלמו במדות לדק, וכן וקלא זו כל ימי חייו למען ילמד שיתרגל בירלת ה', וכן בביבי ואלמדה מלותיך, תן לי בינה שאוכל לדעת מלותיך בלא מורה.

המאלף הוא מורה או מלמד, אך לא בכוונה, דק בשומע ישמע והרואה יראה, ומעלמם ילמדו: כי יחלף עוקך פיך (בעל כרחו בלא בעודתו, ואין לריך לומר בלא לבך היתה כוונתו), מלפני מבהמות מרן (עשה שאלמוך מהן מעלמנו) אל תתרע את בעל אף ואת אים חמות בלא תצא בן תחלף מרחותיו (והכה אין בעל חמה מלמד דרכיו בכוונה, דק המתחבר אליו, נמלא למד מרחותיו מעלמו) החדש ואחלפך חכמה, פירושו, שתבין דבר מתוך דבר, ותפתח פתח בפתחו של חולם, מחורה של מחט שפתח לך, והטעם, שיקנה עמוקות בלבון קלרה, בטעם שפתח בכוונ חידתי, וכן דברי חכמים וחידותם, כי דרך כל החכמים לדבר לחת ולהשמיע שתים.

מני ז"ל); וכן אם חבול תחבול שלמת דעך עך בא בשמת תשיבנו לו, וי"ו תשיבנו חוזרת אל החבול כדברי רש"י; וכן לא תחום עיך עליהם ולא תעבוד את אלהיהם כי מוקש הוא לך, פירושו, המעשה הזה (לעמוד עליהם) מוקש הוא לך; וכן לאהבה את ה' אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו כי הוא חייך ואורך ימיך, פירושו, לדעתי, המעשה הזה (לאהבה את ה' וכו') הוא חייך ואורך ימיך; וכן אם אמור תאמר לנער הנה החלים ממך והנה קחנו ונפלא, פירושו קח הסימן הזה (כפירוש רבי יוסף קמחי); וכן הוא אשר דבר ה' למשה בקולי בקדש ועל פני כל העם אכבד, פירושו, לפי דעתי, וכי המעשה הזה שעשו ביום, הוא אשר דבר ה'? (וזה לדעתי פירוש הכתוב: מחשוב שחשבת ה"ל התימה כאשר חשבת אתה שכתוב ולא למדתי חכמה ודעת קדושים אדע? וכן ועתה ה' אלהי ישראל כורים את שאמודי מפני עמי ישראל ואתה תידמנו? וכן אתה עתה תעשה מלוכה על ישראל? וכן והוא אים אמר לא גוע בעוני? וזולתם רבים, שחשב בהם ה"ל בתמה: אף כאן הלא הוא כאשר הוכיח את חבדו, ואומר לו: וכי זה נקרא קיום התורה? ובטעם, וכי המעשה הזה שעשו ביום (שהקריבו את זה על הקטורת, ולא הוחילו שתרך את ממנו, לשכול אותה, כדרך שאכלה את העולה, ואתון זה היה כפוך שנים מתרגם), הוא קיום מה שאמר הקב"ה שיתקדש בקדושים אלו, ויוודע לכהן, ויקדשם לכהן לו, ועל ידי כן יאמינו בו כל העם? והיכן דבר? ואת אהרן ואת בניו תקדש לכהן לי וכו', וידעו כי אני ה' אלהיהם, אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם? והנה חטאו בזה ובניהוא, כי מנעו ממנו, בניהוא, לעשות לעיני כל העם כן גדול, שהיה בדעתו לעשות, להודיע ולפרסם יותר, שהוא שוכן בתוכם: וזה הוא מה שלא משה להודיע לאהרן, למען ידע על מה מתו, ולא יפליג להגעיר עליהם; וכשאמר כן, אין וידום אהרן, כלומר שנח ושקט מהגעיר הגדול שהיה מגעיר על מות בניו, שלא ידע למה נקרים עליהם מיתה, ועלם ידע שהיה באמיתה קידוש שמו יתעלה): אף כאן לא רחוק היה, שהיה בנו הוא לך, חוזר אל מעשה שמירת אחי הוא.

אכינם דקדוק מלת בְּסוּרֹת כך הוא: הכ"ף משמשת, והוא ענינו דבר נאמן הוא, שהשבה לו בשמך רש"י על ובלם עניים הוא: ונאמרים הוא (ואף על פי שאין פירושו עולה יפה לפי הבדלתי, כי זה ענין פתוי ולא הסתה; אבל מקום מצאנו למלות שמלאון הסתה בגוד שם דבר סוף), וכן בכתובות ק"ו: ושמא תאמר אינו מדוה, תלמוד לומר קותה, ופירש

ס"ג) כי המסית לריך שיאמר: יש ילהה שמקום פלוני, כך מוכלת, כך מותה, כך מעיבה, כך מליבה; וכן לריך שיאמר: כך היא חוצתנו וכך יפה לנו: כי זה נאמת ענין ההסתה, להלדיק הדבר בעיני השלם, שיאמין שכן רלוי לעשות; אבל האומר: נלך ונעבוד, מפני שהשלה המעשה מעבודת האלילים, כלומר להסיר עליות ויוצלו מזה, אין זה מסית, רק מפתה.

על פי הדברים והאמת השלה אלי מפרש אחר מן הכתובים הסתומים שבתורה, הלא הוא: ובאשר אמר הנה נתתי לפניך היום ברכה וקללה; וזה לך פתרונו. **ראשונה** הוכיח שניאלך את אלהיהם: מה עשית לנו ומה חשאתי לך וגו'; אבל הוא אינו מעשה, לאמר להגיד נפשי עשיתי זאת: ושניאלך שלח אינו תשובה, כאן לו מתנות, למען יתפלל עליו. אחר כך גם אבל שהה להוכיח גם אותה ולשאול מה בפיה: ומה אמר לה? ונכנס עמה בדברים לאמר הנה נתתי מתנות, כעבד אינו אחי הוא, כי הנה הוא קלאת אחיך: ועתי ואלי כי רע ואר אמרך עליו אחי הוא, כי הנה הוא לך (המעשה הזה שאת עושה, שאת אומרת עליו אחי הוא) בשות עיניו, כלומר כמסית העיניים, לבל יבין אתך, כלומר לבל הקרובים אליך ודומים את יופיך, כלומר שהבדר הזה מגדה בך תאות כל דורך; ואין זו בלבד, כי גם ואת כל, כלומר לא לדורך בלבד, אלא גם לכל אדם שבעולם, כי דוד יופיך יתפרסם, וכל אדם ישמענו, כדרך שמעתיו גם אני, יבין לא לאחיך, רק הפנים הללו אומר אני: ושעם ההסתה הזאת, כי כלאומנו את יופיך, וכזאתנו שאין לבדהם אישך, רק אחיך, בחוש היותך פנויה, ואל יאמר אלקחתך לאשה, כאשר לקחתיך אני, בתוש לבבי ובקיון נפשי: וגם לאהבת אישך עשית זאת, היא לפוף אהבתך אליו, בהיותך גוללת שבחות היופך פנויה, וכל החפץ יקחך בחזקה? והיא נוכחת, וקללה תוכחתו, כי לא יכלה לעשות אותו.

והנה אלת הכעוי הוא (הכה הוא לך), אינכם חוזרת אל דבר אמור קודם לכן, רק אל דבר נדמה ולא פורש; ופירוש הכה הוא, הנה מעשה שאמרת אחי הוא, הוא לך בשות עיניו. וכבר אניתו אמקלא נכויים הדבה, החוזרים אל דבר לא פורש, אך מוכן: כגון ויהיה נעקה גדולה בכל ארץ מלרים אשר כאהו לא היתה וכאהו לא תוסיף, הכעוי שאמלא כאהו חוזר, לדעתי, אל הלילה אשר היתה או הנעקה, כלומר לא היתה נעקה ולא תוסיף כאשר היתה בלילה הסוא (ומעשה), רק הוא על דוד מספר הנועקים, כי אין בית אבד אין שם מת: כן הכביל לפרש אלוני

והתבדלה בסליחות לאחר תקח מידי הלא היא הבדלת שני הפעלים ענה' השיב'.

במענה מיד; והתשובה לאחר זמן, או לפחות לאחר התפוכות' כמעתו (מיד) עכך, הקשיבה לי ועכשי, וכן שמחה לחיים במענה פיו ודבר בעתו מה טוב, ענינו, שמחה לחיים כאשר יאהב למנוח מעבה, ולא יתעכב בהתבוננותו על טיבלל הדבר להיות בעתו: וכמה במענה מיד' ובכפך מזה בלשון תשובה תמצא לך כמ לאמה את שלום לאחיך ואת שלום הלאן והשיבני דבר (לאחר שתלך ותשוב); ויחזיר לותם דבר ואת כל העדה (מקן מרגשים יום); והשיבותי לתכם דבר (כאשר ידבר ה' אלי), מה תשיב שולחי דבר, היך לאם נועלים להשיב את העם הזה דבר (לאחר שלשה ימים), אם תוכל להשיבני (לאחרי התבוננות), הני תשיבך מלין (לאחרי מה שהתבוננתי על דבריך מאז דברך אל דעיך ועד הנה); וכן שני הלשונות במקום אחד: ומה תשיב על תוכחתי (מה תשיב לאחר זמן לשולחים אותי) ויענני ה' (מיד).

ומבני שבמענה מיד, והתשובה לאחרי התבוננות, וכמשך מזה שבמענה הוא על הרוב על דבר קל, והתשובה על דבר קשה או על עניך נכבד: לפיכך יצא לשון מענה על כל דבר קל, לפילו יהיה בשהבוננות, ויצא לשון תשובה על כל דבר קשה או חשוב, לפילו יהיה בלא התבוננות. על כן כתוב לא נדיק יהגה לענות, כלומר, לא נדיק ויסר, המושב בלמת יומר מהכנוך, לא יתבל יחיסה מענהו, להלות חריפותו; לך יהגה ויתבונן גם על דבר קל: והנה הולך לומר לענות, שפה היא לומר להשיב, ומי הוא שבר לא יהגה להשיב, מאחר שנצא התשובה להיות לפניה התבוננות? רק לומר יהגה לענות, להורות שהוא הוגה גם על דבר קל, שחייבים יהנו זו מענה פתחום.

וכן בכפך, משיב דבר בעתו ישמע חולת היא לו ובלמה, פירושו, העושה פתחום על דבר קשה או נכבד (שרצוי לתת זו תשובה בייחוד הדעת), בעתו ישמע כל לדברי השומל ולא יכיתו לקייס לדריו, חולת היא לו ובלמה, כי פעמים שלא ידע לסוף דעתו של שולל: והולך לומר משיב דבר, שפה היא לומר עוכה, הייטו שומעים כי כל הלומר דבר בעתו ישמע כל לדברי השומל, חולת ובלמה תהיה לו, וזה שקר, כי דבר מלדבה חכמים תקלי לב, שפניעתם רעה, המלחיכים פה ומלריכים לשון בלדריהם של תהו תין בהם ממש, יחפך לרם את זמנו בשמעו לדריהם, ומלומה לא ישלא בעתו לבוא יעמול לרוח לשמוע לדבי רוח; על כן יצטרך הלים החכם להפסיק לדריהם, ולעשות לותם בעתו ישמע סוף דבר, ואין זה חולת ובלמה, רק תבוכה וחכמה: מנל לדבי חכמים בכחת בשמעים, ואין לעשות לותם

רש"י לעון הסתם, מסיים מסיק את הטכור; וכן בגרסתנו דנס, פרשה ג"ע: ולין סותם מלא טעות, כלכתיב כי יסיתך מחיך. ויפה כתתם מימלך בלעון הסתה ולא בלשון פתוי; כי לא היתה כוונתו לומר שהיה זה גורם, שיחטאו הם הפלתתים לתעון בלבד, אלא אמר כי בתחלה אחי הוא, יתמלו פנויה היה, אשם היתה בעולת בעל, בעלה היה עמה ולא אחיה, ואם כן אין לך לקחתה לאשה: וכאן אחלה אחי הוא, הוא לה כמו לבד מסיק תאות הרואים אותה ופוטעים אחריה; כלומר הוא מעלים העין בעיני תאותם הגופנית (הנקראת עיניים), כלומר אין לך לקחתה לאשה, אלחד שסיק פנויה. וכ"ם הלמיון שאמלת בסוף, גם היא מיכה מיותרת; כי סוף סוף בתחלה אחי הוא, לא אחלה פנויה אחי, ואפילו אחלה פנויה אחי, עדיין לא אחלה קחו אותי לאשה: כלי כי בתחת אין אחלה אחי הוא, בסתם אחם, רק בלעות בסתם.

ומלת ונכחת, לגוף נסתרת ולעון עבר, את"ו תעורת ס"ת, כמו ונכחת לוד (אלא שאין הו"ו מחגדת, ושם היא מסופית); ועכין המלה שקבלה תוכחתו, ולא בסיעתו דגר: והכה לפי זה, לאוי היה שתהיה התבה בעכין התפעל הנאמר על הפועל פעולה בעלמו; אלא שרש יכח בעכין התפעל, עניכו אמם הפך קבלת התוכחה, כמו ועם ישראל יתוכח, לפיכך לא היה אפשר שיאמר כאן וְהִתְוַכָּחָה או נַתְוַכָּח; ובעכין הפעיל אינו רק הפך ההפעיל, ואם היה לומר כאן נַתּוֹכַח או וְהוֹכָחָה (כמו והוכח במכתוב של מכצנו), היה נשמע שהוכיח אותה לעצמך, ולא היה נשמע שקבלה תוכחתו, ולא עכתה אותו דגר: לפיכך נכתב כאן ונכחת בעכין נפעל, הנאמר לפעמים על חזרת הפעולה בפועל, כמו ונפחד לא יוכל, במקום והתחבא.

והנה על פי הפילוש הזה, היה המתנה לאוי לגף תחת ואת כל, והיה לאוי לקרוא לכל מאר־אתך ואת־כל ונכחת, ויעבל הטפחה לפני סוף פסוק, כמו וישבו על שולי המעיל למוני תכלת ולרגמן ותלעת שני משזר, ובאר כי יהיה גו בגדו שחין ונרפא, וזולתם: וכבד יש בידי להוכיח בלשיות גמולות, כי גם לבמו סעדיה גאון, ורס"י, ורבי מאה הכהן, ורבי יהודה הלוי, ורמב"ן, ורבצ"ס, ורמצ"ן, ורד"ק, ור"י מלבלבל, ורמצ"ן, ורכס"ו, כלם נתו לפעמים מדרך הטעמים; והרגדים מוכיחים, רק זאת לגיד לך, כי על הכתוב הזה עלמו כתב רס"י: ונכחת, יהא לך פתרון פה להתוכח וכו', ולקבדיו היה לאוי לבעל הנקוד סיקול וְגַבַּחְתָּ את"ו דגושה וצ"ל, לפ שתי"ו רפה, אם היה שהתבה לנכח, וזה יקוע.

והתבדלה

הדרך, שלימו מלבד נפשיות מה שהיה בכוונתו יתברך. וכוח יתברך יהיה לך ידידי שלום.

שתי הבדלות

הר ה' הר אלהים. הר הקדש

פרש. באר. פתר

גם היום הנני שליך ידיך נפשי בשתיה הבדלות מקשות, ושלת הלשונם הבדלת שלשת השמות הר ה'. הר אלהים. הר הקדש. בשלוש הולשת הלשונות כאלה בדיוק ובשלמות, בדרך שפשט הפשוט, היקר בעיני ובעיניך ידידי.

נוהגים היו הקדמונים (גם ישראל גם חומות העולם) לעשות את מלהיהם ולשוח להם זבחים על רחבי ההרים, כענין שכתוב את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים אשר אתם יורשים אותם את מלהיהם על ההרים הרמים ועל הגבעות; וכן בישראל הוא חומר עמים הר יקרתו שם יזבחו זבחי לדק: והמכתב הזה מפורסם גם כן מתוך ספרי הגוים הקדמונים. ובכל כל הר אשר יהיה מקודש לעבודת שלל האמתי נקרא הר ה', כמו שאמר דוד מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו; ומין הכוונה על הר הבית, כי לא נתנה הבית בימי דוד, והר הבית לא היה מקודש בימיו, רק היה שדה נעדר; אך הוא שם כולל לכל ההרים שהיו בישראל זובחים עליהם בשעת התר הבמות (ומלת במות גם היא חומה חומתו שהיו זובחים על רחש ההר או על מקום גבוה), ומכל שכן שיכלול את כל המקומות אשר שכן שם מלאך ה', כגון שילה נוב וקדית יעדים. וכוונת המשורר באלהי לומר: מי הוא ראוי להעלות אל המקום המקודש לשם ה', להיות נעלה לפני ה' להתפלל אליו, ולהקריב לפניו קרבן כראוי? מי שהוא נקי כפים ובר לבב, לא הלבוב, המתלה את האדם תועבות, ונא אל מקדש ה' להעות אלהים ומנשים ברוב תחבולות וכדיעותיו; כי לאנכם לה' האדם ומלואה תבל ויושבי בה: ומין מחשלתו בבית המקדש לבדו, כי מלבותו בכל מחלה, ולא יספיק היהיה אדם חסיד בחקדשו, אם לא יתחסך גם כן בכל מקום אשר תדרוך כף רגלו. והקדוש אלי שאמר דוד את המזמור הזה בנגד דוחק, שהיה נעלה לפני ה' בעוד דוד אל מחימלך: וכמה דוחק יש בימינו! וכן ויסעו משם

ה'

עדים יכלימו דבריהם, שמא לא ידעו לסוף דעתם, ועל כיוצא בזה אמר שלמה: משיב דבר בטרם ישמע אולת היא לו וכלמה, כלומר, העושה פתאום על דבר מצוה שלמוי להשיב בו תשובה בישוב הדעת ובהתבוננות. **אבל** שרש ענה יצא פעמים רבות לא על החזרת הדבור, כי אם על הדעת קול להתחלת הדבור, כמו ועניתי ואמרת לפני ה' אלהיך. והנה מלמנו שופט שאחריו פעול: ולא יכלו אחיו לענות אותו, ועוכר שאין אחריו פעול: ויען לליפז התימני ויאמר: ודע כי ידידי כי זה שאחריו פעול מורה החזרת הדבור ממש, כלומר מוספת עניניים חדשים, כגון הפעול מדי חי ולא יכלו אחיו לענות אותו, כלומר, לומר שהוא חי, וכן תנו לי אחזת קבר עמכם ויענו בני חת את אברהם נאמר קבריו קבור את מתך, וכן הבו לכם לאנשי חמים וכושים וילועים לשבטיכם ולאמיכם ברחמיכם ויענו אותי ואמרו טוב הדבר הזה לעשות; אבל עושה שאין אחריו פעול מורה לפעמים על החזרת הדבור, אך כולל גם כן התחלת הדבור בעניינים חדשים, כגון אם אמלא בסלוס חמצים לדיקים בתוך הטיר ובשלחתי לכל המקום בעבורם ויען לאברהם ויאמר הנה נא הוחלתי לדבר אל אדוני, כלומר, לפקח על מספריים לאחריו, וכן כל ויען שבתיוב לאיכם תשובות בשאול ומשיב, אך בכל מעשה מהם מוספת עניניים חדשים, וכן אם תסתכל בכל מקום שאמלא זו שרש ענה בלא פעול, תמצא שם תמיד מוספת דבר חדש, שלא שאל עליו בשואל.

ואישר בשאר לי להניח לפניך ידידי מנחה בלא היא בגדלת שני הפעלים נשאר. נותר. והם חלוף הולאתם.

הנשאר היתה הכוונה לכלותו ומלט, והנותר לא דקדו אחריו כלל. ויעשר אך הא (כי המעוט היה דוקא אחר כל החי, ואלמלא התנה לפיכך הא לא נמלט), והכשדים שרה נסו, והיה ממהנה הנשאר לפלטה, לא תשאר פרסה; והפך מזה את לאן לבן הנותרות, ויותר יעקב לבדו, ויותר הוא לבדו ללמו, והכותל מנשר הזבח, ויתר דברי שלמה. והתבונן כי יעקב אמר והוא לבדו בשאר, כי היה נדאה לו שמן הסמים דוקפים אחר דחל שלא יהיו לה בניס, כי זמן הדבה עקרה היתה, ונלחמה אתה, ויוסף לילדו; על כן היה ידע שמא גם בניהן יקלקלו אחריו: אבל יהודה לא היה מאמין בדקיפה הזאת, ואמר ויותר הוא לבדו. ענך תשוב תרפה כי הקב"ה אמר למשה ויאכל את כל עצב האדם את כל אשר הצליח הבדר, כלומר, כבר היתה דעתי לכלות כל תבואת מלרים, ומה שנשאר ממנה הוא גם הוא מן הכלכלים, ולא נמלט אלא מעטי שהיו בבר לכלות אבל, לכן הנני שולח בהלבה לכלותו: אך נסיונך המעשה בתוב אשר הוציא

הבדר

כאשר מצא מדרסם את הפיל על הבר, וכאשר העלה לאותו לעולה תחת בנו, אז רצה שנתקיים רצונו מאד רצר לילחק שלהים ירצה לו בשה לעולה, לף על פי שבשעה שמאר לו שלהים לילף לא היתה דעתו שלף לשפליגו בקרנים; לפיכך (בראשי חמש גם כן ראמ"ן) קרף למקום הכותב ה' ירצה, על שם שלהים ירצה לו בשה: ועל כן בכתב בפסוק הזה (ויקרף מדרסם וגו') תכף אחרי אמרו ויעף מדרסם את עיניו וירף וכשה פיל אחר נאחז בסבך בקרניו וילך למדרסם ויקח את הפיל ויעלהו לעולה תחת בנו, ולף בכתב אחרי תום כ ש"יתור, כאשר היה אז הדין שלמעלף בעניינו דצק עם מניעת הפיל: ואחרי אשר סגיר לנו משם ענין מניעות הפיל לנזכור לה', והשם אשר קרף מדרסם אל המקום הכותב על שם המאורע; פשה הוא אומר כי מכאן נולף מצל הדיוט שהיה צימיו, לאמר בשר ה' ירצה, כלומר, כלאות בני אדם שעלה מדרסם אל רצה בשה לבחור את בנו לעבודת ה', ואמר לילחק שלהים ירצה לו בשה, וכן היה, שבקרבו ה' לפניו במקום שאין דרכו להעלות, ובהיות כי נתפרסם הדבר הזה פרסום גדול, ונזכר בכל דור ודור, על תורות השם אשר קרף מדרסם על המקום על שם המאורע (יען שמות המקומות שם דברים קיימים ומפורסמים, והם מקיימים ומפרסמים זכרון המאורע אשר נוסדו על שמו), פשה מכאן נשתרבב המנהג לומר בשר ה' ירצה, כלומר, בהיות המקודשים לעבודתו יתברך, ובכל מקום שאדם הולך שם לעשות דבר גדול, פשה שאמר כל דבר וכבר הגידך אליו לו ירצה ולו ימצא, כי ה' ירצה לו, ויכין ויזמין לו כל צרכו, כי אין מחסור ליראיו, ודודבי ה' לף יחסרו כל טוב. ומי יתן והיה המשל הזה חדות על לב בני אדם, אשר לף ירצו דמיונות הכוזב רק לעד וכזק בעשיית הטוב והישר, ואינם משערים דבר מן הנעשה והכזק אשר יביא אליהם בחלותם את תאוותיהם הבהמיות.

והתבדלה הסכית הבדלת שלשת הפרשים פרש. באר. פתר.

הפירוש הוא להודיע הכלתי נודע: לפרוש להם על פי ה', כי לף פורש מה שעשה לו; וכן ויקרלו בספר בחורת המלאים מפורש, שהודיעו משמעות הכתוב לעם החרן אשר לף היה תצין מפני שבחת הלשון: מכאן למדו: מפורש זה תרגום. והתבונן על אשר מלאנו בשקלל לפרוש להם ענין קל, ובשקופם כי לף פורש ענין חזק; והטעם, כי בענין השקלל לף היו יודעים דבר מדיני, לף שם הוא חייב מיתה, ולף נחזיק מיתה יותת; והשם הכיאותו בשמר לפרוש להם על פי ה', שיודיעם הוקעה פשוטה מה יהיה דינו: אבל השקופם יודעים היו שחייב מיתה, ולף ידעו חיוב מיתה, כי לף פורש בשלמות מה יעשה לו: ונף בפיעל לשורות על חוזק הפעולה ושלמותה.

ה' הוא הר סיני, שהקדימו הר הקדושות, בנחוש עולת תמיד בעזרת הר סיני, לפי שנינו כי שם הקדימו עולות, ונתחכיות לחדות לפי הקדימו, כלומר עשוס הזבחים ומנחה הנשתה לי במקדש מלמעלה שנה בית יסראל; ולפיכך כתוב כאן ויסעו מהר ה' ולא מהר סיני, ללמדך שהוא לפנו היה להם הר ה' ומקום עמוקה: מכאן למדו חכמים: ויקעו מהר ה', שהרו מלחרי ה', הכוונה כי לא נעלו עשרת הקדשות.

הר אלהים יקרא כל הר שנגלה עליו הקב"ה לפנר עם אדם, כמו ויפגשהו בהר האלהים, ויעל משה אל הר האלהים; ופעם אחת נקרא על שם כופו, ויבא אל הר האלהים חורבה, אף על פי שעדיין לא נגלה עליו הקב"ה לשום אדם. וכן הר אלהים הר שכן הר נשואים הר שכן, וכן פירושו: וכי הר שכן הוא הר האלהים? לא כן; והר שכן שיכו אלא הר נשואים, והר סיני לפנו הוא הר האלהים. והנה הספרם הזה אשר בין הר ה', ובין הר האלהים הוא גם הספרם אשר בין בית ה', ובין בית אלהים; כי בית ה' הוא בית שעושים בו את ה', כמה שכתוב מניחים תורה בית ה', ובית אלהים יקרא מקום הגלותו לבני אדם, כמו שאמר יעקב אין זה כי אם בית אלהים: ולפעמים מקום אחד נעשמו יקרא לפעמים בית ה', ולפעמים בית אלהים, וכן הר אחד נעשמו יקרא הר ה' והר אלהים, וזה כפי הנחיצה אשר ירצה המקבר להנחין בו נדבורו; כאשר דשיכו שנקרא הר סיני נשם הר ה' כשהיתה הכוונה להורות על היותו מקום הקדשת הקדושות, ונקרא הר האלהים כשהיתה הכוונה להנחין בו נחינת הגלות בו כשנוך העליון.

הר הקדש למעלה מכלם, והוא הנר אשר אחד אלהים לשמו, והוא עומד על המתפללים בו, ועושה בו אותות ומופתים; כמה שנאמר יסודתו בהרי קדש, והולך ומפרש מי הם הרני קודש, ואומר שהם הרים שניסודלים שהקב"ה אוהב אותם יותר מכל משכנות יעקב, וכן ויענני מהר קדשו, וכן יניאומי אל הר קדשך, וכן לא ידעו ולא יחשיבו בכל הר קדשי; וכן זכרים מעשר ואומר כה אמר ה' שעתי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלים ונקראה ירושלים עיר האמת והר ה' לצבאות הר הקדש, כלומר הר הבית אשר לא היה בימי זכרים אלא מקום העבודה, יעוד הר הקדש, ויורו כל העמים כי השכינה שורה עליו, כי עין בעין יראו בשוב ה' לציון.

על פי הדברים והאמת האלה יובן בשלמות אחד מן המקראות הסתומים שבתורה, הלא הוא מה שכתוב ויקרא לפרשה שם המקום הבוא ה' ילחם אשר ילחם היום בהר ה' יראה: וזה פתרונו:

באשר

הזהיל משה באר את התורה הזאת שהיה לומר להם, לאחר עבר יום וגו',
והתחיל ואמר ה' אלהינו דבר אלינו בחורב לאמר רב לכם שבת בהר הזה
וכו', פנו ובאו את האמרי וכו', כלומר, לא מצאתי אותנו כתיבתנו
כאן, כי בשמת כך היתה כוונתו שבלך מחורב לארץ ישראל באחד עבר
יום: אלא מי גרם? ותקדון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו
ויחפרו לנו את הארץ וכו', על כי מזה כמשך ותשבו בקדש ימים
רבים, ונקב את הר שעיר ימים רבים. ואחרי אשר הזכירם שבת
התעתעם, כי לא היתה בשלחת ה' אותם, לא להודיעם כי כבר עבר
זמן, ושהם עתידים לבא מיד לרשת את הארץ, והביא ראיה על זה ממני
המלכים האדירים סיחון ועוג אשר נתן ה' בידם; אבל קודם שהזכיר להם
זה, רצה הנביא להקדים מלהם ספק עלום אשר אולי יעורר את לבם, ושהוא
שאולי יאמרו ישראל: הנה ה' מגדם מפנינו גויים רבים, ונותן ארצם בחלם
לנו; ומי יודע אם בדור אחר לא תעלה בחשבון לפנינו לעשות לנו בשבר
עשה להם ולנשאר אותנו מן הארץ, להניח בה עמים אחרים? לפיכך
הקדים משה והזכירם לנו מעט לדעת ולא התגבו בו מלחמה, כי
יהושע לעשו נתן ה' את הר שעיר; ואין כאן מעל מושב, כי לבני לוט
נתן ה' את ער יהושב, וכן בעמון: ומכל זה יתבדר שאין הקב"ה נושל
מתושבים ומעבירן ביד לאחר, בזולת בעשים גדולים. ואחרי הקדימה הזאת
הזכיר להם בשום סיחון ועוג, ולבב גדלם הזכיר לבני לחונן וגר שיזמרו
הבשחתם; אחרי כן הזכירם כי בא יומו, ושלא יוכל הוא בעלמו להמחילם
את הארץ, ושלמנם, לף על פי שלמחר הוא את לפני שיזמרו תורתו,
כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, ונפרש לפני שיזכרו את יום
המעמד הגדול, כן תשחיתון וכו', אחר כן הודיעם שלף על פי שאין
הקב"ה מעביר מתושביו מזה לזה, הנה הם ידעו בשעיבם יגרשם מלפנינו,
ועדיין הם יושבו עליו יושב אליבם, כי לא ישכח ברית לבות. הנה זה
המשך התוכחה היקרה, אשר מיבנה רק ביאור התורה הזאת: אחד עשר
יום מחורב. ואחרי אשר בשלים ספור התוכחה הזאת אשר הוכיחם בשבת
הלבנים בעשתי עשר חדש בשחר לחדש, בא לספר דבר אחר שעשה בעת
ההיא, והוא שמרו לו יבניל משה שלש ערים; והרצה לחקו המפרשים
בענין המשך הפרשה הזאת, כי לדעתם שמתחלת הספר עד סימן כ"ז
תוכחה אחת היא, הנה הספור הזה חון למקומו: והאמת כי עד לא
יבניל משה תוכחה אחת היא, ושם בשלמה, ובא הספור הזה על מקומו
בשלום. ואחרי ספור הדבר הזה אשר עשה לא משה, יבא ספור הבניית
אשר ברת להם בערבות מואב מלבד הברית אשר ברת אתם בחורב: ומשם

והנה שם פרש בזין כנגד מסרם פרש בזין, כי הועלת הדבר ומתיחתו
לעיניכו דבר אחד הוא. שם באר כנגד מסרם ברר, ויפיל על
שכתיבה הנדולה, ככתוב כתוב מזון ונאל על הלוחות לתען ירון קולה
בו, וכן וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר היטב; ויפח
על הארצות הדבור לבדר לזיק מאמר ולהקל הבתו, ככתוב הואיל משה
באר את התורה הזאת. ועליין לדיכים אמו למודעי בענין הפשוט הזה לבאר
באר משה את התורה, כי אמנם שם ים בתורה מקראות שתומים אין שפק
שאיכם מתבארים במשנה תורה; ואחילו היה הדבר כן, הנה לא להכחיש
תחשב לאיש הלשים ולחון הקדושים, שיאמר דבריו דרך חידה, ולבסוף
יבערך לחזור עליהם ולבארם: והנה מה היה ענין הפשוט הזה? ואבר
אני אחזק לי, כי הפשוט הזה איננו חוזר על ספר דברים כלו, ואיננו
כולל רק עד פרשת אז ידבר משה: והפשוט הזה איננו פשוט כל התורה
כלה, אבל הוא פשוט פסוק אחר פסוק, הלא הוא פסוק אחר פסוק עשר יום
מחורב דרך הר שעיר עד קדש ברנע: וכבר כתהבנו המפרשים כלם שהענין
המקרא הזה ושלפניו ושלאחריו, והנני מבארם לפי עומק פשוטם.

אלה הדברים אשר דבר משה (פעם אחר פעם פעמים רבות) אל כל
ישראל בעבר הירדן, במדבר, מול סוף, בין פארן ובין תופל, ולבן,
וחצרות, ודי זהב: כל אלה מקומות הם, שהתעכבו שם ישראל, ובכל אחד
מן המקומות האלה דבר משה אל כל ישראל את הדברים האלה. ומה היו
הדברים האלה שהיה אומר להם? דבר זה לבדו: אחד עשר יום מחורב
דרך הר שעיר עד קדש ברנע, כלומר, המהלך אשר מחורב עד קדש
ברנע, אשר היא מגבולות ארץ ישראל, היו אלה מהלך אחד עשר יום
למי שילך בדרך הר שעיר; ואתם כחשבתם בעמתם לכם שהתעכבו במדבר
ימים ושנים: זאת היתה התוכחה שהיה משה מוכיחם דרך רמז בכל
המקומות שהיו מתעכבים שם; רק לא היה מגלה להם הדבר באר היטב,
בן יקוץ בתוכחתו, ויוסיפו לחטוא. ואולם בחדשים שהם בעשתי עשר
חדש, כלומר, כאשר מלאו ימי פרעמותם, והיו קרובים להכנס לארץ,
אז באר להם הדבר היטב, ואז דבר משה אל כני ישראל בכל אשר ציוה
ה' אותו אליהם, כי גם קודם לכן נלטוה להוכיחם, ולהזכירם כי בחטאתם
הם מתעכבים שם, והוא אמרה להם פרמז, ועכשו באר להם הדבר;
והיה זה אחרי הכותו את סיחון מלך האמורי ואת עוג מלך הבשן, אשר
ישראל בעבר הירדן בארץ מואב, אחר אשר רצו את עוגם, ויהי ה' אתם,
והנה לפניהם שני מלכים אדירים, ולא היתה דעתי להוסיף להכיחם במדבר,
כי אם לבאות לפניהם את הארץ מיד, וגם שם היו יודעים כן, על כן
לא היו מוסרים תוכחתו, כי ידעו כי סוף סוף הבן ה' גם: על כן אז

עלית משכבי מניך, שהרי המיס מתפשטים ואין יכול, ולא יכלו למעלה, אף אתה, להיותך יתר עז, היה לך לרוות ממלוך ואשים אשר בגילך, ולא לעלות למקום כשבר ממדבתך, ולכך גם על משת מניך, כי על חללת . . . וחדש אפו על זקן ולא יכול להציע שפני הבן המחלל משכבו, ושפך פניו כנגד שאר בניו, ואמר לשם שאמתו: יגועי עלה.

המצע הוא הילוע; אלא שיקרא יצוע אחר היותו מוצע, כמו שם שכרתיך על יגועי, או בשעה שמציעים אותו, כמו אחשך שפתי יגועי; ואלו הכי יקרא מצע, פלומר, דבר העשוי להיות מוצע: כי קלר המצע משתמש, הדבר העשוי להיות מוצע, הוא קלר משתמש אלם עליו.

המשכב כולל כל הדברים הרכים המשמשים לשכיבת האדם, בין מלמעלה בין מלמטה; כריים וכסותות, סדינים ושמיכות: כל משכבו שפכת אחליו, החולה, תרוב כאבו, לא יכול על משכבו, והוא מתפך לכל לד, עד שהופך כל משכבו, כל הכרים והסדינים וכיוצא, כפיוצם החכם אצן יחייה. ומפני זה מלאנו משכבים נרדים (כי עלית משכבי מניך), כי דברים רכים הם. ונדרך משל גם הקנר יקרא משכב, להיותו פמוך לנשר: יכוחו על משכנותם.

ערש הוא כלי עץ או מתכת, שמשכב נתון שמוכו; כמו הנה ערשו ערש שלמה, ואין ספק שלא היה המלך הגדול הסוא סוכב על הנדול, רק עשה לו ערש נדול שיוכל לסבול את כובדו הגדול, ועל הערש היו הכרים ממתחים כדרך כל המלך; ולא שמרו את המשכב, כי יתלכלו עד, ושמרו הערש של נדול, שהוא דבר קיים. **והנה** כבר היה מי שחשב שלא כתב משה את הפסוק הזה, רק יהושע שמוסף אחרי ימיש רבים כשלכך דוד את דבת בני עמון, והכל שניף גם הוא; ולמה לא יוכל משה להזכיר דבר מפורסם בכל העולם, אף על פי שהיה בעיר נכריה, והוא לא ראה אותו? ובאמת, אין לא ראה שאי אפשר לומר שנכתב הפסוק הזה אחר שלכך דוד את דבת בני עמון, שהרי כאשר לקח דוד את עטרת מלכם, ושלל העיר הוציא הרבה מאד, נכתוב במלכים, שהחזיר שהניח שם עדם עוג, אשר היה דבר כל כך נפלא? אלא אין ספק שאם עדיין היה שם, היה מציאו אחו לילוסלים, לפאר את בית מלכותו, ולא היו בני דורו נריכים להוסיף בתורה: אלא היה נדבת בני עמון. ובכני נא עתה אל אשר הכתובים אשר מלאו שכם תולדם ממוסדי תמכה, לומר מוספים שם.

הראשון שנכתובים אלו אלא הוא ויעבור אנדם נאלן עד מקום שכם עד אלון מורה והכנעני אז בארץ, ושם אומרים: אלא משה לא היה נריך להודיע ליהושע שהכנעני היה בארץ ההיא, שהרי עדיין היו הכנעניים היהה בארץ יהושע; ועוד יאמרו: מה זה שכתוב אז בארץ כאלו

וזולת המורה לבד שם משה לפני בני ישראל, והוא בלשון משנה תורה, לא בלשון התורה, אלא כמו קורא שעושין בסוף הספר (epilogus).

שרש פתר בגזר מן פתח אור, והנה הפתרון פותח פתח של אור בעיניים הסתומים שלהם בשורים הנה, ושלהן לכן מביניים בהם דבר; בגון פתרון חלומות: והחלמיים המילו התי"ו בזי"ן, והחלמ ופשרים, ומזה נקבלת ומי יודע פשר דבר, ושניהו פתרון דבר המוסר, ותירוץ מבוכה דבה.

ואתה שלום.

הבדלת חמשה שמות

יצוע. מצע. משכב. ערש. מטה

מצאו מן בעיניך ידידי דבדי לגדתי בהחדוכה, גם יקר בעיניך פילוסי לבד פירשתי על בבר ה' ידאה ועל אחד עשר יום מהורד, שלמדך כי סדו בזה תלונות חסדי לענה החומרים כי לא ילאו שבי הבתובים שלשה מחשת ידי משה רבנו ע"ה, כי אם לאחד זמן לחדים הוסיפום בתורתו; ובחרת פני להוסיף שניה ידי לגדום ולחקור אחד לאחד את כל הבתובים שבבר היה מי שהוליך לבו עליהם לאמר שלא בתבם משה, ובקושפו בתורה לאחד זמן. והנני לאלף משלותיך ידיך כפבי שהבדלה הזאת לבד לקבי מציא לפניך מנחה היום הזה, כלא היא הבדלת חמשת השמות: יצוע. מצע. משכב. ערש. מטה.

כל דבר הנרקע תחת הלבש בקירוב בשר, ויגבר הלבש עליו, ויפשוט עליו כל גופו, יקרא יצוע לו מצע; כי כן שבם יצע לין הורלאמו אלא רקע תחת (substernere) כמו מתחתיך יצע רמה, ולשיעה שלול הבך: על כן כתוב לא שבחיך על יצועי, לא לעלה על ערש יצועי, בלשון רבים, כי הם שדיבי המטה; וכן לא לקוח שלול ניתי בחבך רפדתי יצועי, דמה הקשר של הסדינים דרך משל. והנה לפרש מה שכתוב פחז נמים של תותר כי עלית משבני לגיך לז חללת יצועי עלה. לאחר שלמד הזקן לבנו שבודו רלוזן שבודי לתה כחי ולאמית לוני יתר שת ויתר עז, לאמר לו: לא להיותך שבוד לתה שענשך יתר עז מלחיך, כדרך הבבודות על הרוב, ענד כי מעשם זה לתה פחז בחים, שלין כל בדר עושה שבחים, בבך לפחות של תותר, לא היה לך להיות פחז יותר מהחים עלמם, כי

והמקום בשביל עשות ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל, כי יאמרו שהמלך שלהם לבני ישראל הינו אלא שמואל, ואם כן לא נכתבם הפרשה על ימיו; ועוד נפתלים כאשרה, שהרי בדברי הימים כתוב וימת הדר וייהיו אלופי אדום, אם כן האלופים קמו אחרי שנוכל המלכים, וכשהיו אלופים באדום, לא היו שם מלכים; והנה אשר אומר אז נשבלו אלופי אדום, אם כן בזמן שיושבת מלכים היו באדום אלופים, אם כן בזמן שיושבת מלכים לא היו מלכים באדום, משכך לפני מלך מלך לבני ישראל הינו אלא משה. ואם תאמר: והלא האלופים עשרה הם, ואיך אפשר שגם הם שתתמו כלם לפני מות משה? דע כי האלופים לא מלכו זה אחר זה, אלא אחרי מות אחרון מלכי אדום נאחז האדומיים להמשיך מלך תחתיהם, וחלקו את הממלכה לעשרה חלקים, והקימו עליהם עשרה אלופים, והשופטים כלם בזמן אחד, אלו אחריהם, כמו שמשה מלכי מדין וחמשת סרכי פלשתים: תדע לך שהדבר כן הוא, שהרי משה אומר אז נשבלו אלופי אדום, ולא אמר אז נשבל אלוף אדום, כמו שהיה לו לומר, אם היה שקמו זה אחר זה. ופשר כי אחרי שהיו ישראל במדבר נראה שבאר נחתו האדומיים ממה שעשו, וחזרו להמליך עליהם מלך (כדרך שעשו גם בדורנו חומות אחרות), על כן מצאנו שנלחם משה מלאכים אל מלך אדום.

הרביעי הוא והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה; אבל נראה כי האומר שלא היה משה יכול לומר כאלה על עצמו, כמו הוא מפקפק אז כופר גם כן בגלויות התורה, כי האמין באמת התורה מן השמים, ובאין דבר בתורה שכתבו משה מלבו, בלתי לדעתי, מדוע יעמוד מדחוק מהאמין שהקב"ה לוהו גם כן לכתוב אחר מלאי משבחי עצמו, למען הגדיל כבוד התורה? ואם יאמר, שאם האיש משה היה באמת ענו כל כך, הנה היה לו להפיל תחנתו לפני האלהים, לבלתי יכריחהו לספר בשבחו: לזאת אשיב כי לא היה זה רצוי כלל, כי אין בשבחיות הדבר הזה מבק בחוש כלל, למי שיגיעהו על נודעו. הנה מרים ואהרן בגלגו על משה על תורות האשה הכושית אשר לקח, כאלו עשה זאת משה יוהרא, להודות כי בהיותו נביא ה' הוא מותר כל העמובי העולם הזה; וכשוא שתכלל ואומר, כי לא עשה זאת משה יוהרא, שהרי כל יודעו מתמיל שלשום יקר דוב ענוותו, כמו שגם מאחיו היום, מכל מעשיו ומכל דבריו הכתובים בתורה, נקל. אלא שפק כי ענו מאד היה: והתגלות כזאת מתימתי כאשרה?

החמישי הוא ענין שם המקום מדמה. שפשר במדבר י"ל בתוך: ויהי העתלקי והכנעני היושב בארד הוא וילחם וילכוד עד החרמה;

אלו אין ימי אברהם היה בכנעני בארץ ישראל, וימי הכותב לא היה עוד שם? והלא ימי משה היה עדיין הכנעני בארץ ישראל. — ואת כל אלה יפה רוח; כי אף על פי שיודעים היו ישראל ימי משה, שהיה הכנעני בארץ ישראל, מכל מקום לא היו חייבים לידע כי גם חמשים ושבע מלות שבה קודם לכן היה שם, והולרך משה להודיעם הדבר ומה שכתב אז בארץ, לא לומר אז ולא לפניו, ולא לומר אז ולא עכשו; אלא לומר אז הכנעני בארצו בארץ, ומתי נפקא לן מיניה? הואיל ולמטה כתוב והכנעני והפרזי אז יושב בארץ. כלומר, שהיה היא דור ומקום אברהם ודין דורי מקום לוט, כי היה רבוסם דא, ולא נשאר מושם בארץ; ועוד מפני אלא היה אז הכנעני בארצו בארץ, כי גם הפרזי היה יושב שם, ולא היתה עוד הדווחה: לפיכך הולרך להודיענו, כי בזמן אברהם בארץ, הכנעני בארצו היה אז שם, ולא היה עדיין עמו הפרזי (אבל אולי לא היה שם רק כשהיה אברהם במלרים, כי הרעב הפהילו לרדת מצרימה לא לו); שפיר היה שם גם הפרזי, לא היה אברהם מניח אתו גם את לוט בן אחיו, כי היה לו לפנין שילטרך אחר זמן להלחיקו מעליו, יען ושיען לא היתה הארץ רחבת ידים לפניהם, כי הכנעני והפרזי אז בארץ, ואלהים אמר לאברהם ולהודות את כל אשר לו, ואיך יוכלו לעשת שם יחדו? והסתבל כי והכנעני והפרזי אז יושבים בארץ אין כתוב כאן, אלא והכנעני והפרזי אז יושב בארץ; כי החדוש הוא בפרזי לבדו.

השני הוא מה שכתוב אבל יאמר היום בבר ה' יראה, כי יאמרו שהמלות האלה, כלו נוספו בתורה אחרי הכתוב בית המקדש, וענין המלות האלה, לפי מחשבתם, הוא, כי המקום אשר קרא לו אברהם ה' יראה, הוא עלמו מקום בית המקדש, והוא הנקרא בר ה'. ואולם כבר הוכחתי לפניך בשגיאתי הקודמת, כי בר ה' לינינו שם פרטי להר הבית לבדו; ושם פירשתי פירושו של מקרא זה על נודעו בתכלית הדיוק: לא נאמר לי עתה רק להרחות בשגיאת כתם פירוש בעלי דיוקו לחוץ ולחוק, וכאן הוא לחוק מהיות מדוייק. ולאשוכם לשלול: מה ענין תבת יראה שכתוב בכתוב? ומה ענין הני"ת המשמשת בתבת בהר? כי היה לו לומר: אשר יאמר היום בר ה', ועוד אשר יקרא היום היה לו לומר, ולא אשר יאמר; ולפחות היה לו לומר אשר יאמר לו היום, כמו לא יאמר לך עוד שלמך ה' על אברהם, ודווקא בכתב הבר הזה נין שתי התעמים אשר קרא שלמך ה' על אברהם, שקוף הענין. מלבד כי דבר מסופק הוא בדבר מלך בפשט, שם מקום שעקדם הוא בר הבית.

המקום

יהיה בגלגל ולכך מותם שלשים עיבורים, רק אמר שהיו לשלשים שנה שלשים עיבורים, והם משמע שהיה עשיר, לפי שלכך תוות יהיה; והפה שני הספרדים משונים זה מזה, ושני ענינים הם, ויש להתבונן עוד, כי חוות יהיה המדרות בשופטים, לפי היו חוות ממש, רק עיבורים; ולמה לפי קללו עדי יהיה? שלפי, הוחיל וכבר היו חוות יהיה לאחרות, המורות בתורה, ומותן היו חוות ממש, ככתוב וילבוך את חוותיהם, ונקללו חוות יהיה, כי יהיה לכך מותן; לפיכך גם לאחרי כן קללו העם חוות יהיה לשלשים עדי יהיה בשופט, כדי להגדיל שמו, כאלו הוא לכך מותן, בשבר עשה יהיה בראשון בגבורתו. ומשמעות כי אמר להם יקללו חוות יהיה, לפי ויקרא אתהם (יהיה עשמו) או ויקללו אותם (שני יהיה), אלא להם יקללו, כלומר, כך נהגו העם לקרוא אותם, לפי על פי שאין זה שמם האמתי.

השביעי הוא לאחר עשר יום מחודש דרך הר שעיר עד קדש ברנע, אמרו שהוא יוסף, ולפי פירושו מה שניהו לפי דעתם, ומה שיתה כוונת מי שהוסיף אותו, ולמה הוצרך להוסיפו; ואני ימים דניים כתבתי את לבי לתור ולבקש כל זאת, ולפי מצאתי מחומה: שהרי הם לאחרונה שיכתב בכתוב הזה לאחרי מות משה, לפי אוכל להבין ענינו; כי מה הצורך ליזכרנו שיצא מדם ויוסף פסוק אחר בתורה למען הודיענו בכמה ימים יכך מדם מחורב עד קדש ברנע, בדרך הר שעיר? ומי נקב זאת מידנו? ומה תיכפת לנו לדעת הדבר הזה? וכמדומה לי שלא נפתו בעלי דיבור לומר שהמקבל הזה יוסף, אלא מפני שלא מצאו לו ענין; ואחרי מה שהתחלתי אליך ידידי בתגדתי הקודמת לא נצטרך לומר כזאת, גם לא תעלה כזאת על לבבנו.

השמיני הוא בפסוק הלא המה בעבר הירדן לאחרי דרך מנוח השמש בארץ הנעבי היושב בערבה מול הגלגל אצל אילוני מורה, ואמרו כי אלות מול הגלגל נוספות, מפני שמצאו כיהושע: ויום גלותי את חרפת מצרים מעליכם ויקרא שם המקום ההוא גלגל עד היום הזה. ואני אומר: מה טעם לאחר שהחדושים לפוסיף בתור על הכתוב הזה, להודיע בשמוש היה גדיוים ועיבול? ומה לנו ולהם? מה שהיה היה, ולמה לא הוסיף בתור על כמה בתובים אחרים, הסתומים יותר מזה, שבשר יש בהם תועלת לדורות? אבל אם משה עשמו הוסיף בתור לדבריו, כדי שלא יטעו בקיום המצוה, הרי זה דבר נאות. אם כן הלא יותר יתכן להאמין כי הגלגל האמור בתורה היינו המקום אשר נקרא בשם גלגל בימי משה, ואולי הוא

הוא

שם כ"מ כתוב: וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב וכו' וישמע ה' בקול ישראל ויתן את הכנעני ויחרם אתהם ואת עריהם ויקרא שם המקום חרמה; ויהושע י"ב כתוב: מלך חרמה אחד מלך ערד אחד; שם י"ע: דילף הגורל הבני לשמעון וכו' ואלתולד וכתול וחרמה; ובשופטים ג' כתוב: וילך יהודה את שמעון אחיו (זה אחרי מות יהושע) ויכו את הכנעני יושב צפת ויחרימו אותם ויקרא את שם העיר חרמה. והנה הנזכרים הנוזרים אומר לפי הנראה מתחלת ההסתפקם, אמרו כי לא היה אפשר יכול להזכיר שם חרמה, כי בני יהודה ושמעון תקרא השם הזה יניס דניס לאחדי מותו: והנה מה יעשו בחרמה המוזכרת פעמיים בספר יהושע, עשה יכו יהודה ושמעון את צפת? ואם יאמרו כי גם ביהושע שם חרמה כמיסף מיד ואחלוניס, הלא על כל פניס יצטרכו להודות כי לא היתה חרמה אחת בלבד, כי אתיס הכא, שהרי חרמה האמורה בתורה היתה תרן מלך ערד, וביהושע כתוב מלך חרמה וגם מלך ערד: ואם היו בארץ ישראל שני מקומות הנקראים חרמה, מי יתמה שם היו גם שלשה? תדע שהיו שם מקומות הרבה אשר נקראו בשם חרמה, כי לכך להבדיל הבלבול לא אמרו לעיר צפת שם חרמה, ועל היום צפת שמה. והנה שם נמיח שלשה מקומות נקראו חרמה, כל הכתובים על מקומות יחודו בשום. אם שכתוב וירד העמלקי והכנעני היושב בהר ההוא ויכום ויכתום עד החרמה, הכוונה עד תרן הכנעני מלך ערד, אשר אחר זמן (אחרי זימי משה) נקראה בשם חרמה: ולפיכך כתוב עד החרמה בה"א הידיעה, כלומר, עד המקום שלא היה נקרא אז חרמה, ועכשו (אחרי משה) הוא נקרא בשם זה. תדע שהרי כתוב שמלך יושב בארץ הנגב, וכתוב הכנעני מלך ערד יושב הנגב; אם כן מלך ערד היה אחיו של עמלק, אם כן הכנעני אשר ירד מן ההר עם העמלקי הוא הכנעני מלך ערד. והנה עמלק, ומלך ערד שותפו של עמלק, ירדו מן ההר והכו המעפילים עד החרמה שהיא תחת מלך ערד; אך לא ילאו מגבול ארצם, כי ידעו מהתקדש על המחנה. החרמה האמורה ביהושע שתי פעמים, היא החרמה הפנימית, והיא קרובה אל החרמה האחרת אשר למלך ערד, כי מלך חרמה ומלך ערד נזכרים בפסוק אחד; ועיר צפת היא החרמה הפנימית: אחת בתורה, ואחת ביהושע, ואחת בשופטים.

הששי הוא מה שכתוב: ויאיר בן מנשה הלך וילכוד את חוותיהן ויקרא לתהן חוות יאיר, ובשופטים י': ויקם אחריו יאיר הגלעדי וכו' ויהי לו שלשים בנים וכו' ושלשים עיירים להם יקראו חוות יאיר עד היום הזה אשר בארץ הגלעד. וגם כאן אין ספק כי בני יאיר היו, ואתי חוות יאיר היו, כדברי רד"ק, שהרי אין כתוב בשופטים שהלך

לותם בחזקי כלם לחת ממנות ה', הם מלכו בם היה הדבר מפורסם בתורה:
ולהודיע כמה לדק לפים לפניו, שלין מדתו כמדת מלך בשר ודם, שכותב
בזדותיו על ספר, טרם ישמיע לותן לחת לחת לבני עמו, למען דעת
הם דוד הלבור יכולין לעמוד בדין' — ולמה חזר ונתן לבם בספר, ולמר
לבם לקוח את ספר התורה הזה, קודם שיבליחהו, וחזר ולקחו מידם
ובבליחו? ולמה לא הבליחו תחלה, ולחר כך יתנהו לבם, כשהוא בלם
ולא כשהוא חסר? לי לומבר; מפני שהיה לדיך לכתוב בו כתיבתו לותו
בלימם· ומה לורך לכתוב פעם שניה כתיבתו לותו בלימם? לדיך הוא
ללמדנו שקבלוהו מידו, לחר שכתב בו כל המלות עד תמם, וגם
מלות הקבל·

והנה התבלר כי לא בלה בלם לת ילו להוסיף בתוך התורה לא דבר
ולא חני דבר; לפל לם יהושע הוסיף בסוף ספר התורה לת
ספור הבדית לחר כדהו בני ישרלל בשכם, לכתוב ויכתוב יהושע:
לת הדברים הללה בספר תורת הלהים, וכן לם הוסיף בסוף התורה
לת ספור מיתת משה, כדעת רבי יהודה שהלכה כמותו בכל רבי שמעון,
לין דע זה, כי לין זו בלילות יד בגוף הספר, ולין כאן מלאכת סופר
בלל, שהרי הדבר למד מעניבו שהיכם דברי משה·

ובשובי לענין הערה לומר כי טעם מדברים דברתי עלהי, שהפילו
הכלי המחזיק המשכב, לתתה ליפותו בדיוק זהב; ולחר כן
לחדה כפתי מזוכבי מור לחליה וקינמון, שהתים בשמים על המשכב, לא
על הערש, כי לילכו שמוך לבשר, וכן על שרש ישרי, היושבים בתוכים
בתוך הערש·

המטה כוללת הכל, כמו הכה מטתו שלשלמה שהיה גבולים סביב לה·
ומה שכתוב השוכבים על מטות שן, וכן מטות זהב וכסף· הטעם
מטות שים בהן שן, ושים בהן זהב וכסף; לא שתהיה כל המטה עשויה
בדברים ללו, מה שלא יתכן דק בערש· ולולן המת לא יקרה משכב כי
ליכבו כרים וכסתות; ולא יקרה ערש כי לין כותבים בו כרים וכסתות:
לבל יקרה מטה; כי אם זה כולל כל הדברים המשמשים לשביבת הלדם;
והכה לין למת לבד שיכבב עליו חוץ מן הלרון, כי הוא לבדו כל תשמישי
שביבתו, והוא שלין כמו המטה, שכוללת כל תשמישי השכיבה: על כן
יקרה לדון המת מטה·

ראחקור ידידי בדברי המגדת הזאת בעין בחינתך הטהורה, וה' יגל
עיניכם וידלכו מתורתו בפלאות·

סוף סוף מקום שלך הכנעני הקדם מלך גויים לבלגל, המזכר בין שלשים ואחד מלכים.

התשיעי סוף ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי וגו', וכן וילו משה את הלויים נושאי ארון ברית ה' לומר לקוח את ספר התורה הזה וכו'; כי יאמרו: ואיך יכול משה לכתוב כאלה? והלא נשמע שהיה כותב, עדיין לא נתן הספר ללויים, והרי נמצא כותב פלסתר. ואולם לתני שואל: מה טעם היה לו לשים המוסיף, שכתב תחלה ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי וכו', וילו משה אותם לאמר מקץ שבע שנים וגו'; ואחר כן חזר וכתב ויהי ככלות משה לכתוב את דברי התורה הזאת על ספר עד תמם וילו משה את הלויים וכו' לקוח את ספר התורה הזה וכו'? ואלא כל הפסוק הזה ויהי ככלות וכו' הוא מיותר לגמרי, כי כבר ידענו שהיה זה אחר כלותו לכתוב ספר התורה, שכבר כתוב ויכתוב משה את התורה ויתנה. ועוד מה טעם כתן כתוב עד תמם, ובפעם הראשונה לא נכתב עד תמם? ובאה לשיעת נעלי דיבנו אין בזה תשובה לשתי השאלות האלה.

לפיכך הנני לומר, כי תחלה כתב משה את התורה עד וילך, ואז נתן אותה אל הלויים, וגזר אותם מצות הקבל; ואחר כן אמר ה' אליו הן קרבו ימיך למות וגו', ואז ציוה את יהושע בן נון וגו', ואז לקח את התורה מיד הלויים, וכתב מה שן וילך עד ויהי ככלות משה: ומאלץ כותב כל דבר לאחרי היותו. ואחר שכתב התורה את הסדרים האלה, חזר ונתן אותם אל הלויים, וגזר אותם לאמר לקוח את ספר התורה הזה וכו', ואז דבר באזני העם את השירה ואת הברכה; ואחר כן חזר ולקח הספר מיד הלויים, וכתב בו מן ויהי ככלות משה עד סוף, ואז חזר ונתנו אל הלויים: ולא כתב התורה את הכתיבה הזאת האחרונה, מפני שנמצא מתקי **ולגמה** בפעם השניה אמר עד תמם, ולא כן בראשונה? מפני שעכשו תמו כל המצות ולא כן לפנים, כי בשלהם מצות הקבל, שלא בתב אותם עדיין. ולמה נתן הספר ללויים, מאחר שהיה בדעתו לקחתו מיד? כדי שיציגו מה בגדלה בשמרו תקדץ את התורה הזאת; שאם לא היה מראה להם הספר, לא ידעו מה היא התורה הזאת, שמצוה לקרוא בגד כל יהראל. ולמה לקח אותו מיד לכתוב בו מצות הקבל? ולמה לא כתבה בספר תחלה? מפני שאם לא היה עושה כן, לא היה יכול לכתוב וילו משה אותם לאמר, ועדיין לא ידוע. ומה צורך שיכתוב שבבר ידוע אותם? יכתוב ואחר כך ידוע. אי לפשר; שהרי אין לך מצוה בכל התורה כלה, שנכתבה קודם שיתעוה יהראל: ובפעם הראשונה שקבלו יהראל עליהם את כל המצות בלבבם, ולא מאחו בחת מהנה; אבל בשנות משה

הוי, כן אתה יודעת כי הצלחתם הגל, וכן אתה הקולט, בהעיל לשם תנוה, גם כי לא תנין הדבר לעת עתה, ותחשוב שלות הרשעים שלוה קשה, הנה כאשר תעור מחשבתך תנוה לשם, כי תנין כי אך בלא ההצלחה, הצלחה מדומה, היא הצלחת הרשעים, לא הצלחה אמת; וכן תרגמו דעכו מסה בן מנחם (Schattenglück) ושחקרי לחדי כן על הוצאת מלת אלהים, מלאתי כל חכמי ישראל מסכימים בעניני, שהוא בעל הכחות כלם; וכבר לחר בחבר למלך הכוזרי בחלקת המחקר הרביעי, כי בכמה הסם הזה בלשון רבים בעבור לחותת הגויים הקדמוניים שהיו עובדים הכחות הפרטיים המנהיגים את העולם, ולא פנו אל הכח הראשון מבלר ממנו כל הכחות הפלה, אם בעבור שלא הוזו בו ולא הגיעו מציאותו, ואם שהוזו בו אך היה רחוק בעיניהם שתועיל עבודתו, וחשבוהו כעלה ומדומם מהשגיח בזו, על כן לא היו עובדים דבר לחך לך רבים, שקולטים לותם אלהים, והוא שם כלל שכולל הפנות מלין חילוק. אלה דברי רבי יהודה הלוי; ועליהם ים להוסיף, כי כאשר עמדו העובדים והכירו לחלות הפל והשגחתו בשפלים, לא הרחיקו השם הזה עם היותו בלשון רבים, ולא שנו את לשונם מלשון הגויים רק בעבור הפעלים המשתמשים בחתר אל השם הזה, כי תחת שיחתר עובד האלילים בה יעשון אלהים, יחתר העובדי כח יעשה לי אלהים; והיתה כוונתם זאת להגיד כי הפל הזה אשר הם עובדים, אינו אלוה על דבר מיוחד, ואינו בעל כח לחל לבד, כמו שהיו אלילי הגויים, שהיה אלוה אלוה לחך על הלבן, ואלוה לחך על התירוש, לחך על הלחם ולחך על הלחמה; ולין לחך מהם שיהא שתי אלוהות, אבל אלהי העברים הוא כולל בעצמו הכחות המיוחסות לכל האלילים כלם, הוא בעל הכחות כלם, ובחלוקתו בחקום האלילים כלם הוא עומד, והנה הוא האלהים כלם.

ובן המנהג בלשון העברי לקרוא למי שהוא שלון יחיד על עבדו או על קניגו, בלשון רבים, אלוהים, בעליו, להורות כי לין לעבד הכוח אלוהים לחרים זולתו, כי הוא אלוהיו כלם; ואם היה נקרא בלשון יחיד שלון, כבר לחשב שיהיה הוא אלוהו וגם זולתו אלוהו. וכן כי בועליך עושיך ה' בבחות שמו, כל בועלים וכל עושים שים לך חיכם זולתי ה' בבחות; והנה הרבוי עלמו מורה על הלחלות הגמולה.

והיוצא לנו מזה הוא כי היות האלהים בלשון אלהים, עניני שבבוא בלך בבחות מה בלמיון בעל הכחות כלם, וזה לחנם דבר הלריך פירוש.

למחלקות דעות נחלקו חכמי המחקר בחקירת גדל האלהים, והנלנו מהאי כפם שיה.

יש מהם חושבים כי כל החיה וכל הבהמה, בעלים החיים והחלבשה,

ענין צלם אלהים.

האמור בבריאת האדם.

שאלת ממני ידיד נפשי לתת עיני ולבי על ענין צלם אלהים האמור בבריאת האדם, כי תאמר אלי לאמר: לחרי אשר הלכו כל המפרשים ים לדרכו בשאור הענין הזה, והעמיקו לבית עמוק למאד בדאתם ים ים לפי שעתו אשר הורגל בה בחכמת הנפש והפלוסופיא, נלפע"ד גם אנכי למהרהר, אם תועילנו הדרך אשר היה מן הדין ללכת בה בשאורה, וקדם לחכמת הלשון ונשאלה את פיה, ונדאה מה כתב יפה בשאור הכתובים, החזק הוא הפה, המעט הוא אם רצ' יפה דבת ידידי, ויפה בחרת, יקרה בחמת החקידה הזאת, וכמעט אין כמוה יקרה וחשובה בכל חקירות התורה והחכמה. הלמוד הדאוי לאדם אשר שאל הלמודים, הוא האדם, אמר המשורר הינגך (Pope), ואחינו לא נדע בשלמות מה הוא האדם, אם לא נדע בחמת עצמו ידבל משאר נפש חיה, וזו מן החקירות הקשות אשר בחכמת הנפש. וכן בחכמת התורה נלפ"ד הוא המבדיל בין האדם והבהמה, ולא נדע מה הוא האדם אם לא נדע מה הוא צלם אלהים. והיה נא לנו בחי חקירות שתן אחת, מה הוא צלם אלהים, לפי החכמה החלוק העצמי בין האדם והבהמה, ומה הוא צלם אלהים, אשר הוא לפי התורה התמימה, החלוק העצמי בין האדם והבהמה.

ועתה בחקרי על הורחת המלות האלה צלם אלהים מצאתי לחיתי, כי צורת הגוף לא תקרא צלם. אך תאר, כדברי הרב המורה בדאשית ספרו, כי יאמר על איש אשר צורתו נאה יפה תאר, לא יפה צלם; אשר יקרא צלם כל דבר העשוי לדמיון דבר אחר, כמו הציור הכתוב על הכייר, אשר הוא בדמיון צורת אדם מיוחד, והנה נגזר מן צל, כי כן הצל מצייר צורה אשר הוא בדמיון הגופות העבודים, והוא היה אחי הציירים; ועל כן שם צלם בלשון העברים לא יורה לנו על ציורי הגשמים, כי גם יאמצו כו להורות על כל דבר אשר אינכו רק דמיון ולא אמת, כאשר אמר דוד אך בצלם יתהלך איש, ופירש בדברי בחמרו אך הבל יהמיון, הנה כי צלם הוא הבל, כלומר דמיון לבד. וכן בדברי אסף: אחלוס מתקיון ה' בעיר צלמם תגזה, אשר זה בעצמו: ה'! הנה לפניך כל הצללות הרעשים אינכה רק כחלום בעת היקיצה, כי כאשר האדם בהקיצו, יביר וידע כי כל חזיונותיו חלום והבל

ים גו כח לבעליו בפעו ולעלות מעלה מעלה; ולא זכר בחכם הזה כי כח גו גם כן להפחית בפעו ולהדל מעט מעט.

ואחרי אשר הוכחתי לפניך ידידי בעוד ספרות רוב הפילוסופים בענין הנמצא הזה, אליבא דא לפניך אשר אני מחזה לי מסכים יותר עם השכל והנסיון.

כל מין ומין ממיני בעלי החיים נמלא לו בתולדתו הכנה טבעית למדה מיוחדת, לא יחליפנה ולא ימיר לותה בזולתה בשום פנים, לא מצליח, ולא על ידי למוד: לא תעזוב הכמלה חדילותה, לא תגבול היותה בלתותה, לא תסור מן הפדי גבולתו, ולא מן התנגול זרמתו, לא יניח החמוד סגלותו, ולא השום גלותו, לא יתדפה העבדים מלדוב קודיו, ולא ישכח הקשור בנין חדריו, הדבורה תעשה לה עדי עד בפת לוחים, והחפרפרות והעטלפים, ישכנו תמיד בחורי עפר וכפים, גם חסידה בשמים יקעה מועדיה, ותור וסיס ועגור שמרו לת עת בואתם, חק וזמן ניתן להם ולא יבגו לת תפקידם, כי בחל לחד בדשם בתן להם הכח והסבבה הטובה, ולא זולתה.

והאדם לא כן, לימנו בעל תבונה מיוחדת, אין לך מדה ממדות בעלי החיים, עומד תהיה לו דעה, לחד לא תמלא בחלך השלם; גם לים לחד בעינו מקבל השתפכות מתבונה לתבונה, עומד מדה שהיתה בו וקונה מדה לחדת הדחוקה ממנה: ולולא היה טבע השלם כחני בעל המדות כלן, לא היה מתהפך מימיו, כמו שלא יתהפכו שלך בעלי חיים.

והנך רואה ידידי השבדל העלום לחד בין השלם והנשמה: הנשמה בעלת כח לחד מיוחד, והשלם בעל הכחות כלם.

ולא יפה נראו זה בתורה, בחמיה שנאמר השלם בלשם שלשים, כלומר שהוא למיון בעל הכחות כלם? וכן תבין כי לחדי שהיה המכוון בחמרו בעשה השלם בלמתו כדמותנו, שיהיה השלם בעל הכחות כלם, הנה על כן יפה שמך לו וילדו בדמת היה ובעוף השמים ובבהמה ובכל השרץ השורש על השלן; כי להיות השלם כולל בעלמו כחות כל החיים למיניהם, הנה יוכל לשלות בכלן, כי עליון על כלם הוא.

הא לך ידידי בעתי בענין השלשה היקרים לחד שלמי ממיני, והשלשה לשלמי חמת, לחד השמיני בדרך חמת, לפרש דברי קדמו בענין המסכים עם השכל והשמקר לידע ולהודיע ולהוועץ שהשכל והתורה שני מחוזות, כתן שלשים לבני השם ללכת לחוזם בדרך הטוב, שהיה בחלך טוביים, היא לת דעהו יעזרו, ולא יפיץ לחלך מסך חורו, בפרך מחנהו. ס' ישימנו תכלל דודי החכמה לחוז התורה, ודודי התורה לחוז החכמה; ולחם ידידי שלום.

חתימה

כלם כלים מעשה ידי אמן, עושים להם ולא ירפו, מזנים להם ולא יסעדו, לא יעשו ולא ימאנו, יצעקו ושדרם לא יכאב, וילחלו ולבם לא ישמח, כי מושעים הם על כל מעשיהם מאד יעצו, ככלי הפעות, המודה על חלקי הזמן בלא דעת ובלא תבונה: זאת מחשבת (Descaries) והיא מגולחת הפטול.

ויש מהם מושגים כי לכל בריה ים חיים והרגשה כאחד לאדם, גם יקיעם בכל הבריות מאד בעפר יסודם, אך לא שכל גמור, ולא יקיעם בכל מאד הוא בעלם מן החומר, ולא תבונה לדעת טוב ורע לדק ועול, ולא להפריש המקרים מנושאיהם, והלורות מחמדיהן: זאת דעת כת הקילמים, הנקראים (Scolastici), ובעניו המוכנלות המופשטות הסכים עמהם גם (Locke). ומלוא החלוק הזה מאד בכל חלקיו; כי הנה האלף ימלאו קלת בעלי חיים המשכילים בתחבולותם יותר מקלת בני אדם, ואם גם כי אין להם תלמד ומודע ויועץ כאשר לנו; והבדדים הנעלים מן החומר אין ידיעתם כללית בזיון האדם, ובאמת אף גדולי החכמים לא יעמדו בסודם; וכן ידיעת הטוב והרע, אשר לבעל הדין להביא עדים על המלאה בבעלי החיים, ואם נאמר לו היותה בהם בחולשתם, אין שערי תשובה נעולים בפניו לאמר כי גם באדם בחולשתו היא; וכן הפעמת המקרים והלורות תמלא מלך אחד גם בבהמה ובחיה, כי הנה האריה יעדוף בן אדם גם בטרם יעשה טעם בשרו, כי ידין מטעם בשר העלם וכבדי אשר טעם, על בשר האדם אשר לא טעם מימיו, כי כבר הפעיד בלעו לורת החי דרך כלל, ובה יאמר: כל מתכיעה מעלין סוף טוב למאכל; ומלך אחד לא תמלא בכל בני אדם ולא בדובם, ובמה ובמה מן הזין האכזרי לא ישלו על לב לעולם בכל ימי חייהם החיית תופעות מן החי, הלובן מופעד מן הלבן, וכיוצא בדברים האלה!

ויש מהם אשר לא יחכו בין האדם והבהמה הבדל בזין, כי אם בפחות ויתר, ויאמרו החכמים האלה, והם דוב האחרונים, כי החיים כלם בעלי נפשה מבלית בכל האדם, אפס כי בכלם נופל מבלתו, ובעתם קלרם מדעתנו: וגם זה אינכו חלוק מספיק, כי לא יפצאר על ידו מזין יאשר השווי העלום אשר בפעולות כל המון החיים אשר בכל אחד ואחד מהיני בעלי החיים; ואחרי היות בהם לא מצין, אם מעט ואם הרבה, היכבה לא ימלא ביניהם חלוק הדעות, המלא בין חיבי האדם מפאת שכלם?

ועוד דעת רביעית מלאתי לאחד מן האחרונים (Jean Jacques Rousseau) והיא שהוא מבדיל בין האדם והבהמה שהאדם

שיר מזמור לאסוף חייס, תפר סר לידידו (ס"ס בתלוף המנצים נמ"ר שמואל דוד לוגאטו) תת דברי הסירים הזאת, ביום הציל ה' אותו מיד כול ומשאול ויאמר קסם, ויסנאהו אליו נמכתב למתר:

(תיוסד ע"פ ח"ג והחרים סס סתחנר)

מכתב לבן־חזקיהו בחלותו, ויחי מחליו: אודה את־יי בכל־לבבי המפליא לעולם חסדו עמנו: בהגיע ממרחק שמועה לא־טובה פחד קראני ורעדה: גבר חכם צדיק ותמים הוכח במכאוב על־משכבו: דאג דאגתי על־נפשך ובמכאובך יכאב לבי: האיש החנשא על־כל־האנשים איך חליתך והיית כבל־האדם: וחכמתך לא־עמדה לך להצילך מבעותי מות: ואשתומם ואומר הלא חעמוד צדקת חכמים להצילם מרדת שחת: זברתי תמתך מעולם טובך וכשרון דרכיך: חרפתי למות נפשך למען החיות נערי ישראל: טלטלתי גויחך כיפנה מחום לקור ומקוף לחום: ימים ולילות השויתי ללמד דעת את־בני־יעקב: כן עשית אך הוסף הוספת העדפת, על־אשר צוך יי: לבל הוא, שם גבול גם ליכולת אנוש חק־עולם ולא־יעברנהו: לגדל תשוקתך להיטיב לא־נשכחת מצנים פחים: לא־חסת על גופך והנה יד־יי היתה בך: מפרום שלח אש בעצמותיך ואברין כמוקד נחרו: נתעב לפיך כל־מאכל ועורקיך לא־ישכבון: סבלת ענויים קשים ומרים ומכאב לב תילין: עלוקות, מוצצו דמך ויהלישוך החרפית ביום צרה סר כחכה: פלאים ידדת בימים אחדים ותגיע עד־שערי מות: פחדו הרופאים ויפונו על־חייך ואתה, על־יי שמת משחך: צרה וינון מצאת ובשם יי קראת: צעקתך למרום

ח ת י מ ה ׳

המחבר
לע׳׳מת מחברתו מדבר׳

אֶל־עָם עִמְקֵי שָׂפָה אַתָּה שָׁלוּחַ׳
דּוֹלֶה מִמַּעֲמַקִּים שָׂפָה נִשְׁכַּחַת ;
אוּלַי אָזְנָם יַטּוּ מוּסָר לָקַחַת ,
בַּפֶּגֶר הַמּוּבָס לָפַחַת רוּחַ ׳

צֵא , בֶּן יָקִיר , בְּשֵׁדִי חֵבֶל לָשׁוּחַ ;
בּוֹזִים רַבִּים תִּמְצָא , בּוֹזֵי תוֹכַחַת ;
וְיַבֵּהֶלְךָ פִּתְאוֹם פַּחַד וָפַחַת ,
נֹעַם מִלֶּיךָ כִּי תִשְׁפֹּךְ לָרוּחַ ׳

אַךְ לֹא תִירָא חֵתָּת : אֶחָד וּשְׁנַיִם
מֵעִיר , מִמִּשְׁפָּחָה , אָזְנָם , לִבָּמוֹ
יַטּוּ אֵלֶיךָ ׳ מִשֵּׁנָה יָקִיצוּ ׳

יְרָאוּ , יַשְׂכִּילוּ , יַאֲזִרוּ מָתְנַיִם ,
יוֹסִיפוּ עַל־לִקְחָךְ מֶתֶק לְקֶחָמוֹ ,
וּבָעָם עִמְקֵי שָׂפָה אוֹרָה יָפִיצוּ ׳

שְׁמוּאֵל דּוִד לוּצַאטּוֹ׳

פתרון החדה.

מהתו' מו"ה יששכר בער שלעזינער משנת התקפ"ז

בָּנִי

סס לית וכזכר בשמולל ב' כ"ג, ובעזרל יו"ד ג' פעמים ובמחני, ט' שני פעמים, וכעתק בשיר היחוד לסבת בשוסקת **בבחוב**.

****

פתרון החדות אשר באו בשנה הזאת.

פתרון החדה א'... כַּפְּתּוֹר

****

פתרון החדה ב'... צָרְפַּת

****

פתרון החדה ג'... אֵל (אֶל אַל) נָבִישׁ

****

פתרון החידה ד'... לָבָן־נָבָל. רמזי תיבות לבן לָבָן בֶּן נָחוֹר —

****

פתרון החדה החמישית לשנה הבאה

****

לַמְרוֹם עָלְתָה אֶל־מָעוֹן קָדְשׁוֹ הַשְׁמִימָה: קְנֵאתְךָ ׀
לְכָבוֹד תּוֹרָתוֹ חֶשְׁקְךָ לְהֵיטִיב לְעַמּוֹ וְאַהֲבָתְךָ אֶת־
הָאֱמֶת: רֵאשִׁית דַּרְכֶּיךָ הָנֵם אֱלֹהִי וַיִּתְנַגְּשׁוּ וַיַּעֲלוּ
יַחְדָּו וַיְהִי לְךָ לְמַלְאָכִים מְלִיצִים: רַחוּם וְחַנּוּן אַתָּה־
אֵלֶה רָאָה וַיְרַחֵם עַל־יַלְדֵי עַמּוֹ: רוֹפֵא חָנֵם רָפָא
חֳלָיוֹאֵיךְ כִּי־תִרְפָּה לֵב־הָאֵבֶן מִבְּשָׂרָם: שִׂמְךָ הֵשִׁיב
לְךָ אֶת־בְּרִיאוּתֶךָ כִּי־תָשִׁיב שׁוֹבָבִים לַעֲבוֹדָתוֹ: תּוֹכֶן
לִבּוֹת כְּוֻנֶּךָ עַל־מְכוֹנֶךָ כִּי־תָכִין לִבָּם לְיִרְאָתוֹ
וְלְאַהֲבָתוֹ: שְׁלוֹמְךָ שָׁמַעְתִּי וַיִּרְחַב לִבִּי כַּאֲשֶׁר הֵצַר־
לוֹ בְּצָרָתֶךָ: מַחְסוֹם פִּי עַל־כֵּן הֶסִירוֹתִי וַאֲזַמְּרָה־
תְּהִלּוֹת יְיָ: וְאוֹדֶיעַ לְכָל נִפְלְאוֹתָיו כִּי לֹא־עָזַב אֶת־
חֲסִידָיו: אֲנָקַת אֶבְיוֹנִים הוֹא־שׁוֹמֵעַ וּפוֹדֶה מִשַּׁחַת
נַפְשׁ אוֹהֲבָיו: לֹא־יֵבוֹשׁוּ הַהוֹלְכִים בְּדַרְכָּיו וְגַם־אַתָּה
כְּאַחַד מֵהֶם: חַיִּים וְחֶסֶד עָשָׂה עִמְּךָ וְהוֹצִיאֲךָ מִצָּרָה
לִרְוָחָה: יָמִים עַל־יָמִים יוֹסִיף־לְךָ בְּחַסְדּוֹ יְמֵי שָׁלוֹם
יְמֵי בְרָכָה: יְמֵי רֶוַח וְהַצָּלָה יְמֵי הַשֶּׁקֶט וְשַׁלְוָה כִּי־
תוֹצִיאֵם בָּעֲבֹרֶת יְיָ: מַאֲווֵי צַדִּיקִים נוֹתֵן יְיָ לָכֵן יִתֵּן־
לְךָ בִּלְבָבֶךָ: לְהוֹסִיף לֶקַח בְּתוֹרָתוֹ לְלַמֵּד לַפּוֹשְׁעִים
דְּרָכָיו וְחַטָּאִים לְהָשִׁיב אֵלָיו: וּלְהַדְרִיךְ נְלוֹזִים בְּדֶרֶךְ
יְשָׁרָה לְהַשְׂכִּילָם יְקַר הָאֱמֶת: לְמַעַן יִמְאֲסוּ בְּהַבְלֵי
תַכֶל וְיֵדְעוּ מַה־פָּעַל אֵל וְיַעַבְדוּהוּ וִיבָרְכוּהוּ: יְכֻבָּדוּךָ
אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים וְיֹאשֶׁר חֶלְקְךָ עַד־עוֹלְמֵי עַד:

קול שחל

שארית יהודה

כולל

גם הצלת ישראל על ידי מרדכי ואסתר
בארח שיר ובדרך שיחת איש
לרעהו.

ונחלק לארבעה חלקים

מאת

ש... י... ראפאפורט

מלבוב

פתרון החידה ו׳

מניין שכל המוסיף גורע? ר׳ אמי אמר: **עָשִׂיתִי עֲשָׂרָה**

ירושלמי. פירוש דם״י: על עי״ן מכאן, הוו לכו שתי עשרה סנהדרין, דף כ״ט ע״ב. גם ירוע הוא לפי כלל הקדוק, כי לחלי הוא בא לא יתכן, לגוף דגם כלל, ולכן החליטו המקדקים כי אמלות שתים, שתי מקרא מל״ף, וקורלים לותן שלף גמוא מאתים, תשתי:

****

פתרון החידה ז׳

שמעון העמסוני היה דורש כל **אֵת** שבתורה, כיון שהגיע לאת

ס׳ אלביך תילף פירש, קדושין דף כ״ז ע״ב, ועיין סם דרש״י. וגם ירוע שאלת את היא יחס הפעול, וקדש לכל פעול, לגוני קדש שמקום כמו: מרש מקדש ופלאתים מאחור יטעי, ט׳ י״ג.

פֵּיוש הייפוראמה.

****

פתרון החידה ח׳

טֶרֶם אֶרֶץ חֲלָלָה טֶרֶם נַעֲשׂוּ שָׁמַיִם
וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם. —

—

פָּרְעֹה וְחֵילוֹ בַּמַּיִם אַדִּירִים צָלְלוּ
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּמֵי הַמְּרִיבָה נִכְשָׁלוּ. —

... , ... ר מבראדי.

****

פתרון החדה התשעית לשנה הבאה!

****

שארית

פתח דבר׳

אשמעה מה ידברו קצת קוראים על דבעת המחברת הזאת, מפני שתומתם מפני שקנאתם יחך עלי יתלחצו ויאמרו לחוק עשה לנו המים הזה, רלו הניח לנו מים עגרי ילרי ככרים לנחך פה, והמגלה מקוננת שאזניהם קהים ושבה ושי לאמר, עשאוני ביך ככוור ואני מכניעתם, לפלה שמתי פה מלתי, להסיר כעס מלבם ולהעביר דאגה מפנהם ולהוריעם קצט דברי אמת, כי לא הלחוק מטרת מחברתי, ולא בשם ח״ו לגרוע מעלת הספור דמגלת אסתר, כי אם להודות לו יקר וגדולה, ישמע אים ישראל ויגבה לבו בדרכי ה׳, אים כאוב ילבב, ושבור רוח יוסיף אומץ, בהאמתו אל עמו ואל מסיקיו, אליהם אישים לקדם, חכוני בה בזאת, ושמעוני כדבע.

הירעתם אחי כי קיום אומתנו הנאהרה זה כמה אלפים שנה, הוא אחר מן הפלאים אשר יתפלא ויסתומם עליו כל העמים אשר על פני האדמה, עת ירלו לאומים קמאניים כלם אשר כתבו אחיתם בארץ החיים, אשור בעל פרס ומדי יון ורומי, כלם שלטו על קצות ארץ נוצצת נימיהם, ויבנו להם עמודי אזן למוסדי עולם להקים שמם לדור אחרון, ואלם אלפי הלכו למו ויהי כלא היו, גם מדינת אחדותם אמו לנצח, ואשר מהם יעמודו המה רק כמו עדים נאמנים על גודם דוחם ודרכם נסל למו, כי בעחו על חילם ויאמרו בלבבם יחיו עוד לנצח, וכימי האנשים ימי עשם, עתה יקעו גויש אחוז המה שלה, ומעשה ידיהם יגלו אחם, ואין נאשר מעשה אזמן כי יעבר ואי׳ לו לאמם; ויהודה עוד רד עם אלהיו ועם קדושיו נאמן, יסדון נעמים מתבולל, אלהי זרים כחו ואוח יעמוד נגיר על נאמנתו, עיניו חזו קודות כל האומות האלה מדקם ועד סוף, אין עלו מעלה מעלה גדלו ונצליחו, ואין ידרו מעה מעה עדי פקו אחלך, כי בגלעו בארץ נאיים, ונלגלים על הקיר עגרו אחך אחך ואיניהו ואוח יעמוד נגור על נאמנתו, ונדרית שלומו לא תמוש, אשר בדת אתו אלהים בארץ תוכחתו לאמר, ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם, אליהם ואלילה! הנעתה בארצם זאת תהי תכחותתו לעולם, תהיה בלבנו תקות

מלינים, ואפלי הדור שהגדולים נמשעים לקטנים, אם נדבריהם תתקנאו או תתרחקו, אך נזהר תזהרו לכם, היו לב אחד בלהבתכם יחד את בני אמכם ניון הגלמודה עתה ודודם אין לה, אזים תקוה כי תתאחדו בקרוב גם על יתר הענינים, אהבת האומה היא אחז הדאהבה בקיומה ובגולתה. אמנם יתר מאכם פנה להיות ליסוד מוסד לדת ישרון גל יפלו מבוקשיו לנצח. וכי תאמרו אך למותר הוא לחזור עוד נזה מאומה, אחרי שמענו את אלהים מדבר פעמים רבות כי ידעו ימינו על האדמה כימי השמים על האדץ, ומה האדם שיגיח אחרי המלך המושל נכל? הנה אין זאת רק נאים אשר יאמר לא אחדוש ולא אעצור עוד את האדמה, כי גם זאת יצא מפי אל עליון אשר שבעות חקות קניר יאמר לנו, וזרע וקציר לא יפסיקו עוד כל ימי האדץ. אילם השמים שמים לה' והאדץ נתן לבני אדם לעבדה ולשמרה, להרוס חלישה ולקוד קנינה. עוזר אדמתו יזעזע לחם ובזעה אים עגל יעלה קמטוניס ופניו יבשו אדולים, נכה נתן בידכם כרם עם סבולתו לעבדו ולשמרו, והוא יקים את דברו הטוב לגרך את מעשה ידיכם כאשר נרך אומנו עד כה לחיותנו כיום הזה. אך גם אחם ימיו לב ואל תתעצלו ותשיחו כרם ה' נתה! אין לא יהי לנצח אם כגר אדם גדול מכלנו הוא לב נתנה פרך נאמו זה ואמר מסתפינא מהאי קדא ואנדתם נגוים או מסופו ואכלה אחכם אדץ אויביכם, (סוף תכות יעו"ש). אולם זאת נחמתנו, כי היעוד על אחדיתנו לנצח כלל נלי אפק גם את זאת אשר נכל עת יעמדו לנו אנשי רוח להכלנו ולשמרנו מכל קוצים מכאיבים. לכן עשו זאת גם אתם ואחיו את יתר הפליטה, זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד, הפיחו נקדש אחיכם דשפי האהבה לאומתם ועמם. הליתו אמו שלהבת יה להיות לאש תמיד תוקד על מזבח לנותם, לא תכבה לעולם.

חשבתי דרכים הנכונים להשיג התכלית הטוב. ולאחרי כי אחד מהם הוא נלי ספק להזכיר תפלות ה' ולא עוד לנית ישראל כעל כל אשר נמלא נפעם נפעם נלחנינו וכרוב חסדיו, ויכעלם ויכאלם כל ימי עולם, ואיך נכל לדותם הפליא לעשות עמם ויבלח להם מושיע ורב ויילים. ולספר להם נלעון ענך, היא אהבתם מטוער אשר עד זקנה ועד שיבה לא עזבוה, את תולדות כל הנאחדים להם אשר מלאם ימות עולם ועך עתה היו לנו למורי דרך ומכיניים נאפלי, ככה עשו כל הנביאים מאשר בחירו עך עזרא ואחרי, וגם אחרי חלכי הגאולה כאנשי אכני בן חזקי, בן גדון וסייעתו את מגלת התענית, אשר מחננין את הנצחון שנעלין מהן ואכם חניד עליהן להזכירו לשנאו של הקנ"ה (שמות י"ג ז' ודנ"י), וקופרים אחרים את ספוריהם אשר נמלא מהם דוגמא נשרייתא

מסך ורחמים, תגביה דומיו מספל, למען כביר יקדתנו, וקדע כי ממעון טהור סאצנו מיס כאמנים לסגר לף יבזנו לעולם.

שבת ודאיתי כי לף בכל הדורות הלוך הזה, גדנו פלעות ביסראל, וכמו מפוזרים המה עתה בארבע רוחות הסלך, כן גם מפורדים ושונים היום לף הקדושים בקם בחסבדותם והלך בפסם, עוד לפני מלף ונן לפני מלף סבם, עת כצא לים יהודי לת דגליו לנכת למלחמים, בכל מסעיו ממזרח שמש על מבואו מנף לת בני עמו דומים בדרכיהם ועיוניהם, ויכר לת לחיו בכל מקום מתלחמים בחפציהם ומגמתם, ובלים לחל חנדים לרעת מה יעשה ישראל נגד חלהיו ונגד בני לדם. ומבלי חקול עמה על מנבם ניתר העניינים, הכה זאת נדע כי מלך התלחמות דומם לנדי, כמלה ערכה בעיני עלמם ובעיני לחום ולעום לסגר גדו בקדמם; יקר זה תמך לת לב ישרון ויחזק לת רוחם בחלהיו, ולהבת כפשם לעמם ודתם, ולם גם לעתים כחלקו למדינות ולרות, מדינה ומדינה כמנהגה, וכפי מנהג הסדיס בממשלתם לם לבצע ולם לחסך, כן יעביר לו יטהל העם היושב התחיבם לת תלותיו ומחבותיו, וכהבדל נרפת וספרד בקבה חלף החמיסי; הכה גם לז לפחות בני ישראל לסגר מדינה לחת דוח לחך כי' לכלם בסגר יעבו ולסגר יעזבו מעמת. לף כן עם כולף בדור זו, ממכונו יניע לים מסביל על כפולות יהודה להלות לרחות היש ממלכה לו עיר לסגר לכבי' יסתוו בהגלת לבם על דבר הכחון לקיום העם והדת, בלו סג זה מזה, לין לחך מתאמה לרישו' מדיעתם לף יסכילו על זה כל ימיהם, לך לים לנצעו מקלהו, וגם זאת מדעון מהבת החומה. לולם גם המעט הסגר לבם מלי', לו סבבה לפחות בפיהם יצדדו, לם דב הבדל והפירוד ביניהם. סבי מבחים מפולסמים, הלחך ובגולות והסבי בפילות ומעט בדקים. מניעו לת לב העם בדור שלפניהו בסגר יניע סדוח לת הקנה בחים, קדמים מדיעת הסיגו לת נפש כל לים יהודי בקלות מרגותיו ולין נספר מהם. לולם בחרחות עקלקלות בלו למו שלה הקדמים, ובתמורותם כן תמורות הדעות והמחבות גם בין הסולמים בעקבות הלחך מבחי שלה. שחל כף לת דבים מהם על עניינים עקריים של עם ישרון לם המה, ומזיך תגילה מחבות שונות ומתחלפות כלון לים ולים. כל מתחכם לו מתחסך יוכיח לרישו על פניו לף לם מתחכם לו מתחסך הוא כמוהו לחמר, „ נקבלת לו נגדת, ולף זאת המקילה הכתוב"; הה! מספר מפזיך היו לדחותיך יהודה, ועתה כמדיניס ביניהם כל היום. לים לים בחדילות לבו ילך למען הלדק דק לת נפשו ולהרחיב לת זולתו; דמה זו דעה חולה לחיתי בעמי ולין לים הם יגל לב. בעמו נוטרי כלם ישרון לת דברי קטון לימים, חי נפשי! כי פתם לבבי ובהמית קדמי מלבב

מליכם

בתלמוד, אפול עלמא יהודית לו לחנם, ועי"ז יוכל בן דודם אחרי כן להגיל את נפש בעלה משחת עמהו לו שכי שריו, וכל זה נעשה בתחבולה רק למען החיות אח"כ עם לד מישראל ולהיות להם לפליטה בגולה מדעת לודדיסם. מי לא יביר פה מעצמי כי כוכן מנעמי בני אדם אל חפון? כל פעולה מפעולות החלה לא היתה בגד הטבע והסדר, וכמו שכבר העיר זה הרב בעל יוסף לקח. אך חכורם וסדורם ביחד במועלם ובעתם הוא יבילנו להתפלא על מפלאות תמים דעים ולכן ים לתמוה מאד על החיים *) אשר כמשתמם יחשל למה לא כמלא דבר מכל הספור הזה כדבדי היתים לעם פרם כי מלבד אשר לא הי' לכם אז סופרים נכונים ומזכירים כל הנעשה, ואין בידינו שום חבור שלם אשר יכלול כל קורותם בעת הסיח, הנה גם לא נגע דבר זה לכם כי אם לנו, והמה לא מלאו בכל המקופר במגלה אחת ענין כפלא ומתמי' מלך עלמו אשר רחוי להתעורר עליו ולכתבו זכרון בספר. כל בני קדם הרבו זה, כי מלבם יבחר לו מאדמון בניו האשה אשר תיטב בעיניו, מבלי להביט על מולדת' ועמה. ושוב גם היום אין אחת מהם שם על לב אם מלך ישמעאל או פרס לקח לו לאשה מאדץ מלדים או מעמים אחרים. וגם להשמיך עם נכבד ומוזר מארץ אחרת או לבחור מזה ולהחיותם, אין חקם בעת הסיח ובאדלות הסם, וכמה חומות כתרבו ובמדו ואחד כל זכר למו. והנה הורקנום המלך מצני חשמונאי השמיך את עם אדום עד לא נותר מהם איש במקופר ניוסיפון **). ולכן לא היתה כל זאת לפלא בעיני המזכירים אז לספרהו לדור אחרון, ומה לכם אם אבדנו מ"ו או כשלהו. אך לנו בית ישראל נדשמו כל הדברים לאמתתם מקופרינו אבותי אבותי"הב, כי לאו בם ימין ה' עושה חיל, דופלה בעבר תמחן, וקוצרת בגולותיה כמה שנות ומקופות למען הבן בעדינו, ולהסיר כל אויב שנן ומחית מעליהם. ובאמת לו גם כאבדים מאתנו המגלה הזאת ח"ו כיתר ספרים קדמונים מבד הנדפים

*) לא על היום ההמה העמים הגלותי, כי אם להם ולנו. וכבר הכה החכם רמזענאוער על הקדקד בחבורו על הקדמוניות בהק"ן. (חלק ה' לד שע"ן) והרחם להם אבל הספור החזק נרחם מחכורו, ואין בו שום ענין בלתי נאות אל הזמן והמקום, אך על אחד מבני עמי חמסי, ואמר אל תחת על ספתי כתו שלמהנו רבינו הקדוש (סוף עדיות) כפי הערת הרמב"ם שם היקרים מאד.

**) רמזענאוער (שם לד שע"ע) שרחם לנחמת כי תדבדת מלך פתעום סקר נפוד לכל בני התימנות לשרוד ביום אחד כל הרומיים בחרבן חים ויחם מבלי משחיר לא אחד. וכן עשו. ויסיו זה ניחי לילעדרון הסר יזכור זאת רק בלחחד יד בדברותיו:

בנדייתא יסיב (קדושין ס"ו ע"ב) משמיה דשמלי המלך וכו', ויוסף בן מתתיהו הכהן המכובד מלכנו בשם בן גוריון את ספריו בלשון עבר אשר נמצא בידנו מתחנו, ור' יוסי את סדר עולם, ור' נתן פרקי אבות שלו. והרמב"ם בעלי ספור בשני התלמודים והמדרשים, ורבינו סעדיה ספרי זכרוניהם (מונחים בתשובת רב שרירא גאון הנדפסת בש' יוחסין) ובעל סדר עולם זועק, לרב שרירא גאון השובתו הכ"ל, ור' שמואל הנגיד בחלק ג' מספרו מצא התלמוד (הנחסר מאתנו ומונח בספר קובץ הקורות לף ג' ע"ג פעמים ולף ג' ע"ב) והשלש"ר ספר הקבלה שלו והגאון ר' מנחם זכות ס' היוחסין, והרב ר"י מנדרנאל ספר ימות עולם. (הנאבד מאתנו ומונח בספרו נחלת אבות) ומחברים שלשלת הקבלה ולמח דוך וקובץ הקורות. והאחרון הכניף הגאון בעל סדר הדורות, עולם מלבד כי אין סדרים לקלתם והקובץ ימצם בשם זמן הרבה עד ימלא מבוקשו, הנה גם לא הניחו הדוב מאחרונים בעין פקוחה על עמלך הספורים וקשור הענינים ותכונת המספרים והוספות מחוזרות, וקצרו או השתיקו כל הכתוב לפניהם מבלי שום לב מתי ואיך וממקור מי יצאו הדברים. ואנכי הצעיר והקטן בעמי עם כל טרדותי ועול משמרת פקודתי להניח טרף לפיתי, השתמתי עלי עוד בשתים הנותרות לי לגלל את שמל אחי הנכבדים, ונכתיב את כתי לחזר להם ספר גדול קדמתיו אנשי שם, כולל תולדות כל אנשים מצויינים ומפורסמים בישראל מיום בשתם החזון עד עתה, לחד לקטתי ולספתי בינינות דנות וחקירות עלומות, וכתבתי בו הדשות ונלוות ת"ל. תוכן עלילות ומלמד לאנוש בינה, יניח לי מעט מעונתי, וילליחי לחזות עוד בנועם השיבים ולנקל בשפוכות, למען תוכל להשלים מהדה מלאכתי ופעולתי, פעולת האמת והשלם, ושם בהקדמה לדבר ויבוח לי.

וכידי הניתי. בכל זאת לא חדלתי מלסוף ג"כ לעתים, פניניים קטנים, לשומם מעטרת המליצה ולהדות לעמי את יפיה. אפס דומי עוד לא מלאה זה מנוח, בעבור כי עניניהם לא היה עוד על כלו ישלמו. ובקשתי לי תמיך את שלחני בספרי בספרי קדמונו, אולי אוכל להשיר את לב ישרון בדברי שיר על קנות דרכי אל ונפלאותיו עמנו מלוד דור, כי גדול כח השיר על נפש האדם, בשחר הלשם זאת למדני הרב המלין רבינ"ו בקדמתו הנפלאה לשירי תפלתנו. ומלאתי כי כל פוריה הוא מהנסיים הגדולים אשר זו נלאה עין שמע השבחתו יתעלה עליונו. כי לא כדוב הנפלאות הנסו, אשר רק לעתותם בזו, ועקבותם לא נודעו, לא מלפניים ולא לאחריים. אך מקנות דנות התפשו פה אתחנולות הנפש יוצעלה לפעלם עלי תבל מלאה, רק למען כי יעקב בחידיו. אלך בגדל מוסל על אפסי ארץ ימלם לשת נשיריו, ומן הכעורות הרנות אשר קנן אחרי כן

חומרים זרה ממות לחייס לפ כ"ם. ומעתה גם זזה יבאר לך כל מנין
על עלימת עין דדורנו מהנבלה הגדולה תחד נעשם ביזרחל, כי יאכדו
נושם ספרים נדחוצות עליס בקפסים ונקלפים נשם מחשוזוש שפיל, והמה
עלי

חזקי', ובאחת לח כלורם נורנו ולחלהינו נשמיס כל תחר חפץ עשם. וכ"ל עוד
שמנו ובכלו סם בעת מתודים על הגם שנעשם כבר חת התפלם סיזתפללו מתחלם
בעוד סי יהודליס נמלוך ומלוכה, וסרבים כזם בתניך לחזור תח"כ בעת היסועה
חת התפלם שנתפרש לפני בוחה, וכמו שמתוך נפרשת תהבתי (פסוק ד' ס')
ומכתב לחזקי' (יסעי' ל"ח י"ד) ויותר נרחה ב"ה מתפלים (קסיטל כ"ג) שנתערבב
ממם התפלם ותפללם ניחו. ועי"ם כל המזמור עד מקרח כ"ד תפלם ותחנונים על
עזרם מלרים ופתחום מתחיל תחודם יהחי ס' חלוהיהו וגו' עד סוף המזמור. וכ"ז
רק לחבדיל תפלות ס' ע"י הספור מהגדלות הלרם ותוך התפללו חלוי ושוע
תפלתם. ולכן מתחיל גם כחן בתפלם שהתפללו שחתלם נגד סנחריב. והנפלח
שהוח ממש מעין התפלם שמלח ניחעי, ל"ז (מתקרח ט"ז עד כ"ח)' רק כחן
הוח נשיר ושם נדבור תציע. ורחים ויהוה הספוקי" כחן ח' ושם כ'. כחן ג'
ושם י"ז ויי"ג. כחן ב' ושם ט"ז. כחן ד' ובו' ושם ט"ח ויי"ט. ותרחים נפלחות.
ובזיחוד סהבדל בין חלהינו וחלהיהם שהם מעשה ידי חדם מוגלח שם וכחן בתפלה
ובל"ם ג' (ל"ג י"ע) להעדם נדבדי סנחריב. תח"ז ס' זכרנו יבדך וכו' ושכן סי'
תדרך המלך חו נדול העם לנדך חת העם נשרחו לנוקדם חו בסקריבו קדמן,
בכתוב וירד מעשות החטחת והשלמי' ויבח משם וחסרן חל חהל תועד וילחו
ויבדכו חת העם (ויקרח ט' כ"ג כ"ב) ויכל דוד מהעלות העולם והשלמי' ויבדך
חת העם בשם ס' לנחות (ש"ב ז' י"ח). ויהי בכלות שלמה וגו' קם מלפני
מזבח ס' וגו' ויעמד ויבדך חת כל קהל ישרחל קול נדול וכל קהל ישרחל עומד
(מלכים ח' ח' נ"ה. דה"ב ו' ג') ומזכיר בנדכהו פה שלשם מחלוקת העם
מזכרם בלח נוי ובית ישרחל, ובית חהרן, ויהחי ס', שמהם לבעתי הנביחים ובני
הנביחים שהי נרוד משנה נוי בכתוב בני חסף וחימן וידותון הנביחים בכנורות
בנבלים. (דה"ב כ"ה. ח') ונביחים עתם מזקיהו ב"ב לעזירי הלוים והי' מנעימים
חת השיר בקולם הרם (סוף ש"ב דערכין) ועליהם מוסב הקטעים עם הבדולי וכן
עליהם ועל בניהם. ונראה שנרכם כפי הסדר שהם חותם עומדי' בעת בוחה.
מתחלם בית ישרחל בעזרת ישרחל, ולחעלם משם בית חהרן בעזרת כהנים ועליהם
על הסדוכן יהחי ס' שהם הלוים המנחחים בשיר. ובזמזור ק"ם מחלק יהח ס'
בפני עלמו ובית נוי בש"ע. מפני שלפעמים לח היו הנביחים משנה נוי. תח"ז
הודה על רפוחת מחלחו, ומתחלת מתקרח לח שהתיים יהללויה ולח כל יוצרי
דיומם עד סוזו לס', וכ"ז נראה לשיר על קרבן תודה וסוף תודה שהרבם בשורות
וכאשר כלו בעניו למקרחות שבוכתב לחזקי' (יסעי' ל"ח) הסוף הספוקי'. כחן
קס"ו י"ז ושם י"ח ושם י"ח ויי"ע וכ'. כחן קי"ו ח' וב'. ושם ט"ו. כחן ב' ושם
ד' וי"ז. כחן ד' ושם י"ד. כחן ה' ושם ט"ו ויי"ז. כחן ז' ושם ט"ו וט"ז. כחן ח' ושם

הגיע ועליו החוזה, כי, מספיק לנו זכר יום הפורים שהוא מקובל אומה ליום משתה ושמחה מאז ועד עתה, להחמין כל הנס ככתבו היום. וחז"ל העלו בשחיטה לחת יום זה על כל המועדים, ומגלה זו על כל דברי כ"ך. וחשבו שגם שם המועדים וספרי כ"ך יבוטלו לע"ל, היום והמגלה לא יתבטלו לעולם [עיין במדרש משלי על פסוק עשתה שחה וירושלמי פ"ק דמגלה] ואין ספק שדעתו ושניהם גורל הנס ודע עניהו לכלל יעדעל. ולכן הולרכו ב"ב לחת עטרים למה לעניין לחידת הלל יבוא מכל המועדים (מגלה י"ד ח') *) עולם קדושת המגלה למדו מס ק"ו ומה מעמדות לחירות

מועדים

*) ע"ם רש יצחק חמר לפי שחין חומרים הלל על הנסים שבחו"ל, ור"ב בר יצחק חמר קדושת המגלה זו הוח שהלל, ורבח חמר דכתיב הללוך עבדי ה' ואלמלי עבדי חחשורוש חין. ודבריהם ישרים. ום"ל עוד להוסיף עליהם ולנחר שבדברי כלם חמת, והוח שעיקר פרסיות שהלל חין לנס מקום רק בשיח התקדש, וגם נתחדרו מתחלה רק לכוונה זו לחמרם שם, וכמו שפרחיתי בשחורי לספר יזעי' בהוכחת נכונות ע"ם בדבב"ס קי"ו ג' ד"ה משה ויטרחל. וכן משמע בלשון שם היום ר"ח חומר כל תוספות החמורות בספר פהלים כולן דוד חמרן כו'. הלל זה למי חמרו? ואלו בשם קדוש נמרן; שהיה זה לפי דעתי בעת שהם של מפלת כשהרג שגבע ב"ב בכלל החומה, ובימים שהם הלה חזקי, למות בלרעת שהחין ויכחשוהו ה, ויחי מחניו. ושיה זו שני נסים גדולים ביחד. ואז נח שהלך בניח ה' להקריב קרבן תודה ולהודות לו בם על תשועת ירושלים מיד סנחי בם על רפואתו. ובעת שלעתו לזה הי' יפול בזוח בם שפני חניו בם מיני שתועה לשוב בזה בניח שחקדש. ושבניח חשר חמר לו הנני רופח לך ביום השלישי תעלה בית ה'. וחזקיה בעלמו חמר מה חות כי ירפח ה' לי ועליתי בית ה'. (מלכים ג'. כ' ה' וח') ולכן נחלח בהלל זה שהיה פעמים מהלל יחיד על רפואת מחלתו כמו כל פרשת שחקתי ומה חשיב ויסר וישרי יה לא חמות וכדומה, בם תודה על הלפח ישרחל מגויס כשהקהות ה' לי בעודני ואני חרוח בשוחי וכל גויס שבניב וכו', וכל"ג נדחה בעלמ שבכל סיר ח' שהרי ב' מחלקות בית ישרחל בית חסרן ויהי ה' מעולמים עלח בנו וים' זכרנו ויברוו לה' ויסיוס הוח ב"כ הודו לה'. וכ"ז קשה ובלחי מובן בלעדי השערתנו. ומהחיל בלח נגו ה' כי לעולם חן כעוד להם ויחמרו המיום היום נח חלהיהם. כנגד שהריב שחרף חלהי חי ואחר הל ישיחך חלהיך חשר חתה בוטח בו שהלילו חותם חלהי הגויס חשר חשחיתו חשוחי היה חלהי חמת ואחרכך ובו' כן לח יועיל חלהי חזקי עמו חידי (ישעי' ל"ו י"ט. ול"ז י'. ודה"ב ל"ב י"ג) ואפשר שחלהיהם היגו דרך כעוי על חלהי ישרחל רק חלהיהם של הגויס משם ור"ל שהם בחרפם השוו לורגו לגורם שהריב שאחר היו חלהיהם של חמת ואחרכך וספרוים שלח נגו לח יועיל חלהי

עצרו? מי רחץ בחלם? גבר הוקס על מסר על ידו כוסא עם יסרון מכליון מרון, קודא למלוח ויענהו, שחוק לרעהו יהי'? שחוק, לריק תמיס? וקודא לכי על שחוק כזה כמתלהלה היודע זקים ומות כן מים מלעיג על בדולים ואמר הלא משחק תכי, ולא הסתפקו למו במנהג הרע עד עתה, כי יבאו לכעסים וכעסים בסוד משחקים ויעלזו לקעזיד דברי כחלות הבלה יולילים מפי לויה בעזים רקים וחסרי לב הלוצצים מלצוחים נכרים למען כחש, קודלים עלמם בסם מסתר ומדברי ולומדים בסמם חרופים ובדופים מסד לחוי לומר על שומעיהם חוי למזכים סכך שומעות; כי גם כתפוח על לוח בעד בדול ועופרת להיות לחפת עולם לא תמחה, וביים יולדו יסתמו כי הי' גם בדול כזה המוגע למומה ישרלית בכללה, ללעג ולבזיון, והמכעיס

גו, וחזר אמר תוך, והם כופלים בומרם בדרך המלחים בעיר. וחזן מחסו הנוים היתה לרחם פנם על המלך שלעדע ולא לבד שהרפח כי גם בדול שמו גבוים על דבר הנם בחפלת סנחריב, ואחת ה' היתה זאת בפלחת בעיניו לשון רבים וכן ובגילה ובמחה בו, כ"ל. דברי המסורה'. אח"ז הפלה קלרם לפני הקדמת הקדן בהושיע ולהצליח. ובנים בעולה ואחת ואמם הי' המקדיש מתודה בעת הסמיכה ומתפלל על כפרה. חולק בצלמים היו מתודה רק אומר דברי אמת (רמב"ם סוף פ"ב מעשה הקרבנות). וקדן חזקי' הי' שלחי הודה וכמו שאמר בצחור (קי"ו י"ו) ודברי אמת אמם פרשיות הסלל והפלה קלרם זו היא במקום הודוי שהיו אומר. ואולי הי' קם ב"ב אמם מלועג ולריך ודוי ואחר אותו שלחם. והפלה אחר הודוי בקול רם. ובכלל הי' המתב להתפלל תפלה קלרם לעני הקדמת כל קדן, ויש לי ראיות ע"ז ואין כאן מקומם. ובסיום ברכה מהבחירים לאלך אמת עמם אל חולם בהיכל ואחרו בדרך אמת וגו'. ומתחיל אמת הקדן ואומר אמרו הב וגו'. ואחסוב כל אחור זה לקדוב אחד לאחת בע"ם עם שלח קדמני עוד זו אחם ואבאתיו הנה אע"ם שהיה אמת שלח במקומו. כי קוימי שיאמרו זו תציעים במקרא. גם לסוגיות אמנו שלריך בעניינו כי אכל זה נראם שרק בני"ת מקום זה בהלל. ומבנו אח"כ יסרחל — בעוני בית ה' ולא בימי בית ה', שאף הי' עוד גם אחר חזקי' ובזמן העבו הגלו בבבל, — לאחרו על כל גם בעת הקדמת הקדן כאו על הסמך. ואולי ה' פרשיות הראשונות עד לא לנו במדברות מהמת לל ואחרון ויליחת מלריס, נתחברו עוד קודם חזקי' ובייעתו, וסדרוס יסרחל בהלל זה כשהתחילו לאחרו על הקדן ממש, או שהיו התחלות לכל הלל אפני שעשרות מתפלת היות יסרחל בעת או שנתחברו כאן בעתם אחר שהכותב שם. וכן על הכנעני היוים בימי בית שני המדברים ב"כ בני"ת מה תכף בעת הנאחון ומאחר המתב לאחרו בן תמיד באחוכם לף אחר הקדן בזכרון. לא כן גם יפורים שהי' בחו"ל קודם בנין בית ג' ואיך יגלאו שיר עם כינים ולוים על קדן בחנוכת ה' בהוכחי יחזקאל, ויבדכו את המלך האל בבית

עלי סיח הגל, וקומיסם יחסמו בקנסם מלוח ובדבי רתמים פוריס רחם ולעבם כי נמלמו סם דבדי הולנות ולבב הדבם מין קן. המלם המה דבדי סיד שלמדו דו"ל לומר על כם זה? וביחוד הוסם בפם מדבכי הגול בעתים ורחמי תוענה חסד תגעל בם כל נפש יפה. הַלְלוּיָהּ! מי שמע כזאת בדורות עבדו.

י"ד, כהן ט' וסם י"ח. שקורח לע"ז מרן החייס. כהן י' וסם י"ג ועניתי פועל עומד מלמון עגוי. כהן י"ח וסם י' וי"ח, וכוזב ד"ל נספק ובעל. כהן י"ח וי"ט וסם י"ט וכ'. ופתחת לתוספרי ר"ל למוספרת המחלם שהי' כחסור על משכבו. וכן יחתר חיוב (י"ג כ"ז) וחסם בסד רבלי ותסתר כל תורחתו. וחולי יתכן לומר זה רק על מלועיים בחזקי, וחיזב מפני שלריכים לסיוע מובלי, ומופרשים מכל חיים ויזמרו מלכת בחרחת חנסי. וסרחתי סם בזחורי ליטע שעור סרבם מזמוריים ושיריס חובדו על שני הנסיס סהלו ניחח ועל כ"ח בפני עלמו, כי דורו של חזקי, הי' נביחים מעבדי, חכמים וסופרים (דה"ב כ"ט כ"ה. וע' כ"ג. משלי כ"ה ח') וכן הי' לרז"ל קבלת חמת ע"ז. עיין סנהדרין (כ' ח') שחזה דורו של משה ויהושע וחזקי'. וסם (ב"ר ג') בדקו מרן ועד בחר שבע ולח מלחו ע"ה וכו' ע"ב. וצב"ר (פל"ה) לרחת חסר כחיב פרט לדורו של חזקי' ושל חנסי כנ"ב, וערוך בהבדם מקומות. חך כל הסיריס לח הי' מיועדי כ"ב לשיר חותם בז"ח עם מנלחים ומשוררי, כמו הסלוק שלנו ולכן בחרו בו לבדו. והרוחות ירחם הסנהדל בין מכתב לחזקי' ופרסת חסנתי, שהפסוקי' קלרים פה ומשתתרים הנוחחים ומוכתרים יותר לניגוים וזמרה. ומספר כתן תחלם גודל מחלתו שבת עד שערי חוח וקרח לה' ושומיע, ועתה יעלם מדו חסר נדר בעת חלוי וגבר כל עמו בחנוחת ניח ה' סם עזרות המקדש שסם עמדו בעם ובכהניס, חח"ו תדבר לשלשה מחלקות שזכר למעלם שיודו כלם לה'. ומתחיל המלך עוד הפעם בלשון יחיד, מן המלר קרחתי ובו'. ושוב חודם פרטיח על הללוחו מכל הגויים חסר תחת סנחריב שסצוהו כדבריו, ויחמר ה' לי לח חיראי ובו', עוד לחסות בה, מצטוח נחדש ומדיחים כעבד חיים שריס שלו לבקש עזרה מחליהם נגד חסור מבבר הוליחים יסעי, (ל"ח ו') והבטיחם יסועה בה, לבדו (שם ד' ה') ונראה כי המלך זמע לדברי הנביחה ולח פנם לעלת שריו, שכן חזק לב שרי חלחחו ויחמר להם הל חרחו ואל תחתו מפני מלך חסור ובו', עמו זרוע בשר ועמנו ה' חלהינו (דה"ב ל"ב ז' וח') ובן"ז רמז כהן ה' לי לח חיראי ה' לי בעזרי ובו', עוד לחסות בה, מצטוח נחדש ומדיחים בה מושלי מלרים. ודומנו כחב קולים שנסרפו כל חיל סנחריב ויבוח ממם לבדן יסעי, (ל"ב י"ב) ע"ז. ויהי עתים מבבקוס סיד קולים בסוחים בחח יחתי. ויחמר עוד (שם י' ט"ז וי"ז) ותחת כבודם יקד יקוד חח, ובערם ובכלם חיתו ושמיו ניוס לחד. וסבלכתי חת בחורי עם בחורי חין סיתה הזדיקם בעזרת, וחח"כ נכנס לבעד סחולם חל סמזבח לסקריב קרבנו. וחתר פתחו לי' ובו' כ"ו חתר. ועל רפואתו מסתלם חתר לה חתות ובו' יסור יסרני יה ובו'. כ"ו חתר בחיה, ואבלה חיתו ושמיו ניוס לחד. וסבלכתי חת בחורי עם בחורי חין סיתה הזדיקם בסוחים בחח יחתי. ויחמר עוד (שם י' ט"ז וי"ז) ותחת כבודם יקד יקוד חח, ובערם

חמיך ויהיו עליהן כנגד • והכי לא חסו חז"ל גם על כבוד יהושע בן פרחי שכתב בספרו הרמב דברי חכמה ומוסר, ומובאים מתלמידיו הרבים בס"ס • ולפרסו לקרות ממנו קנת תמרים דקים וקלי הטעך, והתהו דק לדעת בדברים עוסים שבמלחמו בו • (סנהדרין ק' ב') כ"ש דברי שמלה כאלה שגדלו •

נשוב לדברי חז"ל שחשבו גם פוליס לדעתו לאמר עליו שירה, ושבשותי את לבי למלא דבריהם היקרים, ומרי חשבתי זאת נזכרתי, כי המלין הגדול הנלחמי לשלום בו, והכה כלו יפה לא נעים, מעורר כל גויס להלל למלכי ישראל כי גדר עליהן חסדו, ומלהיב נפשותם לאהבת עם ישרון, ולתורו הוא החכם הזה להמעות שקבל הסירי תר"ם תוכחי עמנו ומבדרים עוד עליהן, ותשתומם עלי נפשי לאמר, הבזזת תהי' מנת כני נכר לנד, ולאחרו תשר נשלהו הפלא הגדול הזה לא נשבע שונג מלומם מנוף לחרי נועם הסם ? ומקרב לא התלהכה להעתיקו לל"פק הקדושה והנשגבה, ולא פניתי לא לרבים מעמנו ומעם אחר • אשר יגיעו יקרנו עתק לאמר, טוב לנו להדיק שמנים זרים לא כליהן, כי יקנים ונשרים הם, ולא יכילו הסתן, ונפש עבדי' תמה נכרתה מכל פה • לא כן יקרנו ואין לחת בפיהם, כי כח נפלא לנשמנו זאת לרחם להשבדי לב עת ישמעו אמרי' כי נעמו, ועל ידה יזכרו לחשומת ויתבוננו קלמוניות, כל מומחיהם אשר היו מימי קדם, ונפשם תהמה לחלמים ולעם זו ילד לו, והכה בימי הגולה המון ישראל לא דברו עוד בלשון יהודית רק בלשומת זרות (נחמי' י"ג כ"ד) ובכל זאת נשאר לנו מבדילים ומשוררים שהתנשאו על העת הרוח הרמב שירים בשבדים וגבורים אשר ימשכו לבות שומעיהם אז וקולמיהם עוד היום על אשר יחפוצו, ואל אשר יהי' רוח קדשם ללכת שמה ילכו • מי לא ישמח נהי לקול המקונן על כהדות בבל (תהלים קל"ז) ? מי לא יכסוף עם בני קדח לשוב אל ארץ ירדן ואל הר הקדש ומשכנות אלהים, להדות אל אלהים בניון ולהסתופף בציתו ובאלוניו (שם מ"ג ופ"ד) ? מי לא יבכה עם שרית המקדש ובאלות יהושע בן נבל, כי חללו החותות ופסו הבנינים, ועל שפיכת דם חסידים ושומאת הסיכל וחרפת ישראל בגויס, (שם ע"ד ופ"ט) ? ומי לא ישוב יתנחם ונפשו לא תגל בחירי המעלות ובשוחת ליון, בשאלת שלוס ירושלים ובבניו ובכנוס בדחי ישראל (שם קכ"ג וקכ"ו ועוד"), ובכל הנחמות הנעימות הכתלות בחלק ג', מספר ישעי' ? ואחרי כן עוד בבלותנו לא עזבנו ה' אלהינו, ויתן לנו בפעם בפעם משוררים ומחברים זמירות נעימות, בתר מלכות

לר'

והחכמים אסר על ידם נעשה הכם הכוח, ואסר לחיות בני ישראל בארץ פרס עוד היום יכבדו קבורתם. *) יתקלסו בם בערים ויהיו למשל ולשנינה. ולו יותן לעיני מבני דורנו ולדעת ספר הכולל לשות שכליות אשר לא הורגלו בם, מדי יקראו שלם ללחות ולדעתם ועוד בשרם יחיגו תנועתם, קול נעקה ישמע מכל פלה כי מחדרו בא להתעותם ולמשכם אחרי שוא וכזבם, ובכל זאת ישתעשעו בספרי התועים כאלה כמו אחשורוש • שפיל ומשכת פוריס אשר ילעגו לכל קדם ויעשו כל יקר קדמוניות זלות לבני אדם • הלא נאמנו זה לאות כי רוגש על דברי השכל לא מלבם יצא, ואין לילחת אלהים חלק בו, כי אם הקנאה הורתם והשנאה יולדתם. לא כן נהגו לפניהם בישראל • בשם לפעמי' התנגדו קלת מחנדים זה לזה בדעותם, לא הרעימו ולא השמיעו נחרן קולם, אם רק בדעת והשכל הי' דברי כל אחד, ואף על יסודי הדת בשעל העתיקים בגד ת"ש וד' חסדאי בעל אור ה' ור"י אברבנאל בספרו ולא אמכה השיבו זע"ו ושתרו דברי חנוסים בשעות ולילות, ושתה ספריהם בידינו וזכרם לברכה. אולם חנודי הזיות והבלים, מן ביו יגרעו

חמיך

בניה? ואין יהושלים ובית וכסן, ואין זבח ואין מנח אשר יחשר ידיך את העם הזה יבורך מהם, ועוד עבדי אחשורוש הייבו; ולכן לא אחמוהו אז רק קרהו את המלכה לזכרון **והיא היתה במקום ההלל** ונשתר כן עד היום. ואעיר עוד שלאחתר ר"ב זר ילחק שאחר קריאת המגלה היה הכלל כיוון הסיימן הספרדי זסיומו לפוריס "קורחי מגלה ירגנו אל אל. כי ויקום תהלם, היתה ליאשנאל."

*) רחזענאיללער בחבורו על הקדמוניות אתניך (חלק ח' לד ס"ם) מביא בשם הנוסע בימים החדשים לחכן פרט ושמו קערפחרטער שחגלי, שרחה בעיר חמדן, אשר לפניה נקראה עקבחטחנה ובעברית (ר' ג') אחמתא, קבורות מרדכי ואסתר ואיזה גדול ומרובע עליהם וכל היהודים אשר בחכן סרם מכבדים מאד את הקברים ההם, ואסתר הניח תמיד ניר סרם אחמדן. וכפי הנראה בעיני נשרם הזמן היזן ע"י החחריב תימור"ל ואחתיו נשנה עליו זה ת"ק שנה הניח שאנו רואים היום. וזה ק"ן שנה נאמנ עוד ע"י רב אחד ושמו ר' יאשעיאל. על קיר הניח בניה נאלו על שם בכן ועליו מכתב יפן נוסן בלשון עבר. המוליך אותו הבעיחו כי החרונות של מרדכי ואסתר עם הלוח הזה בנדל גילגולו מחמדן תימור"ל. ע"כ דברי קערפחרטער. ארחזענאיללער הביאו שכפי מה שהעתיק ג' בעלמו אחר"כ את המכתב הנזכר ונשם זר החקרה באסתר ח' ט"ו: וקפיטל י"ז בהלים, גם לזכרון שנחי חיים חליהו ושמואל תקנו הקבריס החלה בשנת 4474 ליצירה ושנת 1713 להמשרם ואחר"כ חיתו יפן. ע"כ הנחת רחזענאיללער. ויש כאן טעות נדול בחלק שנים המוצא אז בשנת רחזענאיללער בעלמו משכח שנחפרו בשנת 4474 ליצירה הוה רק 713 למספרם, והמכתב הוה יפן ח"כ ונעזבה לפני חלק וקי"ב שנה, אז גם המזפים שנ"ל 5474 ולא יתעתי להכריע.

ת"ל דנות פעלתי עד הבחתיו על בית לחמו וחדל הושתמו, עדי פעלתי כתובת זרים מעלי, והלבשתי, מחלות עבדיות, ונתנתי, יהודית כיום הולדה מלחם בעת מעשה הנס, ומודע כי הלרפת לוחב בזירי תיטלטות שלו מחדות הזמן והמקום, ר"ל שכל הענין מסר יסופר לו יקונר גו יעשה בזמן ובמקום אחר למען יהי' בעיני הדומה לו הקולא כאלו יתחלק הענין כלו לפניו, מבלי הפדיע ע"י מיזה סימני בזמן לו במקום, ובעבור זה הוכרח פה לסור ממהלך הספור במגלה, הקדים המאוחר ואחר המוקדם גם בחלוף המדברי, כמו במקום שלוח תתך לחסתר ושוב למדבכי העמיד את מדבכי בעלמו כמדבר לחסתר כל המדובר בזמני סוגים ע"י תתך בלבתו ובשובו, וכ"ז רק למען שמור יופי הכלל. ומכני לף כי ידעתי והבינותי הנושם המעלת בדרך הזה, הוכרחתי לעזבהו, ולרחות על הסכמת בסיתם עם הכתוב במקלח, כי עבדי לפני ואת המלכים לפני ירח, והולרכתי לפרוף סדר הסיחות מחסר סדרם הוא, ורק לחת מהנה הקלה בתכונתה הטמתי, ויבעתי בכל זאת לחבר כל הענין ולעשותו שלם ונערך כראוי. והוספתי ג"כ בסיזה מקומות דברים מחלי, ובכל כפי הכלות לפי הענין והעת. עד שכפי דעתי יש בסיר זה ג"כ קלת מן התועלת לבדין יותר על יקו קסודי הכתובים והדברים נגם זה, כי מגלה זו כמו כל ספרי תנ"ך קלרה במאמר כל לחך לחברו, וספרים דק התחלת כל דבור והפעולות הנפלאות מחר יגלו מהם בחורת ה' חחר ממנו מעבה לבוז, וקשה על הקולא לגיול לו היעב במחשבתו לוין כדברו הדברים על לפניהם. וכבר הולחה גם לת זאת הרב רנב"ו בהקדמתו לבירי תפלתו, והביא למחל במף שקל הכתוב ולף ספר כלל במקומו מתחנוכי יוסף על מהיו בעת הסליכותו לבור ומכרותו מח"כ. ומס יתעקש לחך ויחמר שבחמת לף התחכן כלל, הנה מקלח מפורש במקום לחך יענה בחכו בפניו, שבעת המלוקה לחמרו בחיים חים על דעתו חבל לחמים לחמתו על לחיתו על חחר לחיתו לית בפתו בהתחכנו לליתו ולף שמעתו וגו', וע"כ הוחר לנו להוסיף ולהרחיב הדברים בכל מקום כפי הולחי לחרי הסערות קדושות וכבושות. וכן במגילה זו הרחיבו חז"ל לת מסירת המן כפי הולחי לכל מוסד ומלטין, גם סיחתו עם מדבכי וכדומה (מגלה י"ג ב' וע"ל ב'), ולכן לף סדתי מהעתוק כל המאמרים כו' הרחבים המיפים לת הסיחות בין חים לחיעבו ויודעים מעמקי לב שומעם. וילחה הקולא ע"ל מבל מאמר מדבכי ע"י התך לחסתר חל תדמי בנפשך וגו' חיך מלח פה בשלוב נעים מעורד לבב כל חים יהודי; וכבה מאמר היועלים וזרע לחתן חם הזהב היהודים מדבכי וגו' ורבות כאלה. וביחוד הושם לב

לדברי

לר' שלמה בן גבירול כלול בזה שהלדו, ויהיה כל נפש לשלמים, גם לזהדותיו נחמדים ויפים מאד, וכן יתר פיוטי הספרדים נחים ונעדנים, ופיוטי האשכנזים עם שלש ידעו נעלות הלשון ונועם המליצה לרשכוניש האם יותר כוללים ענייני הלומה וקדושתן, על שדעתו לשמר ככלל שפיוטי הספרדים האם מליצים בין נפש האדם ויוצרה, ופיוטי האשכנזים בין עם ישראל ואלהיו, וככל כונד הלשון ושומק שפה שמשלש שפיוטי ג' ימים הרשכוניש של פסח האם ממשיכים לב כל עברי לעמו ולשלמים עזרו ומגיפו ככל עת בלוחו, וכן דוב פיוטי קליר לשדעב פרשיות ושלשה רגלים, ולו היו גם קליש להבין שם ה' לישראל סולדות נחמדות לשבור ולהפקיד נפש כל רגשות נפשם, וזימים החלשים חבר הרב המשורר הגדול מוה' נפתלי הירץ ווישל ז"ל, ספרי שירי תפלרת, וכשמש בן הם, תפלרת הם לעשם גם לעם ישרון ככלל, ודמיוהם לא ה' עוד ישראל מעת פהו שירי קדש, וגם זה יהי' לנו לשות כי מעטו שנו הגיוני לבשות לעם ולתולדותיו, ולולא כן שם כבר ככל תפוצות ישראל ה' קוראים שירי תפלרת שלה ככל הדם ניפן, כי להם שני היתרונות של פיוטי הספרדים והאשכנזים כאחד, לחים ונמלשים הם מאד, ומדברים מבלות מלדים ומופתי הגאולה ונפלאות של בטחם שין חקר, עם כי ימעט מאד היחס בין מלשנו עתה ובין מלש בני יעקב שז לשבר עליו ערך לת שיריו היקרים. לולם על הם פוריש לשבר מלש עמנו שז יש לו יחס ודמיון דב עם מעמדנו עתה, שין לנו עוד שיר דשוי ומוכשר לעורר לבב ישראל עליו, לקחת ממנו מוסר השכל והוכחה נפלאה על דב ערכנו בעיני שלהן של הארץ, ואלהי כל העמים ככל עת ובכל מקום. פיוטי ר"ש הקליר שהנו מומיים היום בקהלות האם היותר בנדיש ככל פיוטיו ולא יביש לאחר מני שלף, השיר שבר לספרדים על שבת זכור מר' יהודה הלוי תהלתו מי כמוך ואין כמוך, המספר כל מעשה המגלה נחוזים, הוא נפלא בשמת דק בלשותיו ודב הדיוקת המחבר למעוז בקוף כל חלוז המקרא הנכון לעניו והמשמיש בשלת לו, לפם ישמעו זו מאמרים מרהיבים בפעות המיחלות ומחזקים האית הלבבות לאל חי ועם שבר בחר בו. כל זאת בתנה עוז בנפשי להניף מטשמים לעמי שבר מלבד מתקם לחיך האדם הם גם מועילים להשיב ולהעלות שלהבת האהבה בלב כל איש ישראל לעמו לחרי החלה להכזות, כי ידאה עין בעין אמלת הש"י עליו להחזיקנו כל ימי הארך ולבוש לנו תמיך שם ושארית על האדמה, ולזאת קראתי המחברת בשם שאריה יהודה עש"ה (ת"ב י"ט ל"ח ויהמי' מ' י"ח) מלבד כי גם שמי נקדנו. בן לאכם ממקום שהר לקחתי מחברתי, לולם כל מבין ידאה כי

הרמב"ם מקדושת קדי הסנהב, ומם בלשון זאת נוסיף עוד בשנות וזרות יהי' דבריו בדברי הספר החתום. ולכן האמנתי כי לדבר לאבד עכ"פ תפלה נכון מלך מאמר החכם המועצ "הקל שלשון הכבד שלשון" וגם על סחרוזים הסקוליס שמתי עין, שכלם מתאימים בשתי חותיות עם שתי נקודות שוות בסופם, ושכלה אין כמם. ולדוב ממלאו גם שנם חותיות שוות ויחוד לכל החרוזים הנבנים רק על נוויים כמו חמרתי, פקודתי, כי בלעדי זה לא יהי' החרוז עם חכמה ולא מלאכה שכל הכנויים שקולים הם בסופם. ועשיתים כלם בעלי י"ב תנועות שהם היותר נכונים לכלול מאמר שלם והמה המאלעיים בין תרוכים וקלרים. לבל שמקומת שהענין יתבשא ויתרומם כמו בשירי מקבלות, או כי רחשי לבב יהיון ויתחקון חיש לת לחיו כמו בשבורת הבזרה על ישראל ובדומה, אז יתקללו כפעם בפעם לעבר ושמכה גם לחמשה תנועות.

ואחר כל אלה חשבתי אך למותר לבקש עוד לקודם בל יכלול דברי מחברת זאת בדברי תישבחות בממאסים לרז"ל, כי אם מסכיל יבר הוא יבין מעצמו כמה רחקו אלה מאלה. הם אמרו דק בדברי התולים ולעב שאין לבשם אבש תועלת, ולפעמים היו מלעיגים על ישראל כמו שמצא דוגמת מבש בסדרם סיבה ותכניסים את המומוס שלהם בתישבחות וכו'. או שתי לחוק שהיו מיועדים אל הדומיים לבהות הם לבני הבדוקים למות, עם חיות דעות, והעם דומים ושמחים לאמזריות בדולות כאלה, וכמה אלפים מישראל הרג טיטוס על דבר זה שהוגו מבוגשת ירושלים (יוסיפון לדומיים מלחמת היהודים ספר ז' פרק ו' ח')· ומפורש מצאתי בחות דר"ב (סוף פ' כ"א) ר"מ אומר ושמוח לניס לא יצא אלו תישבחות של לניס שהם בניס דיבי נפשות להמית ע"ב· לא כן אמרי דעת היוצר' מן הלב ובכנסים ללב· ובפרט אם יפילו אור על הכתובים· ולא הסם הוא העיקר אלא הענין ושוסא האאמר ולו רציתי לדבר אזה בהרחבה, ולבוסיף עוד רחיות ע"ז כי הענין מרוך מאוד.

נשאר לי עוד להסיר מעלי כל שמן ומעמסה אותות מיזה דברים אבד אולי יתפלא לקלת קוראים בחסרונות שתחלת ההשקפה והם·

א· מע"פ שחסרונות נודע בתלמוד ומדרשים לרבש במור ושוטא ישראל הנה כבר התירו להם בעלי הסבש לפעמים לסור מדרך בעלי לבבם, ועכ"פ לא הי' נרמה מלאכי מדרך המוסר לדבר מתוך פה כמו מתים בלועל, שכל הבחות היו בחלר החלך והביכלו כלו לומר בשוב, ויחוד לא יפבן כוחת שבי שקחת מהוחתו מלא· אולם יתרומם ממסך הבחות

שהפיכן

לפנינו לפתח בכל מקום, כי היא התפלה אשר הוכיח ה' לעשות על ידה התשועה הגדולה בישראל *)והנה יש קצלה לר"ל כי התפלה תפלה לפני כולה על המלך, ומלשון במדבר לפתח בל"ק ולא בלשון המורגל במדבר ובתפלה גם בספרים החלוניים היכנים בלשון יונית. וכפי קצלה זו מלא גם בזירנו תפלה כשבשם מפתח, וכן במלא פה מחלוש מחשובים יש קצת ממנו במדבר. ומי יסתפק עוד שלא בדעת הקצל לצד הכתוב לפניהן פעלה לפתח צלא לחשובות כל ההפך הגדול הזה מקצה על הקצה. ואם יאמר המומר שצדרך פלא הי' זה, הנה גם מעט הקצדים המלאים ממנה שפת יתר היו, אלא ודאי שלשה הסם להפך על ידה וע"י קצדי' המצדלים לא המלך, ולכן בלי ספק לצדה בהשכל ושפתי' צדוד מלאו להללות דוש לא המן ומגמתו הנשחתה, וכצד הלחיד המשורר הללפתי את מלאך לפתר צדציס נעימי' ויקיים ולחמנו העתקנו והוספנו עוד מלילות כפי הצנינו, הכוללות יקרת עם ישראל ודצ עלנה, ונעיר את הקורא המעיין עליהן, ונשתיר לו המשפט גם על כל שירי המחצדת, מצלי נגיד לו מלומה על תכונתם ומגולתם, לך זאת לצד לומר כי התלמצתי מלך לעשותם כמלילים וקלים להצין, מצלי קחת מהם בכל זאת הוך המלילה הללוי' לכל זמדה. וסדתי מדרך קצת בעלי שיר חדשים מקרוב צאו לפתר ילאו כל כחם ועוזם לם יכתבו את הקורא בכצדות, ויעשו קשורים זרים ומלות קשות, ויתפלאו עוד זמן כי לפלה יקראו שירים כשבשים, ובאמת זה שמם הללוי להם, כי כשבשים הם מהקורא לא יוכל להם. ולם גם במלאו במוהם בשירי לשונות לחלות לפתר לא כלם ידעו בהם, הנה שפתם לתם, והלשון בקצדת צין לים לרעשו וקצורי הלמדו, מורגלות יותר בפי כל. לא כן שפה עצדי, לפתר דק חלק קטן ממנה כפתר לנו בכתובים וגם בהם במלאו הרגה

*) רחוי להעיר שם כי מלצד לפתר המלכה עוד רצות בזיס עבר חיל בעת מלוקות ישרון, וחלק רב להן בקורות ישרחל. ומהן דצורה ויעל לחת חצר הקני. (שופטים ד') ולחסה שרללה את בלבלת חציחלך בן יהוצעל. והסילה ישרחל מחרב היס בצעבו (שם ט' ל"ג וי"ד) והחכתם התקועית (ש"ב י"ד), והחכתם שהסילה עיר חצל צרחם היס ח' (שם כ' י"ז. כ"ב) ועת שצע שפשפ המלוכה לצלתם גם (מ"ל ח') ויוסופע את המלך יורם שקיימה המלוכה לזרע דוד (מ"ב י"ל ג') והולדים סנגיחם (שם כ"ג ע"ר) והילני המלכה שהסילה ל"י מרצע נדול (יוחסין ושדר סדורות) וגם נחלף הבצי עוד תחת פלגם למלך פולניח קחזימיר הגדול ושתם כשם מולכת פרס ח ס ת ר וגם על ידם עשם המלך טובות גדולות לישרחל בצת הח"קל. ושיתם יפת תוחר תחר (נחת דוד) ונשחרו יעוד בכתובי ממלך קחזימיר הנדם בהבי חירות לעתי.

מנהג הספרדים וקיצתן (שלחי מו"ק במתניתין). ועוד כתב מירי לגבי מנהגי דסכנתיב (שם בגמרא) וכן לשמחה במלאו הדרך עשודות, ומדיס לחות משם לחדם מירה עם הכשיס, וכן דבורה, ומדיס וכוגניס עמהו בתוך עלמות תופסות (תהלים ס"ח כ"ו), ולפ לגד תהלות לל לך גם מהלל גבורים שרו נשים המשחקות לשחול, וקבלת עשה לו שרים ושרים, ועזרל (ג' ס"ה) לקח לו מהגולה לירושלים משוררים ומשוררות מאתים. ולפי"ז קשים לכאורה דברי המג"א (תו"ח סי' ע"ה ס"ק ו') שכתב דזמר ג"ל לעולם לפיל לשמוע, וכתב דבורה לבת לפידות שרה עם ברק בן לבינועם. וכן קשה להפך מה שמשיים שם לגל דבורה לעולם שרי. דהא מימות לשמואל קול בלשה עלוה הוצא לעגיין שאלת שלום לבת ר' נחמן (קדושין ע' סוף ע"ל) ומשם נראה דהפילו דבור בעלמא ולפילו פנוי, לסור. ומה שתירץ ד"ם בשם הרשב"ל (ל"הע סימן כ"ל ס"ק ד) דתשובה על שאלת שלום גדע טפי לגיבו מספיק כלל לשמ"כ לי מיירי שמואל בקול זמר מכ"ל לרב יהודה להניח דהי לענין שאלת שלום ולי בקול דבור יהי, לסור לפילו לשמוע דבור בעלמא ומכ"ל לחלק? ובאמת כפי הנראה מכח דקדושין מיירי בדבור כי דב יסודה הי' תלמיד מובהק של שמואל וידע היטב כוונתו הדבורה, ור"ל בשתכוון לשמוע דבורה דרך ידידות כדאמרינן מרלותו בש"ם בשמיעני את קולך. ושאלת שלום חשוב ג"כ דרך ידידות ומה שאנו שומעים היום דבור משם לפילו בשאלת שלום, הוא לעכ"ל משיש לילך לשמואל לשמר הכל לשם שמים (קדושין פ"ג דיף ע"ח) ובאנו שם התוספות וע"ז אנו שומעים שאנו משתמשים בשמים, ור"ל בגד מה לשמר שמואל שם בעלמו לין משתמשים בשמים. ובאם גם מאמר זה לשין משתמשים בשמים הוצא שם (ע"ח ב') בדברי דב יהודה לפילו לענין פנוי, וכמו שלין אנו מוכיחים זה בוודאי, דב יהודה מעשה הכל לשם שמים כן גם בשיטת בקול בשאלת עדוה לענין דבור. ומשמר אחר של שמואל בחיי שה שאלו מאלוני הרגיש על ענין זה. והלמ"ס והפוסקים שאלו זה לשם, היינו בשתכוון להנות ממנה דרך חפץ והכרות ושיח פרילות, ובאלי לשמר דב יוסף זמרי גברי ועבי כבי פרילותא זמרי כבי ועבי גברא כשם בעגורה. (סוטה י"ח ב') וגם משם נראה בעליל בשחוק וקלות לשם בי' כוונת התוס' ועכ"פ כ"ז דק בזירי חול, לל בזירי הלה הגמה ומוסד בדעות שבאתי מכל המקדמות ומס"ס. ומכ"ם שם אין לים שומע לותן בעגורה לשתר בשמועה ובחללה.

ד. יש בתלמוד ומדרש שתתך זה בניאל. וי"ל ממוען זה דניאל. ולכן בלגתי הרך לשים יהודי מסתיים לשתר מגלי בקנו בשם אחר עוד.

שהכפך הי' והוא מסכים למהלך הספור בגמלה, ולמאמר רז"ל (מגלה ט"ו) מחזורוס מלך הפכפך הי'.

ב. המעורר הלדפתי יניע הדבר בשיחה לשונם כאלו מסירת לסתר לפקודי המלך היתה בדעון מדרכי כי רשם בחוזה לשר המחז על ידה טופס בדולה לכל גולת ישראל. וזה כעין דברי מחרים בדאג"ע (לסתר ג' יו"ך) וז"ל י"מ כי מרדכי לא עשה נכונה שוה על לסתר שלא תניד עמה כי פחד שלא יקחנה המלך לשם סם יקע שהיא מפגולה. ומחרים למרו כי בדרך נשותה לו בחלום יקע שתשוטע על ידה ליטרחל. והכתוב בשיבי כי עשה זה מרדכי בעבור שתשמע תורת הסס בסתר ע"כ. ונאות עם כי דרך המחרים לחקה בזה מדרך ז"ל בתלמוד מלאתי להם עזר בדברי רלב"ג מושלים בם, עקידת יצחק סם וז"ל והתועלת הט"ו רמזו לשלם שיקל בעבות מעט שלר הוא דרך להביע על תועלת מרושה ושזה תמצא שלא הרחיק מרדכי היות לסתר נלקחת על המלך ושם הי' זה יניחה קנת מדרכי התורם מלך התועלת וכו' ע"כ. חולם בם הדב בעל עקדה מסיג עליו בם זה והדשה שחנוסה בתוסה היתה לסתר, ולכן שקלתי לת דברי היעב שהעתקה, והלבתיס בדרך שלר לא יהי' מקום לבעל דין לחלוק.

ג. מחרי שכל השיחות נהיו בחנר המלך כמו שאמרנו, ואין לסתר מגדת לת עמה, וכ"ו הי' כמצא נחוץ להשלמת הסדר והיופי שלר עוך יונאי חלני יעקב יהיו בין המדברים, יקונו ביום לרה ויסמחו לתשועת ה'. ולזאת נבחרו נערות משרתות לת המלכה שלר לקחה לה לסתר מעמה, וכמוה בן עבריות ממשפחת רס"ך בסתר. ומצאתי בתרגום שכתב על שבע הנערות הרחיות לתת לה וכלהון לדיקתא. וכן יורה פשוטו של מקרא (שם ד' ט"ז) בם אלי ונערותי אלוס בן. בן הנה תשומנה מכאב לבן ותשרנה שירי כשי ואשל על מלוקות אלהיהן, שתפללנה ביום תוחלת, ושפתותיהן תרונה כי נפלו ישראל מכל אלרותס. ונעזור כי אולי יבינו כל זה מיום שהקולאים בחמרם בלבם שהוא בגד המאמר הנודע קול בחשה עדוה, הוכרחתי להניח פה רחיות בקללה שהי' מאז ומקדם המנהג בישראל שהנשים מקוננות בם מדנגות בדנים. וכפי הנראה היו המקוננות לדיכות למוך וחכמה למלאכתן, וירמי' קרלן חכמות כמו שלמר (ד' י"ז ו"ט) קדלו למקוננות ותבלחה ואל החכמות שלחו ותבלחה — ולמקום נגותיכם נהי ושמה דעותה קנה. ועוך בזמן המשנה היו נותנים להם שכר ולדיכים להשכירן לכל מת (כתובות מ"ו ב') ובשה בם מכה

שארית יהודה.

והנה המתנגס לפסקי (ר' י"ג) אמר שהנך המן להתך, וחס מפני שבשליחות המחזונה שם לא נזכר עוד שמו רק פתם ויגידו למרדכי וכו' ואלו דברי הפתר: תולס בס"ם (מגלה ט"ז ב') אמרו ויגידו למרדכי וכו' ואלו היו לא מצינו לגבי אמר ר"ל הכתן שאין מזכירין על הקלקלה: וע"ז שתכנו להשמידהו חי בין הרופים בשפלת המן וגדולת מרדכי:

אני טרם אכלה לדבר אגיד את אשר הומה לבי, כי מאד תגל נפשי ורוחי אם אשמע כי לעת שעורת פוריס נערב, במקום אשר לפניה היה ויתו שמחו בשתיה כדת להקציד דברי שכלות מפי אכשי זמה ולצון, עמה אל נביים יוציא בגורת אלסיכו, ויקרא לפניהם את השירה הזאת לתען ישמעו ויקחו מוסר ויבינו חסדי ה':

חלק א

(תרגום סמלך מרד מסתר)

שיחה א

אסתר מיכל

אסתר

הִנֵּה חֶמְדַּת לִבִּי, הֱיִי לִי בְרוּכָה!
גְּשִׁי אֵלַי וַאֲחַבְּקֵךְ יְדִידָתִי אַל תְּהִי נְבוּכָה.
לַמַּלְכָּה נִשֵּׂאתִי אַךְ מִנַּפְשֵׁךְ לֹא רָחַקְתִּי,
מַצְבִּי שִׁנִּיתִי אַךְ בְּעַמִּי עוֹר דָּבַקְתִּי.
אַתְּ רְעוּתִי בַּת שִׁבְטִי מִבִּנְיָמִין אָבִינוּ,
עַל שׁוֹמְמוּת צִיּוֹן וְיוֹשְׁבֶיהָ יַחַד בָּכִינוּ.
יִקְרוּ לִי הַיָּמִים כְּמוֹ יָקַרְתְּ לִי רַעְיָתִי,
אִמְרִי נָא הֲיֵדַעַתְּ אֶת כְּבוֹדִי וְרַב גְּדוּלָתִי?
זֶה שִׁשָּׁה יְרָחִים לְבַקְּשֵׁךְ צָוִיתִי בֶּעָרִים,
אָנָּה נֶחְבֵּאת עַד כֹּה. אֵיפֹא נִסְתַּרְתְּ בְּמִסְתָּרִים?

מיכל

לַשְּׁמוּעָה כִּי גָוַעַתְּ מֵאָדָם נִפְרַדְתִּי,
לַמָּוֶת חִכִּיתִי עֵת בּוֹדֶדֶת שָׁקַדְתִּי.
אָז פִּתְאוֹם נִרְאָה אֵלַי נָבִיא צִיר מְגֻבּוֹהִים,
וַיֹּאמֶר לִי "הָנַחְמִי! וְשִׁמְעִי דְּבַר אֱלֹהִים.
" לַשָּׁוְא תִּבְכִּי קוּמִי מֵעָפָר הֶחָנָעְרִי.
" שָׂאִי רַגְלַיִךְ לָלֶכֶת, לָעִיר שׁוּשַׁן מַהֲרִי.
" לִשְׁמֹחֲחֵךְ מַלְכָּה בְיָפְיָהּ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךְ,
" הִיא רְעוּתֵךְ עָלֶיהָ עַד כֹּה דָבוּ יְגוֹנֶיהָ.
" נַחֲמִי נָא אֲבֵלֵי צִיּוֹן, יֶמִי יִשְׁעָם בָּאוּ,
" נַאֲקָתָם שָׁמַע אֵל, עָמָלָם עֵינָיו רָאוּ. "

שמות המדברים.

אחשורוש

אסתר

מיכל חמונתה

מרדכי

התך, חיס יהודי מפריסי חמלך

קבוצת נערות ישראל

המן

זרש חסתו

מנכלט סר צחלב המלך

חרבונה סר סני

צבא המלך חשומרים לרחשו

עַל יְדֵי הַנִּרְפִּים יָסַד פְּנוֹת תִּקְוָתוֹ.
אֶל יַד פְּקִידֵי הַמֶּלֶךְ נִלְקְחָה אֲהוּבָתוֹ.
צָעִירָה אֲנִי וַעוֹמֶק מַחֲשָׁבוֹת לֹא יָדַעְתִּי,
בְּלִי שָׁאוֹל וּבְלִי הִתְחַכֵּם בְּקוֹל רָאשִׁים שָׁמַעְתִּי.
בָּאתִי הֵנָּה, אַךְ עַמִּי וְאַרְצִי עוֹד הֵעֲלַמְתִּי,
אוּלָם מֵאֲשֶׁר חָזִיתִי פֹּה רַבּוֹת נִפְעַמְתִּי.
דָּבוּ תַחְבּוּלוֹת כָּל נַעֲרָה עַל דְּבַר הָעֲמֻרָה,
" אַךְ לִי יֶאֱתָה הַמִּשְׂרָה" כָּל עַלְמָה אוֹמֶרֶת.
זֹאת תִּתְפָּאֵר בְּיֹקַר מִשְׁפַּחְתָּהּ וַאֲבוֹתֶיהָ,
זֹאת בְּיָפְיָהּ תִּתְגָּאֶה, וְזֹאת בְּיִפְעַ רְקָמוֹתֶיהָ.
בֵּין נָשִׁים כָּאֵלֶּה מַה יִּתְרוֹן לְיַנִּיעוֹתַי,
אֶל אֵל שַׂמְתִּי עֵינַי אֲלֵיו נִשְׁפְּכוּ דְמָעוֹתַי.
לָבוֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ מִשָּׁרָיו נִקְרָאתִי,
בְּלֵב הוֹמֶה תִּקְוָה וָפַחַד לְעֵינָיו נִרְאֵתִי.
לֵב מְלָכִים בְּיַד אֱלֹהִים, אֶל חֶפְצוֹ יַטֶּנּוּ,
שׁוֹפֵךְ בּוּז עַל נְאִים וְאֶת דַּכָּא מְשַׂגְּבֵהוּ.
הוּא חָבַן רוּחוֹ כִּי חֶסֶד לְפָנָיו נָשָׂאתִי,
וּבֵין עֶלְמוֹת אֵין מִסְפָּר לְבַדִּי חֵן מָצָאתִי.
מִשְׁתָּאֶה מַחֲרִישׁ סָר מִכָּלָּן לִרְאוֹתֵנִי,
צָהֳלוּ פָנָיו לִי, וְהָאֵל חָפֵץ לְהַעֲלוֹתֵנִי.
" הֲוֵי גְּבִירָה!" אָמַר וּבְנִזְרוֹ הִכְתִּירָנִי,
בְּאָמְרִי נוֹעַם אָז אַהֲבָתוֹ לִי הִשְׁמִיעָנִי.
וְלִמְעַן דַּעַת זֹאת גַּם כָּל עַמִּי אַרְצוֹתָיו,
הִרְבָּה מַשָּׂאת לְשָׂרָיו, וַהֲנָחָה לְמְדִינוֹתָיו.
כָּל אִישׁ שָׂמֵחַ אַךְ אָנֹכִי לְבַדִּי נֶעֱצֶבֶת,
לְלִבִּי אָמַרְתִּי, אִסְתֵּר בְּרֹאשׁ אַרְמוֹן נִצֶּבֶת.

דְּבָרָיו בְּשָׁמְעִי גִּיל וְרַעְדָה רוּחִי נִבְהָלָה׃
עַד נְשָׂאַתְנִי פֹּה וְאֶל הֵיכָלְךָ מִבֹּא מָצָאָה׃
וְאֶשְׁתּוֹמֵם כִּי לֹא פִלַּלְתִּי רְאוֹת פָּנֶיךָ׃
וְעַתָּה אֵרֶאָה בְאָשְׁרֶךָ כִּי אִשְׁרֶךָ אֲדוֹנֶיךָ׃
מִי הֶאֱמִין זֹאת? מֶלֶךְ אַדִּיר יַכְתִּיר שִׁפְחָתוֹ?
מוֹשֵׁל פָּרֵס יִבְחַר נַעֲרָה יְהוּדִית לְרַעְיָתוֹ?
סַפְּרִי לִי אֵיכָה נִהְיְתָה פִּלְיאָה זֹאת נִשְׂגְּבָה?
אֵיךְ הִתְהַפְּכוּ מַסְבּוֹת כִּי נִבְהַרְתְּ אַתְּ מֵרֻבָּה?

אסתר

הֶשְׁמַעַתְּ דְּבַר וַשְׁתִּי וּמַה נִּגְזַר עָלֶיהָ׃
כִּי שׁוּלְחָה מֵאַרְמוֹן וּמֵאַלּוּף נָעוּ יָהּ׃
אַךְ אַהֲבָתוֹ לָהּ שַׁלֶּהֶבֶת עוֹד לֹא שָׁכְבָה׃
מְמַלְּבָה הוּסָרָה אַךְ בְּנַפְשׁוֹ עוֹד מַלְכָּה׃
יָעֲצוּ גְבוֹנָיו לְבַקֵּשׁ נַעֲרָה בְּמֶרְחַק אַרְצָהוֹ׃
כְּיָפְיָהּ תִּקַּח לִבּוֹ מֵרִאשׁוֹנָה תִּמְשְׁכֵהוּ׃
בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה רָצֵי הַמֶּלֶךְ אָצוּ׃
בְּנוֹת מְצָרַיִם מָגוֹג וְרוֹדוּ יַחַד נִקְבָּצוּ׃
מִקְצוֹת אֶרֶץ יַרְכָתֵי צָפוֹן לְשׁוּשַׁן יֶאֱתָיוּן׃
בֶּלֶן מֵחִיר יָפֶן כֶּהֶר מַלְכוּת יְבָעִיוּן׃
אָז נִלְקַחְתִּי גַּם אֲנִי גַּלְמוּדָה בוֹדֵדֶת׃
מֵעַמִּי מֵהוֹדִי נָאבְי פִּתְאוֹם נִפְרֶדֶת׃
אַתְּ יָדַעַתְּ אֶת הַיָּקָר הַלָּזֶה וַחֲכָמָתוֹ׃
כָּל הַחֶסֶד עָשָׂה עִמָּדִי וְרַב טוֹבָתוֹ׃
הַמָּוֶת חָטַף הוֹרַי עוֹד בִּימֵי יַלְדוּתִי׃
וַיְהִי מָרְדֳּכַי לִי לְאָב וַאֲנִי לְבַת לוֹ הָיִיתִי׃
יָדַעַתְּ אֵיךְ צָרַת עַמּוֹ אֶל לִבּוֹ נָגְעָה׃
כִּי אֶהִי מַשְׁעֵן לְמוֹ רוּחוֹ בְּמוֹ יָדָעָה׃

שיחה ב

הקודמות. קבוצת נערות

נערה אחת (מאחרי הפתח)

מֶה קוֹל עֲנוֹת בְּאָזְנֵינוּ?

אחרת

קוֹל זֶה עֵרֵב עָלֵינוּ,
הַמַּלְכָּה תִּקְרָאֵנוּ.

שתיהן

נָרוּץ נְמַהֵר פְּעָמֵינוּ.

(הנה נערות נשות בפתחים שונים)

כלן

בְּאָנָה אַחְיוֹתֵינוּ
הַמַּלְכָּה תִּקְרָאֵנוּ

מיכל

מַרְאֵה נֶחְמָדָה עֵינַי תֶּחֱזֶינָה,
עֲלָמוֹת יָפוֹת בָּעָב תְּעוּפֶינָה.
עַל טוֹהַר לִבָּן יָעִידוּ פְּנֵיהֶן,
מֻעַנוֹת חֶסֶד אָדְמוּ לֶחֱיֵיהֶן.
בְּהוֹד וְהֶדֶר כֻּלָּן מַתְאִימוֹת,
כָּחֵן וְיוֹפִי לְרוֹאֵיהֶן נְעִימוֹת.
יוֹאֶל אֱלֹהַ יְפִי אֲלֵיכֶן,
פְּקֻטֹרֶת סַמִּים יַעֲלֶה קוֹלֶכֶן.
יְחוֹנֵן לְשַׁוְעַתְכֶן שְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ,
שִׁבְטֵי יָהּ מֵאָז בָּהֶם חֶמְדָּתוֹ.

אסתר

שִׁירָה לִי בְּנוֹתַי מְשִׁירִים נְנַנְתֶּן,
עֵת עַל שׁוֹמְמוֹת אַרְצֵנוּ קוֹנַנְתֶּן.

וְעַל חוֹמוֹת יְרוּשָׁלַיִם יִתְהַלְּכוּ שׁוֹעֲלִים.
שְׁבָתוּ הַגִּים וּמָקוֹם מִקְדָּשׁ יְהוֹלָל מִבָּעֲלִים.

מיכל

הַעוֹד לַמֶּלֶךְ אַנְחוֹת לִבֵּךְ לֹא נִשְׁמָעוּ?

אסתר

גַּם עַמִּי וּבֵית אָבִי עוֹד לוֹ לֹא נוֹדָעוּ.
הָאִישׁ אָשֶׁר בְּיָדוֹ מֵעָל נִפְקְדוּ עִתּוֹתַי,
הוּא יְצַוֵּנִי עַד עָתָּה בַּל אַגִּיד מוֹלַדְתִּי.

מיכל

מָרְדֳּכַי? הֲתִתְרוֹךְ בְּאַרְמוֹן נָשִׁים כַּף רַגְלֵהוּ?

אסתר

אַהֲבָתוֹ לִי כִּי רַבָּה תַּחְבּוּלוֹת תְּאַלְּפֵהוּ,
מְרַחוֹק אֶתְיַעֲצָה עִמּוֹ, וְאֹמֶר יַכִּיעַ,
יִמְצָא לוֹ מְסִילוֹת אֵין מִסְפָּר עָדַי לְהַגִּיעַ.
עַל פִּי חַיֵּי הַמֶּלֶךְ מֵרָעָה שָׁמַרְתִּי,
כִּי נִבְלֵי אוֹרְבִים לְדָמָיו לְהוֹדִיעוֹ מִהַרְתִּי.
אָמְנָם לְאַהֲבַת עַמִּי עַם נִבְחַר מִשָּׁמַיִם,
מִלֵּאתִי אֶת אַרְמוֹנִי בְּבָנוֹת יְרוּשָׁלַיִם.
פְּאֵרוֹת נִטָּעוֹת בָּמוֹנִי בְּאֶרֶץ אֶחֶרֶת,
בִּמְקוֹם סֵתֶר לֹא שְׁזָפַתּוּ עַיִן צוֹרֶרֶת.
אָלַמֶּדֶן כָּל טוּב אֲשֶׁר לָמַדְתִּי מֵעוֹדִי,
שָׁם חָפְשִׁי מִסֶּבֶל חֲנֻפִּים אֲשֶׁבַּח פְּבוּדִי.
לְלִבִּי אֶמְלֹט מִגְּאוּת מְלוּכָה בּוֹרַחַת,
אֶשְׁפּוֹךְ נַפְשִׁי לְאֵל חַי וְקָרְבִי יִשְׂבְּעוּ נַחַת.
אַךְ גַּם מוֹלַדְתָּן נֶעֱלָמוּ עוֹד עִם מוֹלַדְתִּי,
אֶקְרָאֵן מֵעַט הִנָּה קִרְבְּנָה הֲלוֹם אַחְיוֹתַי!
רֵעוּתִי מֵאָז בַּגּוֹלָה עִמִּי בַּשִּׁבְיָה נְתוּנוֹת,
בְּאָנָה בְּנוֹת צִיּוֹן! גִּשְׁנָה נְעָרוֹת עֲדִינוֹת!

עַד אָנָה אֱלֹהִים לֹא תְשִׁיבֵנוּ,
לְאֶרֶץ חֶמְדָּה נַחֲלַת אֲבוֹתֵינוּ?

שיחה ג

הקודמת התך

אסתר

מִי אַתָּה אֱנוֹשׁ לָבוֹא פֹּה לִבְךָ עָרְבָתְךָ?
הָתָךְ? יְדִידִי הַיָּקָר! אֵיךְ הָלוֹם קָרְבָתָךְ? *)
אִם מַלְאָךְ מְעוֹפֵף תַּחַת כְּנָפָיו הֶחְבִּיאֲךָ,
לְשָׁמְרְךָ בְּדַרְכֶךָ וְלַהֲסְתִּיר נָתִיב בּוֹאֲךָ?
הֶהּ! לָמָּה פָנֶיךָ כֹּה נִזְעָפוּ?
יָגוֹן וָעֶצֶב מֵהֶם נִשְׁקָפוּ.

התך

הֵילִילִי מַלְכָּה קְשַׁת רוּחַ וּנְכֵאָה!
אֲבוֹי לָךְ גּוֹי צַדִּיק! אוֹיָה לָנוּ!
קְרָאִי כְּתָב הַדַּת אַכְזָרִיוֹת מְלֵאָה,
כְּלָיוֹן חָרוּץ תַּמְנוּ כָּלָנוּ.
פַּתְשֶׁגֶן זֹאת מֵאָבִיךְ לִי נְתוּנָה,
לְהַרְאוֹתֵךְ הָרָעָה לְעַמֵּךְ צָפוּנָה.
אֵבֶל גָּדוֹל לוֹ, שַׂק עַל לְבוּשֵׁהוּ,
וְרֹב אֵפֶר עָלַי שַׂעֲרוֹת רֹאשֵׁהוּ.

אסתר

דְּמִי יֵקַר בְּקִרְבִּי וִיהִי לְקֶרַח.

התך

יְשֻׁרוּן יְשׁוֹרָשׁ לֹא יִשָּׁאֵר פֶּרַח,
דְּאִישׁ בְּלִיַּעַל נִמְכַּרְנוּ לָטֶבַח,
הַחֲרָבוֹת שְׁנוּנוֹת לִזְבוֹחַ הַזֶּבַח,
צַר וְאוֹיֵב מְגֹנַּע עֻמְלֵקִים,

הסית

*) בסכסס תחלתו קדם בס סכדיס תין לו רשות לגשת אל פניות סחרמון. אך יעמוד בשער סחצר.

נערה אחת

מֵעָל נָפַלְתְּ בַּת צִיּוֹן הַשָּׁרוּדָה,
יְשֻׁרוּן בְּחוֹמוֹתַיִךְ הָרְבָּה כְבוֹדֵךְ,
עַתָּה לָקַח עַמֵּךְ גָּלָתָה יְהוּדָה
זְכֶרֶךְ לְבַדּוֹ נִשְׁאַר מִכָּל הוֹדֵךְ,
צִיּוֹן כְּלִילַת יוֹפִי מְשׂוֹשׂ רוֹאֶיכִי!
מַעֲנַי בָּךְ כָּל עוֹד בִּי נִשְׁמָתִי,
תִּמַּק לְשׁוֹנִי אִם לֹא אֶזְכְּרֵכִי,
יֶחְדְּלוּ יָמַי אִם תֶּחֱדַל קִינָתִי.

כלן

נִזְכָּרֵךְ יַרְדֵּן עִם רוֹב נִפְלָאוֹתֵיךְ,
אֶתְכֶם שְׁנִיר וְחֶבְוֹר גִּבְעוֹת נֶחְמָדוֹת!
שָׁלֵם מִשְׁכַּן יָהּ עִם כָּל סְבִיבוֹתֵיךְ,
הָרִים פַּרְדֵּסִים וּמִבְחַר שָׂדוֹת!
עַד אָנָה אֱלֹהִים לֹא תְשִׁיבֵנוּ,
לָאֶרֶץ חֶמְדָּה נַחֲלַת אֲבוֹתֵינוּ?

נערה אחת

מָתַי יְחוּזְקוּ שְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָיִם?
עוֹפֶל וְבָחַן עִם כָּל מִגְדָּלַיִךְ?
מָתַי גּוֹלִים מִמֵּךְ, עָלַי נֶהֱרָיִם
בְּקוֹל הָמוֹן חוֹגֵג יַעַבְרוּ אֵלַיִךְ?

כלן

נִזְכָּרֵךְ יַרְדֵּן עִם רוֹב נִפְלָאוֹתֵיךְ,
אֶתְכֶם שְׁנִיר וְחֶבְוֹר גִּבְעוֹת נֶחְמָדוֹת?
שָׁלֵם מִשְׁכַּן יָהּ עִם כָּל סְבִיבוֹתֵיךְ,
הָרִים פַּרְדֵּסִים וּמִבְחַר שָׂדוֹת,

מֵחוֹק מַלְכֵי אֶרֶץ הַזֹּאת הֲלֹא יָדַעְתָּ ?
אִם מֵהַסְתֵּר פְּנֵיהֶם תָּמִיד עוֹד לֹא שָׁמַעְתָּ ?
בְּחֶדֶר חֲדָרִים כָּל חַיֵּיהֶם יְתַחַבָּאוּ,
לְהַגְדִּיל פַּחְדָּתָם לְעֵינֵי עַמָּם לֹא יֵרָאוּ •
מִי זֶה יָהִין לְקָרוֹב לְמַלְכֵּנוּ בְּלִי הִקָּרֵא,
מָוֶת מִשְׁפָּטוֹ בְּלִי חֶמְלָה לְמַעַן יִוָּרֵא •
לָבַד מֵאֲשֶׁר כְּרֶגַע עָלָיו נִכְמְרוּ רַחֲמֵיהוּ,
לוֹ יוֹשִׁיט שַׁרְבִיט וְהָכָ לְנָגְעוֹ בְּקָצֵהוּ•
גּוֹי וְאָדָם אֵי נָקִי לְבָלָם הַדַּת נִשְׁמֶרֶת,
עַל קָטָן וְגָדוֹל אִישׁ וְאִשָּׁה יַחַד עוֹבֶרֶת,
גַּם עָלַי כְּפַעַם בְּפַעַם לְיָמִין כֵּס יוֹשֶׁבֶת,
כְּמוֹ עַל אַחַת אַמְהוֹתַי הַפְּקוּדָה נִכְתֶּבֶת,
לֹא אֶבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אִם לֹא יְבַקְּשֵׁנִי,
אוֹ אֶחָד מִסָּרִיסָיו אֲלֵיהֶן יִקְרָאֵנִי •

(סתן וסטתל הולכים ונגנב בפתחים שונים)

שיחה ד

קבוצת נערות מקוננות ומנגנות

נערה אחת

בְּכִינָה רֵעוֹתַי בָּנוֹת יְהוּדָה בְּכִינָה!
אַל לָנַאֲקַתְכֶן דֶּמִי תִּתְּנָנָה•
לְהַרְרֵי קֹדֶשׁ נִשָּׂא עֵינֵינוּ,
אוּלַי מִצִּיּוֹן יִשְׁלַח עֶזְרֵנוּ •
אוֹי לָךְ יִשְׂרָאֵל! רַבָּה הַצָּרָה!
כְּנַחַל הוֹרִידִי דִמְעָה בַּת עָיִן,
גְּדֵלָה הַמְצוּקָה מְשִׁלָּה עוֹד אֵין •
מְדוֹרוֹת חָלְפוּ לָנוּ נִשְׁמָרָה,

הֵסִית הַמֶּלֶךְ לַחֲתוֹם הַפְּקוּדָה,
לְמָסוֹר חַיֵּינוּ בְּיַד צוֹרְרִים רֵקִים,
בְּזֶה יִשְׂרָאֵל שִׁקֵּץ עַם יְהוּדָה,
דְּבָתוֹ אֵלָיו אֲכָלָה עַצְמֵנוּ,
כִּי לְחֶבֶר נִבְלִים לְלֹא עַם יַחְשְׁבֵנוּ ׃
בְּכָל עִיר וּמְדִינָה הַדַּת נִפְקָדָה,
פּוֹרֵשׁ יוֹם טָבוֹחַ עֵת הֶחֱרִג נוֹעָדָה׃
מְאוֹרֵי עָל הַתְאִירוּ לָאָרֶץ,
יוֹם יָעוּף הַחֹק יַגְדִּיל הַפָּרֶץ?
לֹא יִשָּׂא פְּנֵי אִישׁ לֹא יָחוֹן יֶלֶד,
זֶרַע יַעֲקֹב יִפְרֶת מֵחָלֶד ׃

אסתר

אֲהָהּ אֱלֹהִים מִבֵּין יֵצֶר מַחֲשָׁבוֹת!
הֲכָלָה אַתָּה עֹשֶׂה לִשְׁאֵרִית אֲבוֹת?

ילדה קטנה

מִי בִלְעָדֶיךָ אֵל מִצָּרָה זֹאת יַצִּילֵנוּ?

התך

הַנִּיחִי לַטָּף בֶּכִי וְאַתְּ נַסִּי לְעוֹרְרוֹ,
פֹּה אָמַר אָבִיךְ ״בָּךְ מְקֻוֶּה יְשָׁרוֹן מַחֲרִי,
״ הָעֵת אָצָה, יָמִים יָגוֹזוּ, אַל תְּאַחֲרִי ׃
״ בִּמְעַט קָט וְשִׁמְנוּ כְּבָר נִכְרֵת מֵאַדְמָה,
״ אִם אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל עוֹד מְקָרֶבֶךְ לֹא תָמָה,
״ מַהֲרִי לַמֶּלֶךְ וּמוֹלַדְתֵּךְ לוֹ הַגִּידִי,
״ אִי מִזֶּה אַתְּ מִשְׁפַּחְתֵּךְ וְאַרְצֵךְ אַל תַּכְחִידִי ׃

אסתר

מַהֵר חוּשׁ הָשֵׁב אָמָרִים אֵלֶּה לְשׁוֹלְחֵךְ,
הֲזֹאת הָעֵצָה לְהַצִּיל מִשַּׁחַת אַחֵיךְ?

מחוק

ילדה קטנה

צְעִירָה אֲנִי מֵה חָטָאתִי,
כִּי בְלֹא יוֹמִי אֵרֵד שְׁאוֹלָה?
אִישׁ דָּמִים יַחְמוֹס חַיָּתִי,
כְּצִיץ יִמַּל בָּאבִי אֶפּוֹלָה,
וּכְנֵצֶר נִתַּעַב גְּוִיָּתִי.
מְעַט שָׁנוֹתַי, הָהּ! מֵה חָטָאתִי,
כִּי בְלֹא יוֹמִי אֵרֵד שְׁאוֹלָה?

אחרת

אֲבוֹתֵינוּ מָסְכוּ מִלֹּא כוֹס רַעַל,
וַנַּהֲנוּ נִמְצָה קְבָעַת שִׁמְרֵיהֶם,
הֵמָּה בָּרָר חָלְפוּ בְמַעֲלָם מַעַל,
וַאֲנַחְנוּ נִסְבּוֹל פִּוֹבֵד פִּשְׁעֵיהֶם.

בלן

אֱלֹהֵינוּ צַדִּיק טָהוֹר עֵינַיִם,
לְהֶרֶג יְשָׁרִים לֹא יִתֵּן יָדָיִם,

אחרת

לָמָּה הַגּוֹיִם עָתָק יֵדַבֵּרוּ
אַיֵּה אֵל יִשְׁרוֹן בּוֹ יִתְפָּאֵרוּ?

אחרת

קַנֵּא צוּרֵנוּ אֱלֹהִים צְבָאוֹת,
גּוֹרוּ עַמִּים מֵעֹשֶׁה נִפְלָאוֹת!
הוּא לְבַדּוֹ יָצַוָּה עַל דַּלְתֵי שְׁחָקִים,
אַךְ לְקוֹלוֹ יִשְׁמְעוּ רַעַם וּבָרָקִים,
לֹא לֵאלִילֵי תוֹהוּ מַעֲשֵׂי יֵדֵיכֶם.

אחרת

בִּגְבוּרָתוֹ, יָפִיץ כָּל רִשְׁעֵיכֶם,

ושפלים

כלן

אוֹי לָךְ יִשְׂרָאֵל! רַבָּה הַצָּרָה!

אחרת

שִׁיּוֹת נְהֵחוֹת טֶרֶף לְזֹאֲבִים,
פְּגָשׁוֹת נֶעֱזָבוֹת מַאֲכָל לָרֵעֲבִים,
רָעָה כָּזֹאת עַל מִי עוֹד עָבְרָה?

כלן

אוֹי לָךְ יִשְׂרָאֵל! רַבָּה הַצָּרָה!

אחרת

נָסִיר עָנָקִים נִפְרוֹק נְזָמֵינוּ,
נָרִים הַצָּנִיפוֹת נַשְׁלִיךְ עֶדְיֵינוּ.

אחרת

נִפְשׁוֹט רָקָמוֹת נִלְבּוֹשׁ בִּגְדֵי אֵבֶל,
נָכוֹן לְיוֹם נַחֲלָה יוֹם כְּאֵב וָחֶבֶל;
הֵכִין בְּלִיַּעַל הֶמֶן אֹיְבֵנוּ.

כלן

נָסִיר עָנָקִים נִפְרוֹק נְזָמֵינוּ,
נָרִים הַצָּנִיפוֹת נַשְׁלִיךְ עֶדְיֵינוּ.

אחרת

סָבִיב סָבִיב נַהֲרֵי דָם יִזָּלוּ,
יוֹנֵק וְאִישׁ שִׁיבָה יַחַד יֻקְטָלוּ;
אָבוֹת וּבָנִים אִישׁ עִם אֲחִיהוּ,
בַּת בְּחֵיק אִמָּהּ בֵּן בִּידֵי אָבִיהוּ.
רַבּוּ נָתָחִים אֵין קֵצֶה לַגְּוִיָּה!
וְקִבּוּרָה אֵין לָמוֹ בְּאֶרֶץ נְשִׁיָּה.
אֵל אֱלֹהִים! בְּשַׂר בָּנִים נִדָּלְתָּ,
לְפָרִאִים, לְחַיְתוֹ יַעַר הֶאֱכַלְתָּ.

לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל אֲמִתֶּךָ.
פֶּן יֹאמְרוּ גוֹיִם לֻדָּמִים אָרָבוּ.
תֻּחַדֵּל מֵעָוֹב לְסָרִים לְמִשְׁמַעְתֶּךָ.

שיחה ה

הקורמות, אפתר, התך,

התך לאפתר

שִׁמְעִי מוּסַר אָבִיךְ הַאֲזִינִי אִמְרֵי דָעַת!
דְּבָרָיו אֶשְׁנֶה בְּלִי נוֹסָפוֹת אַף בְּלִי מְגָרַעַת.
„ בְּנִי אֵל חַי מָטִים לְהֶרֶג וְאַתְּ לְנַפְשֵׁךְ תְּפָחֲדִי?
„ דַּבֵּר אֱלֹהִים לָךְ וּמֵחֲמַת אֱנוֹשׁ תִּרְעָדִי?
„ גַּם נַפְשֵׁךְ זֹאת מֵאַיִן אִם לֹא מֵעַמְּיִךְ?
„ מִי נָפַח בָּךְ רוּחַ חַיִּים בְּלָעֲדֵי אֱלֹהָיִךְ?
„ אִמְרִי דָּמָה הֵיטֵב כִּי מַמְלָכוֹת תַּגִּיעִי?
„ אוּלַי רַק לַבַּעֲבוּר עַמּוֹ מְצָרָה תּוֹשִׁיעִי.
„ אוֹ אִם לְעוֹנֶג גּוֹיֵי קֶדֶם מֵאִתּוֹ נִבְחַרְתְּ?
„ לְמַעַן הַרְהִיב עֵינֵי נָכְרִי לְמִלּוּכָה הוּכְתַּרְתְּ?
„ אַךְ לְדָבָר נִשְׁגָּב יַשְׁגִּיב שַׁדַּי אִישׁ אַהֲבָתוֹ,
„ לָתֵת נַפְשׁוֹ כֹּפֶר בַּעֲבוּר שְׁמוֹ וְעַם סְגֻלָּתוֹ.
„ זֹאת נַחֲלַת בְּחִירֵי אֱלֹהִים אַף הִיא תֶּהֱלָתֵךְ,
„ אַשְׁרֵךְ אִם גַּם מְנַפְּשֵׁךְ יֻקְרָה לָךְ אָמְתֵךְ!
„ אוֹ הֲיִרְצֶה אֵל בְּשׁוֹקֵי אִישׁ לְמַעַן עֲוֶרְהוּ?
„ כָּל מַלְכֵי אֶרֶץ הֲיוּכְלוּ מְאוּמָה נֶגְדֵּהוּ?
„ לָשָׁוְא יִרְגְּשׁוּ גוֹיִם גַּם מַלְחָמָה יַצִּיבוּ,
„ פִּיהוּ צָוָה, וְכֹרַע לָעָפָר יָשׁוּבוּ.
„ לְגַעֲרָתוֹ יָנוּס הַיָּם יִרְעָדוּ שָׁמַיִם,
„ בְּאֶפֶס נֶחְשְׁבָה לוֹ אַדְמָה עִם כָּל הַחַיִּים.
„ בְּאַיִן כָּל בְּנֵי חָלוֹף לוֹ אֶלֶף שָׁנִים חָיוּ,

„ יגועו

וּשְׁפָלִים יָשִׁים לְמָרוֹם שָׁמָיִם׃

כלן

אֱלֹהֵינוּ צַדִּיק טָהוֹר עֵינָיִם,
לְהֶרֶג יְשָׁרִים לֹא יִתֵּן יָדָיִם׃

שתי נערות

שׁוֹכֵן עַל כָּבוֹד וְהָדָר יַעֲטָרוּהוּ,
נוֹרָא הוֹדוֹ שָׁמַיִם יְכַסּוּהוּ,
צוֹרֵר רוּחַ וַיֵּרָא עַל כַּנָּפֶהוּ,
רַבְּבוֹת מַלְאָכִים לִימִין כְּסָאֵהוּ׃

שתי ילדות

אֱלֹהִים רוֹצֶה בְּתִפְלּוֹת שְׁפָלִים,
יוֹסֵד עוֹז מִפִּי יוֹנְקִים וְעוֹלָלִים׃

כלן

רָאֵה עָנְיֵנוּ וְלַחֲצֵינוּ כִּי רָבּוּ,
לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל אֲמִתֶּךָ,
פֶּן יֹאמְרוּ גּוֹיִם לְדָמִים אָרָבּוּ,
תֶּחֱדַל מֵעָזוֹב לְמָרִים לְמִשְׁמַעְתֶּךָ׃

אחרת

רֵד מִכִּסְאֲךָ לְהַצִּיל עַמֶּךָ,
כְּמוֹ מֵאָז לְמַעֲנוֹ בַיָּם יָרַדְתָּ׃
יִרְאוּ רְשָׁעִים גַּם הַיּוֹם מִשְׁמֶךָ,
כַּאֲשֶׁר לְפָנִים בְּמִצְרַיִם נִכְבַּדְתָּ׃
לְפָנֶיךָ רוּחֲךָ כְּמוֹץ יְסוֹעֵרוּ,
כְּעָפָר דַּק הֲמוֹנָם יְפוּזֵרוּ׃

כתך בלי ונערה מחת הולנת מחרי סמלכם

כלן

רָאֵה עָנְיֵנוּ וְלַחֲצֵנוּ כִּי רָבּוּ,

לשמך

חלק ב

(חלק זית המלך, מלך אחד מרמון מסתר, ומלך הבני להלאם נגלה זית
המלך הפנימי, וסוף יוסב על כסאו בגד הפתח)

אסתר, קבוצות נערות עומדות בקצה החדר,

אסתר (מתפללת)

מַלְכִּי וֵאלֹהָי! הֲנֵנִי פֹה לְבַדִּי עוֹמֶדֶת,
מִשְׁתַּחֲוָה לְפָנֶיךָ וְנַפְשִׁי בְּקִרְבִּי רוֹעֶדֶת.
מֵעוֹדִי אָבִי הוֹרָנִי רַב חִשְׁקְךָ בָּנוּ,
רַבּוֹת הִשְׁמִיעָנִי מִבְּרִית קָדְשֶׁךָ אִתָּנוּ.
בְּהַפְרִידְךָ גּוֹיֵי הָאָרֶץ וְעַם לָךְ יָצַרְתָּ,
מִכָּל הָעַמִּים אַךְ בַּאֲבוֹתֵינוּ בָּחַרְתָּ.
בְּאִמְרוֹת קֹדֶשׁ קִיּוֹם נֶצַח לָזַרְעָם נִשְׁבַּעְתָּ,
הוֹי בַּת מֹרִי! בָּחָשָׁה בְּטוֹבָתְךָ לָהּ הִשְׁפַּעְתָּ.
נִבְחֶרֶת לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד מָאָסָה מוֹרִיָּה,
בָּגְדָה בְאָבִיהָ וַתִּמְעֹל בְּאֱלוֹף נְעוּרֶיהָ.
אָז עָבְדוּ בָהּ זָרִים וְעַד כֹּה בְּפֶרֶךְ עִנּוָּה,
עַתָּה קָצוּ בְּעַבְדוּתָהּ לַחֲרֹב יִתְּנוָּה.
בְּנָאוָה וְבוּז עַל מְצוּקַת עַם יְהוּדָה יָרֹנּוּ,
וְעַל גְּבוּרַת חַיִל לְשִׁקּוּצֵיהֶם הוֹד יִתֵּנוּ.
שְׁפָתָם אֵשׁ צָרֶבֶת קוֹרְחָה עַד שְׁאוֹל מִתַּחַת,
שִׁמְךָ וְעַמְּךָ יִתְאַמְּרוּ לָהָתֵם בְּמַכָּה אַחַת.
וְאַחֲרֵי חָזוּ יוֹשְׁבֵי תֵּבֵל רוֹב נִפְלְאוֹתֶיךָ,
יַחְשׁוֹב עוֹד אִישׁ צוֹרֵר לְהַשְׁפִּיחַ כָּל אִמְרוֹתֶיךָ.
יֹאבֶה לְכַבּוֹת גַּחֶלֶת יַעֲקֹב הַנִּשְׁאֶרֶת,
בְּכָל דּוֹר וָאָרֶץ הִיא לְבַדָּהּ רֶבֶב מְזֻהֶרֶת.
אֵלִי, אֵלִי! הַתַּעֲזוֹב לְחַיּוֹת נֶפֶשׁ תּוֹרֶךָ?
פְּרָאִים יִשְׁבְּרוּ צֶמֶא יִשְׁבְּרוּ מִדַּם יְקָרֶיךָ?

„ יְגֵעוּ יַחַד כָּלְמוֹ וְהָיוּ כְּלֹא הָיוּ · —
„ וַאֲשֶׁר הֵסִית בָּנוּ הָמָן לְהָרַע אוֹתָנוּ,
„ לְנַסּוֹתֵךְ חָפֵץ אִם לִבֵּךְ שָׁלֵם עוֹד אִתָּנוּ ·
„ בְּשָׁמוֹ אֲדַבְּרָה אִם תִּשְׁמְעִי וְאִם תֶּחֱדָלִי,
„ מֵהֲרָאוֹת נְפָלְאוֹתָיו לְעָצְרֵהוּ בַּל תוֹכָלִי,
„ בְּיַד צָעִיר עַם קָטֹן עֶרֶךְ אִם יֹאבֵד יְצַיְּלֵנוּ,
„ יְשִׁבּוֹר עוֹל סֵבֶל יָשִׁיב יָדוֹ עַל צָרֵינוּ ·
„ וְאַתְּ אִם לֹא חוֹנַנְתְּ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּעָה עַל יָדֵךְ,
„ אוּלַי תֹּאבְדִי עִם בֵּית אָבִיךְ וּמוֹלַדְתֵּךְ" ·

אסתר

לֵךְ אֱמֹר לוֹ כְּנוֹס כָּל הַיְּהוּדִים פֹּה נִמְצָאוּ,
נְעָרִים וְזְקֵנִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים צוֹם יְקָרָאוּ ·
יְכַפּוּ עַל צָרַת עַם יְשָׂרָאֵל וְעַל אוֹדוֹתַי,
גַּם אָנֹכִי אָצוּם כֵּן אֶסְפְּדָה עִם נַעֲרוֹתַי ·
עַתָּה חָשַׁךְ כְּבַר הַשֶּׁמֶשׁ נֶאֱסָפָה יְפִעָתוֹ,
בֹּקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי עֵת יָשׁוּב יְחַדֵּשׁ תְּקוּפָתוֹ ·
בְּעַד עַמִּי אַקְרִיב אִשֶּׁה נַפְשִׁי תְּהִי עוֹלָתִי,
הַנִּיחוּנִי מֵעַט, אֵל לִבִּי אֶשְׁפּוֹךְ שִׂחָתִי ·

נשלם החלק הראשון

אסתר · אחשורוש · הנערות

אחשורוש

בִּלְי פְּקוּדָתִי תְּצַעֲדָנָה בְּהֵיכָלִי רַגְלַיִם ?
מִי זֶה אֱנוֹשׁ חֵרֵף נַפְשׁוֹ מוֹאֵס הַחַיִּים ?
שׁוֹמְרִים ! הַאַתְּ הִיא אֶסְתֵּר ? מַבְּלִי לָךְ חִבִּיתִי ?

אסתר

תָּמְכוּנִי בְּנוֹתַי מֵחֵיל פִּתְאוֹם מְאֹד חָלִיתִי ,
חוֹי הַבֶלִי מָוֶת !

(נופלת מתעלפת)

אחשורוש

הָהּ ! אֵיךְ פָּנֶיהָ יֶחֱוָרוּ !
כָּל אוֹרֶם כָּל יוֹפִי מִלְּחֶיהָ עָבְרוּ ,
מַה תָּחִילִי מַלְכָּה ? הֲלֹא אָנֹכִי יְדִידֵךְ ?
הֲגַם אוֹתֵךְ דָּתִי הַנֶּחֱרָצָה תַּפְחִידֵךְ ?
חַיִּי אֶסְתֵּר ! הֵא לָךְ שַׁרְבִּיט זָהָב חֶמָתִי !
אוֹת אַהֲבָה כִּי לֹא עָלַיִךְ תַּעֲבוֹר פְּקוּדָתִי .

אסתר

מַה קּוֹל הַוּהּ בְּאָזְנַי מְבַשֵּׂר יֵשַׁע וְנֶחָמָה ,
יְחַיֵּה עַצְמוֹתַי אַף יָשִׁיב אֶל קִרְבִּי נְשָׁמָה ?

אחשורוש

הֲלֹא תַּבִּירִי קוֹל אִישֵׁךְ אֲלוּף נְעוּרָיִךְ ?
חַיִּי תַּמְתִּי ! תָּשׁוּב נַפְשֵׁךְ לִמְנוּחָיִכִי .

אסתר

מֵעוֹדִי עֵת הִשְׁקַפְתִּי עַל מִצְחֵךְ הוֹד מְלוּכָה ,
לִבִּי יֹאחֵז רָעַד וְרוּחִי מִפַּחַד נִבְכָּה .
שְׁפוֹט נָא אֵיכָה פַּלָּצוּת נַפְשִׁי אָחָזוּ ,
עֵת עַל מִצְחֵךְ זֶה זַעַף רַב עֵינַי חָזוּ ,
אָמַרְתִּי מִכֵּס אָיוֹם זֶה סְבִיבוֹתַיו רַעַם ,
לַאֲיִן יָשִׁיבוּנִי חֲרוֹנֵיךְ כַּלְאֵבִי זַעַם .

שְׁלַח עֻזְּךָ לֶאֱשֹׁר בְּשִׁמְךָ לְבַד יִתְהַלָּלוּ,
יֶחְפְּרוּ גוֹיִם מִשְׁבָּרָם בְּפִסְלָם יִתְהוֹלָלוּ—
וַאֲנִי צְעִירַת אַמְהוֹתֶיךָ נְתוּנָה בֵּינֵיהֶם.
יָדַעְתָּ אֵיכָה שָׁנֵאתִי הֲמוֹן חַגֵּיהֶם ׃
כַּנֵּותִי בְּמִסְתָּרֶם וְשָׁלְחָנָם נַפְשִׁי גוֹעֶלֶת,
אַף לֹא נָבָה לִבִּי כִּי הוּשַׁמְתִּי לְמוּשֶׁלֶת ׃
כָּל פָּבוֹד וּגְדוּלָה יִתְּנוּ לִי וְכָל תִּפְאֶרֶת,
גַּם עֶדְיֵי מַלְבּוּשִׁי תַּכְרִיךְ זָהָב וַעֲטֶרֶת ׃
נְבָזִים הֲמָה בְּעֵינַי בְּקָרְבִי אֲמָאֳסֵם,
בָּדָד כִּי אֶשְׁאַר בַּעֲקֵב רַגְלֵי אֶרְמָסֵם ׃
תַּחְתֵּיהֶם אֶבְחַר לְבוּשׁ שַׂק וְאֵפֶר עַל שַׂעֲרוֹתַי,
וּמֵהֲמִית נַפְשִׁי מָנוֹחַ אֶמְצָא בִּרְמָעוֹתַי ׃
לְמַלֵּא רְצוֹנְךָ אֱלֹהַי מֵעוֹדִי רָדַפְתִּי,
עֵת לַעֲשׂוֹת מְאוּמָה בְּעֵר עַמְּךָ תָּמִיד נִכְסַפְתִּי ׃
עַתָּה כִּי בָאָה לְחֻפְצְךָ הֲנֵנִי הוֹלֶכֶת,
אֶל בֶּן אִישׁ נוֹרָא לֹא כְּדָתוֹ רַגְלִי דוֹרֶכֶת ׃
אָנָא ! יַשֵּׁר מַסְלוֹתַי וּפְעָמַי הַצְלִיחָה,
הַשְׁקֵט שְׁאוֹן לִבּוֹ וְגַלֵּי חָמָתוֹ הַשְׁבִּיחָה ׃
סוּעָה וְסַעַר יָם נִגְרָשׁ בְּיָדְךָ נְתָנוּ,
עִתּוֹתַי רַעַשׁ וְדָמָמָה אִתְּךָ נְצַפְּנוּ ׃
הַמְתֵּק מַעֲנֵה לְשׁוֹנִי וְחֵן שְׂפָתַי לְטוּב יַטְּהוּ;
אַפּוֹ אַרְגִּיעַ עַל צָרֵינוּ אַהֲפְּכֵהוּ ׃

שיחה ב

מסתר סמוכה על מיכל ומרגיעה נערותיה בוסלת טולי נבדיס יולדת מחדלם
על החלד ׃ מתקדם אל פתח בית המלך ותעמוד שמה ׃

אסתר

מָה אֲדַבֵּר? אֵת אֶרְאֵךְ נִצֶּבֶת לִימִינִי,
לֹא אִירָא כוֹכָב רָע שְׂחָקִים לֹא יַפְחִידוּנִי.
אַחֲשׁוֹב כִּי מֵהוֹדֵךְ אָצַלְתְּ לְכִסְאִי פִּי שְׁנָיִם,
בּוֹ אֶכְבַּד גַּם בְּעֵינֵי מַזָּרוֹת שָׁמַיִם.
הָשִׁיבִינִי נָא תַּמָּה! אַל תַּעַצְרִי מִלָּיִךְ,
אִמְרִי, מַה דָּבָר נָחוּץ הוֹבִיל פֹּה רַגְלָיִךְ?
מַה יְקָחֵךְ לִבֵּךְ, מַה קָרְבֵיךְ יְצָפּוּנוּ?
עֵינַיִךְ מְהֵי דַבְּרִי לִשְׂחָקִים יְפוֹנוּ.
מַה שְׁאֵלָתֵךְ הַשְׁמִיעִי וַאֲמַהֵר לַעֲשׂוֹתָהּ,
לוּ אַךְ בְּיָדִי בֵּן אֱנוֹשׁ הִנָּהּ לְמַלְאוֹתָהּ!

אסתר

בָּרוֹב חַסְדֵּךְ מַלְכִּי כֵּן תִּרְבֶּה בְלִבִּי תּוֹחֶלֶת,
אָמְנָם! דָּבָר גָּדוֹל מִמֵּךְ נַפְשִׁי שׁוֹאֶלֶת.
הוֹאִ טוֹבָה בְּמֵעַט יָמִים לִי עָתָדָה,
פִּיךְ יִתֵּן אֹמֶר אִם לָגִיל אִם לְרָעָה.
מִלָּה אַחַת מֵאִתְּךְ וַרְאָגוֹתַי יֶחֱדָלוּ,
מְאוּשֶׁרֶת בְּמַלְכוּת אֶהְיֶה וְשִׂמְחוֹתַי יִגְדְּלוּ.

אחשורוש

הִרְבֵּית חֶפְצִי לָדַעַת זֹאת הֶרְהַבְתְּ תִּשׁוּקָתִי.

אסתר

מַלְכִּי וַאֲדוֹנִי! אִם חֵן לְפָנֶיךָ נָשָׂאתִי,
אִם מַאֲוֵי נַפְשִׁי בְּעֵינֶיךָ לֹא יִצָּעֲרוּ.
כְּמוֹ אִמְרוֹת פִּיךָ מִכֹּל חֵפֶץ לִי יָקְרוּ,
חֵן שַׁאֲלָה קְטַנָּה לִי עַתָּה אוֹתָהּ הַאֲוִינָהּ!
בֹּא אַתָּה עִם הָמָן אֶל הַמִּשְׁתֶּה אֲכִינָהּ.
לְפָנָיו אֶקְרַע סְגוֹר לִבִּי אֲגַלֶּה צְפוּנוֹתַי,
אֶפְתַּח כָּל סָתוּם בְּקִרְבִּי אַגִּידָה מַחְשָׁבוֹתַי.

אַיֵּה נַם לֵב אַמִּיץ לֹא יִמַּס מִפָּנֶיהָ.
עֵת יֵרָאֶה נִנַּהּ בְּרָקִים תְּשַׁלַּחְנָה עֵינֶיהָ.
כְּנִנַּהּ בְּרַק שָׁמַיִם צִיר אֱלֹהִים בָּעֵת רָעָמִים?

אחשורוש

הוֹי שֶׁמֶשׁ אָבִי כָּל הַיְקוּם, מוֹקֵד עוֹלָמִים! *)
אֶפְחָד נַם אָנֹכִי מִפָּנֶיךָ וַעֲמָקְךָ וְקַצְפֶּךָ.
אוֹי מִי יִחְיֶה לְפָנֶיךָ עֵת יֶחֱרֶה אַפֶּךָ?
אַךְ אַתְּ אֶסְתֵּר הֶרְגַּעִי! מִפַּחַד חָדַלִי,
מִדַּעְתֵּךְ כִּי בְחַדְרִי לִבִּי לְבַדֵּךְ תִּמְשָׁלִי.
אַךְ אַהַבְתִּי לֹא פַּחָדְתִּי אִתֵּךְ תִּזְכּוֹרִי,
מַה שְׁאֵלָתֵךְ? עַד חֲצִי הַמַּלְכוּת, אֶמוֹרִי.

אסתר

הֲנִשְׁמַע כָּמוֹהוּ? מֶלֶךְ עַמִּים כַּבִּירִים,
תַּחְתָּיו יָשׁוֹחוּ נְסִיכֵי אֶרֶץ מוֹשְׁלִים אַבִּירִים.
יָשִׂים מְכוֹנוֹ עֵין אַהֲבָה עַל שִׁפְחָה שְׁפָלָה,
לָתֵת לָהּ מְלוּכַת לְאֹם גַּם עַל לִבּוֹ מֶמְשָׁלָה?

אחשורוש

הַאֲמִינִי יְקָרְתִי! שִׁבְטִי זֶה וְכָל מֶמֶשֶׁלְתִּי,
כְּבוֹד גּוֹיִם מְמוֹרָאִי עֲלֵיהֶם הִפַּלְתִּי.
כָּל תִּפְאֶרֶת וּגְדוּלָה נַחַת לֹא יַשְׁבִּיעוּ,
מַעֲמַס הֱמָה לְקוֹנֵיהֶם אֶת נַפְשׁוֹ יוֹגִיעוּ.
אַתְּ לְבַדֵּךְ תָּמִיד מְשׁוֹשׁ לִבִּי בָךְ אֶמְצָא מָנוֹחַ,
מְנוֹעַם נִפְלָא נַפְשִׁי בַּל תֵּלֵא תַּחֲלִיף כֹּחַ.
חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב חֲבֵלִי אַהֲבָה לִבִּי יְמַשּׁוֹכוּ.
תּוֹם וְשַׁלְוַת לֵב עֲדֵי אֶסְתֵּר יָפְיֵךְ יְתַמּוֹכוּ.
רוּחֵךְ תְּטַהֵר עָבִי עֶצֶב לִבִּי יַקְדִּירוּ.
עִתֵּי חֶשְׁכִּי תַּגִּיהַּ מֵאוֹרָהּ יְזַהִּירוּ. מה

*) הסרסיום חסנו השום לתמונת סוסיון חלביסס.

כלן

אַךְ אֱלֹהִים שָׁפַךְ בְּקִרְבּוֹ רוּחַ חֵן וְתַחֲנוּנִים,
הוּא לְבַדּוֹ שׁוֹמֵר חֲסִידָיו נוֹצֵר אֱמוּנִים.

נערה הקודמת

כְּנַהֲרֵי מַיִם בְּיַד אֱנוֹשׁ אֶל חֶפְצוֹ יַטֵּמוֹ,
אַשְׁדּוֹת נָחָלִים לְכָל פֵּאָה לְפַלְגִים יֶחָצוּ,
לְשַׂמַּח חֶלְקוֹת שָׂדֶה סָבִיב לְכָל רוּחוֹתֵימוֹ,
אַךְ מְרוּצָתָם יַעֲצוֹר בַּל עַל גְּדוֹתָם יִפְרָצוּ.
כֵּן יְצָרֵי לֵב מֶלֶךְ בְּיִדֵי יוֹסֵד הָאָרֶץ,
לְטוֹב יְכוֹנֵנֵם וְלִפְנֵי גַלֵּיהֶם יַעֲמוֹד בַּפֶּרֶץ.

מיכל

הָהּ! אֶפְחָד מְאוֹד מְמוּשָׁל מוּכֶה בַּסַּנְוֵרִים,
עַל פִּיו יִשְׁמַע אַךְ שֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים.

נערה אחת

מְאוֹרֵי שַׂחַק לֹא רוּחַ בָּמוֹ כֶּאֱלֹהִים יַכְבֵּד.

אחרת

כִּסְלֵיהֶם יְמַלְּאוּ הֵיכָלוֹ כָּם לְבַדּוֹ יַאֲבֵד.

כלן מזמרות

הוֹי בּוֹעֲרִים! עוֹזְבֵי אֵל עֶלְיוֹן אֱלֹהִים חַיִּים,
לְהִשְׁתַּחֲוֹות לְמוֹסַר הֲבָלִים מַעֲשֵׂי יְדֵים!

אחת מזמרת

אֱלֹהֵי יְשֻׁרוּן יָפִיץ עוֹד אֱלֵה הֶעָבִים,
אָהָה! מָתַי תֵּפֵן לִדְמָעוֹת חֲסִידֶיךָ?
מָתַי יִקָּרַע הַמָּסָךְ הַלּוֹט עַל רָהָבִים,
הָעוֹצֵם עֵינֵי הָעַמִּים מֵרְאוֹת כְּבוֹדֶךָ?
אֱלֹהֵי יְשֻׁרוּן יָפִיץ עוֹד אֱלֵה הֶעָבִים,
עַד אָנָה אֱלֹהִים תִּסְתַּתֵּר מִדּוֹרֶיךָ?

אחשורוש

הִגַּדְתְּ מְאֹד מֻבוֹכָתִי נִבְעַמְתִּי מֵאִמְרָתֵךְ,
בְּכָל זֹאת כִּרְבָרֵךְ יְהִי תְּמוּלָא בַקָּשָׁתֵךְ.

אל נערותיה

יֻרַע לְהָמָן מַה נִּכְבַּד בְּעֵינַי מוֹשֶׁלֶת,
לְשָׁלְחָנָהּ תִּקְרָאֵהוּ, וְאֶל בּוֹאוֹ מְיַחֶלֶת.

שיחה ג

מיכל עם הנערות

מיכל

מַה תַּחְשְׁבָנָה? אֵיךְ תִּכְלֶנָה אֵלֶּה הַמַּסְבוֹת?
אֶסְתֵּר אוֹ הָמָן מִי יְפוֹל וּמִי יִתְגַּבֵּר?
מַזְמוֹת אֱנוֹשׁ כָּל זֹאת אוֹ חֻקְרֵי יוֹצֵר לְבוֹת?
מִי יַגִּיד מַה יָּוֶלֶד הֶנְיָרָא אוֹ נְשַׁבֵּר?
הַרְאִיתֶן אַחְיוֹתַי פְּנֵי מֶלֶךְ אֵיךְ נִזְעָמוּ?
כַּעַס וְחֵמָה קְנָאָה וְאַהֲבָה קָרְבוּ נִלְחָמוּ.

נערה אחת

נֹגַהּ בָּרָקִים רָבוּ עֵינָיו עִוְרָה עֵינָיִם.

אחרת

קוֹלוֹ הֵרְעִים בְּאָזְנַי כְּקוֹל נוֹרָא מִשְׁמָיִם.

מיכל

אַפּוֹ כְּאֵשׁ וַחֲרוֹנָיו כְּלֵהָבוֹת לָהָטוּ,
אֵיכָה פִּתְאוֹם שָׁכְכוּ וְסַעֲרוֹתָם שָׁקָטוּ?

נערה מזמרת

רֵעַ אֶחָד הִכְנִיעַ גְּאוֹנוֹ הִשְׁפִּיל גַּוֵּהוּ,
אֲרִי נוֹהֵם הִתְהַפֵּךְ פִּתְאוֹם לְכִבְשָׂה שְׁלֵוָה.
אַךְ אֱלֹהִים שָׂפַךְ בְּקִרְבּוֹ רוּחַ חֵן וְתַחֲנוּנִים,
הוּא לְבַדּוֹ שֹׁמֵר חֶסְיָדָיו נוֹצֵר אֱמוּנִים.

נערה אחת משוררת

שְׂפָתַי וְלִבִּי וְכָל עַצְמוֹתַי,
יוֹדוּ לָאֵל אָדוֹן יְמוֹתַי.
בְּיוֹם אֵידִי לְעִתּוֹת עַצְּבוֹתַי,
בְּטוּבוֹ לְבַד כָּל נֶחָמוֹתַי,
וְלוֹ יִכְבַּד גַּם בְּצָרוֹתַי,
שְׂפָתַי וְלִבִּי וְכָל עַצְמוֹתַי,
יוֹדוּ לָאֵל אָדוֹן יְמוֹתַי.

מיכל

שָׁלוֹם רָשָׁע לֹא יַט מְזִמּוֹתַי.

אחרת

לְקִנְאַת הוֹלְלִים אֵין מַחְשְׁבוֹתַי.

מיכל

כָּל חַיֵּיהֶם שְׂמָחוֹת יְחַדָּשׁוּ,
עָדַיִם יַעֲדוּ, פָּנִינִים יִלְבָּשׁוּ,
בָּרוֹב עָשְׁרָם יוֹסִיפוּ נַאֲוָה,
כְּאֵב לֹא יְבוֹאֵם בְּיָגוֹן לֹא יְעַנָּשׁוּ,
לְשָׂכְבָם וְקוּמָם תּוֹף וְכִנּוֹר יְרַעֲשׁוּ,
כָּל הַיּוֹם יִתְאַוּוּ תַּאֲוָה.

אחרת

וּלְהַגְדִּיל מְשׂוֹשׂ לְבָּם יִרְבּוּ בְנֵיהֶם,
כְּפִרְחֵי חֶמֶד סָבִיב לְשֻׁלְחָנֵיהֶם,
לְשַׁעֲשׁוּעַ נַפְשָׁם הֵמָּה כָּל יְמוֹתָם,
בָּם יָקוּוּ לְחַיּוֹת עוֹד אַחֲרֵי מוֹתָם.

כלן משוררות

אַשְׁרֵי יֹאמַר לָעַמִּים מְאוּשָּׁרִים,
אַרְצָם פּוֹרִיָה וְטוֹבָה יִשְׁכָּנוּ,

אשרי

ילדה קטנה

בַּלָּט אַחְיוֹתַי, פֶּן יִשְׁמְעוּ אֲמָרֵינוּ,
אוֹי לָנוּ אִם מְאוּמָה יֵדַע מִדְּבָרֵינוּ.

מיכל

הוֹי בַּת אַבְרָהָם! לְדִבְרִים מִפִּיךְ נִמְלָטוּ,
מִפַּחַד אֱנוֹשׁ, מֵאֱמוּנָה שֶׁעִיפַּיִךְ מָטוּ.
וּמַה תַּעֲשִׂי אִם יַד הַמָּוֶת צוֹרֵר בְּלִיַּעַל,
חֶרֶב מְרוּטָה לָמְטָה עַל רֹאשֵׁךְ שׁוֹלֶפֶת,
פִּיהוּ יְצַוֵּךְ לָחֶרְף אֵל חַי לַעֲבוֹד לַבַּעַל,
הַעוֹד נַפְשֵׁךְ בֵּין אוֹמֵץ וָפַחַד רוֹחֶפֶת?

נערה אחרת

וְאִם הַמֶּלֶךְ בְּזַעַם יִזְפֹּן,
שְׁקוּיִן פְּסָלוֹ יֹאחֲזוּ בְּכַפּוֹ,
יְצַוֵּנוּ לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ רָעָה,
אִם לֹא לֵאלֹהָיו נִכְרָעָה,
מַה תַּעֲנִי? אִמְרִי וְנִשְׁמָעָה!

הילדה

הֲאָנֹכִי מֵאַהֲבַת אֵל יְשֻׁרוּן אֲסוּרָה,
לָלֶכֶת לְאֵל נֵכָר חֲסַר דַּעַת וְנִשְׁמָה,
שְׁאֵרִית עֵץ שָׂדֶה רוּחַ שָׁרָשָׁהוּ מֵאֲדָמָה?
בְּלֹא יוֹעִיל לְנַפְשׁוֹ כָּבוֹד אֲדוֹן צָבָאוֹת אָמְיָרָה?

כלן מזמרות

חֲדֵלוּ לָכֶם מִן אֱלִילִים,
כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם,
בּוֹשׁוּ בִטְחִים עַל גִּלּוּלִים,
קוֹים אֵלִי פֹּעַל יְדֵיהֶם.

אַשְׁרֵי הַנֶּפֶשׁ נִכְסְפָה לְהַדְרֵיךְ!
אַשְׁרֵי הַנֶּפֶשׁ תֵּאוֹר בְּאוֹרֵיךְ!

נעדה הקודמת

אֵין שָׁלוֹם לְהוֹלְלִים יְבַקְשׁוּהוּ וְלֹא יִמְצָאוּהוּ,
לֵב חוֹטֵא לֹא יָנוּחַ מַאֲוָיו יַעַבְרוּהוּ,
מְחוּץ יְרַדְּפֻהוּ פָּחַד בַּלָּהוֹת יֵרָאוּהוּ,
וּבְקִרְבּוֹ עוֹצֶב וְיָגוֹן הֻטָּאָיו יְמָרְרוּהוּ.

אחרת

גֵּר רְשָׁעִים יִדָּעֵךְ אַחֲרִיתָם פֻּגַע,
לְעוֹלְמֵי עַד יֹבֲלָעֵם שְׁאוֹל מִתַּחַת,
לֹא כֵן יְשָׁרִים אֵידָם עָדֵי רֵגַע,
אַחֲרִיתָם כָּאוֹר נֹגַהּ זוֹרַחַת.

כלן

הוֹי שַׁלְוָה נֶחֱמֶדֶת!
לְבַב אֱנוֹשׁ סוֹעֶדֶת,
אַשְׁרֵי הַנֶּפֶשׁ נִכְסְפָה לְהַדְרֵיךְ!
אַשְׁרֵי הַנֶּפֶשׁ תֵּאוֹר בְּאוֹרֵיךְ!

מיכל (גלי זמרה)

קוֹל עֲנוֹת אֶשְׁמַע שָׁמָּה מֵאַחֲרֵי הַדֶּלֶת,
שְׁמֵנוּ יִקְרָא, בּוֹאָנָה לַחֲדַר מוֹשֶׁלֶת.

נשלם החלק השני.

אַשְׁרֵי וְאַשְׁרֵי עַם בְּלִבּוֹתָם יְשָׁרִים,
בָּאֵל מִבְטָחָם בּוֹ יִשְׁתַּעֲשְׁעוּ.

נערה אחת

לַחְנָם יַעֲמוֹל כְּסִיל מִתְאַוֶּה,
לְהַשִּׂיג כָּל מִשְׁאֲלוֹת עֵינֵהוּ,
לְצָמְאוֹ נַפְשׁוֹ מְרוֹת יְרֻוֶּה,
קוֹץ וְדַרְדַּר יַעֲלֶה בְּגַן עֶדְנֵהוּ.

אחרת

הָרְשָׁעִים בַּיָּם נִגְרָשׁ הַשֶּׁקֶט לֹא יֵדָע,
אֵין קֵץ לְמַאֲוַיִם בְּמִלֹּאת סְפֶקָם יֵצֵר לָמוֹ,
בָּרֵי לֵבָב לְבַדָּם בְּשַׁלְוַת נַפְשָׁם יִשְׂבָּעוּ
שְׂפָרָה לָהֶם נַחֲלָתָם בְּנָעִימִים חֶבְלָמוֹ,

אחרת עם הקודמת

הוֹי שַׁלְוָה מַה נָּעַמְתְּ,
לֵלְבוֹת מַפִּירָיִךְ!
גִּיל וְעֹנֶג הִטְעַמְתְּ,
לָנֶפֶשׁ נִכְסְפָה לַהֲדָרָיִךְ,
הוֹי שַׁלְוָה נֶחֱמֶדֶת!
לֵב אֱנוֹשׁ סוֹעֶדֶת,
מַה יָּפִית מַה נָּעַמְתְּ,
לֵלְבוֹת מַפִּירָיִךְ!
גִּיל וְעֹנֶג הִטְעַמְתְּ,
לָנֶפֶשׁ תּוֹאֵר כְּאוֹרָיִךְ.

כלן

הוֹי שַׁלְוָה נֶחֱמֶדֶת!
לֵב אֱנוֹשׁ סוֹעֶדֶת,
מַה יָּפִית מַה נָּעַמְתְּ!
גִּיל וְעֹנֶג הִטְעַמְתְּ,

חֲנֹם סָגַר עַיִן לַשָּׁוְא עַפְעַפָּיו צָמוּדִים,
עַד כִּי לָהָאִיר נַפְשׁוֹ מְעַט מֵחֶשְׁבַּת עֲצָבוֹתָיו.
אָמַר לָהָבִיא סִפְרֵי זִכָּרנוֹת מַעֲשֵׂי עִתּוֹתָיו,
נָכְתַּב כְּמוֹ מְיָדִים חָרוּצִים וְנֶאֱמָנִים.
כָּל קוֹרוֹת מֵרֹאשׁ מַמְלַכְתּוֹ מְיָמִים וְשָׁנִים,
כָּל אֱמוּנַת לֵב לָמֶלֶךְ וְכָל חַטַּאת מֶרִי,
גְּמוּל מְפֻעָל צֶדֶק וּמָחִיר הֶרֶשַׁע וְכָל פֶּרִי,
הֻשְׁאֲרָתְיו כָּעֵת מַקְשִׁיב כָּל זֹאת בְּאָזֶן פְּקוּחָה,
הֲמֵית לְבּוֹ תִּשְׁקוֹט מְעַט וְלַאט תָּשׁוּב מְנוּחָה.

המן

אָנָה הוּחַל לִקְרֹא לְמַעַן גֶּרֶשׁ עֲצֶבֶת?

סנבלט

מֵרֹאשׁ, מֵעֵת נִבְחַר עַל כִּסֵּא כּוֹרֶשׁ לָשֶׁבֶת.

המן

הֲחָלוֹם סִפַּרְתָּ יְלִיד שַׁרְעַפָּיו הֲנֵהוּ?

סנבלט

זֶה מָעַט שָׁלַח לֶאֱסוֹף כָּל חַרְטוּמֵי אַרְצֵהוּ,
הֲמָה מֵחֲזִיוֹנֵי לַיְלָה עֲתִידוֹת יוֹרוּ,
וַאֲשֶׁר תָּבֹאנָה יְלַמְּדוּ מֵחָלוֹם יְפַתְּרוּ,
אַךְ מָה גַּם אַתָּה הַיּוֹם כְּאִישׁ נִדָּהֶם נִמְשָׁלְתָּ?
מֵאוּשָׁר אֵין כָּמוֹךָ מִינְוֹן סֵתֶר נִבְהָלְתָּ?

המן

בְּרוֹם מַצָּבִי זֶה אֵיךְ זֹאת בְּעֵינֶיךָ יִפָּלֵא?
מִקְנְאָה וַמַּחַר נֶפֶשׁ יוֹדְעֵי תְמָלֵא,
וַיְגַדֵּל אֵידִי לְעִתִּים מֵאֵיד מְדַכְּאֵי גְבוּרָתִי?

סנבלט

נִפְלָאת גַּם זֹאת בְּעֵינַי נִשְׁגָּבָה מֵחָכְמָתִי,

חלק ג

שיחה א

(סיגל המלך, חדר הכסף עלות הסמר)

המן סנבלט

המן

צְפִירָה אַךְ יָצְאָה. עוֹד קַדְרוּת אֶרֶץ לוֹבֶשֶׁת.
וְלִבְּךָ עָרֵב לְמָקוֹם נוֹרָא זֶה לָגֶשֶׁת?

סנבלט

הֲלֹא יָדַעְתָּנִי סֹכֵן עַל אֵלֶּה הַחֲדָרִים,
עַל פִּי יִפָּתְחוּ גַּם יִסָּגְרוּ כָּל שְׁעָרִים.
פֹּה נְדִבָרָה לֹא בְמָקוֹם אַחֵר פֶּן יֵשׁ שׁוֹמֵעַ.

המן

נַפֵּה נָא הַסּוֹד בְּלֵעֲדֶיךָ אֵין יוֹדֵעַ.

סנבלט

אֶזְכּוֹר כָּל עֵת חַסְדְּךָ מִנּוֹעַר שָׂבַעְתִּי,
שְׁבוּעָתִי נֶגֶד עֵינַי מֵאָז לְךָ נִשְׁבַּעְתִּי,
לַהֲגִיד אֵלֶיךָ בְּתוֹם לְבָבִי וּבֶאֱמוּנָתִי,
כָּל דְּבַר סֵתֶר אֶשְׁמַע אוֹ תֶחְקְרֵהוּ כִּינָתִי.
דַּע נָא כִּי עֶצֶב בְּלֵב מֶלֶךְ רַבָּה תוּגָתוֹ,
חֲלוֹם מַחֲרִיד בַּלַּיְלָה הַזֶּה הֵנִיד שְׁנָתוֹ,
עֵת הִתְעַנְּגָה כָּל עַיִן עָלֵי דֳּמָמָה נָעִימָה,
נִשְׁמַע רוֹגֶז קוֹל צַעֲקָתוֹ מָבִיב הִרְעִימָה,
מֵהַרְתִּי אֵלָיו וְהִנֵּה בְאִמְרוֹתָיו אֵין סְדָרִים,
יֵזַעַק חָמָס כִּי רַבּוּ אוֹרְבִים לוֹ בְּמִסְתָּרִים,
מֵאֹיְבִים הִרְבָּה לְדַבֵּר מִלִּים בַּשָּׁעַר.
גַּם שֵׁם אֶסְתֵּר חֲמָדָתוֹ לֹא נִמְלַט מִפִּעַר,
חֲלַף כֹּה כָּל הַלַּיְלָה וְהוּא שָׁבֵעַ נְדוּדִים.

חנם

שָׁם אֶרְאֶה תֹּאַר פָּנָיו תָּמִיד לַמְּרוֹת עֵינִי,
עַד כִּי גַּם בַּחֲלוֹם חֶזְיוֹן לַיְלָה עוֹד יְבַעֲתֻנִי •
הַיּוֹם בַּבֹּקֶר קַדְּמָתִי לָקוּם מִשְּׁנָתִי,
אָז כְּבָר אֶת אֵיכָ נַפְשִׁי בְּמִקוֹמוֹ מָצָאתִי •
לוֹבֶשׁ קְרָעִים וְאֶפֶר וּפָנָיו יֶחֱוָרוּ,
אַךְ גַּם מְתֻחָתָם כְּמֵאָז נַאֲוָתָם יִשְׁמָרוּ.
הֲיָדַעְתָּ אֹהֲבִי! מֵאַיִן לוֹ גּוֹדֶל לִבּוֹ?
אַיֵּה קֶנֶה הָרָצוּץ הִשְׁלִיךְ עָלָיו יָהֳבוֹ?
לְדַעַת כָּל נַעֲשָׂה פֹּה מִמְּךָ לֹא יִבָּצֵר,
אֱמוֹר הֲתֵדַע לוֹ מֵלִּין אֶחָד בֶּחָצֵר?

סנבלט

שָׁמַעְתִּי לְפָנִים הִצִּיל מִקּוֹשְׁרִים מַלְכֵּהוּ,
אַךְ מֵאָז לֹא זָכַר אֹתוֹ וַיִּשְׁפָּחֵהוּ •

המן

שְׁמַע עַתָּה אִמְרֵי אֱמֶת מְלִיס לָךְ אֱעֶרוֹבָה,
הוּא יְמֻלֹּךְ עַל אַרְצוֹ וַאֲנִי בְּקִרְבּוֹ אֶמְלוֹכָה •
קָטֹן הָיִיתִי עֵת לְעֶבֶד הֻנָּה נִמְכַּרְתִּי,
עַתָּה אֶמְשֹׁל עַל כֹּל מְעַט מִמֶּלֶךְ חָסַרְתִּי.
בְּהוֹן רַב אֶדֶמֶּה לוֹ וְרוֹב בָּנַי תּוֹמְכֵי מֶמְשַׁלְתִּי,
בְּלֵעֲדֵי בֵּית מַלְכוּת פָּמוֹהוּ נָדַלְתִּי •
אַךְ הָהּ! זֶה חֵלֶק בָּנֵי חָלָד גּוֹרַל הַחַיִּים,
יוֹתֵר אֲשֶׁר יַשִּׂיגוּ עוֹד יַחְמְדוּ כְּפָלַיִם!
כָּל עֹשֶׁר כָּל כָּבוֹד עָתִי לֹא יַשְׂבִּיעֻנִי,
יָקָר מִלְּכִים מֵאֶפֶס וְתוֹהוּ נֶחְשַׁב לְעֵינָי,
עֵת אֶרְאֶה מָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי יוֹשֵׁב בַּשָּׁעַר,
חֵין רַעַל הוּא אֵל קִרְבִּי וְלִבִּי יֹאחֲזוּ שָׁעַר,

הוי

לְמִי יִצְהֲלוּ עוֹד פְּנֵי שְׁחָקִים אִם לֹא אֵלֶיךָ?
תֵּבֵל כָּלָה תִּכְרַע לִפְנֵי עוֹצֶם חֵילֶךָ.

המן

תֵּבֵל כָּלָה? בְּכָל יוֹם עֶבֶד נִמְאָס יְבוּזֶנִי,
עַז מִצָּחוֹ נֶגְדִּי כְּאַחַד הֶחֳרָקִים יַחְשְׁבֵנִי,

סנבלט

מִי זֶה הָאִישׁ שׁוֹנֵא עַם פָּרַס וּמַלְכֵּהוּ?

המן

מָרְדְּכַי שְׁמוֹ, יֶדַעְתָּהוּ מֵאָז כִּי תַכִּירֵהוּ?

סנבלט

הֲלֹא זֶה רֹאשׁ לָעָם בָּזוּז וְשָׁסוּי חֶבֶר נְבָלִים?

המן

הוּא הֲנָהוּ.

סנבלט

אֱנוֹשׁ כְּמוֹהוּ רֵיעַ שְׁפָלִים,
שָׁלוֹם חַיֵּי שַׂר כָּמוֹךָ הָיוֹכַל לְפָרוֹעַ?

המן

כֵּן הוּא מִימָיו לֹא יֹאבֶה לָפַנִי לִכְרוֹעַ.
לַשָּׁוְא יְקָרְנִי מֶלֶךְ גָּדוֹל רַב הָעֶרֶךְ,
לַחְנָם כָּל רוֹאַי לְכָבוֹדִי יִכְרְעוּ בֶּרֶךְ.
בָּעֵת כָּל עַם שׁוּשַׁן לְפָנַי אַרְצָה יִקְדוּ,
וּבְלִי חָרִים מֵצַח רַב וְצָעִיר לִשְׁמִי יוֹדוּ,
יֵשֵׁב הוּא מְמוּלִי בְּגַאֲוָה בְּלִי רֹאשׁ חָנֵיעַ,
וּלְבָזְיוֹן לוֹ כָּל אִישׁ נַפְשׁוֹ לִי יַכְנִיעַ.
עֵת יַכִּיט בִּי יְרֵבֵשׁ גָּאוֹן יָעִיז פָּנֵיהוּ,
כִּי אֶפֶס נֶחְשַׁבְתִּי לוֹ אַף לְהַשְׁפִּיל עֵינֵיהוּ.
וְיִבְחַר עוֹד מָקוֹם לְמוֹשָׁב בַּדֶּרֶךְ אֵלֶךָ,
מֵרוֹב שַׁעֲרֵי שׁוּשַׁן בָּחַר שַׁעַר הַמֶּלֶךְ.

לְבַד שָׁרִיד קַל נִשְׁאַר לָהּ נִמְלָט מֵרֹב רִצָּח,
אַךְ דַּע מֵעַת בְּמַצָּב עַל הוּקַמְתִּי לָנֶצַח׃
עֵינִי וְלִבִּי תָּמִיד רַק עַל גַּבָּהּ מִשְׁמַרְתִּי.
אָח לֹא יָדַעְתִּי וְכָל שֵׁאֵר בָּשָׂר לֹא הִכַּרְתִּי׃
אוּלָם חַמַּאת מְרֻדְכַי הִיא עַד נַפְשִׁי נָגְעָה,
הִיא הִסַּבָּה אֶל בֵּית יִשְׂרָאֵל כָּל הָרָעָה׃
לַהַרְגִּיז לֵב מֶלֶךְ חֵן לְשׁוֹנִי נִגְדַּם יָרִיתִי,
פְּחָדִים לְחַיָּיו וְלִכְסָאוֹ מִלִּבִּי בָּרִיתִי,
מְיֻלָּתָם, עֲשָׂרָם, וּמְרֵיהֶם, רַבּוֹת סִפַּרְתִּי׃
מִשְׁנַאַת צוֹרֵם לְאֵל נֶגֶר קְשׁוֹת דִּבַּרְתִּי,
„ עַד מָתַי תַּעֲמוֹד אָמָּה לְכָל אֻמּוֹת צוֹרֶרֶת?
„ דָּתָהּ שׁוֹנָה מִכָּל דַּת מְכֻלָּן סוֹרֶרֶת,
„ בְּנֵי עַמָּהּ נָכְרִים הֵמָּה מוּזָרִים בְּדַרְכֵיהֶם׃
„ גַּם מִכָּל עַמִּים נִפְרָדִים בְּמִשְׁפְּטֵי חֻקֵּיהֶם,
„ חָגוֹת לָכֶם לְהָרַע לָנוּ וְכָל טוֹב יַכְאִיבוּ׃
„ נִתְעָבִים מִכָּל גּוֹיִם אֶת פִּלֶּם יַתְעִיבוּ,
„ הָבָה נִתְחַכְּמָה! לְבֶעֱר מִקִּרְבֵּנוּ קְהָלָם׃
„ הוֹנָם יַעֲשִׁיר מַלְכֵּךְ וְאוֹצְרוֹתָיו יְמַלֵּא שְׁלָלָם, “
כֹּה אָמַרְתִּי וְהַמֹּשֵׁל וְשָׂרָיו לִי הֶאֱזִינוּ׃
אָמַרְתִּי עָשְׂתָה פְּרִי וְלִדְבָרַי הֶאֱמִינוּ,
חִישׁ נָתַן לִי הַמֶּלֶךְ טַבַּעַת חוֹתָמוֹ׃
וַיֹּאמֶר „ תָּגֵן עַל מַלְכֵּךְ וְעַמְּךָ כָּלָּמוֹ,
„ אַבֵּד מַשְׁחִיתִים אֱלֹה וְהַבְּזֵה לָךְ נְתוּנָה׃ “
יָעַדְתִּי אָז אֶת הָרֵצַח בְּכָל עִיר וּמְדִינָה,
אַךְ לְפִיד מְשַׁנְאִי זֶה עוֹד הַיָּמִים אָרְכוּ,
בְּעוֹדוֹ חַי מֵעַי רָתְחוּ בְּקִרְבִּי לֹא שָׁכְכוּ׃

מחיל

הוֹי! תֵּבֵל כָּלָה וַהֲדַר יָפְיָהּ לִי הוּא לַשַּׁחַת,
כָּל עוֹד שֶׁמֶשׁ עַל עֶבֶר עִבְרִי זֶה זוֹרֵחַת.

סנבלט

עוֹד מְעַט עֵין הַשֶּׁמֶשׁ גַּם עֵינְךָ לֹא תִרְאֶהָ,
מַאְכָל יִהְיֶה לְעוֹף שָׁמַיִם הוּא וְכָל עַמֵּהוּ.

המן

הָהּ! אָרְכוּ לִי הָעִתִּים וְיָמִים יִמְּשֹׁכוּ,
אָמְנָם, הוּא הֵסֵב כִּי דָמֵי עַמּוֹ יִשְׁפֹּכוּ.
רוֹם לְבָבוֹ הִבְעִיר כְּאֵשׁ אַפִּי הִגְדִּיל שִׂנְאָתִי,
תַּחַת זֹאת הִרְבֵּיתִי שַׁחַת לְהַגְדִּיל נִקְמָתִי.
גֶּבֶר בֶּהָמֹן עֵת יִקָּצוֹף מְדֵי יַכְעִיסוּהוּ,
אֵין קֵץ לַחֲמָתוֹ מְעַט וְזָחִים לֹא יַשְׁקִיטוּהוּ.
כְּעוֹנֵשׁ אֶתֵּן יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ יַחְדָּו,
יִשְׁפְּטוּ עֶרְכּוֹ לַחֵטְא יְשִׂימוּ לֵב וְיֵרָעֲדוּ.
עַמִּים כָּלָם בַּדָּם יִרְחֲצוּ הָלִיכֵיהֶם,
יָשׂוּמוּ אַחֲרוֹנִים דּוֹר דּוֹר יְסַפְּרוּ לְבָנֵיהֶם:
„ עַם הָיָה בַּתֵּבֵל יְהוּדָה שְׁמוֹ הָרְבָּה גָּאוֹנוֹ,
„ מְבָזֶּר בָּעַמִּים עֵין אֶרֶץ כִּסָּה הֲמוֹנוֹ.
„ לָבַד אֶחָד הִכְעִיס אֶת הָמָן וְכָלָם סָבָלוּ,
„ אָמַר לְהַשְׁמִידָם וַיַּחַד מְנִי חֶלֶד כָּלוּ. “

סנבלט

אוֹלַי אַךְ קוֹל דְּמֵי עֲמָלֵק אָבִי אִמּוֹתֶיךָ,
צוֹעֲקִים בְּקִרְבְּךָ לְהַעֲלוֹת אַף לְעֹרֶר אֵיבָתֶךָ.

המן

הֵן אִם מוֹצָאִי מִמִּשְׁפָּחָה זֹאת אוֹבֶדֶת,
יָמֵר נַפְשִׁי וְעָבַרְתִּי תְּהִי לָעַד עוֹמֶדֶת.
כִּי הִשְׁמִידוּ כָּל זְכָרָהּ גַּם הַטַּף קָטָלוּ,
אַף בְּהֶמָה הָרְגוּ וְעַל שִׁיוֹת לֹא חָמָלוּ. לכד

שיחה ג

אחשורוש חרבונה

אחשורוש

מַה אֹמַר? נִשְׁבְּחוּ מִנִּי הַבַּגְדִּים וְרָעָתָם,
אְבַד כְּבָר זִכְרָם מִלִּבִּי וְרוֹעַ מַגַּפָתָם.
דַּבּוֹת נִבְהָלְתִּי עֵת שְׁמוֹתָם לְפָנַי נִקְרָאוּ,
הִתְחַדְּשׁוּ הַתְּמוּנוֹת כְּמוֹ נֶגֶד עֵינַי בָּאוּ.
וְכֻמוֹ תֶּחֱוֶינָה עַתָּה מַה הָיָה אַחֲרִיתָם,
אֵיךְ נַפְשׁוֹתָם לַשַּׁחַת עוֹנוֹ עַל תַּבְלִיתָם.
אוּלָם עֶבֶד נֶאֱמָן אֲשֶׁר עֵינוֹ חֲדָדָה,
עַד פְּנִימַת הַקֶּשֶׁר וְסִתְרוֹ רוּחוֹ חָקְרָה.
הָאִישׁ אֲשֶׁר הֵרְאָנִי חַרְכָּם עָלַי שְׁנוּנָה,
חָכְמָתוֹ מְלֻטָּה מִשַּׁחַת מֶלֶךְ וּמְדִינָה.
הֲנַעֲשָׂה לוֹ יָקָר מְחִיר אֱמוּנָתוֹ בְּיוֹם רָעָה?

חרבונה

הוּבְטַח לוֹ רַב מַשְׂכֹּרֶת יוֹתֵר לֹא אֶדְעָה.

אחשורוש

אִי לָךְ מֶלֶךְ! נִשְׁיָה כָּזֹאת לְאַשְׁמָה נֶחְשֶׁבֶת,
מָנַת מוֹשֵׁל רַב נַפְשׁוֹ בְּיַם עֲשָׁקִים שׁוֹקֶבֶת.
מִרְאָגוֹת אֵין מִסְפָּר שְׁעִיפָיו כֹּה וְכֹה יָנוּעוּ,
כָּל הַיּוֹם עֵינָיו וְלִבּוֹ לַחֲדָשׁוֹת יַגִּיעוּ.
הֶעָתִיד יָצַר לוֹ הַהוֹוֶה יַחֲרִידֵהוּ,
אַךְ חֵישׁ מִבְרָקִים עָף הֶעָבַר מֵעֵינֵיהוּ.
רַב אָדָם יֶחְלוּ פָנַי עַד בּוֹשׁ בִּי יִפְצָרוּ,
חֲפָצָם לְבַד יְבַקְּשׁוּ טוֹבָתָם כָּל עֵת יִשְׁחָרוּ.
אַךְ אֵין גַּם אֶחָד רוּחוֹ נֶאֱמָנָה אֵלֵינוּ,
יָשִׁים לִבּוֹ לִשְׁלוֹם אֶרֶץ יְרוּשׁ שְׁלוֹמֵנוּ.
לְהַזְכִּירֵנוּ כָּל נִשְׁפַּח מִפּוֹעֲלֵי טוֹב וְצֶדֶק,

מֵחִיל לֹא אֵדַע חֵקֶר כָּל מְשׁוֹשֵׁי הָרָעָלוּ,
הַיּוֹם בֹּשֶׁשׁ וְנַהֲרֵי הַזְּמַן לְאַט לִי יִזָּלוּ.

סנבלט

הֲלֹא בְּאָמֶר קַל מֵאֶרֶץ חַיִּים תִּשָּׁרְשֵׁהוּ,
אֱמֹר לַמֶּלֶךְ וּבְיָדְךָ יִתֵּן חַיֵּהוּ.

המן

חָפַצְתִּי הַיּוֹם לִשְׁמוֹר לָזֶה עֵת נִבְחֶרֶת,
יָדַעְתָּ נַפְשִׁי אֵיךְ הִיא לָעִתִּים סוֹעֶרֶת,
אֵיכָה פִּתְאוֹם יֶהֱמוּ יֶחֱמְרוּ גַּלֵּי חֲמָתוֹ,
אָז יָפֵר כָּל תִּקְוָה וְאֵין נִסְתָּר מִנְּקָמָתוֹ,
אוּלַם לַשָּׁוְא אֶפְחַד חָנֵם רוּחִי דְאֶבֶת,
נָבְזֶה מָרְדְּכַי בְּעֵינָיו כְּאַיִן נַפְשׁוֹ נֶחֱשֶׁבֶת.

סנבלט

לָמָּה תִתְמַהְמַהּ? מַהֵר וְהָכֵן כְּלֵי מָוֶת,
לְהוֹרִיד בָּמוֹ נֶפֶשׁ אוֹיְבְךָ לְגֵיא צַלְמָוֶת.

המן

קוֹל דְּבָרִים אֶשְׁמַע, אֵלְכָה, וְאִם מִשֶּׁל
יְבַקְּשֵׁנִי. — — —

סנבלט

טוֹב. — — —

(המן הולך לחדר החיצוני והמלך על מעבר הבמה)

שיחה ב

אחשורוש, סנבלט, חרבונה, שומרי המלך

אחשורוש

כֵּן אָמְנָם לוּלֵא אִישׁ תָּמִים יוֹדִיעֵנִי,
שְׁנֵי קוֹשְׁרִים הִפְּיעוּ תִּקְוַת חַיַּי בְּלֹא עִתִּי,
צְאוּ לָכֶם! חַרְבוֹנָה לְבַדּוֹ יִשָּׁאֵר אִתִּי.

עֵת מִבְנֵי עַמִּי כְּמַעַט לְחָיַי בָּא הַקֵּרֵץ,
אִישׁ יְהוּדִי סִפֵּל עֲצָתָם מִשְׁאוֹל הֵעֱלָנִי,
אִישׁ יְהוּדִי מֵחֶרֶב בְּנֵי פָּרַס הִצִּילָנִי,
יְהִי אֵיפֹא מִי, הוּא לְבַדּוֹ הֶשְׁבָּה אֶל תַּעַר,
מִי מִכֶּם שׁוֹמְרִים!

שיחה ד

הקודמים סנבלט

סנבלט

אֲדוֹנִי!

אחשורוש

צַפֵּה לְיַד שַׁעַר,
אִם יִקְרֶה שַׂר מִשְׁרִים הָמָן אוֹ אַחֵר.

סנבלט

הָמָן הִשְׁכִּים הַיּוֹם, כְּבָר בָּא פָּנֶיךָ לְשַׁחֵר.

אחשורוש

יָבֹא, אוּלַי מַה לַּעֲשׂוֹת תַּחְכְּמֵנִי עֲצָתוֹ.

שיחה ח

הקודמים המן

אחשורוש

קָרֵב אֵלַי מַשְׁעֵן יָקָר לְמוֹשֶׁל וּמְדִינָתוֹ!
אִישׁ סוֹדִי וַעֲצָתִי יוֹדֵעַ כָּל מִסְתָּרַי,
יָקָל בְּכָל עֵת עוֹל הַמִּשְׁרָה מֵעַל צַוָּארִי,
מֵחַטָּאת טְמוּנָה בְּלִבִּי רוּחִי חָבְלָה,
יָדַעְתִּי עִוֹּז אַהֲבָתְךָ אֵלַי מְאֹד גְּדָלָה,
דְּבַר שֶׁקֶר וּמִרְמָה לֹא נִמְלַט מִשְׁפָּתֶיךָ,
טוֹבָתִי לְבַדָּהּ מַטָּרַת כָּל אָרְחוֹתֶיךָ.
הַגֵּד נָא! מוֹשֵׁל רַב, קְצוֹת אֶרֶץ עוֹשֵׁי דְּבָרוֹ,
אֵיךְ יְכַבֵּד אִישׁ חָפֵץ אֲשֶׁר חָפֵץ בְּיִקְרוֹ?
אֵיזֶה יָקָר נָאוָה לְמֶלֶךְ אַדִּיר רַב תִּפְאֶרֶת,

אַךְ לְעוֹנֶשׁ יִשְׂמְחוּ יְמַהֲרוּ אַךְ לָבֹעֶר חֶרֶק ׃
אֶבְחַר לְבִלְתִּי זְכוֹר עָנוּשׁ לָרָשָׁע כְּרִשְׁעָתוֹ ׃
מִשְׁכּוֹחַ הָשֵׁב לְחֶסֶד יָקָר בָּזֶה גְּמוּלָתוֹ ׃
כִּי מִי בָּעַד מַלְכּוֹ עוֹד יַשְׁלִיךְ נַפְשׁוֹ מְנֻגָּד ?
אֱמוֹר הָעוֹד חַי הָאִישׁ גִּלָּה בּוֹגְדֵי בֶגֶד ?

חרבונה

שֶׁמֶשׁ יִזְרַח עָלֶיךָ יִזְרַח גַּם עָלֶיהָ ׃

אחשורוש

וּמָדוּעַ לֹא בֻקַּשׁ עַד הֵנָּה שָׁכְרָהּ ?
מִקֻּבָּל טוֹבָתִי אָנָה נִסְתַּר בְּמִסְתָּרִים ?

חרבונה

הוּא יֹשֵׁב תָּמִיד בְּמָבֹא הַהֵיכָל לְיַד שָׁעָרִים ,
בְּלִי הִתָּלוֹנֵן עָלֶיךָ וְעַל רוֹעַ מַצָּבוֹ ,
יְחִיָּה חַיֵּי עָצָבוֹן וְלֹא יֶחְטָא בִּלְבָבוֹ ׃

אחשורוש

הָהּ ! כִּי שָׁכַחְתִּי צְדָקָה מֵעוֹלָם נִשְׁפָּחָה ,
אַף שְׁמוֹ נָשִׂיתִי גַּם אַרְצוֹ מִלִּבִּי נִמְחָה ׃

חרבונה

מָרְדֳּכַי יְכוּנֶה בַּסֵּפֶר קָרָאתִי לְעֵינֶיךָ ׃

אחשורוש

וְאַרְצוֹ ?

חרבונה

מַלְכִּי ! לֹא אַכְחִיד דָּבָר מִלְּפָנֶיךָ ,
הוּא מְנַדְּחִים וְאוֹבְדִים לַקֶּטֶל עָתִדוּ ,
מְנַחֵל יָרֵחַ עַל נָהָר פְּרָת הֵנָּה נָדְדוּ ׃

אחשורוש

יְהוּדִי הוּא ? שׁוֹמוּ שָׁמַיִם , הִתַּמְּהִי אֶרֶץ !

עת

„ עוֹבְרִים הוֹדוּ לַמֶּלֶךְ! רְאוּ שְׁלוֹמִי שָׁבְרוּ,
„ כְּכָה יֵעָבֵד אִישׁ אֲשֶׁר הוּא חָפֵץ בִּיקָרוֹ! "

אחשורוש

עַתָּה הִרְאִיתָנִי מָה רַבָּה חָכְמָתֵךְ,
בְּמוֹ בְּלִבִּי יָשַׁבְתָּ מַחְשָׁבוֹתַי כְּמַחְשָׁבוֹתֶיךָ ׃
כָּל דְּבָרֶיךָ אֵיפֹא מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף יְמוֹלָאוּ,
פָּעֳלֵי צֶדֶק בַּל עוֹד בְּנִשְׁיָה יִתְחַבָּאוּ,
מַהֵר אַל תּוֹחֵר הֲבֵן כָּל כָּבוֹד אָמַרְתָּ,
הַכָּבֵד נָא לְהַנְהִיג הַסּוּס כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ,
אַתָּה תוֹלִיךְ אִישׁ חֲמְדִּי בְּכָל מַסְלוּל וָדֶרֶךְ,
לְפָנָיו וְלִשְׁמוֹ תִּקְרָא כָּל הָעָם יְכָרְעוּ בֶּרֶךְ ׃
אַרְצָה יִשְׁתַּחֲווּ רַב וְצָעִיר זָקֵן וָנָעַר,
לִפְנֵי מְרִדְכַי הַיְּהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בַּשָּׁעַר,
צְאוּ פְלֵטֵכֶם!

המן (56 נגו)

שָׁמַיִם!

שיחה ו

אחשורוש (נגדן)

גְּמוֹל כְּלִי נִשְׁמַע דְּמְיוֹנוֹ,
עוֹד לֹא נִרְאָה אַחַר הָעָם בְּתִפְאֶרֶת גַּאוֹנוֹ,
אַךְ יוֹתֵר אֲשֶׁר מַשְׂפַּרְתִּי רַבָּה וְנִכְבָּדָה,
יוֹתֵר אֲשֶׁר מְשֻׁפַּחַת אִישׁ זֶה לֹא נֶחְמָדָה,
עוֹד אַרְבֶּה שְׁלוֹמִי, הָעָם יִרְאוּ וְיֵדְעוּ,
כִּי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אִישׁ גְּמוּלוֹת כֻּלָּם יִשְׁמָעוּ,
כִּי אֵרַע הַפְּלֵטָה בֵּין תְּמִים דֶּרֶךְ וְחוֹרֵשׁ רֶשַׁע,
עוֹד לֹא אֶמְנַע מֵאֵבֶר עַמּוֹ יַלְדֵי פֶּשַׁע ׃

נשלם החלק השלישי

לִגְמוֹל בּוֹ תּוֹם לֵב נֶפֶשׁ אֱמוּנִים שׁוֹמֶרֶת?
מִדָּה וְקֶצֶב אַל תְּהִן לִשְׁלוֹמִי תּוֹדָתִי,
אַךְ עֲרוֹךְ הַמַּשְׂכּוֹרֶת כְּפִי עֵרֶךְ גְּדוּלָתִי.

המן (36 נגו)

כְּעֶדְךָ הָמָן תַּעֲנֶה מִלָּיו יְרַוְּמוּן עָדֶיךָ,
כִּי אֶת מִי יְגַמֵּל מֶלֶךְ, אֶת מִי בְּלַעֲדֶיךָ?

אחשורוש

עוֹץ נָא!

המן

אָמַרְתִּי אֶשְׁאַל דּוֹר רִאשׁוֹן אֶחְפְּצָה,
מְלָכִים עָבְרוּ יָצָא שֵׁמָם עָלֵי אֲדָמָה.
אַךְ לַעֲשׂוֹת כְּמוֹהֶם לַשָּׁוְא אֲזַכֵּרֵם כָּלָמוֹ,
כִּי נֶגֶד עָזְךָ מַה הִיא תִּפְאֶרֶת עָזָמוֹ?
רַב מִכֹּל תָּהִי מֻמְשַׁלְתְּךָ דְּדוֹר אַחֲרוֹן לְמִשְׁמֶרֶת,
אִם מַשְׂפֶּרְתְּךָ לְלֵב תְּמִים תָּהִי לְעַד לְמַזְכֶּרֶת.
הֵא לְךָ עָצָתִי מֶלֶךְ! מִלְּבִּי נֶחְקָרָה,
הִנֵּה הַכָּבוֹד לְבַדּוֹ יִשַּׂח נֶפֶשׁ יְקָרָה.
יוּבָא נָא לְבוּשׁ לָבַשְׁתָּ יוֹם לַכִּפֻּא יָשַׁבְתָּ,
וְהַסּוּס עִם כֶּתֶר בְּרֹאשׁוֹ עָלָיו אָז רָכַבְתָּ.
בְּלִבּוּשׁ הַהוּא אֶת אִישׁ טוֹבָתְךָ יַלְבִּישׁוּהוּ,
לְעֵינֵי עַמְּךָ בָּרְחוֹב עַל הַסּוּס יַרְכִּיבוּהוּ.
וּלְמַעַן הַגְדֵּל כְּבוֹדוֹ וְלַהֲרְבוֹת גְּדוּלָתוֹ,
יְפַקֵּד אִישׁ בְּחוּר מֵעַם יְקָרָה מַעֲלָתוֹ.
מִשְׁנָה לַמַּלְכוּת רַק הַכִּפֵּא גְּדֻלָּתְךָ מֵנוּ,
הוּא יַנְהִיג סוּסֵהוּ בְּמֵתֶג וָרֶסֶן יְמַשְׁכֵּנוּ.
לְבוּשׁ גַּם הוּא שְׁנִי יוֹלִיכֵהוּ בְּכָל שְׁעָרִים,
הָלוֹךְ וְקָרָא בְּאָזְנֵי הָעָם אֵלֶּה הַדְּבָרִים:

„ עוברים

הַמְעַט כִּי גָבַר אוֹיֵב וַהֲרֵב גְּדוּלָתוֹ,
כִּי גַם בָּרְחוֹב קָרָאתִי כְּבוֹדוֹ וּתְהִלָּתוֹ?
וְהוּא כְּמַהֲרִישׁ כְּמוֹ יְקָטֵן בְּעֵינָיו גּוֹדֶל מַפָּלָתִי,
אָכֵן הָעָם שָׂחָקוּ כִּי לָאָרֵץ שָׁפַלְתִּי *
וְעֵת חִפִּיטוּ אֵלַי אֵיכָה פָּנַי יֶחֱזָרוּ,
לְאוֹת כִּי אֵרֵד שִׁבְעָתַיִם בְּלִבָּם אָמָרוּ *
הוֹ מוֹשֵׁל רָע! בְּשַׁעֲשׁוּעִים פָּאֵרָה חָשַׁקְתָּ,
הֶבְעָבוּר כֵּן חַסְדִּי שָׁוְא לָרוֹב לִי הֶעֱנַקְתָּ,
לְמַעַן הַגְדֵּל עַתָּה שִׁבְרוֹן לִבִּי וְיָגוֹנִי,
לְמַעַן הֵרְבֵּה בְּאַחֲרִיתִי בְּלִימָתִי וְקָלוֹנִי?

זרש

אַל לְיוֹעֵץ חָשׁוֹב עָוֹן כָּזֶה עַל מוֹשְׁלֵהוּ,
מֵדֵי יָשׁוּב גְּמוּלוֹת לְאִישׁ חֶסֶד כְּמִפְעָלֵהוּ *
וּכְבַר נִפְלֵאתִי לָמָּה עַד כֹּה לְשָׁלֵם יְאַחֵר,
לְאִישׁ בְּנַפְשׁוֹ בְּקֶשׁ שְׁלוֹמוֹ וְטוֹבָתוֹ יְשַׁחֵר?
גַּם כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא אַתָּה יָעַצְתָּ,
כָּל יָקָר וְזֶה יַעֲצִיבְךָ כֹּה הֵן אַתָּה חָפַצְתָּ *
אָתָּה הַמְשֻׁנֶה מַלְכוּתוֹ בְּיָדְךָ נְשָׁמָרָה,
הֲיֵדַע כִּי אֶל מָרְדְּכַי שִׂנְאָתְךָ גָּבָרָה?

המן

כָּל כְּבוֹד מֶמְשַׁלְתּוֹ וְעֻזּוֹ מִיָּדִי לוֹ נְתוּנִים,
לְמַעֲנוֹ בָּזִיתִי יוֹשֶׁר תּוֹם לֵב וְרוּחַ אֱמוּנִים *
לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ בְּאֵבֶן מוֹצַק לִבִּי חִזַּקְתִּי *
דַּת הָאָדָם נֶאֱלָמָה וַעֲשׂוּקִים הִזְעַקְתִּי,
אָטַמְתִּי אֹזֶן לַחֲרָפוֹת עַמִּי וְלָאָלָתָם,
בֵּרַכְתָּם רִחַקְתִּי מֶנִּי אָהַבְתִּי קִלְלָתָם *

ועתה

חלק ד

(גן מסתר, תוכו כנקף עגר מחר מכסיכל מסר שם כמשמב נגוסס)

שיחה א

המן זרש

זרש

פֹּה גַּן הַמַּלְכָּה בּוֹ נִטְעֵי חֶמֶד יַפְרִיחוּ,
שָׁם בָּהֵיכָל קְרוּאֵי מִשְׁתֵּה בְּשָׂמֶם יָרִיחוּ.
אוּלָם בָּעוֹד לֹא נֶאֱסְפוּ בְּעוֹד דַּלְתוֹ סוֹגֶרֶת,
שְׁמַע עָצַת אִשָּׁה נַפְשָׁהּ עָלֶיהָ סוֹעֶרֶת.
אַשְׁבִּיעֵךְ בִּבְרִית אַהֲבָה כָּרַתְנוּ מִשָּׁנִים,
הָסֵר בַּעַס מִמֵּצַח מְחֵה זַעַף מִפָּנִים.
הַעֲבֵר חֶשְׁבָּם מֵאוֹרֵי גִיל עָלֵימוֹ יִתְרָאוּ,
כִּי הַמּוֹשְׁלִים אִישׁ תְּלוּנוֹת מִכָּל אִישׁ יִשְׁנָאוּ.
לְהִקָּרֵא לַמַּלְכָּה לְבַדֵּךְ עַל כֹּל נִכְבַּדְתְּ,
אוֹת אֱמֶת כִּי עוֹד מִגְבַּהֵךְ לֹא יָרַדְתְּ.
אִם הָרַע יַאְרִיב נַפְשֵׁךְ גַּם הַטּוֹב יַחֲדֵךְ,
הֵן אַתְּ רַבּוֹת פְּעָמִים נָתַתְּ עֵדֵיךְ.

„ אִישׁ לֹא יֵדַע הַסְּתֵר בַּחֲדָרֵי לִבּוֹ כָּלְמָהוּ,
„ חָבוּשׁ בַּטָּמוֹן בְּקֶרֶב עָמוֹק רַב חֶמְתּוֹ.
„ יִבְרַח הָלְאָה מִמֶּלֶךְ נָצַח לֹא יִרְאֶהוּ,
„ אַךְ הַמַּשְׂכִּיל יְדוֹם בָּעֵת רָעָה תְּבוֹאֵהוּ.
„ שׁוֹט שׁוֹטֵף כִּי יַעֲבוֹר עָלָיו בְּאוֹמֶץ יְסַבְּלֵהוּ,
„ וְהוּא לָעִתִּים אֶל רוּם הַמַּעֲלוֹת יוֹבִילֵהוּ "

המן

הָהּ! גָּדוֹל מַכְאוֹבִי מִנְּשׂוֹא הָכִיל נַלְאֵתִי,
חֵרְפָתִי לֹא תִמָּחֶה לְעָפָר נִדְכֵּאתִי,
יְהוּדִי נִמְאַס נִבְזֶה מֵאָדָם קְטֹן הַחַיִּים,
מִיָּדִי הוֹלֵךְ בִּגְדֵי שָׁנִי עִם עֲדָיִים.

הוֹן וְרכוּשׁ לְפָנֶיךָ יַעֲבְרוּ עִם כָּל חֵילֶךָ ׃
אֲנִי אֶפְקֹד עַל מַסַּע יְתֵר קִנְיָנֶיךָ ׃
וְעַל כָּל חֶפֶץ כְּבָבַת עֵינִי אֶשְׁמֹר בָּנֶיךָ ׃
טוֹבַת לֵב וּשְׂמֵחָה חִישׁ אָעוּפָה אַחֲרֶיךָ ׃
אַךְ עַתָּה הִשָּׁמֵר עוֹד מִגַּלּוֹת דְּבָרֶיךָ ׃
אִבְטַח בַּיָּם סוֹעֵר וְשִׁבּוֹלֶת מַיִם הוֹמָיָה ׃
וְלֹא בְּהֵיכָל הַזֶּה מָלֵא תַּהְפוּכוֹת וּרְמָיָה ׃
הַאֻמָּנָם שָׂמָה אֶרְאֶה אִישׁ יָרוּץ אֵלֶיךָ ׃

שיחה ב

הקודמים סנבלט

סנבלט

גְּבִירִי ! מְהַרְתִּי כֹּה וְכֹה לְשָׁאוֹל עָלֶיךָ ׃
לָמָּה תְּאַחֵר לָבוֹא אֶל הַמִּשְׁתֶּה נִקְרֵאתָ ?
אָנָּה הִתְמַהְמַהְתָּ עַד כֹּה אֵיפֹא נַחְבֵּאתָ ?

המן

הֲגַם מָרְדְּכַי נִקְרָא אֵלַי מִשְׁתֶּה זֶה לִשְׁמוֹחַ ?

סנבלט

גַּם אֶל שֻׁלְחָן הַמַּלְכָּה בְּלֵב עָצֵב תֵּלֵךְ שְׂחוֹחַ ?
מְתֻמוֹנַת יְהוּדִי זֶה כָּל עֵת נַפְשָׁךְ נִבְהָלָה ׃
כִּי יִתְפָּאֵר בְּיַקֵּר הֵבֶל רוּחֵךְ חֲבָלָה ׃
הֲנִמְלָט כְּבַר מִזַּעַם מוֹשֵׁל וַחֲרוֹנֵהוּ ?
הֲלֹא בְּיָדְךָ הַמָּה לֵב הַמֶּלֶךְ וְאָזְנֵהוּ ׃
אִם גָּמַל טוּבוֹ הֲלֹא יְשַׁלֵּם גַּם רָעָתוֹ ׃
אוּלַי אַךְ לְפָאֵר קָרְבָּנְךָ הִרְבָּה יְפָעָתוֹ ׃
הוֹחֵל כִּי עֵת תִּהְיֶה הַמַּלְכָּה בְּעֶזְרָתֵךְ ׃
יִתֵּן לָךְ כְּלֵבָבְךָ יוֹסִיף עַל שְׁאֵלוֹתֵיךָ ׃

וְעַתָּה זֶה גְּמוּלִי תַּחַת כִּי עַד כֹּה תְּעַבְּנִי,
נִקְלוֹתִי עַתָּה מְאֹד לְמִשְׂחָק לָמוֹ יַחְשְׁבוּנִי.

זרש

נַחְנוּ פֹּה לְבַדֵּינוּ לָמָּה נַחְלִיק אֲמָרִים?
אֲשֶׁר אָהַבְתָּ מַלְכָּךְ וַתִּשְׁנָא מֵישָׁרִים,
וְלֵתֶת כָּל אָדָם כִּפֶּר תַּחַתְּהוּ עָמַלְתָּ,
הֲלֹא אַךְ לְמַעְנְךָ לְמַעֲנְךָ כָּל אֵלֶּה פָּעַלְתָּ.
זְכֹר נָא כִּי גַּם אֵלֶּה הַיְּהוּדִים הָאֻמְלָלִים,
הֲלֹא אַךְ עַל יָדְךָ הֻמָּה יַחַד נִקְטָלִים.
וְאֵיךְ תִּמָּהֵר לְדַבֵּר וְלֹא תִירָא מֵעוֹף שָׁמַיִם?
רַבּוּ אוֹיְבִים לָךְ בֶּהָצֵר, בָּעָם רַבּוֹתָיִם,
גַּם יְהוּדִי זֶה, הֵהּ! עָצוּר בְּמַלִּים לֹא אוּכָלָה,
בְּבוֹדוֹ יְבַעֲתֵנִי מִשְּׂאֵתוֹ נַפְשִׁי נִבְהָלָה.
פָּעָמִים רַבּוֹת דָּבְקוּ צָרוֹת אִשָּׁה לְרֵעוּתָהּ,
אַךְ שִׁבְטוֹ לְמִכְשׁוֹל מֵאָז לְמִשְׁפַּחְתְּךָ לְהַשְׁחִיתָהּ.
תְּהִי אֵיפֹא שִׁמְצָה קַטָּנָה זֹאת לָךְ לָעֵינָיִם,
כֵּן מִגְּבָרֶךָ עַד שְׁאוֹל יַדִּיחוּךָ שָׁמָיִם.
חֲלִיפוֹת וְצָבָא עִמָּם תְּמוּרוֹתָם נוֹרָאוּ,
הָקֵם לְדַמְמָה סַעֲרוֹתָם בְּטֶרֶם יָצָאוּ.
אָנָה תָּהִין לַעֲלוֹת עוֹד? מְאֹד רַבָּה יְרָאָתִי,
כִּי אֶרְאֶה תְּהוֹם רַבָּה בְּקֶבֶר פְּרוּחַ לְקָרָאתִי.
לְקוֹל מַפֶּלְתְּךָ מְמָרְמִים יֵרֵעֲשׁוּ מַעֲמַקִּים,
אֵיעָצְךָ אֵיפֹא בַּקֵּשׁ לְךָ מָנוֹחָה בְּמֶרְחַקִּים.
לְמִדְבָּר עֲרָב בְּעֵבֶר נָהָר פְּרָת תְּהִי מֻגְמָתְךָ,
מָקוֹם לְפָנִים הִתְעוּ אֱלֹהִים אֶת אֲבוֹתֶיךָ.
בָּעֵת עַם יִשְׂרָאֵל נָקָם נֶגְדָּם לָבֹשׁוּ,
אַרְצָם נִלְכְּדָה וַיּוֹשְׁבֶיהָ כֻּלָּה גּוֹרְשׁוּ.
הֲנָצֵל מִמּוֹקְשִׁים טָמְנוּ שְׂחָקִים לְרַגְלֶיךָ,

הוֹן

זֶה הוֹא מַרְגִּיז יְשָׁרוּן וְעַל מַפַּלְתּוֹ יָרִיעַ׃

מיכל

מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר יִרְאֶנּוּ וְלֹא יַכִּירֶהוּ?
נַאֲוָה וְבוּז בְּעֵט בַּרְזֶל כְּתוּבִים עַל פָּנֶיהוּ׃

נערה אחת

מִבְּכִי עֵינוֹ יִתְמַלְּטוּ סַעַר וָחֵימָה׃

אחרת

לְפָנָיו יֵלֵךְ דֶּבֶר סָבִיבוֹתָיו בַּלָּהוֹת אֵימָה׃

ילדה

הַהַכִּיר נָמֵר זֶה אֶת טַרְפּוֹ? אִם יָדָעֲנוּ?
הָהּ! עֵת הִכִּיטָה בָּנוּ עֵינוֹ הָחוֹדֶרֶת.
נִדְמָה לִי כְּמוֹ שָׁמֵחַ לְאֵיד יִמְצָא אוֹתָנוּ,
עוֹד עַתָּה לִבִּי יָהֹמֶל וְנַפְשִׁי סוֹעֶרֶת.

מיכל

בִּגְדוּלָה פְּעֵת לוֹ נִתָּנָה יִגְדַּל לִבָּבוֹ,
אֵרֶאנּוּ שָׁם אַחֲיוֹתַי, אֵרֶאנּוּ,
שָׁם בְּרֹאשׁ קָרוֹב לַמֶּלֶךְ הוּשַׂם מוֹשָׁבוֹ,
בָּעֵם רֵיעַ יְדַבֵּר וְלֹא יֵרָאֶנּוּ,

נערה אחת

אִמְרוּ שָׂרֵי מִשְׁתֶּה! אֵיזֶה מַאֲכָל עֲרַכְתֶּם?
אֵיזֶה יַיִן אֲשֶׁר לְבָלְיַעַל זֶה מְסַכְתֶּם?

שניה

גְּוִיּוֹת צַדִּיקִים.

שלישית

דְּמָעוֹת עֲשׁוּקִים.

המה

המן

הֲיַאְמִין לִבִּי לְנוֹחַם מִפִּיךָ שָׁמַעְתִּי?

סנבלט

פִּתְרוֹן חֲלוֹם מֶלֶךְ מִחַרְטוּמִים יָדַעְתִּי,
הֲתַנְבְּאוּ בִּי אִישׁ נָכְרִי מֵאֶרֶץ אַחֶרֶת,
רָעַת מוֹשֵׁל יְבַקֵּשׁ יְשַׁאף מְלוּכָה וַעֲטֶרֶת,
וַהֲמֶלֶךְ בְּלִי דַעַת מִי צוֹרֵר לוֹ בְּנַכְלָיו,
יַחְשׁוֹב כִּי רַק יְהוּדִים לְבַדָּם יַחֲרְשׁוּ רַע עָלָיו.

המן

כֵּן אָמָנָם! גּוֹי נָכָל, הֵמָּה מְכֻשּׁוֹל הַחַיִּים,
וּבְרֹאשׁ פָּלְמוֹ אַלּוּפָם זֶה גַּבַּהּ עֵינַיִם.
כָּבְדוּ מִנְּשׂוֹא לְהָכִיל אוֹתָם נַלְאָה אַדְמָה,
כְּבַר הִגִּיעַ עִתָּם לְהַכָּרֵית מֵהֶם כָּל נְשָׁמָה,
דּוֹם רוּחִי! נוֹחִיל וֵרֶשׁ, נָסִיר עֲצַבּוֹנֵנוּ.

סנבלט

שָׁם תֵּלַכְנָה נַעֲרוֹת אֶסְתֵּר נִכַּח פָּנֶינוּ,
לְשִׁירֵיהֶן יָחֵל הַמִּשְׁתֶּה קְרוּאִים יֹאכְלוּ,
מַהֵר וּבוֹא כִּי אַךְ אֵלֶיךָ עוֹד יֵחָלוּ.

שיחה ג

מיכל קבוצת נערות

נערה אחת

הֲלֹא זֶה הָמָן?

אחרת

הוּא הִנֵּהוּ אִירָא מֶנּוּ.

הראשונה

הָהּ! לִבִּי נָמֵס בְּקִרְבִּי מִדֵּי אֲשׁוּרֵנוּ,
הַזֶּה הָאִישׁ עִם יְהוּדָה לַטֶּבַח יַכְרִיעַ?

בִּינוּ מוֹשְׁלִים! אַל תַּאֲמִינוּ,
לָחֵץ לְשׁוֹנָם בְּמַחְשָׁךְ יָרֹבוּ.

* * *

גּוֹרוּ לָכֶם מִפְּנֵי רְשָׁעִים,
לְמַרְאֵה מָעִיל חֶסֶד יִלָּבְשׁוּ,
לִבּוֹתָם נְקָמוֹת יֵרָחָשׁוּ,
וְעַל שִׂפְתוֹתָם אוֹמֵר נָעִים.

* * *

יְפוּ לָעַיִן נִבְלֵי רִמָּה,
שׁוֹשַׁנִּים יְפָרְחוּ לְרַגְלֵיהָ,
אַךְ חִישׁ יְבוֹלוּ עָלֶיהָ,
תַּחְתֵּיהֶם לַעֲנָה פּוֹרִיָּה.

* * *

נעֹרה אחת

רוּחַ קַל יְנַשֵּׁף יְטַהֵר שְׁחָקִים,
חִישׁ יֶחֱדָלוּ קוֹלוֹת וּבְרָקִים,
מֶלֶךְ חָכָם שׁוֹנֵא כְזָבִים,
בָּהֶגֶה פִּיהוּ נִכְרָתוּ רָהָבִים.

אחרת

מֶלֶךְ גִּבּוֹר יְנֻחַל שְׁמוֹ רַב מַהֲלָלֵהוּ,
אֲשֶׁר לִקְצוֹת הָאָרֶץ גְּבוּרָתוֹ תוֹבִילֵהוּ,
אָכֵן מֶלֶךְ חָכָם שׁוֹנֵא מִרְמָה וָפֶשַׁע,
אֲשֶׁר עַל עָרֵיצֵי אֶרֶץ יָשִׂים עֵינֵיהוּ,
בַּל עַל גּוֹרַל צַדִּיקִים יְמָשׁוֹל שֵׁבֶט רֶשַׁע,
כִּרְפַּת עַמּוֹ מַתָּנַת אֱלֹהִים הוּא הֲנֵהוּ.

אחרת

דְּמָעוֹת אוֹבְדִים לוֹ יָקָרוּ,

שניה

הֵמָּה מַטְעַמָּיו,

שלישית

הֵמָּה מַנְעַמָּיו.

מיכל

אַל נָא אֲחָיוֹתַי! הַבְלִיגָנָה עָלַי יְגוֹנֵכֶן,
הֲלֹא יָדַעְתֶּן כִּי פוֹקְדֵנוּ פֹּה לָשִׁיר שִׁירוֹת,
וְלוּ יֵרַךְ לֵב הַמּוֹשֵׁל מִמֶּחָק לָשׁוֹנֵכֶן,
כְּלֵבַב שָׁאוּל אָבִינוּ מִכְּנוֹר נָעִים זְמִירוֹת.

נערה אחת מזמרת

אַשְׁרֵי עַמִּים נִבְחָרִים,
אֲשֶׁר מַלְכֵיהֶם יְשָׁרִים!
מוֹשֵׁל בָּעוֹז כִּי יַחְפּוֹץ גַּם בְּאַהֲבַת גּוֹיֵיהוּ,
אַשְׁרֵי עָם שֶׁכָּכָה לוֹ אַשְׁרֵי גַּם מוֹשְׁלֵהוּ!

כלן

הוֹי מְנוּחָה! הוֹי שַׁלְוָה יְקָרָה!
מַה טּוֹב לָאָרֶץ מָה רַב הָאוֹשֶׁר,
אִם לְמַלְכָּה בְּאַהֲבָה נִקְשָׁרָה,
כִּי יְנַהֵג עַמּוֹ בְּחֶסֶד וְיוֹשֶׁר.

(כל אחד מהנשים הנזכרים תשנה הנערות אחת אחות גם נעקלות)

רוֹזְנִים! מַלְשִׁינִים הָסִירוּ!
בְּפִיהֶם אֲרָצוֹת יַשְׁחִיתוּ,
מְנוּחַת שַׁאֲנַנִּים יַשְׁבִּיתוּ,
בְּרִית עַם וְמֶלֶךְ יְפִירוּ,
בְּנִבְלֵיהֶם לְדָמִים יֹאֵרֵבוּ,
לְנַקְיֵי רֹשֶׁת יַטְמִינוּ.

וְאִם בַּדֶּרֶךְ אֶחָד יִהְיוּ לָבֹא אֵלֶיךָ,
כֻּלָּם דְּרָכִים לָנוּס יְמַהֲרוּ כְּצִפּוֹר יֵחָרְדוּ.

שיחה ד

אחשורוש, אסתר, המן על המשתה. בגן שומרים, מיכל, קבוצת נערות, אחשורוש (מן פסטר)

רוּחַ חֵן נָשְׁפָה עַל שִׂיחָה קַלָּה מִדְּבָרֶיהָ,
עֲנָוָה נְעִימָה תַּמְתִּיק בְּפִיהָ כָּל אָמָרֶיהָ.
עֲטֶרֶת זָהָב וָרֵב פְּנִינִים לֹא יַעַרְכוּהָ.
מַה שֵּׁם הָעִיר עַל מוֹלַדְתֵּךְ רַבִּים יְבָרְכוּהָ?
וּמִי זֹאת הַמְאוּשֶּׁרֶת אֲשֶׁר בְּבִטְנָהּ חוֹלָתְתְּ?
מִי זֶה חָכָם לֵבָב וְאַמִּיץ רוּחַ בְּחֵיקוֹ גָּדַלְתְּ?
אָמְנָם מַה שְּׁאֵלָתֵךְ אֶסְתֵּר מַהֲרִי הַגִּידִי,
כָּל מַאֲוַיֵּךְ יְמוּלְאוּ אַל מְאוּמָה תַּכְחִידִי,
כַּאֲשֶׁר רַבּוֹת אָמַרְתִּי וְאֶשְׁנֶה עוֹד הַפָּעַם,
עַד חֲצִי הַמַּלְכוּת חִישׁ אֶפְקוֹד אָשִׂים טָעַם.

אסתר

בְּגָדוֹלוֹת כָּאֵלֶּה כָּל רוּחִי מִתְהַלֶּכֶת,
הָנֵנִי עַתָּה לְפָנֶיךָ שְׁאֵלוֹתַי עוֹרֶכֶת,
שְׁמַע מַלְכִּי כִּי לֹא לְנִשְׁגָּבוֹת אָשִׂים מִלָּתִי,

(נופלת לרגלי המלך)

אָכֵן נַפְשִׁי בִּשְׁאֵלָתִי וְעַמִּי בְּבַקָּשָׁתִי,
עַם בְּעָצְבוֹן יִהְיוּ מֵאָז לָצָרָה נוֹלָדוּ,
עַתָּה בְּמִצְוָתְךָ אִתִּי לַמָּוֶת נוֹעָדוּ

אחשורוש (מקימ מלכן)

לַמָּוֶת! אַתְּ! אֵיזֶה עָם? שׁוֹמוּ שָׁמַיִם!

עמי

אחרת

בְּטוּבוֹ נִדְכָּאִים נֶעֱזָרוּ׃

אחרת

וְנִכְשָׁלִים חַיִל אָזָרוּ׃

אחרת

אָב לָאֲבִיוֹנִים,
עָצְמָה לָאֵין אוֹנִים׃

אחרת

לְעִוֵּר עֵינַיִם,
לְפַסֵּחַ רַגְלַיִם׃

נלן

בְּרִכַּת אֱלֹהִים הָנֵהוּ, מַתַּנַת שָׁמַיִם׃

נערת אחת

הַעֲלֵם מוֹשֵׁל אַדִּיר! הַעֲלֵם אָזְנֶיךָ,
לַעֲצַת בְּלִיַּעַל הוֹבֵר שְׁקָרִים׃
עוֹרָה נָא הָקִיצָה, הָאֵר פָּנֶיךָ׃
הָהּ! בַּפֶּיךָ יִטְבְּלוּ בְּרַם יְשָׁרִים,
עֵת בְּחַבְלֵי שֵׁנָה יִלָּכְדוּ עֵינֶיךָ׃
הַעֲלֵם מוֹשֵׁל אַדִּיר הַעֲלֵם אָזְנֶיךָ
לַעֲצַת בְּלִיַּעַל הוֹבֵר שְׁקָרִים׃

אחרת

אָז תַּחַת רַגְלֶיךָ יִרְעֲדוּ הֲמוֹן לְאֻמִּים׃
מְשֻׁמַּע גְּבוּרָתְךָ מְשַׁנְאֶיךָ יִתְפַּלָּצוּ׃
לְמִשְׁמַעְתֶּךָ יָסוּרוּ גּוֹיִם רַבִּים וַעֲצוּמִים׃
וַאֲשֶׁר אִתְּךָ יִלְחֲמוּ כְּרֶגַע יִתְפּוֹצָצוּ׃
רַב מַחֲנֵיהֶם יִהְיוּ נֶגֶד אַנְשֵׁי חֵילֶךָ,
כִּגְדוּדֵי טַף וְנָשִׁים מִלְחָמָה לֹא לָמְדוּ׃

ואם

לֹא בְהָגוּת רַעְיוֹנַי שָׁוְא וַהֲבֶל הִגֵּהוּ ׃
הִשְׁמוֹ מַעֲשָׂיו גְּדוֹלִים מַחֲשָׁבוֹתָיו עֲמוּקִים ׃
חָנוּן הוּא שְׁמַע יִשְׁמַע צַעֲקַת עֲשׁוּקִים ׃
לְצַדְּקַת מִשְׁפָּטוֹ בְּנֵי תְמוּתָה כֻּלָּם נִשְׁתָּווּ ׃
לְפָנֵי כִסְאוֹ עַם וּמֶלֶךְ יַחַד יָקוּוּ ׃
בְּמִבְצְרֵי עָרִים יִתְקַלֵּם לְמִשְׁחָק לוֹ מַמְלָכוֹת ׃
רָגַע בְּאַפּוֹ מָטוּ מְדִינוֹת לָאַיִן נֶהֱפָכוֹת ׃
עַם יִשְׂרָאֵל לֵאלֹהִים אֲחֵרִים דָּרְשׁוּ ׃
לְאוֹם וּמוֹשֵׁל בְּיוֹם אֶחָד מֵאַרְצָם גּוֹרָשׁוּ ׃
בִּידֵי הַמַּשְׁחִית שׁוֹדְדֵיהֶם לְבָבֵל גָּדְדוּ ׃
תַּחַת כִּי בֵאלֹהִים צוּר יְשׁוּעָתָם בָּגָדוּ ׃
אוּלָם לְמַעַן שֵׁם גְּמוּלוֹת גַּם לְשׁוֹבְבֵנוּ ׃
בָּחַר בְּכוֹרֶשׁ אִישׁ חֶפְצוֹ לְנָקוֹם מֵאוֹיְבֵנוּ ׃
מִמְּזָרַח הֵעִירֵהוּ לְכִבּוֹדוֹ בָּרָאֲהוּ ׃
הוֹד רַעְמוֹ הִלְבִּישָׁהוּ וּבְשֵׁמוֹ קְרָאָהוּ ׃
לְנַהֵג כְּרִיחֵי בַרְזֶל וַדְּלָתוֹת נְחוּשָׁה לְשַׁבֵּר ׃
יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם וְעַל מַלְכֵיהֶם יִתְגַּבֵּר ׃
קָנֵא לְשׁוֹמְמוֹת אַרְצֵנוּ חֻרְבַּת יְרוּשָׁלַיִם ׃
בַּת בָּבֶל שִׁלְּמָה לוֹ דְּמֵעוֹתֵינוּ כְּפָלַיִם ׃
חַסְדֵי אֱלֹהִים הַפִּיר הִשְׁמִיעָם בְּכָל מְדִינָה ׃
עַל יְשֻׁרוּן שָׂם עַיִן נָתַן לְמוֹ חָנִינָה ׃
דַּת אֵל הֵשִׁיב עַל כַּנָּהּ עִם כָּל מוֹעֲדֵיהוּ ׃
מֵעָפָר הֵקִים חָרְבוֹת הֵיכָל חֻדֵּשׁ יְסוֹדֵהוּ ׃
אַךְ מִשֹּׁרֶשׁ נֶחֱמָד זֶה יָצָא נֶטַע רַעַל ׃
חָדַל הַבִּנְיָן כִּי שָׁמַע לְאַנְשֵׁי בְלִיַּעַל ׃
אֵל יְשֻׁרוּן תּוֹכֵן עֲלִילוֹת חֵישׁ הְשִׁבִית שְׁלוֹמוֹ ׃
כָּל בֵּיתוֹ הִכְרִית וַיּוֹשֶׁב אוֹתָהּ בִּמְקוֹמוֹ ׃

המן (לנפשו)

צַר לִי!

אסתר

עַמִּי יְהוּדִים מְגִלּוֹת יְרוּשָׁלַיִם,
דָּתְךָ עֲלֵיהֶם יָדַעְתָּ כָּלָה וְנֶחֱרָצָה.

המן

חוֹי שְׁחָקִים:

אחשורוש

הָהּ! שִׁפְחָתִי עִמְקִי לִבִּי מָחָצָה,
בַּת יְהוּדִי אַתְּ? אוֹי לִי! אֲשֶׁר מִכָּל אָהַבְתִּי,
לְיַחְדָה בְּחָכְמַת לֵב וְרוּחַ אֱמוּנִים חִשַּׁבְתִּי,
וְכָפְיָה עַל כָּל רֵעוֹתֶיהָ בְּרֹאשׁ נִצָּבָה,
מִמַּעַן נִרְפָּשׁ כָּזֶה חַיָּה שָׁאָבָה?
רַבָּה מְצוֹקָתִי!

אסתר

אִם גַּם דְּבָרַי יְעוֹרְרוּ זָעַם,
אַחַת שָׁאָלְתִּי עוֹד מַלֵּא נָא אַךְ הַפַּעַם,
מוֹצָא שְׂפָתַי שִׁמְעָה הַאָזִינָה אִמְרָתִי!
גַּם הָמָן לֹא יֶעֱרַב לִבּוֹ לְהַשְׁבִּית דִּבְרָתִי.

אחשורוש

דַּבֵּרִי!

אסתר

אֵל עֶלְיוֹן! סְגוֹר פִּיהוּ מָלְשֵׁנִי בַּסָּתֶר! — — —
עַם זוּ לְהַשְׁמִיד תִּתְאַמְּרוּ כָּל זְכָרָם יָוֵתֵר,
כִּי תַחְשֹׁבוּם לִבּוּ אֲנָשִׁים וַתַּרְבּוּ קִלְלָתָם,
בְּאֶרֶץ חֶמְדָּה יָשְׁבוּ לְפָנִים אַדְמַת נַחֲלָתָם.
שָׂמָה עֵת אַךְ אֱלֹהֵי אֲבוֹתָם עָבָדוּ,
הִצָּלִיחוּ בְּדַרְכָּם בַּאֲשֶׁר רַגְלֵיהֶם צָעָדוּ.
אֱלֹהֵינוּ זֶה מוֹשֵׁל חֵלֶד וְכָל עֲלֵיהוּ,

אל

פִּתְאוֹם מְחַלְלֵי אָדָם תִּמָּלֵא הָאָרֶץ׃
וּבְשֵׁם מֹשֵׁל יָשָׁר אוֹהֵב לְאַמָּיו כָּלְמוֹ׃
יַשְׁמִיד בּוֹגֵד נָכְרִי עַם רַב יַעֲקוֹר שָׁרָשְׁמוֹ׃
פֹּה בְּהֵיכָל אֵשׁ נָקְמָה תֹּאכַל עָבְדֵיהָ׃ — —
וּמַה פֶּשַׁע בָּדָא עָלֵינוּ דּוֹבֵר שְׁקָרִים?
אִם בְּמֶרֵינוּ עוֹרַרְנוּ מִלְחָמָה בַּשְּׁעָרִים?
אוֹ נוֹסַפְנוּ עַל שׁוֹנְאֶיךָ לְלַחוֹם בְּמַעֲרָכָה?
הֵיֵשׁ סִבְלֵי עוֹל כְּמוֹנוּ בְּכָל הַמַּמְלָכָה?
גּוֹי נָגוּעַ עִתִּים רַבִּים, מַכֵּה וּמְעֻנֶּה,
בְּמִצָּרַיִם פְּלֶשֶׁת וּבָבֶל רָעָה לוֹ תְּאֻנָּה׃
לוּמַד לְסָבוֹל מֵעַמִּים בַּעַס וּמַכְאֹבִים,
עַל רֹאשׁ פְּנַת אֱמוּנָתוֹ רָבוּ לוֹ אוֹיְבִים׃
כִּי תְּכוּנַת חֶלֶד וְתָאֳרָיו יַפְרִיד מֵאֱלֹהִים,
מִכָּל חַיִּשׁ בָּשָׂר יַשְׁגִּיב גְּבֹהַּ מִגְבָּהִים׃
אֶחָד יָחִיד בְּלִי תַּבְנִית וְגֶשֶׁם יַחְשִׁבֵהוּ,
כָּכָה הוֹרָהוּ כְּבַר מֵאָז מֹשֶׁה נְבִיאֵהוּ׃
יִרְאֶה גַּם קֶרֶב עָמוֹק אַךְ לֹא בְּעֵינַיִם,
יִשְׁמַע גַּם רַחַשׁ לֵבָב אַךְ לֹא בְּאָזְנַיִם׃
וְעַמִּים הַאֱמֵן זֹאת כַּל יֹאבוּ אַף כַּל יוּכָלוּ,
נִמְצָא בְּלִי תֹאַר גֶּשֶׁם מֵהֶבְיֵן נוֹאָלוּ׃
כָּלָם יֶעֱשׂוּ לְמוֹ דְּמוּת אֱלֹהִים בִּידֵיהֶם,
וַיִּשְׁנְאוּ יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא נִמְנָה בֵּין מְכַבְּדֵיהֶם׃
כִּי לֹא נַעֲבוֹד תְּמוּנוֹת כְּמוֹהֶם הֵרִבּוּ חֻמָּה,
זֹאת לְבַד הָיְתָה לָהֶם מָקוֹר כָּל מַשְׁטֵמָה׃
בַּנּוֹסָפוֹת אַחֲרֵי כֵן חָלוּ עוֹר יָדִים,
מַעְיַן צַר רֹאשִׁית מְרוֹן הָיָה לְשִׁטָּף מָיִם׃
כְּמוֹ הֵרִבּוּ לְמוֹ פְּקוּדוֹת לְמַעַן הַרְחִיקֵנוּ,

הוֹי! מְנַסֵּיךְ יָקָר כָּמוֹךְ רַבּוֹת יְחָלְנוּ,
חָשַׁבְנוּ מִלֵּא אֱלֹהִים אֲשֶׁר שָׁאָלְנוּ׃
אָמַרְנוּ מָצָאנוּ מֶלֶךְ אוֹהֵב מֵישָׁרִים,
נְדֶבֶת רוּחוֹ נִשְׁמָעָה בְּמַדִּינוֹת וְעָרִים.
בְּכָל מוֹשְׁבוֹתָם הַיְּהוּדִים לִקְרָאתוֹ שָׂמָחוּ,
הָהּ! הַלְעוֹלָם תִּרְבּוּת רָעִים לַחֶבְרָה יֵאֵרָחוּ׃
עִם מְשֻׁלִּים אֹהֲבֵי עַמָּם וְאַךְ אֲשֶׁרָם יְשַׁאֲלוּ,
בְּרִשְׁעַת שְׁפָתָם מַעֲיָנוֹת כָּל טוֹבָה הֶרְעָלוּ.
אִישׁ נוֹלָד בְּקֶצֶה אֶרֶץ מְדָנֶיהָ רַע מַעֲלָלִים,
קָאָה אֹתוֹ הָאָרֶץ הֵנָּה לְהַפִּיל חֲלָלִים.
קוֹנֶה גּוֹי גָּדוֹל וְרַב לֹא לִשְׂפָחוֹת וַעֲבָדִים,
אַךְ לִהְיוֹת כְּמוֹ מִנִּי תֵבֵל נִשְׂמָרִים.
מִתְרוֹעֵעַ אֵלֶיךָ אַךְ שִׂנְאַ כְּבוֹדֶךָ׃

המן (לא מחסורוש)

אָנֹכִי? הָהּ! הַתַּאֲמִין זֹאת עַל בְּחִיר יְדִידֶךָ,
גַּם אֵל אֵין לוֹ בְּלַעֲדֶיךָ?

אחשורוש

עָצוֹר בְּמִלֶּיךָ,
אֵיךְ יֶעֱרַב לִבְּךָ לְדַבֵּר בְּלִי פְּקוּדַת מִשְׁלֶךָ?

אסתר

שִׁנְאָנוּ הָאַכְזָר עַתָּה פִּיו יַרְשִׁיעֵהוּ.
בֵּן אָמָנָם! אִישׁ צַר וְאוֹיֵב הַזֶּה הוּא הָמָנוּ.
פְּמַכֵּשׁ אַךְ שָׁלוֹם מַמְלַכְתָּךְ נֶדְמָה לְעֵינֶיךָ׃
לָהֶסֵב נֶגְדֵּינוּ כָּל בְּעוֹתֵי חָרוֹנֶךָ,
מִי בְלַעֲדֵי אִישׁ מוּזָר מֵאֶרֶץ אַחֶרֶת.
יֵיעַץ לַחֲתוֹם פְּקוּדָה כָּזֹאת אֲבָל מְבַשֶּׂרֶת?
בָּרֵגַע אֶחָד יִתֵּן הָאוֹת כִּי בָא הַקֵּץ,

הָמָן! עַל לֹא חָמָס מְזִמּוֹת עָלֵינוּ תַּחְמֹסוּ,
גּוֹי מְדָבָא בְּהַסְדֵּכֶם עוֹד לָאָרֶץ תִּרְמֹסוּ.
כֵּן אָמְנָם שִׁבַּת צִיּוֹן יוֹחִילוּ יָקֻווּ,
אָכֵן גַּם טוֹבַת מַלְכוּתְכֶם יִדְרְשׁוּ יִתְאַוּוּ?
אֶסְתֵּרִי עָנִי בְּעַד שָׁלוֹם אַרְצָךְ יִתְפַּלָּלוּ,
וּבְעוֹד מְכוּבָד יָדֵךְ עַד לָאָרֶץ יִשְׁפָּלוּ.
כִּי בְאֹמֶר פִּיךְ לְצֵרֵימוֹ בְּלֹא הוֹן נִמְכָּרוּ,
הֵמָּה עֲל חַיֵּיךְ אֶל אֱלֹהַי יֵעָתֵרוּ.
כִּי יָפִיר נִכְלֵי כָל צוֹרֵר יָבַלַּע עָצָתוֹ,
יָגֵן עֲלֵי כִסְאֵךְ יָסֵךְ לָךְ בְּאֶבְרָתוֹ.
הַאָמֵן מַלְכִּי! אַךְ הוּא עַד כֹּה חֹפֵף עָלַיִךְ,
בְּאוֹמֶר פִּיהוּ אַשּׁוּר וְהוֹדוּ תְּכוּ לְרַגְלַיִךְ.
גּוֹיֵי צָפוֹן וְקֶדֶם לְפָנַיִךְ נִגְפּוּ,
מִנָּהָר עַד יָם קַצְוֵי אַרְצֵיךְ נוֹסָפוּ.
הוּא גִּלָּה אֹזֶן יְהוּדִי לִשְׁמוֹעַ בְּמִסְתָּרִים,
מֶה קָשְׁרוּ בוֹגְדִים עָלַיִךְ בְּחַדְרֵי חֲדָרִים.
אָהָהּ! הַיְהוּדִי הַזֶּה לָקְחַנִי לְבַת לְפָנִים.

אחשורוש

מָרְדְּכַי?

אסתר

שָׂרִיד נִטָּעִים מִקְרוֹבַי נִטְעֵי נַעֲמָנִים,
אָבִי הָיָה דֹדוֹ מֵרֹאשׁ יְשֻׁרוּן גִּוְעָנוּ.
שָׁאוּל שְׁמוֹ מֶלֶךְ הָרִאשׁוֹן לִבְנֵי עַמֵּנוּ,
שְׁנָאַת הוֹר דּוֹר בֵּין מִשְׁפַּחְתֵּנוּ לְזֶרַע עֲמָלֵק?
מִקְלֶלֶת אֵל לֵךְ מָרְדְּכַי מֵהָמָן יֵחָלֵק,
מְיָמָיו עוֹד עֵינוֹ אֶת פָּנָיו לֹא רָאָתָה.
לֹא כְּבָדָהוּ בִיקָר תִּפְאֶרֶת אַךְ לָךְ יָאָתָה.

זאת

כֵּן נְבַדֵּלְנוּ מֵהֶם גַּם אֲנַחְנוּ בְּחֻקֵּינוּ׃
פֶּלְיאָה רוּחַ אֱנוֹשׁ נִשְׁגָּבָה מוּל אוֹהֲבִים וְאוֹיְבִים׃
תִּבְרַח הֲלָאָה מֵרַחוֹקִים תִּמָּשֵׁךְ לִקְרוֹבִים׃
כְּמַרְאֵה אָדָם בַּמַּיִם הַפּוֹנִים אֶל פָּנָיו׃
תִּתְקָרֵב בְּקָרְבוֹ וּבְרַחֲקוֹ תִּרְחַק מִלְּפָנָיו׃
כֵּן לֵב אִישׁ לְרֵיעוֹ בְּנִשְׁתּוֹ יִנַּשׂ זֶה נֶגְדֵּהוּ׃
וּכְמוֹ יְרַחֵק מֶנּוּ יַרְחִיק גַּם זֶה צָעֲדֵיהוּ׃
קָו דַּקּוֹ גָּדְלָה מְרִיבָה וְהַשְׁנָאָה גָּבְרָה׃
גַּלְמוּדָה הָיא בַת יַעֲקֹב בַּגּוֹיִם מְנוּדָה׃
עַתָּה מַה מִּכֶּם נִשְׁאָלָה מַה מֵּעַט חָפְצֵנוּ׃
רַב לָכֶם תְּדַכְּאוּ עַמִּי אַל תַּרְבּוּ לַחֲצֵנוּ׃
כִּבְנֵי אֱנוֹשׁ חִשְׁבוּ בָּנֵינוּ כְּקַהַל אָדָם׃
כְּמוֹכֶם אִשָּׁה הִמְלִיטָתַם גֶּבֶר יָלָדָם׃
הָהּ! אֶת בַּלְבֵּיכֶם אֶת סוּסֵיכֶם תִּשְׁתַּעֲשָׁעוּ׃
אַךְ אַחֵיכֶם כַּל תַּבִּירוּ אַף כַּל תֵּדָעוּ׃
פְּנֵי אָדָם הוּאַרְנוּ בָם מִבֶּטֶן כְּפָנֵיכֶם׃
אַךְ בְּמַסְוֵה כְּתְמוּנַת אֱנוֹשׁ הֵם בְּעֵינֵיכֶם׃
בָּחַנּוּנוּ נָא וְנַסּוּנוּ׃ אֵלֵיכֶם דְּמִיוֹנוּ׃
אִם לֹא כָּמוֹכֶם כְּאַחַד הָאָדָם תִּרְאוּנוּ׃
לִהְיוֹת חָפְשִׁים כָּמוֹכֶם הַיּוֹם עוֹד נוֹחִילָה׃
כָּמוֹכֶם עַל אֹשֶׁר אַרְצֵנוּ עוֹד נָגִילָה׃
נְכִיאֵינוּ חָזוּ לָנוּ שְׁאֵרִית עַל הָאֲדָמָה׃
תִּקְוָה זֹאת תִּמְסוֹךְ בְּכוֹס מְרִירִים נִטְפֵי נֶחָמָה׃
אַךְ אַתֶּם גַּם עָלֶיהָ זַעֲמְכֶם תִּשְׁפּוֹכוּ׃
מַטָּרָה הָיא לְחִצֵּי לְשׁוֹנְכֶם נְגִדָּה תַּעֲרוֹכוּ׃
תֹּאמְרוּ יַעַן נַפְשֵׁינוּ לְאֶרֶץ אַחֶרֶת׃
לָכֵן לְגוֹיֵי אַרְצְכֶם אֱמוּנָה בַּל שׁוֹמֶרֶת׃

בַּלּוֹתָם תְּהִי לָךְ עַל אֱמוּנָתִי לַמַּזְכֶּרֶת,
וְעוֹתָתִי (לֹא בְמַעַל נֶפֶשׁ) תְּהִי מֻשֶּׁרֶת.
דְּמִי מִי תְדָרוֹשִׁי? אִמְרִי!

אסתר

הַנַּח לִי אִישׁ רֶשַׁע!
לֹא מְכוֹגָד פְּמוֹךְ יָקוּ יִשְׂרָאֵל יֵשַׁע.
קַנָּא אֱלֹהֵינוּ נוֹקֵם נְקֻמַת עֲבָדָיו,
כְּבַר הֻכְרַע לָךְ פֶּלֶס וּמְאוֹנֵי מִשְׁפָּט בְּיָדָיו.
עַד מְהֵרָה יְרִיעֲךְ מַה חָרַץ עָלַיִךְ,
גּוֹר מְיוּמוֹ כִּי בָא! הוֹרֵד שַׁחַת גְּדֵלֵךְ.

המן

אָמָנָם! נוֹרָא צוּרְכֶם רַב וְעָעִיר יֵרָאוּהוּ?
אַךְ הֲיֵרָצֶה כִּי מְשַׂנְאָיו נֶצַח יְשַׂנָּאוּהוּ?
בָּאָה עֵת פְּנָעְתִּי רָהֲבִי עָמֵל וּתְאוּנִים.
הָמָן עַז לֵב פִּיו יְאַלֶּצֶהוּ לְדַבֵּר תַּחֲנוּנִים.

(נופל על פנות אסתר להגליה)

לְרַגְלַיִךְ אֶפּוֹל אַשְׁבִּיעֵךְ בְּשָׁלוֹם אַחְתֵּנוּ,
אַף בְּשָׁלוֹם דֶּרֶךְ הַזְּקֵן גֵּוֶר קְרוֹבֵיךְ.
הַשְׁקִיטִי אַף מֶלֶךְ חֲמַת לִבּוֹ הָרְגִיעִי!
אֶת יְרִיבֵךְ הֵטִיבִי אוֹיֵב הַבָּא הוֹשִׁיעִי!

שיחה ו

הקורטיס אחשורוש

אחשורוש

מַה זֹּאת? הֵעוֹ בְּלִיַּעַל לְשַׁלּוֹחַ בָּךְ יָדָהוּ,
הָגַם לְכָבוֹשׁ אֶת הַמַּלְכָּה יָשִׂים לִבֵּהוּ?
מַה נִּבְעַתְּ צוֹרֵר! כַּחֲשֵׁךְ יַעֲנֶה בְּפָנֶיךָ,
כִּי צָדְקוּ אִמְרֵי אֶסְתֵּר תְּעִידֶנָּה עֵינֶיךָ.

זֹאת לְבַד מִקּוֹר שְׂנְאָתוֹ נֶגֶד אֱלֹהֵי הַיְהוּדִים,
אַךְ דִּבְּתוֹ פִּרְשָׂה לְלִבָּךְ חֲרָמִים וּמְצוּדִים׃
לַחֲנָם אֶת מְרִדְכַי נֶגֶד עַמְּךְ תְּכַבֵּדֵהוּ,
כְּבַר הֵכִין הָמָן עֵץ בְּשַׁעַר בֵּיתוֹ לְאַבְּדֵהוּ׃
הָהּ! זְקֵן נִכְבָּד כַּנָּבָל שְׁאוֹל יַדִּיחֵהוּ,
מִשַּׁעַר הַמֶּלֶךְ אֶל הוֹרְגִים יְקָחֵהוּ׃

אחשורוש

הוֹי מִשְׁתֶּה מָרִרִים! מֵעַי עָלַי יִשְׁתּוֹחָחוּ,
מִבַּעַס וּבְשֶׁת דָּמַי בָּקְרְבִּי רוֹתָחוּ׃
בְּאֵבֶן קַלַּע הָיִיתִי, רֹאֶה כֹּל! גַּל עֵינִי,
אֵלֶּה אֶתְבּוֹדֵד אוּלַי לִבִּי יוֹדִיעֵנִי׃
קְרֹאוּ לְמָרְדְּכַי גַּם־לִדְבָרָיו נִפָּקְחָה אָזְנַיִם׃

נערה אחת (מן סגן)

מַהֲרִי אֻמַּת רְדִי מֵעָל! עוֹפִי מִשָּׁמַיִם!

שיחה ה

הקודמים כלי אחשורוש

המן

נְבוֹכִים מְאֹד עֻשְׁתְּנוֹתַי בְּנֵי שַׂרְעַפַּי יַלְחֲמוּנִי,
צוֹרְרֵי יְשָׁרוֹן בְּנִכְלֵיהֶם הָהּ! הֵמָּה רְמוּנִי׃
בְּמִרְמִים עֲדֵי כִּי אַךְ טוֹבָתֵךְ שִׁחַרְתִּי,
לְמַעַן תִּכּוֹן מַלְכוּתֵךְ לְהַשְׁמִידָם אָמַרְתִּי׃
עַתָּה עַל פִּי תּוֹשִׁיעִים לוֹ נַפְשֵׁךְ נִכְסֶפֶת,
הֲלֹא תִרְאִי עוֹד בְּשֶׁפֶק רוּחַ מֶלֶךְ מְרַחֶפֶת׃
בְּיָדִי עֲדֶן לְעוֹרֵר סַעַר אוֹ לְהַרְגִּיעֵהוּ,
לַעֲצוֹר בְּעַד שֶׁטֶף הֶמְיָתוֹ אוֹ לְהַנִּיעֵהוּ׃
כָּל מַחְשְׁבוֹתַי כָּעֵת לְשָׁלוֹם יְשָׁרוֹן אַחֲיָה,
פְּקֻדַי נָא עָלַי, וְחִישׁ יָגוֹזוּ כָּל שִׂנְאָיְהּ׃

בלותם

הָעָם יִשְׂמָחוּ לְנַחֲתִים לְמוֹפֵת יִתֵּנוּ.
בֶּנֶצַח נִתְעַב סָחוֹב וְהַשֹּׁלֵךְ הָלְאָה יִמְשְׁכֵהוּ,
יַז מְדָמוֹ לְכָל קִיר פְּאֵבֶן יַשְׁלִיכֵהוּ.

מרדכי ואסתר

יְחִי הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָם! מְצוּקַת יְשָׁרוּן עוֹד רַבָּה,
מֵחֲלַקַת לָשׁוֹן מָעַוֶל הָיְתָה מִלְּפָנִים נִסְבָּה.

אחשורוש

צְדָקָתֶם! כִּתְבוּ עַל הַיְּהוּדִים כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם,
חִתְמוּ בְּטַבַּעְתִּי כִּי אָנֹכִי מָגִינֵכֶם.

אסתר (לנפסה)

גְּדֹלוּ מַעֲשֶׂיךָ ה׳ מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁכֹתֶיךָ!
מִי אֱנוֹשׁ יָבִין אֵיךְ יִתְהַפְּכוּ מִסְבּוֹתֶיךָ?

שיחה ט

קבוצת נערות מומרות

כלן

אֵל שָׁלַח לָצֶדֶק עֶזְרָתוֹ,
נָשִׂירָה וְנַזְמְרָה גְּבוּרָתוֹ.

נערה אחת

מֵעָל הַבִּיט רִשְׁעִים נֶאֱסָפוּ,
שְׁפוֹךְ דָּמֵינוּ אַרְצָה כַּמָּיִם,
אָז נָתַן אֹמֶר מִשְׁמָיִם,
נָבְלוּ צוֹרְרִים כַּקַּשׁ נֻדָּפוּ.
הוֹשְׁלַךְ זְדוֹן עַד עָמְקֵי תַחַת,
חִצָּיו הֵכִין יָרוּהוּ שַׁחַת.

אחרת

רָאִיתִי עָרִיץ אִישׁ בְּלִיַּעַל,
כְּאֶזְרַח רַעֲנָן יִתְנַשֵּׂא מַעַל.

הֵן בְּבֵיתֵךְ תַּהֲרֹג נָקִי דֹּרֵשׁ טוֹבָתִי,
גַּם עָמִי בַּבַּיִת תְּצוּד כְּלִילַת אַהֲבָתִי?

חרבונה

הָעֵץ הֵכִין לְמָרְדֳּכַי בְּבֵיתוֹ עוֹמֵד עוֹדֶנּוּ.

אחשורוש

לְנַפְשׁוֹ הֵכִין בְּשַׂחְתּוֹ יִפּוֹל רִשְׁתּוֹ תִּלְכָּדֶנּוּ

(חרבונה והסומכים יוציאו את המן)

שיחה ז

מרדכי והקודמים בלי המן

אחשורוש (אל מרדכי)

קָרֵב הֵנָּה אִישׁ שְׁלוֹמִי! אָהוּב שְׁחָקִים מִמָּעַל!
מַלְכְּךָ לֹא עוֹד לְשָׁלָל יִהְיֶה לַעֲצַת בִּלְיָעַל,
עֵת נִפְקְחוּ עֵינַי בּוֹשֶׁת כִּסְּתָה פְּנֵי אוֹיְבֶךָ,
שֵׁב לִימִינִי מִשְׁנֶה! כְּבוֹד וְהָדָר סְבִיבֶךָ.
קַח טַבַּעַת הָמָן עִם כָּל כֵּלִי וָנֶשֶׁק,
בֵּיתוֹ נָתַתִּי לְאֶסְתֵּר וּבְיָדְךָ הַמֶּשֶׁק,
עוֹל סֵכֶל אַחֶיךָ אֶשְׁבּוֹר מֵעַל שִׁכְמֵיהֶם,
כָּל הוֹרְגֵיהֶם יֶאֱשָׁמוּ לֹא אָנֹקָה דְּמֵיהֶם.
עַמְּךָ כְּעַמִּי יַחַד יִשְׁלָיוּ רֹאשׁ יְרִימוּ,
כָּל לְאֻמֵּי לֵאלֹהֵי אֶסְתֵּר כָּבוֹד יָשִׂימוּ,
מִי בָכֶם יָשׁוּב לְעִירוֹ אֶל אֶרֶץ נַחֲלָתוֹ,
וָטוֹב יְזַכֵּרְנִי עֵת לֵאלֹהָיו יָשִׁיר תְּהִלָּתוֹ.

שיחה ח

הקודמים התך

אחשורוש

מִלָּה עַל לְשׁוֹנְךָ הָתָךְ!

התך

הַבּוֹגֵד אֵינֶנּוּ,

העם

האחת משתים

יָפָה וְשַׁפְלַת עַיִן חֶמְדָּה נַפְלָאָה,
יִשְׂרַת לֵב כָּמוֹהָ עוֹד לֹא מָשָׁלָה׃

השניה

רַב עוֹד חֶמְדַּת נַפְשָׁהּ צֶדֶק נִמְלָאָה,
יִשְׂרַת לֵב כָּמוֹהָ עוֹד לֹא מָשָׁלָה׃

שתיהן

עֲלִי בָּנוֹת פָּרַס הֲדַסָּה נִשְׂאָה,
יוֹפִי מֵאָדָם חֵן מֵעַל נָחָלָה׃

נערה אחת

הִנֵּה שָׁכְבָה חֲמַת אֱלֹהָיִךְ,
קוּמִי צִיּוֹן הַתְנַעֲרִי מֵעָפְרֵךְ!
הָסִירִי שִׁמְלַת שִׁבְיֵךְ מֵעָלַיִךְ,
לִבְשִׁי בִּמְקֻדֵּם תִּפְאַרְתֵּךְ וַהֲדָרֵךְ!
דְּרַכַיִךְ סְלוּלוֹת נָשָׂאוּ הַנֶּחְלִים׃ *)
נַתְּקוּ חֲבָלִים
שְׁבוּיִים מְוֻרִים!
נִדָּחִים נְפָזָרִים!
שׁוּבוּ עִבְרוּ יַמִּים וְנָהָרִים,
הִקְבְּצוּ פְּלֵטִים הִקָּבְצוּ מֵעָרִים׃

כלן

שְׁבוּיִים מְוֻרִים!
נִדָּחִים נְפָזָרִים!
שׁוּבוּ עִבְרוּ יַמִּים וְנָהָרִים,
הִקָּבְצוּ פְּלֵטִים הִקָּבְצוּ מֵעָרִים!

אחת

לְעֵינַי יִתְאַסְּפוּ בְנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים, עוד

*) נח נגד נסדות לך בס נקעות נקדתו ג"סק נחנים . כמו בעבון נחנים נשבון מוכה עפר וכפים (תוכ ל' י) וכן בשבון ערבי תלע וח"ד .

שִׂיאוּ יַעֲלֶה עַד עֲבִי שְׂחָקִים,
יִתְאַמֵּר לְפָקוֹד עֲלֵי בְּרָקִים׃
יְכִפּוֹשׁ אוֹיֵב בְּפֶרֶךְ יְעַנְּנוּ,
בְּמַעַט אֶעֱבוֹר וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ׃

אחרת

גַּם מוֹשֵׁל רַב נוֹכְלִים יַתְעוּהוּ,
כִּי בַּר לִבּוֹ לֹא יֵדַע רְמָיָה׃
יְפוֹל בַּפַּח טָמְנוּ בְצָדָיָה,
בְּלֹא דַעַת תָּמִים יְבֻלָּעוּהוּ׃
אִישׁ יָשָׁר כָּל אִישׁ לְנַפְשׁוֹ יָשַׁוּחַ,
הַוּוֹת לְכֶם לֹא יוֹדִיעוּהוּ,
יְשָׁרִים כְּמוֹהוּ לְמִצְא יָקֻוּהּ.

אחרת

אֵיךְ נֶהְפְּכָה סָעָרָה לִרְמָמָה?

אחרת

מִי הֵפִיץ מַחֲשַׁבֵי אָדָמָה?

כלן

יְמִין אֶסְתֵּר וְאֵת, חַיִל עָצָמָה!

נערה אחת

אַהֲבַת אֱלֹהִים קִרְבָּה בּוֹעֶרֶת,
שַׁלְהֶבֶת יָהּ יוֹקֶדֶת בְּעֲצָמוֹתֶיהָ,
עֲדֵי נַפְשָׁהּ לַמָּוֶת מַסְגֶּרֶת,
דִּבְּרָה, וְהֵאֵל בְּצַע אִמְרוֹתֶיהָ׃

שתי נערות

עֲלֵי בְּנוֹת פְּרַס חֲדַסָּה נִשָּׂאָה,
יוֹפִי מֵאָדָם חֵן מֵעַל נָחְלָה׃

עוֹב לֹא יִמְאַס יְחַבֵּה לְקָרְבֵהוּ
יַחְפּוֹץ אַהּ בְּשׁוּבוֹ
עוֹד יְדָרְשֵׁהוּ בְטוּבוֹ
כִּי יָדַע יְצָרֵהוּ,
תִּשְׁבַּח אִשָּׁה עוּלָלָהּ
כַּחֲמַד כָּל עֻמְלָהּ
וְהוּא לֹא יִשְׁכָּחֵהוּ.

כלן

הַגְדֵּל יִשְׂרָאֵל הִרְבָּה כְבוֹדוֹ
לְעֵינֵי הַגּוֹיִם גִּלָּה הוֹדוֹ.

שיחה י

הקודמות אסתר

אסתר

הַאֲזִנָה נַעֲרוֹת יִשְׂרָאֵל בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם!
לַמַּאֲמַר מָרְדֳּכַי וְזִקְנִים הַטֶּנָה אָזְנַיִם!
הָעֵם שָׁמְעוּ פְּקוּדָתָם הֶאֱזִינוּ מִלֵּיהֶם,
וְכָל מוֹצָא שְׂפָתָם קָיְמוּ וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם,
לִהְיוֹת נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים שְׁנֵי אֵלֶּה הַיָּמִים,
לִימֵי מִשְׁתֵּה וְשִׂמְחָה וְהוֹדוֹת לְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים,
אַרְבָּעָה עָשָׂר וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר,
עַל יֶתֶר יְמֵי הַשָּׁנָה יִנָּשְׂאוּ בְּהוֹד וְהָדָר,
עַל שֵׁם הַפּוּר הוּא הַגּוֹרָל יִקָּרְאוּ **פּוּרִים**,
זִכְרָם לֹא יָסוּף מִיִּשְׂרָאֵל לָעַד שְׁמוּרִים,
נִבְחְרוּ מֵהָמָן בַּגּוֹרָל לְאָבְדָן יְהוּדָה.
מִבְּלִי דַעַת כִּי הֻמָּה לוֹ עִתּוֹתֵי פְּקוּדָה,
יְהִי נָא לְיִשָּׁרוֹן יְמֵי חֶסֶד לְשָׁלוֹם מָנוֹת,
לְאֵין נָכוֹן לָמוֹ גַּם לָאֲבִיוֹנִים מַתָּנוֹת.

למען

אחרת

עוֹד אֲבָהּ עֲלֵי קִבְרֵי אָבוֹת יָשָׁרִים

כלן

שׁוּבוּ עִבְרוּ יַמִּים וְנָהָרִים
הָקְבְצוּ פְּלֵטִים הָקָבְצוּ מֵעָרִים!

אחת

שְׂאוּ רָאשֵׁי הֵיכָל הָרִימוּ עַמּוּדָיו,
מָקוֹם יְשִׁבוֹן אֵל יֵרָאֶה לַחֲסִידָיו
לְפָאֵר מִקְדָּשׁוֹ פְּנֵי יָקָר תְּשַׁקְלוּ,
מִבֶּטֶן הָרִים אַבְנֵי שֵׁשׁ תְּפָסָלוּ,
מִבְחַר אַרְזֵי לְבָנוֹן לְקֹרוֹת הָכִינוּ,
קָחוּ כְנוֹר לְוִים בַּשִּׁיר הָבִינוּ!

אחרת

אֱלֹהִים יָשׁוּב יִתְהַלֵּךְ בֵּינֵינוּ,
חוּלִי אֶרֶץ לִבְשִׁי שִׂמְחָה וַחֲדָוָה!
שְׂחָקִים הַטּוּ רָאשֵׁיכֶם אֶל מָעוֹנֵינוּ
מִשְׁכַּן אֵל הַבִּיטוּ גִילוּ בְּרַעֲדָה.

אחרת

מַה טּוֹב אֱלֹהֵינוּ, מַה נָּעִים עוֹל סִבְלָתוֹ!
אַשְׁרֵי הָאִישׁ יֵדַע מִנְעוּרָיו לֵכֶת לְאוֹרוֹ
בְּבֵדוּהוּ זֶרַע יַעֲקֹב! הַשְׁמִיעוּ תְהִלָּתוֹ!
כָּל מַנְעַמֵי חֵלֶד עִם מֶחְמַדֵּי סְגֻלָּתוֹ
לֹא יְשׁוּוּ אֶל נַהֲרֵי עֹנֶג יְזֻלוּ מִמְּקוֹרוֹ
מַה טּוֹב אֱלֹהֵינוּ מַה נָּעִים עוֹל סִבְלָתוֹ!
אַשְׁרֵי הָאִישׁ יֵדַע מִנְעוּרָיו לֵכֶת לְאוֹרוֹ,

אחרת

יְשַׁקִּיט אַפּוֹ מֵהַשְׁחִית יְשִׁיבֵהוּ

שִׁיר

עת נצני המאספים נראו שנית במחנה העברים בספרי בכורי עתים אשר זה חדש ימים שמחתי לראות.

כָּל שַׁעֲרֵי הַבִּינָה
בַּמֵּאַסְפִים נִפְתָּחוּ,
בְּכָל עֵבֶר וּפִנָּה
עָנְבֵיהָ פָּרְחוּ.
מֶה רָמוּ וְנִפְלָאוּ!
יַעַן מְחִירָם רָבוּ,
רוֹב הַקּוֹנִים לָאוּ,
תֵּת עֶרְכָּם לֹא אָבוּ.
חָדְלוּ פִּסּוּ אַבִּירִים,
לָשׁוֹן חָכְמַת, וְחִדּוּתָם
זֶה יָמִים כַּבִּירִים,
כִּי נָפְלוּ אָשְׁיוֹתָם — —
הַחָכְמָה וְהַתְּבוּנָה
כְּמֶת מֹלֶךְ נִשְׁכָּחוּ,
נְטִישׁוֹת הַשִּׁיר וְרִנָּה
כַּאֲגַמוֹן רֹאשָׁן שָׁחוּ — —
עַתָּה שׁוֹחֲרֵי מְלִיצָה,
יוֹדְעֵי עוֹ הַלָּשׁוֹן,
יַחְגְּרוּ חֶדְוָה וְדִצָּה,
יִלְבְּשׁוּ שִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן.
חַכְמֵי אֻמַּת יָשִׁירוּ,

לְמַעַן יְזַכְּרוּ נְפְלָאוֹת אֵל וּבְרוֹב עַם יְהַלְלוּהוּ
יְבָרְכוּ שֵׁם קָדְשׁוֹ עַד קַצְוֵי אֶרֶץ יְגַדְּלוּהוּ.

(מחרי הכופל כמעט סידת עס יסדמל יחד, והכעדות תעכסה מחדיכן).

בָּרוּךְ שְׁמוֹ וּמְרוֹמָם עַל רָמִים!
דּוֹר דּוֹרִים גְּבוּרוֹתָיו יַגִּידוּ
עַד אַפְסֵי עֵת עָזּוֹ יָעִידוּ
בָּרוּךְ הוּא עַד אַפְסֵי עוֹלָמִים!

גשלמה המחברת

לֹא אֶתֵּן לוֹ הַיּוֹם מְסָפֹא וּמַיִם,
וְהֵן בְּרָעָב וּבְצָמָא מֵת פִּתְאוֹם הַחֲמוֹר׳
עַתָּה אַחִים! חִלְקוּ בָּכֶם אֶת הָעוֹר! —

רוד זאמושטש מברעסלויא׳

תמיד דף ל״ב

אלכסנדר מוקדון בא לאפריקי למלחמה
וישאל מנשים לחם שמה,
והן לחם זהב הביאו החכמות,
ויגער בהן בעינים רמות,
ויאמר: לחם שאלתי לְשַׂבֵּר רעבוני׳
ותאמרנה: יסלח נא אדוני!
אם לבקש לחם לאכל הֻנָּה באת,
הלא רב מאד בעיר מולדתך מצאת —

ויכתוב בצאתו, על שער העיר,
אלה דברי השיר:

„בחשך הלכתי עד יום מותי,
לולי נשי אפריקי מאירות אותי׳ —

רוד זאמושטש מברעסלויא׳

כָּל קוֹרוֹת יָמֵינוּ,
אֶת גְּדֻלָּה יַכִּירוּ
וְאֶת חָכְמַת חֲכָמֵינוּ,
יַעֲטוּ בַּמְּעִיל תְּהִלָּה,
רוּחַ חֵן עַל שְׂפָתָם,
לַאֲבִי עַד אֲנִי תְּפִלָּה
כִּי יַצְלִיחַ מְנַמָּתָם ׃

דוד זאמושטש מפרעסלויא ׃

החמור ושלשה אדוניו (כאך רומענער)

אַבָּא אֶבְיוֹן רָאָה הַמָּוֶת לְפָנָיו,
וַיִּקְרָא לוֹ אֶת שְׁלֹשָׁה בָּנָיו,
וַיֹּאמֶר אֲהָהּ! לֹא תִנָּחֲלוּ אַחֲרֵי מוֹתִי,
אַךְ הַחֲמוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר הֶחֱיָה אוֹתִי,
יִרְדֶּה כִּרְצוֹנוֹ אִישׁ יוֹמוֹ בַּחֲמוֹרוֹ,
אָכֵן בַּל יִשְׁבַּח תֵּת לוֹ דֵּי מַחְסוֹרוֹ ׃
בְּמוֹתוֹ לָקַח לוֹ הַבְּכוֹר חֲמוֹר אָבִיהוּ,
וְלֹא נָתַן בַּיּוֹם הַהוּא טֶרֶף לְפִיהוּ,
בָּאְמְרוֹ יָשַׁבְר מָחָר בְּבֵית אָחִי רַעֲבוֹנוֹ,
וַיִּרְדֶּה בּוֹ וַיַּכֵּהוּ בַּחֲרוֹנוֹ —
מִמָּחֳרָת לָקַח הַשֵּׁנִי יְרוּשָׁתוֹ,
עָלָיו הָיָה וַיַּכֵּהוּ בְּחֻמָתוֹ,
לֵאמֹר! אָחִי מִלֵּא בְּמִסְפֹּא בְּטֶנֶהוּ,
לָכֵן יִתְעַנֶּה הַיּוֹם בְּצוֹם נַפְשֵׁהוּ ׃
הַצָּעִיר אָמַר: אָכֵל בְּטוּב יוֹמַיִם,

מקהלות.

שׁוֹמֵר מְצָוָה לֹא יֵדַע אָסוֹן,
סָבִיב סָבִיב לָהּ עֹנֶג וְשָׁשׂוֹן׃

ג

אָבוֹתֵינוּ יַבִּיטוּ מִשָּׁמַיִם,
עַל תִּפְאֶרֶת הַקְּרִיָּה הַיְקָרָה,
יָגִילוּ כִּי עוֹד חֶסֶד בַּחַיִּים,
וּצְדָקָה מִפִּתֶם אוֹפִיר נִבְחָרָה,
קְרִית ברעסלויא הַיָּפָה בֶּעָרִים!
לְךָ יְאֻתָּה תְּהִלָּה יוֹשֶׁבַיִךְ יְשָׁרִים׃

מקהלות.

בְּבִרְכַּת תְּמִימֵי דֶרֶךְ תָּרוּם קָרֶת,
צְדָקָה וָחֶסֶד כְּשִׁרְיַן חֹגֶרֶת׃

ד

אֱנוֹשׁ כְּלֹא אֶחְזַת מֵרֵעִים צְפוֹר בּוֹדֵד,
לֹא יְתַעֲנֵג בַּדֶּשֶׁן נַפְשֵׁהוּ;
כְּלִי חֶרְוָה וְעֹנֶג גַּלְמוּד נוֹדֵד,
מַה יִּסְכֶּן לוֹ כַּסְפּוֹ אֲשֶׁר בְּשַׁקְהוּ!
הֲרֵעוּת בַּת אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם,
אִם הָאַהֲבָה נֵעָם הַחַיִּים׃

מקהלות.

טוֹב אֲרֻחַת יֶרֶק וְאַהֲבָה בְּקִרְבֵּנוּ
מִשּׁוֹר אָבוּס וּמְרִיבָה בֵּינֵינוּ׃

שיר חדש

לשורר בעת יאספו אנשי החברא קדישא וג״ח בער״ח ניסן אל המשתה כמנהגם מימים ימימה׳

ברעסלויא יום ה׳ ער״ח ניסן

נגילה ונשמחה היום הזה לפ״ק

מאת

דוד זאמושטש מברעסלויא

א

אֲנָשִׁים תְּמִימִים עוֹשֵׂי צְדָקָה בְּכָל עֵת!
מְבַקְּרֵי חוֹלִים! רוֹפְאִים נֶאֱמָנִים!
עוֹשֵׂי חֶסֶד עִם חַיִּי וְעִם הַמֵּת!
וּמוֹחֵי דִּמְעָה מֵעַל כָּל פָּנִים!
עַל צְדָקוֹתֵיכֶם שַׂמְנוּ עֵינֵינוּ,
תֵּת תּוֹדָה לָכֶם צָמְאָה נַפְשֵׁנוּ׳

מקהלות׳

הַזּוֹרְעִים צְדָקָה בְּפְרִיָּה יִשְׂמָחוּ,
בְּאֶרֶץ יִשְׁנוּ בְּעָלֶה יְפָרְחוּ׳

ב

פֹּה נִקְהֲלוּ בְּנֵי יַעֲקֹב בִּרְנָנָה
לְהַגִּיד בְּקָהָל שְׁלֻמִים מִפְּעֲלֵיכֶם;
לְכַבְּדֵכֶם יַעֲרְכוּ יוֹם בַּשָּׁנָה,
לְהַקְרִיב לָכֶם מִפְּרִי מַעֲלָלֵיכֶם׳
עֵקֶב הַצְּדָקָה חַיִּים וְכָל מְנָדִים,
עַל פְּתָחֶיהָ חֵן כְּפָרִים עִם נרדים׳

מקהלות

בַּמִּדְבָּר לֹא אָדָם בּוֹ תָּעִינוּ,
מֵהַפֶּחָ נַסְנוּ נָפַלְנוּ בַּפַּחַת ׃
מִצָּרָה קָרָאנוּ אֶל אֱלֹהֵינוּ,
וַיֵּעָמֵד בַּמֶּרְחָב רַגְלֵינוּ ׃

מקהלות׃

אִם אָמַרְנוּ נָאָש תְּקוֹמֵמְנוּ אָבָדָה
פְּתָאוֹם הַיְשׁוּעָה לְקָרָאתֵנוּ עָמָדָה ׃

ח

לָכֵן אִם לֹא עִקְּשָׁנוּ הַיִּשָּׂרָה,
וּבְכָל זֹאת רָעָה תָּאֵנָה אֵלֵינוּ;
כָּל נִתְרַפֶּה לָעָתוֹת בַּצָּרָה,
עוֹד חַי עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ ׃
כְּרֵצוֹן אֵל יָעֵוֹר אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ,
בְּנַפְשׁוֹ בְּלֵבָבוֹ וּבְכָל מְאֹדֵהוּ ׃

מקהלות׃

שַׁדַּי, שׁוֹפֵךְ בּוּז עַל עָשִׁירִים אַכְזָרִים,
וְאוֹהֵב נְדִיבִים נוֹתְנִים מְלַחְמָם לַזָּרִים ׃

ט

בֹּאוּ! וְנַשְׁקֶה כּוֹס הַתַּנְחוּמִים,
אֶת אֲנָשִׁים יָדְעֵנוּ נֶגַע לָבָם,
בְּבִגְדִים וּשְׂמָלוֹת נְכֵסֶה עֲרוּמִים,
עֵת וָגַע שָׁדְדוּ כַּסְפָּם וְזָהָבָם ׃

חסר

ה

לְרוֹפֵא כָּל־מַחֲלָה נִפְרוֹשׁ כַּפֵּינוּ,
כִּי יְחַזֵּק לְבֵנוּ כָּל־הַיָּמִים ;
נַאֲמִיצָכֶם כַּאֲשֶׁר לְאֵל יָדֵינוּ,
כַּל תִּמְטְנָה רַגְלֵיכֶם לְעוֹלָמִים ·
יִשְׁלַח בְּרָכוֹ בְּרָכָה בַּאֲסָמֵינוּ,
לְפַקֵּחַ וְחוֹלֶה נִתֵּן לַחֲמֵנוּ ·

מקהלות ·

הַנּוֹתֵן מְלַחְמוֹ לְרַלִּים וְרָשִׁים,
נֵצַח יְכַבֵּד מֵאֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים ·

ו

יַאֲרִיךְ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יְמֵי תְמִימִים,
שָׁנִים רַבּוֹת יְחִיוּ כָּל הַקְּרָאִים,
נָדִיבֵי לֵב יָבֵלוּ שְׁנוֹתָם בַּנְּעִימִים,
כַּל יֵדְעוּ כָּל בְּאֵב אָנוּשׁ וְתַהֲלָאִים ·
יְחִיוּ לָנֵצַח חֲכָמִים וּנְבוֹנִים,
לְכֻלָּם יִרְבְּצוּ עָנְיִים וְאֶבְיוֹנִים ·

מקהלות ·

מַה יוֹעִילֵנוּ הוֹן בְּאַחֲרִית הַיָּמִים ?
צֶדֶק יַנְהֵלֵנוּ לְתֻשׁוּעוֹת עוֹלָמִים ·

ז

בִּימֵי קֶדֶם שֵׁה פְּזוּרָה הָיִינוּ
אָמַרְנוּ נִגְזַרְנוּ גֵּרֵד שָׁחַת

במדבר

אַף בְּלִי זֵיעַת אַפֵּיהֶם,
אֶת אָכְלָם יַאַסְפוּ יָחַד;
גַּם יֶחֱיוּ וְיַכַלְכְּלוּ בָּנֵיהֶם,
בְּלִי רַעַד וּבְאֵין פָּחַד׃

עֵת הַשֶּׁמֶשׁ בַּשָּׁמַיִם יוֹפִיעַ,
מִסַּעַר לֶמֶרְחוֹק בַּל יֵרָאוּ;
וְאִם יִקְרַב הָרַעַם וְיַגִּיעַ
בְּחַגְוֵי סֶלַע וַעֲצֵי יַעַר יֶחֱסָיוּ׃

יוֹם יוֹם תּוֹדָה לָאֵל יַקְרִיבוּ,
עַל כָּל מַתָּת עַל כָּל מָנָה;
וְאֵל הַקֶּבֶר עֵת פִּי יָשִׁיבוּ,
יֵלְכוּ בְּשֶׁקֶט וּבְרִנָּנָה׃

אִם תִּתְאַוֶּה הַיּוֹת צוֹלֵחַ,
גַּם חָפַשְׁתִּי בֵּין שְׁאוֹן הַחַיִּים;
רְאֵה שָׁם עַל עוֹף הַפּוֹרֵחַ
שָׁם תַּחַת רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם:

כַּאֲשֶׁר לְבַעֲלֵי כְנָפַיִם וְרוּחַ
גַּם לָנוּ הָאֵל אָב הִנְהוּ:
לָכֵן עִם אִשָּׁה נֶאֱמֶנֶת רוּחַ
תֶּאֱחוֹב אוֹתוֹ גַּם תְּבָרְכֵהוּ! — —

מרדכי בן־דוד סטרעליסקר

חֶסֶד פְּאֵר גָּבֶר, בֵּן צַדָּקָה לְחַיִּים
חֲנִינָה נֵזֶר אֱנוֹשׁ מְאִירַת עֵינַיִם׃

מקהלות׃

אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ
רַחוּם כָּמוֹהוּ יִהְיֶה יְצִיר כַּפָּיו׃

ציום מתנת ידידי ודעי ה״ה הבחור המופלג והמופלג כמר ·····
כ״י׃ ממרתי׃ מסירם נפ לידידי

שירת דודי *)

אִם תִּתְאַוֶּה הֱיוֹת צוֹלֵחַ,
גַּם חָפְשִׁי בֵּין שְׁאוֹן הַחַיִּים׃
רְאֵה שָׂם עַל עוֹף הַפּוֹרֵחַ,
שָׂם תַּחַת רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם!

בְּלִי דְאָגָה וַעֲצֶבֶת רוּחַ,
יְזַמֵּר וִידַלֵּג בֵּין הָעֲנָפִים׃
שָׂמֵחַ יִשְׂבַּע שַׂאֲנָן וּבָטוּחַ,
עַד כִּי קַרְנֵי הַשַּׁחַר נִשְׁקְפִים׃

בְּלֵב שָׂמֵחַ יִקַּח מַתָּתוֹ,
אֲשֶׁר חָלַק לוֹ אֵל לְחֶבֶל,
וְיַחַד הוּא עִם רֵעָיְתוֹ,
יַחַד יִשְׂמְחוּ עֲלֵי הַתֵּבֵל׃

אף

*) ווי׳ בערוועטלט חוים יחקאוויטש וועקט לוינ 3 טען טהיילע·

אַחֲרֵי תִּפְרֹד מִמֶּנּוּ רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ;
בַּעֲלוֹתוֹ הַשָּׁמַיְמָה רְאִיתֶם כִּי חִנָּם עָמַלְתֶּם׃ —

לא תדע מה ילד יום׃

אִם כְּאוֹר בֹּקֶר תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ בַּצָּהֳרָיִם,
בְּעוֹד יוֹמָם קַדְרוּת יְכַבְּשׁוּ הַשָּׁמָיִם׃ —
לָכֵן יְדַאֵג מַצְלִיחַ בְּכָל דְּרָכָיו בְּרֵאשִׁיתוֹ,
פֶּן יָבֹא שִׁמְשׁוֹ וּמָרָה תִּהְיֶה אַחֲרִיתוֹ׃ —

דוד זאמושטש׃

אמרות טהורות׃

(המשך בכורי העתים שנת ת"ק"פ"ז וייטע 107)

---

11. יָקָר מִכָּל חֶפְצֵי הַיְזַמֵּן, בְּאָבְדוֹ בַּל יָשׁוּב
מַשְׂחִית נַפְשׁוֹ יַשְׁחִיתֶנּוּ׃

12. עֵין הָאָדָם הַתְּבוּנָה, הָרָצוֹן רַגְלָיו
מֵאִיר דַּרְכֵי שְׁנֵיהֶם הַהֲגָיוֹן׃

13. רֵאשִׁית חָכְמָה לִקְנוֹת דַּעַת מֵאוֹלֶת
וְלִשְׁאוֹב מֵי נֹחַם מִמַּעֲיָנֵי שָׁבֶר׃

14. הַתִּקְוָה תְּחַיֶּה אֶת הָאָדָם
מִשָּׁדֵיהָ יִינַק כָּל יָמָיו
וְעַל מִשְׁעַנְתָּהּ פּוֹסֵחַ אֶל קֶבֶר׃

על מות כלי זקן.

וַיָּמָת כִּילַי עָשִׁיר בֶּן שְׁמוֹנִים,
מִלַּחְמוֹ לֹא נָתַן לָאֶבְיוֹנִים,
לֹא הֵרְאָה אֶת נַפְשׁוֹ טוֹב בְּכָל הוֹנוֹ,
וַיַּעֲזוֹב לָאֲחֵרִים אֶת מַטְמוֹנוֹ.
וַיֹּאמֶר הַשָּׂטָן: אַיֵּפֶר הַכָּכָל,
עַל מִבְרֶכֶת שָׁמַיִם לֹא אָכָל,
עַד חַלּוֹן בֵּיתוֹ יוֹם יוֹם אֲשַׁלְּחֵהוּ,
זְרִים אוֹכְלִים פְּרִי עָמְלוֹ אַרְאֵהוּ. —

מכתם למשורר שכור.

הַשּׁוֹתֶה מִדַּם עֲנָבִים
יִתְלֶה בְּנוֹרוֹ עַל עֲרָבִים,
כִּי בְּחַבְלֵי עֵינַיִם,
אֵיךְ יַבִּיט בַּשָּׁמַיִם!

אל העורבים אשר הביאו לחם ובשר לאליהו התשבי.

אֶת הַתִּשְׁבִּי בְּבָשָׂר וְלֶחֶם כִּלַּלְתֶּם,
לֶאֱכוֹל בְּשַׂכַּרְכֶם אַךְ שָׂמַחְ אֶת נְוָיְתוֹ

משל *)

העורב, והנותן זמירות בלילה (נאכטיגאל).

העורב אל הנותן זמירות בלילה.

בָּחִיר הַמְזַמְּרִים! מַה יָּפִיתָ וּמַה נָּעַמְתָּ,
מִכָּל בְּנוֹת הַשִּׁיר, הֲלֹא אַתָּה חָכַמְתָּ;
נָא לַמְּדֵנִי זִמְרָתְךָ הַנֶּחֱמָדָה וְהַנָּעִימָה,
לְמַעַן כְּקוֹלְךָ הֶעָרֵב שִׁירִי אָרִימָה.

הנותן זמירות בלילה.

מִתּוֹךְ חָכְמַת הַמְּתוּקָה זִמְרִי לְאֹזֶן עָרֵב;
לֹא נָאוָה הַשִּׁיר מִתּוֹךְ גְּרוֹן הָעוֹרֵב.

* * *

בִּינוּ זֹאת בַּחוּרֵי עַם! מְשׁוֹרְרִים צְעִירִים,
לְמִי לָשׁוֹן לְמוּדִים לֹא נִתְּנָה בְּמַתָּנָה;
לְמִי יַד וָשֵׂם בְּמִלִּיצָה לֹא הָיוּ לְמָנָה;
נוֹתֵן קוֹלוֹ בָּסִירִים, תַּחַת שִׁירִים.

---

*) סמכן הזה נעתק מספרי בני סענוריס בדרך השבי תחת עודנם בכתב, ובלועזי (פאדפאסו כחסר יוחס לי ה' מרגן מסביב, ושער הדחבות יקוס לדמתם.

יהודה בן — יונה לביה "יוטלש

---

15. מַיִם מְשַׁחֲקִים אֲבָנִים
וְלָשׁוֹן, תָּגֶרֶם עֶצֶם ׃

16. חַיִּים נֶעְיָמִים וְשִׁיבָה טוֹבָה
נַחֲלַת מוֹשֶׁל בְּגֵו וְנָפֶשׁ ׃

17. הַנֶּפֶשׁ תִּמָּלֵא הַיּוֹם מִשְׂמַחַת מָחָר
מְרֵי בוֹאָה הִיא נִבְלָעָה ׃

18. תָּמִיד טוֹב בָּאֵין מַשְׂבִּית
רַק מְנוּחָה בְּלֹתִי דַאֲנָה
לֹא יִמְתְּקוּ לָנוּ יְמֵי חֻלְדֵּנוּ
וְהַמָּוֶת מַר לָנוּ מַר ׃

19. הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ בְּחֶדֶר מִשְׁפָּכֶךָ
וְתָהֳלָתוֹ תַּבַּשֵּׁר בְּתוֹךְ קָהָל וְעֵדָה ׃

20. נָכוֹן כְּפֶא הַמֶּלֶךְ בָּאַהֲבַת עַם מִשְׁמַעְתּוֹ
בָּטוּחַ הָאַרְמוֹן אִם שׁוֹמְרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק
וּמִכֹּל מִבְצָר חֻזְקִים הַדַּת וְהָאֱמוּנָה ׃

יהודה בן — יונה לביה יטלש

(הסמ לסנה הסמה מי"ה).

מלך אביון־מעשה אנוש *).

1

קַמְבִּיזֶם מֶלֶךְ פָּרַס מוֹשֵׁל עַז וְאַכְזָר,
לִבּוֹ רַחֲמִים לֹא יָדַע וְחֶסֶד לוֹ מוּזָר,
אָהוֹב אָהַב בְּתַאֲוָה עַזָּה אֲשִׁישֵׁי עֲנָבִים,
מֵחֲמַם תָּמִיד הָיוּ פָּנָיו כְּפָנֵי לְהָבִים.

2

וַיְהִי הַיּוֹם בְּשִׁבְתּוֹ עַל כִּסְאוֹ וַיִּשְׁכָּר,
וְכָל עֲבָדָיו כָּאוּ וַיּוֹבִילוּ לוֹ לְאֶשְׁכָּר
דִּבְרֵי חֲלָקוֹת, וְרוֹמְמוּ עַד שְׂחָקִים גַּבְהוּתוֹ,
וַיַּשְׁגִּיאוּ כְּפֹעַל אֵל פָּעָלָיו וְגַם מַלְכוּתוֹ.

3

הֵמָּה אַךְ יָצְאוּ וְהִנֵּה יָדִידוֹ וַאֲהוּבוֹ
פְּרֶקְסַסְפֶּס, הַנַּרְבֵּק וְנִצְמָד בְּקִירוֹת לִבּוֹ,
בָּא לַעֲמוֹד לְפָנָיו: „אֶשְׁאָלְךָ וְהוֹרִיעֵנִי"
אמר

---

*) מיינע וואהרע בעגעבענהייט מיט מילטם וועלטגעשיכטע.

התנועות, ולדעתי כוון הנגינה על המשל הזה, וניחוד מלת שחוט כמו משוך, כמו זבח שחוט ונלכים ח' יו"ד, ושחטה שטיס פוסע ה' כסולחת מלת שטוח נחילוף חותיות, וכן נוטה דעת המנחלי בסס הרד"ק, אך לפ כדעתו שחסרה כאן מלת משחזת, וכחלנו כתוב: כאן המשך על המשחזת לחודו, זה דוחק נעיני, רק שחסר כאן מלת קצת המוכן נעין, וזה ניחורו: חין שחוט לשונם. כאן המשך לחור מקצת רק ניאסר שלג, חם ז', כן נאמר, מרמה דבר. ככה דנורס מלת מרמה, בפיו שלום את רעהו ידבר וכו'. על כן בספתיו ככר, ונפיו שלום ידבר, נאמן יסיס תנדו נדור וכנון. ותכנותן: טויל פֿאָלק בעגען נוריקגעלעגענער פּפֿייל טיוט מיהרע נוקנע, טייטענד זיך מיהרע רעדע, אאן טפּריכט נור פֿייגדליך מיט זיינעם כעפּטטען, נוחק מיהרע דעטטאָ זיכערער דיוו פֿאלוע ענגען נו קעכנען.

הַצַּיָּד וְהָרָחָם וְהַיּוֹנָה ·

„עַל מָה אֲנַחְנוּ יוֹשְׁבִים? הַבֵּט אֶת הַצַּר שָׁמָּה,
„שָׁם מְכוֹנֵן חִצּוֹ עַל יֶתֶר, נָנוּסָה
„וְאַל נָמוּת· מַהֵר הִמָּלֵט! וְעַל נַפְשְׁךָ חוּסָה"·
כָּכָה דִּבֵּר בְּאָזְנֵי הַיּוֹנָה הָרְחָמָה *)·
וַתְּצַחֵק הַיּוֹנָה לֵאמֹר: הֲזֶה הוּא צָרְנוּ?
„מוֹשֵׁךְ חִצּוֹ מִקֶּשֶׁת דְּרוֹכָה הֲלֹא תִרְאֶהוּ?
„אָחוֹר הֲלֹא הוּא מְשִׁיבוֹ, וְאֵיךְ עָלֵינוּ יוֹרֵהוּ?
„לֹא כֵן, הָאִישׁ טוֹב וְיָשָׁר אֵינֶנּוּ עָרֵנוּ" **)·
פְּתָאוֹם בָּא הַחֵץ מְעוֹפֵף בְּעוֹף הַשָּׁמַיִם,
וְהִנֵּה הַיּוֹנָה הַתַּיַּפְחָה, וַתִּפָּרֵשׂ כְּנָפֶיהָ
עַל הָאָרֶץ, מִתְרוֹחֶצֶת וּמִתְבּוֹסֶסֶת בָּדָמֶיהָ;
רֵגַע־וְהַחַמָּה נִגְוָרָה מֵאֶרֶץ הַחַיִּים·

* * *

כָּכָה הַעָצוֹר הָרִשְׁעָה כְּלִי מַשְׁחֶתָה רֵגַע,
לְמַעַן הַכְאוֹת בְּטֶרֶם וְנָכוֹן, לְהוֹסִיף כְּאֵב וְנֵגַע·
צוֹף דְּבַשׁ אִמְרֵי רֶשַׁע בְּתוֹכָם טְמוּנָה חַרְבָּהוֹ,
לְצוֹדֵד נְפָשׁוֹת שַׁאֲנַנוֹת לְפוֹרְחוֹת, פְּתָאוֹם לְהָרֵעַ:
„***) חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנוֹ, מִרְמָה דִּבֵּר, בְּפִיו אֶת רֵעַ
„שָׁלוֹם יְדַבֵּר, וּבְקִרְבּוֹ יָשִׂים אָרְבֵּהוּ"·

בַּיִּש היימראטה·

מלך

---

*) בפ"ח המוספת והנגינה מלעיל, וכן סוף נסדר רחם, ולפ כוונת נעל שפת חמת שחמר שסס ג' משקלים·

**) מלעיל, ויסי ערך שמוחל פ', כ"ע·

***) פסוק סוף בירמי' ט', שאני לשון מעט כפי מצר מלרכתי לשוני מספר התועדות

8

בְּבַלּוֹתוֹ לְדַבֵּר וַיִּתְפּוֹשׁ קֶשֶׁת דְּרוֹכָה,
לִירוֹת אֶל תּוֹךְ לֵבַב הָעֶלֶם הַזֶּה עֲרוּכָה;
הַחֵץ רָץ קַל מֵהֵרָה, מִלֵּא מְנַמַּת פָּנָיו,
וְהַנַּעַר־־הָה נָפַל שָׁדוּד מִתְגּוֹלֵל בְּדָמָיו!

9

בְּקוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה צָעַק הָאַכְזָרִי עַתָּה:
„הֲיֵאָמְנוּ דְבָרֶיךָ? דַּבֵּר אִם יָדַעְתָּ!
„הַעוֹד תּוּכַל לְחָשְׁבֵנִי כְּאַחַד הַשְּׁפוֹרִים?
„הֲתֵדַע מְכוֹנֵן לְמַטָּרָה כָּמוֹנִי בֵּין הַמּוֹרִים"?*)

10

פְּרֶקְסַסְפֶּס־־מִי יַאֲמִין לַשְּׁמוּעָה כִּי יְסַפֵּר
מִפִּי הָאַב כָּכָה חוֹק הַטֶּבַע יוּפַר—
עָנָה בְּמָנוּחָה וְהַשֶּׁקֶט אָת הַבְּלִיַּעַל:
„אָמְנָם אָדֹנִי מֶלֶךְ! דִּבַּרְתִּי בְּמַעַל;
„אָכֵן מוֹרָה כָּמוֹךָ עֵינַי לֹא רָאוּ";
לְהִתְדַּמּוֹת לְךָ כָּל הַצַּיָּדִים לְשָׁוְא יְלָאוּ.

* * *

11

אֲרִי טוֹרֵף כְּדֵי גוּרוֹתָיו וּמְחַנֵּק לְלִבְאוֹתָיו,
אַךְ לְמַלְאוֹת שְׂפָקָם יְצָבוֹר טֶרֶף לְמֵעוֹנוֹתָיו,
שֶׁט יִשְׁקֹט עַתָּה, וְעֶבְרָתוֹ כְּעָב עוֹבֶרֶת;

דוב

*) תַּלְמוּד וויהל מחד תמוריס שמוחל ח׳ קוסביטעל ב׳׳ח.

אָמַר הַמֶּלֶךְ "לְמִי מִמְּלָכִים יְדַמֶּנִי
"עַם אַרְצִי? וּמַה לְּבָבוֹ מִמֶּנִּי יַחֲשׁוֹב?
וַיַּעַן וַיֹּאמַר "אָדֹנִי, שְׁמַע נָא וְקַשּׁוֹב"!

4

"כֻּלָּם יֹאמְרוּ: מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט תַּעֲמִיד אָרֶץ,
"מֵאָז תִּמְלֹךְ, אָפֵס הַמֵּץ תַּם הַקְּרֶץ;
"בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יֶחֱסֶה הַיּוֹשֵׁר וְיִתְלוֹנָן;
"כְּסָאֲךָ כִּסֵּא אֱלֹהִים בְּצֶדֶק יְכוֹנָן;
"אַף שְׁאָר מַעֲלוֹתֶיךָ הַנִּכְבָּדוֹת יְפָאֲרוּ,
"וְעַל מְהוֹתֶיךָ הַטּוֹבוֹת תְּהִלּוֹת יֹאמְרוּ."

5

"אַךְ דּוֹפֵי אֶחָד יִתְּנוּ בָךְ בְּלִעֲדוֹ אָיִן,
"כִּי תִּדְבַּק נַפְשְׁךָ מְאֹד מְאֹד אַחֲרֵי הַיָּיִן:
"וְהַיַּיִן בּוֹגֵד יַקְהֶה לֵב וַעֲצַת חֲכָמִים,
"יְסַכֵּל דַּעַת זְקֵנִים וּתְבוּנוֹת אוֹרֵךְ יָמִים".

6

"אִם כֵּן יְדַמּוּ בְנַפְשָׁם כִּי רוּחִי חֻפְלָה?
"עֻזָּבַנִי שִׂכְלִי וּתְבוּנָתִי אֶמְלָלָה?
"וְאוּלָם כַּתֵּר לִי זֵעַר, וְהֻפַּךְ אֶחָזֵךְ,
"עוֹד אוּכַל לְהִשָּׁעֵן עַל שִׂכְלִי אַרְאֵךְ".

7

כָּכָה עָנָה אוֹתוֹ הָאַכְזָר בְּעֹז חֵרוֹנוֹ,
כְּרָאוֹתוֹ בֶּן פְּרֶקְסַסְבֶּס רַךְ וְיָחִיד מַחְמַד עֵינוֹ.
עֵלֶם יְפֵה מַרְאֶה מְאֹד אַדְמוֹנִי כְּשׁוֹשַׁנָּה,
עוֹמֵד עַל מִשְׁמַרְתּוֹ בְּחָצֵר הַחִיצוֹנָה

הִנָּוֹן עֵת בּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ *)

אֵלַי הַנַּחַל שָׁמָה,
הַשּׁוֹטֵף בְּעֵבֶר יָמָה,
תִּשְׁקַע הַשֶּׁמֶשׁ בִּיפְעַת עֵינַיִם,
וּכְלֵבָנַת הַסַּפִּיר לָטוֹהַר,
מוּל יְפָעַת הַזּוֹהַר.
יְהוֹדוֹן יְהוֹדוֹן גַּלֵּי הַמַּיִם.

שָׂרוֹת גַּם יְעָרוֹת,
גַּם נְחָלִים וּנְהָרוֹת,
הִיא תַּחְבּוֹשׁ תִּפְאֶרֶת:
פְּנֵי הַבְּרִיאָה יְנַהֲרוּ,
הַשָּׁמַיִם עֵת יִטְהָרוּ,
וְהִיא שָׁם מְשׁוֹתֶרֶרֶת.

הָאֹפֶר בֶּלֶב שָׁמֵחַ,
בּוֹקֵעַ בְּאֶרֶץ וּפוֹלֵחַ,
מוּל זוֹהַר קַרְנֶיהָ;
כִּי עָמַל בַּפַּיִם,
הִיא תָּשִׁיב כְּפָלַיִם,
עֵת תָּאִיר בַּעֲרִיכֶיהָ.

אַף בְּעֵת פְּרִידָתָהּ,
תָּפִיץ חֵן יְפָעָתָהּ,
עָלַי נְאוֹת כָּרִים; מעגליה

---

*) מיינע ווייבערגעטלונג.

הוֹב שַׁבּוּל, נָמֵר פֶּרֶץ חַיּוֹת יַעֲלֹעוּ דַּם חָלָל,
רַק לְמַלְאוֹת נַפְשָׁם כִּי יִרְעָבוּ, אוֹסְפִים שָׁלָל:
יָמִיתוּ לְבַל יָמוּתוּ! הַטֶּבַע גּוֹזֶרֶת.

12

וְהָאָדָם, בְּהִיר אֱלֹהִים יָדִיד יָהּ וּסְגֻלָּתוֹ,
יִמְרוֹךְ לְעַד אַפּוֹ, וְיִשְׁמוֹר לְנֶצַח עֶבְרָתוֹ.
אַךְ כִּי רָוֶה וְשָׂבֵעַ, בְּנַאֲוָה בְּגֹדֶל לִבּוֹ
עוֹד יַרְחִיב כִּשְׁאוֹל נַפְשׁוֹ, מֵעוֹדוֹ בְּאָבּוֹ
כָּמֶוֶת לֹא יִשְׂבַּע, עַד כִּי יָמֻיוּ יִזְעָבוּ,
כֹּחוֹתָיו וְעֹצֶם יָדֵהוּ כִּי יִדְעָבוּ.

13

הַיַּחֲנֹק לַיִשׁ אֶת הַלַּיִשׁ רֵעֵהוּ?
אִם יִרְמוֹס נָמֵר לָאָרֶץ חַיֵּי מִינֵהוּ?
לְדָם תְּשׁוֹקֵק הַיָּה, לַהָרוֹג הֶרֶג רַב תַּעֲמוֹל,
וְעַל דַּם רֵעוּתָהּ תָּחוּס, אֲחוֹתָהּ חָמוֹל תַּחֲמוֹל.

18

אַךְ צֶלֶם אֱלֹהִים־הָאָדָם־יַחְתּוֹף וְיַחְמוֹס
נֶפֶשׁ אָחִיו, כְּטִיט חוּצוֹת עַל עָמְיתוֹ יִרְמוֹס,
יַקְשִׁיחַ לִבּוֹ מִשְּׁמוֹעַ קוֹל יְלֶלַת רֵעֵהוּ,
כְּעַל דַּם עָנָבִים יִתְעַנֵּג לִרְחוֹץ בְּדָמֵהוּ.

פייש היימראטה

וְאִם אֶחֱזֶה לְפָנַי יָמִים רָעִים
רְטֵט גַּם רֻתִּי יֹאחֲזֵנִי,
וְעֵת הָעֲתִידָה תְּמַרֵר הָרָגָעִים
עַתָּה שָׂמֵחַ בָּמוֹ הֱנֵנִי;

לָכֵן אֶשְׂמַח בַּאֲשֶׁר נָפַל לִי לְחֶבֶל
וּמְתוּנָה לְמֶרְחוֹק לִבִּי בַל יִבְהַל
וְאִם מְאוּשָׁר אֶהְיֶה בַּתֵּבֵל
אֲזַי לְבָבִי בְּשִׂמְחָה יְחַד׳

מרדכי בן—דוד סטרעליסקר בבראד׳

אל נערי חמד

מַדּוּעַ כֹּה תַּעֲמֹדוּ
עָבוֹד בַּל תַּחֲמוּדוּ
וְאַךְ עֲצָלָה תִּבְחָרוּ?
אִם רַק תַּחֲשׁוֹבוּ
וְהָחֵל בַּל תֹּאבוּ
מַעֲשֵׂיכֶם לֹא תִּגְמְרוּ!

לָכֵן אַל תִּתְמַהְמָהוּ
לָכֵן אַל תִּתְעַנָּעוּ
דַּבֵּר מִצֶּדֶק וְיוֹשֶׁר;
כִּי לֹא בְּהִתְבּוֹנֵן
אַךְ בְּמַעֲשֶׂה נִתְכּוֹנֵן
הַשֵּׂג מַטָּרַת הָאוֹשֶׁר!

מַעֲנָלֶיהָ יִרְעֲפוּ דָשֶׁן,
עֲלֵי פֶּרַח וָשׁוֹשָׁן,
וְכָל עִשְׂבֵי הֶהָרִים.

כֵּן אִישׁ נָבוֹן וָרוּחַ,
בְּחָכְמָה הִשְׂכִּיל וְהִצְלִיחַ,
בֵּין אַנְשֵׁי דוֹרֵהוּ:
יַעֲזוֹב כָּבָה הַתֵּבֵל,
אַחֲרֵי חַיֵּי הַהֶבֶל,
עֵת יִתּוֹם חַיֵּיהוּ.

מרדכי בן — דוד פטרעליסקר

חדל לבך מנסתרות *)

(בן סירא ג׳ פ׳ י״ט)

תַּחַת מִכְסֵה חֹשֶׁךְ וְעַלְטָה
עִתִּים הָעֲתִידִים אֶל בְּהֶיכֶד עָטָה:
דַּעַת אוֹתָם מֵרֹם תְּבוּאָה
דָעָה אֶל נֶפֶשׁ תְּהֵיֶינָה:

אֶרְאֶה לְפָנַי יְמֵי הַצַּלָּחָה
יְרַהֵב לְבָבִי בְּגוֹבַהּ רוּחַ;
אַךְ אֶבְיָה הָרִיצוּת וּמַלְאָכָה
בְּמַחֲשָׁבוֹת הֶבֶל וְרַעְיוֹנֵי רוּחַ.

ואם

*) נאך געווערט

לָכֵן בְּצֵל הַיְדִידוּת בַּחֲרוּ לָשֶׁבֶת
כִּי בָהּ תִּמְצְאוּ גִיל תַּחַת עָצֵבֶת!

. . . . . ס . . . . . מנראדי.

זמרת האביב

יְמֵי הַחוֹרֶף נָסָעוּ
וְעִתּוֹתֵי הָאָבִיב בָּאוּ
וְהַשֶּׁמֶשׁ מִשָּׁמַיִם
זוֹרַחַ עַל הַמַּיִם
גַּלֵּיהֶם בְּזוֹהַר יִשְׁטוֹפוּ
חִישׁ מַהֵר יְרַדּוֹפוּ. —

וּבְגִבְעוֹת הֶהָרִים
יִרְעוּ עֲדָרִים,
וַעֲלֵי מַצַּע עֲדָנִים
יִשְׁכְּבוּ הָרוֹעִים,
זָקֵן וָנַעַר
יַשְׁמִיעוּ רָנָנִים
מִבֵּין סְעִיפֵי הַיָּעַר. —

וּמוּל פְּנֵי הַשָּׁמַיִם
יָעוּפוּ בַּעֲלֵי כְנָפַיִם
רִנָּה יַשְׁמִיעוּ
וְתוֹדָה יַבִּיעוּ

מַה נָּעִים וְנָאוָה
אַלֵּף צַדָּקָה לְאַהֲבָה
וּמִן הָרִשַׁע לְבָרוֹחַ;
אָכֵן יוֹתֵר הוּא נָעִים
אִם יְבַכְּרוּ הַזְּרָעִים
וְעוֹנֵג יָפִיקוּ לְאִישׁ הָאוֹרֵחַ׃ —

נדפס בחוברת כסליו תקפ"ז

מרדכי סטרעליסקער.

מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד (תהלים קל"ג)

מַה טּוֹב כִּי יִמָּצֵא אָח לְצָרָה!
מִשָּׁעָן הוּא לָגוּ וּמַרְפֵּא לְנֶפֶשׁ מָרָה:
עֵת עֲצָמוֹתָם כִּיצָרָה יָחִילוּ יָחַד;
אִישׁ אֶל אָחִיו יְסַפֵּרוּ,
זֶה לָזֶה "חֲזַק!" יֹאמְרוּ,
וְאָז יָנוּס הַיָּגוֹן, וְחֶדֶל הַפָּחַד׃

וְאִם עִתּוֹתֵי הָרָעִים אָחוֹר יָסוּגוּ,
אָז שְׁנֵיהֶם יִרַקְּדוּ יָחוֹגוּ
"טוֹב הָאַחֲוָה וְהָרֵעוּת" יְדַבֵּרוּ;
יַשְׁבִּיעוּ עֲדָנִים
יַשְׁמִיעוּ רָנָנִים
וְשִׁירֵי גִיל יַחַד יְזַמֵּרוּ

לבן

לֹא כָמוֹךְ אַהֲשׁוּבָה
לֹא אֶמְלָא אַחֲרֶיךָ,
עֵצַת נַפְשֵׁךְ לֹא טוֹבָה,
לֹא יִתְכְּנוּ דְּבָרֶיךָ׃

* * *

לְאָמְרִי אוֹהֵב הַקְּשִׁיבָה
הֵן תָּוִי לָךְ לְמִשְׁמֶרֶת
מִמֶּנּוּ לֹא אֶשּׁוּבָה
כְּמוֹ חֲרוּת בְּעֵט עוֹפֶרֶת

* * *

אָהַבְתִּי אֶת אָמָתִי,
בְּכָל נַפְשִׁי וּמְאֹדִי,
לָהּ הֵם רוּחִי וְנִשְׁמָתִי,
לָהּ חַיָּתִי וּכְבוֹדִי,
הִקְדַּשְׁתִּי יְמֵי מְנוּחָתִי,
לַהֲגוֹת וְלִשְׁגּוֹת בְּאַהֲבָתָהּ׃
וְאִם דַּלָּה זֹאת מְנָחָתִי,
הֲלֹא לִבִּי לְטוֹבָתָהּ׃
אוּלָם לֹא כָמוֹהָ
תְּדוֹם נַפְשִׁי לְשִׁפְלָתָהּ
כָּל מַחְשְׁבוֹתַי אֶעֱרוֹכָה
לְהָפִיץ אוֹר בַּאֲפֵלָתָהּ,
כָּל מְגָדִים וּמַנְעַמִּים
אָבִיא תְּשׁוּרָה אֵלֶיהָ,

מַחְמָדוֹת

לְאֵל עוֹשֶׂה פֶּלֶא
עָשָׂה כָּל אֱלֹהּ. —

גַּם אוֹתְךָ אָדָם בָּרָא
מֵאֲדָמָה אוֹתְךָ קָרָא!
רְאֵה סָבִיב הוֹדוֹ!
וְהַלֵּל הָדָר כְּבוֹדוֹ!

מבראדי ס . . . . . ,

רבי מגדת לויש מחוג נספך זכרונו.

רֵיעַ אָהוּב! מוֹדַעְתִּי!
אוֹרוֹת יְשָׁרוֹן וְשַׁלְוָתוֹ,
רְבוֹת מִמְּךָ שָׁמַעְתִּי,
נַפְשְׁךָ תִּדְרוֹשׁ טוֹבָתוֹ.
הַאֻמְנָם מַה תְּכוּנָתָהּ,
וְאֵיכָה אֵלָיו נְבִיאֶנָּהּ,
אֵן תִּמָּצֵא מְעוֹנָתָהּ,
אֵן הַמִּסְלָה לְהַגִּיעָנָּהּ,
בְּזֹאת עֵצָה יְעַצְתִּי,
מְנַפְּשִׁי מְאֹד רָחָקָה,
אוֹתָהּ לְהַמְתִּיק אִמַּצְתִּי,
וְלִחְכִּי לֹא מָתָקָה.
אוֹרֶךְ שְׁנוֹת תַּרְדֵּמָתוֹ
יְנַעֵם לָךְ וְיִשַּׂמְחֶךָ,
וּבְלִי לְהַשְׁבִּית תְּנוּמָתוֹ,
מְנֻמַּת לִבְּךָ וְרוּחֶךָ.

אִם לְךָ לְרַבִּי תְּשׁוּבָה
אֶעֱנֶדְנָה לִי עֲטֶרֶת׃
כִּי נַפְשֵׁךְ לִי אֲהוּבָה
כָּתַבְתִּי פֹּה לְמוֹכֶרֶת

מנחת תודה על המקוטע (פפייפע) שלח לי נאמנה ידידי׃
המענך היקר מ׳ ש׳ ל׳ זפורים תקפ״ו לפ״ק׃

הִנֵּה זֹאת הַמִּקְטֶרֶת
יַעַן מְנֻחַת זִכָּרוֹן
הִיא בְּיוֹם הַשִּׁכָּרוֹן
אֶעֱנֶדְנָה לִי עֲטֶרֶת

כִּי הִיא עָוֹן מַזְכֶּרֶת
בְּשׁוּמִי עָלֶיהָ עַיִן
אֲשֶׁר בְּלִי שֵׁכָר וְיַיִן
כָּל הָאָרֶץ מְשַׁכֶּרֶת

גַּם הִיא כְּחֹרֶב חוֹרֶרֶת
עָלַיִם בֶּעָשָׁן תְּכַלֶּה
מְחִיר כֶּסֶף בְּקִיטֹר תְּבַלֶּה
הוֹי! צָרַעַת מַמְאֶרֶת

וְרָעָה זֹאת מֵאַחֶרֶת
גַּם הֶעֶת הִיא אֹכֶלֶת

מֵחֲמָדוֹת כָּל הָעַמִּים
אֶבְחַר לְהַקְרִיב לְרַגְלֶיהָ,
מְמוּלִים אוֹ עֲרֵלִים
הַגֵּרִים יְנִים וְאֲדוֹמִים
אַשְׁכְּנַז צַרְפַת וְיִשְׁמַעְאֵלִים
אֵלַי כְּלָמוֹ דוֹמִים,
אִם אַךְ חָכְמָה בְּשִׂפָתָם,
אֶל בֵּלַי אֲרִיקֶנָּה,
לְהַטְעִים לְעַמִּי תְּנוּבָתָם,
לְלָשׁוֹנוֹ אַעֲתִיקֶנָּה
אוּלַי יָקֵץ מִשְׁנָתוֹ
יְרָאוּ עֵנְיוֹ אוֹר בָּהִיר
רוּחַ יַעֲנֶה מִבִּינָתוֹ
„חֲדַל מִהְיוֹת עוֹד יָהִיר
„לְמוֹד חָכְמָה מִכָּל אָדָם,
„אָז תַּגִּיעַ לְרֹאשׁ סֻלָּם,
„קַבֵּל הַטּוֹב בְּמַעֲבָדָם,
„אָז תִּתְנַדֵּל עַל כֻּלָּם:
„אַל תִּירָא פֶּן יַתְעוּךָ
„כִּי לֹא תַתְעֶה הַדֵּעַת,
„צְדָקוֹתָם לֹא יְנִיאוּךָ
„כִּי לֹא בְצֶדֶק מִגְרַעַת„:

* * *

לְאֹמְרִי אוֹהֵב הַקְשִׁיבָה,
הֵן תָּוִי לְךָ לְמִשְׁמֶרֶת:
מִמֶּנּוּ לֹא אָשׁוּבָה
כְּמוֹ חָרוּת בְּעֵט עוֹפֶרֶת

ה מ א ס ף

התקמ"ח

אֵם כָּל חַי הִיא מְשַׁפֶּלֶת
הָעֵת! יַקֵּר כָּל־תִּפְאֶרֶת

עוֹד לְוָיָתָהּ נֶעֱדֶרֶת
הֵכֶל וָרִיק מַעֲשֶׂיהָ
עַל־כֵּן לְמוֹעֵד אֶצָּרֶהָ
עַד תֶּהִי בְּקָנָהּ הַבֶּרֶת

תודתי נלבי בפי לין להשיב ' כי ביום הזה ישמע בערי יסולם קול ששון וקול שמחה לפי קול חומליס הַוּוּ ' — — ידידו

ש ' ' ב ' ' ה ' '

ה ק ד מ ה ·

בחורי בני ישראל הנועדים ללכת קדמת החכמה מבלי מורה דרך למנוע מטעלה, הנו מזכיכם להקשיב לדברי חכמי הדית, חפצי טובתכם, ועליהם בשלותכם, בחנו דברי מוהביים, קחו לקח והיו לחכמים·

ראה ראיתי רבים מתחילים לתור אחרי דרך החכמה, ימלאו אחרי כנף ויפלו מהמורות הספקות לא יעמו פנות אחר ולכם, בתחם אזן לשמוע על שיח קנת המתחכמים, כתות שונות אשר יחך יתלחשון ויבלמו נאום; הכת הראשונה אומרת: מה לכם ולחכמות המגלות ערן הראש, ולמה הדבה יגיעת שבר, הלא ידעתם מאמר רשב החכמים, יותר רעת יותר מרוב? — ושאומר, לחשרון ידיעתו כונת המלך ומעמת דברו, יסוג אחור ויעמוד מנגד החכמה כאיש אשר הראש מחתת תנין· ושכת השיא מגדשת רבים מהשתפח בנחלת החכמה· ותקרא כת **מ פ ח י ד י המשכיל**·

הבת השנית, והיא להקת אנשים אשר שמעו בשעוריהם דברי חכם אחד ותקח אזנם שמץ מהבו, ויחשבו בלבם לאות בשקור עין על כל חדרי החכמה ותעלומותיה, כי הספיקו לכם גדר איזה מלות מספרי החכמים, ויאמרו, עתה ידענו את דרך החכמה ומהלכיה, די לנו, לא נצוה עוד לשמוע ולדרוש לולותים, מלאכת מחשבת היא, ושעה שאיבה לא יום ולא לילה נוכל מלוא את כל אשר ימלא החוקר בהגותו כה ימים ולילות, ובכח הטעיון הטוב, נשפוך לכם ספקות בדברי חמוה יהפיקו דבריה אשר לא כן על הלבבים ועל בדיקתו, ובחשרון הטלעות והסקלמות בחלקי המדע והחכמה (אשר לא ידעם ולא ידיעם כי אם המשכיל בשוקד יום יום על לתותיה) יחליטו סעיפיהם וחזיונותיהם לדבר אמת, ועלותם תפיל תרדמה על כפשם לבלתי קנות עוד אל מסלול החקירה ולתקן מעות סעיפיהם· והי' כל איש משכיל המתמיד לדעת ולחקור לבוז בעיניהם, להיותו חרוץ על דבר קל בדמיונם, ויחשבוהו לבער ולדק· והאמת אשר נקרעים מקעיבי המשכיל·

הבת השלישית, האמת בני נכר לחכמה לא ידעו ולא ידיעו מה היא, ובלחותם לים הכם בהלך מסעם ובבוך בקהל רב, ימלאם גם

פֶּטֶר מַיִם צַר מְנֻקָּרֶת יִלְחָצוּ
וְעִיר שָׁם וְעֵיר שָׁם קָוֹ לְקָוֹ יַחַד יִתְקַבְּצוּ
נָחָלִים יִשְׁטוֹפוּ נַהֲרֵי אֵיתָן יַבְּירוּ
כֵּן אִם אַנְשֵׁי מַשְׂכִּיל מִמְּקוֹמוֹת נִפְזָרִים
מַעְיְנֵי־בִין מְמַעֲמַקֵּי לִבָּם מַגִּידִים
בְּהִתְאַסְּפָם יַחַד פַּלְגֵי תְבוּנוֹת יַאֲדִירוּ׃

׳ — ל — ק׳

הפלימות, וזין כאן מקומו. וממנה ילכו יוקות לצות בחכמת הכימ"א (טיידע קונסט) התכת הגסמיים, והמה יסלחו פלוחם על פרטים כמו חכמת המינעראַ'לאגיע (עהרע פֿאָק ערדרייך) ידיעת טבעת הדוממים, פירא־לאגיע (עהרע פֿאָק פֿייער) ידיעת טבעת האש, הידרא"לאגיע (עהרע פֿאָק וואסטער) ידיעת טבעת המים, אעדא"לאגיע (עהרע פֿאָק דער לופֿט) ידיעת טבעת האויר, כי הם היסודות אשר נרכב ממם האדם, ועוד רגיש (מלבד חכמת התצוגות והכוללם אשר המה יסודות לכל החכמות אשר זכרנו), אשר לא נמדיך פה בזכרונם. ולי נזה להראות עוצם החכמות והידיעות אשר יעמוד עליהם האדם טרם יצא לכלל הכנת חלק הגזמי אשר בו. ומסם, ר"ל מסטיפי חכמת תכונת האדם, ילכו על הכנת כחי כפסו נקראת בלשון יון פיזיכא"לאגיע (פיזיאָלאָגיע) תכונת נפש האדם, והיא עצומה למאוד מאוד מה שפדים בכל דור מאין מספר. אלה מכחי המחקר בתבו למוליים ספרים על יסוד הכסיון אשר נסו את האדם ואת עצמותיו ומצב הבריאות ומצב החולי אם בחולי הגוף ואם בחולי הנפש, ואלה בנו על המוסכלות בהיקפים מן הקדום על מה שלאחריו, ומן האחרון על מה שלפניו, מן הכללי על הנסתר, ומן הנסתר על הכללי, כיוצא למחקרים, ובכח הידיעות האלה נצא לדעת את האדם כמו שהוא ואת אשר בידו לעשות, להיותו נדיב מלבו כליה וכחות לפעול פועל עצום וכו'. ממנו יתאר לנו יקיעה דומתה בשגבה על כלנה, והיא לדעת הסתעם בכחות האלה כאחוי, לכל הפחות לדעת ע"י פעולות דעות ח"ו. והיא בחינה עצומה בנוי על המוסכלות ונקראת מיָאראל (זיטטענלעהרע) כוללת מוסר האדם ומדותיו, תורם דרך לחוצת לבבו בכל דרכו, ובכל רגשיו, ובכל מלבו ועמו, והכשרתו בשלמו בתעסיו ובכל מלאכתו. ולהיותה בדוקים לה' זרע יתלאל עבדו אשר נתן לנו תורת אמת חקים ומשפטים לחיות בהם, כלל בתורתו כל המדות הטובות הן בינהנו לבת לאחו יתעלה, וכן בלבת עם רעיהו, ובהליכת לבת בהיותנו בגלות, והם כלם כלליס להקיש מהם על הפרטים, ולדעת הפרטים האלה תועיל לנו החקירה בחכמת כי היא תבינהנו אל כל פרט ופרט ונוכל להבינה תחת גדר הכלל הכולל בכל מלוה ומקה הכתוב לנו מסיני*), ונסוף המאמר יבין הקורא הנעים

*) חכמת המוסר תחלק לשתים פרטים אשר חלקי המדות והתחיבות האדם נגד בוראו ומקרות עטי"קא, ואשר התחיבות האדם נגד רעיהו יום נאטוראע ושאם מלות שכליות קיימותו כל חכמי מדע בכל דור ודור לף שהיום בעלי

מן הקנאה ויעבוד מכחי דיב ומדון לו, על התנכרותם מחותו, יעטיפו לותו ויחדפו עליו לשחוד: סל טעמו, כמל ליחו, דקודם כל יחזה, כי סכה מל שני כוב ויצליך מחרי גיוו המלוכה; וידבדו על לדיק עתק יסימו עליו עלילות דברים עד כי יספילוהו וילחפוהו מקבל העדים. ומלה הם מרשיעי המשכיל.

הכתות המלה מחר זכרוס התעו לדים מנעדי העם, ברי לבב וזכי הדעיון מחרי החכמה, ימלחו בגוע סם, ותחי לורה לחם. ודברות הימים ממעטו המשכילים וילבו הבועדים הפוחזים והרשיעים, זה ילך בכה וזה בכה, ובכי כחלמן בעיני שכניהו חחר חמרו עליהו: חבלה מכמתם, אין לים בחם יודע עד מה. ומלה הן הסבות חחר עורמו לדבר בהקלמה זו, על המלם ולילותיו, ועל החכמה ומוחותים, ועל בחינת הערך שבין המלם והחכמה, למען ימלאו המתחילים מרח יחר לבח על דבילה ואל היכלה, ויפנו עורף למרשיעים.

טרם כל נגיע הנה הבחלות חחר יסודבו עליהם כל דבריהו בהקלמה זו,

וע"י התחתם יותרו כל הספקות חחר יפלו למתחיל בחכמה, ויסקל הכנס לבלי ימלא בו ערוך מבן בגף, והמה (א) מה הם הבחינות יבחן הם המלם מלך תכונתו בבריחה? (ב) בחיזה גדל בגדל הם החכמה חחר כדבר עליה ומחקור מחריה למען דעת עלומתה חיכוחה ומכוחה? (ג) חיך נבח על המערכת חחר בין המלם והחכמה, ומי הגבול חחר לח יעבור עליו המלם בחקידתו? — ומחרי חחר נעמוד על זה בבידור במור ונלעבו, ידע כל חים חת מעשהו.

דאדם, מבחר בדולי המן מדותם בבפש מבלת ונהדר בלב חוכב מחבדות, יבחן מב' בנות, חו מפבת עלמותו, היותו בדיה כבחרה מולכ מחומר מרלי ודוח מלהים בוכן בו, חו מפבת חבליחו היותו בם על המן מיועד לחבלית חחר הם חוק לו בודלו בדלותו הקדוש.

הבחינה המלם מלך עלמותו לדעת בחות ופבולות גופו, וכחות בפשו, היך בחיכה עלומה ומגעת בכל חלקי המדע, בקלות בלשון יון אנטראפא"לאגיע (אינטעלעקטועל=שהרע) ובקלות בלשון העבר תבונת המלם, והיך תחלק לכחה סעיפים, מהם ילכו ויסתעפו על ידיעת חלקי גופו ופעולות כל אחד מאבדיו, מהות עלמיו וגידיו ושורקיו וכו' קדלו חותם המחקרים פהיזיי"שע אנטראפא"לאגיע (פאטיזיכע אינטעלעקטועל) תבונת המלם הבשרי, והרוחני, הנבדלים לדעת חלק גדול ממנה, יקדלו חותם פהיזיאָלאָגיא. וגם יתבדל להם פעולות כל חלקי המלם (דיא פונקטיאָנעם דער טהיילע) בסיותו בחלב בחדות

ולפי שהתלמידים דבריהם נשנו מתמידים ונחלוף משפטיהם, נמצא לעיון כולם מסכים לדבר אחד, לפי כי גזרו לומר אלה ככה ואלה ככה, וזהו:

ידוע כי אין לך דבר עיון ומחקר כעולם אשר אין לו תועלת ויסוד מוסד הנקרא אצל החכמים אב *) (פרינציפיום) והוא מקור דבר ההוא, ממנו יוצאו כל מעיניו ומשפטי הדבר על כל נדותיהם. ומחוץ החכם טרם יגדיל גדל וגדול אינה חכמה לו ידיעה, לדעת אחרי החכמה לו הידיעה אשר יעמוד עליה, למען דעת עניניה ע"פ כללה. ומאלקו כתות דעות מפלסופים הראשונים: אחד הלך לחכמת המוסדית, וחיתה כת אחת לומדת אחרי המוסד הוא התעלום, להודות; כי נאחוז המוסד למען נתעלם. ולפי שחיתה כוונת המורה על תעלום הנפש שהוא הנלחי, שחתו התלמידים הנאים אחריו הכונה, נסכו לפש נשמחה. ויתעלמו בתעלומות כמי שלפש תעלום גופני מאין קץ, ויהי לפש מוסר רפש לעג. וכת אחרת אשר נקשה לתקן את המעות, ויאמרו: אחרי המוסד היה הטועה לנפש לנדה. ותקון הלוח בשלש, הפריזה על המדה מאסה שמקל כועס ורדה בנפשה שמקל חוגלים. והיה הניחה התלמידים לידי תקלה; כי הסלימו אחרי גיוס חנת לימים והתנודדו מעני שלש, לפי דלו להועיל ולעזור את הכלל, והשחיתו זה תקון העולם אשר לפי לחשבו טוב. וכשהם נמצאו מחלוקות רבות נדעות כת פיתאג"ראס, כת פלא"טא ודומיהם, כלמו נצאו ולפי ידעו מה נצאו, על כי נשאל הדבר נספק. אצל החכמים האחרונים, ונתוכם מתמידים נדת התמתית הנתוכה מפי הגבורה, הסכימו למשפט אחד וזהו:

השלמות אבי המוסר

ונדרושה נפי לנאר את דבריהם. היות הנועד יתעלה שלש נכל שלמות מאין כמוהו, חפץ נברואים שלמים כערכם למען ירבו תוצר התמתיו והנלחה הנלחיית, שם את השלש על הארץ, נדיחה שלמה מלך נפשה ומסרה מלך גופה, ונתן לו כחות וכלים ונחירה מפזית לעמוד נגד מסרובי הגוף, ולהנלים את הנפש. ונסיות השלש שעל דעת, כוהג נחכמה ומוסר, ומתקן את נפשו, הוא עושה חיי העוה"ב נע"ה, ולזולת

*) מכאן התלמוד ז"ל שאמר נמלא אב נתורה תצות נזיקין, רלו נזה שהקוריים תצר ינלין כל דבר ניזק ומזיק התפרדיים. והתם התצות תצר אין נחי זה כחי זה, כי נכל אחד מהם יש לו פנים תצר אין נזולתו. תאנם כל שחרי המזיקין ינלינים נתרנא החלם ונאים פתח נדר אחת מהנה. וכן תצות תלחות ונדומה. ושמור זה נכלל,

כגעים תוכן מחצופיהו אם לא נתגדלו לו עד הנה. אלא הם הפחיתות אשר יפחת אם החכם בקיאות ודרך כללי.

ועתה נבא על גדר החכמה. כבר העיד החכם אמלין ז"ל הירץ וויזל כ"י בספרו בן פעוד לדוגמא על גדר אלא החכמה בלשון עבר. ומי לא ידע גדול ערך הספר הזה, כי הוא לחם זך הלעיון ובר לבב, ובספרו לחבם מאור בחכמת הכפב ובעומק לשון עברי, לתרגי לו מי שקלא הספר הזה בעוב טעם ודעת, כי ימלא בו מחמדים לכספרו. ולחכמו לא נלחיב פה בענין הזה כי אם נוגע אל גדר כללי היוצא מספרו וממחברת כל מחקר בגיאות הזה הזה, ונאמר.

החכמה כוללת כל מלאכה וכל למוד וכל מעשה וכל סיפוק המציאות ומקדמות אלת אשר אל תכלית שלמותו.

ולמועלת התלמידים נכפיל הגדר הזה ונליבנו גם בלשון לעברי, כי עודים הבנים מן הלחך דיא וויזהייט בעגרייפט יעדע המנדלונג, יעדע טהאט, יעדען גאברויך מוזר יעדע קענטניס מין זיך, דיא דען אענשען זיינער פֿעלקאמענהייט נעהער ברינגט.

והנה להיות השלמות תכלית אשר אל מבוקש לו אל תכלית שלמותו להלן, יקדם אשר המתבוקש וחבון לבא אל תכלית שלמותו השמיעית בכל מעשיו ופעולותיו המכויינות עם תכלית שלמותו, חכם; והמעשה והפעולה לו המחשבה אשר יקדימנו יותר אל תכליתו דבר חכמה. ולכל מעשה אשר יעשה אשר אשר תחת השמש מבלי בחון תחלה אם ישרה בעין קונו, ונלקה לעונת דיעו, ומחכמת עם תכלית שלמותו השמיעית לא יכין לקונתם בשם חכמה, כי אם תקדם תחבולה, או מזמה, או עצמה. וכדומה לשם, כל אחת לפי ענינה, ולא נקלאכה בשם חכמה. **ואחרי** אשר ידענו גם גדר החכמה בדרך קיצור כללי, נתורה כח לחרי חקירה אחת נפלאה, עתרו עליה רבים מהמחקרים לוהבי מחוקק, ולף

דת, ואשר המציאות את אשר לשלמות ושלאלה נלחיות, ואשר השחיזות אשר אל אשר ואחרי, ואיה פֿילטיקא, ואשר המציאים את אשר לידי השלאה שמניית. ומשביל יבין כי נכללו אשר אלה כלם בתורתנו הקדושה. ולכן ראוי לנו לחלק אמונה לשתי חלקים ואמר, מוסר שכלי פהילאזאפהישע מאראל ומוסר התורתי טעאלאגישע מאראל ובו' אחוקד לשמת ענין למודי המוסר, ולוא אחלם חלקי המוסר שכלי, ואח"כ יורם דברו אין שאלתו הכל ביאר שלא ויאר עז אחק כאחי מולק בתורתנו הקדושה, ויועיל זה אחד לתלמידים לחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו.

כדאית סגיאה דהלינהו המאמר הזה מוכ דבדי הגניח פסוק י"ח ו אל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לי

הנך רואה, הקורא הנעים! שהשלמות היא תכלית כל מפעלי האדם, ויהי' אם כן כל מגמת לבנו וחפצי ישענו בכל דבר תורה חכמה ומוסר, לתקן בהם נפשנו להסיר מלבנו תאות המותרות וכוסף החומר העכור לחומר לתענוגות גבוהיות לנפשנו, ולנרף כליותינו להיות חופשי אדם, מכבדי הנבריות אשר בנבורים יתבצר בורחם, ולהשקיפה בכל דרכנו אל תכלית שלמותינו אשר שם השלטים לחוק לנו. ומה מתקו מדבש לחיך דבדי משה חכם דורנו ז"ל בספרו פעדלון ז"ל *). „אדם מיסוד ללבת „בדרך החכמה, הוא, להתחיל בהחיית הנדולות אשר שם חולה לנו, „לחכם בכל פסע ופסע יעמוד השלם לנגיע על עלמו ללמוד להתנהג „ולתקן מעשהו, כי עקר הטעם בחכמה היא למען השלחה האמתית „אשר בתוכה מושבה לאדם. ולולי היה לאדם בחקירת מהלכי הבבדים „ושנע הנלגלים לפחות שכה דחוקה להשלחתו האמתית, (ר"ל ללמוד „מהם אשר בעשר כליות זלב), למה זה חשים כפזי לבחון ולהתבונן „עליהם. עכ"ל".

ועתה בתבדלו דבדינו, אחר אשר עמדנו על גדר החכמה, בחינת השלם, ובחינת השלמות, נאמר: השלמות היא כמעלה, אליה יגיע השלם בכל בחינו, כי היא קן ותכלית כל יעשו וחפצו. והשלם הוא המיועד מדעת הנורא ז"ה בנזכר **), והחכמה היא הכוללת כל למוד וכל מעשה וכל פעולה וכל מחשבה המסבמת עם תואר האמתי והשלמות השלם, כאמצעית לבא על ידה אל התכלית. והותרו זה השלוחת משכלנו. נוסף לזה נראה לנו גדול החכמה על היכן יבקו חקידתנו, ונאו: אחרי הבחינה בשלם וידיעת כחי נפשנו, נתורה לבקר את הבדבים אשר בעמוד עליהם אם הם נכנסים תחת גדרי הבחות אשר שם הנורא לשלם אם אין, ואז ימלא כי כל הידיעות שבלע עומדים תחת גדר המקום, והזמן, וע"כ הבדבים היולאים מתחת גדר הזה הם למעלה מידיעתנו, ואין לנו כח לנזור תואר עליהם ***) ושוב זו דרך דבינו משה בן מימון ז"ל

*) Charakter des Sokrates, S. 4—5.

ויפה העתקיהו המרומם ר' יסי בער ז"ל בק אלו בקילור נמרן ולכן העתקנוהו בזאת פה מפנים הספר.

**) עוד יחוזר בענין הזה מחאר בזה יעזר האדם, יבא בפנים המחסף חי"ב.

***) למען נהי' זהירים בדבדינו נרחיב פה חיזה בחור. לא יחבזר תיחנו הקורא

ולזאת יצייר החכם בלבבו קצר למען חיי הע"ה והע"ב, ותורה וחכמה ומוסר כמעלות הסולם המגיעות לותו לחיים נצחיים, כי יזוממוהו להקדימו אל שלמותו. ומה יפה דבק על זה דעימו משה בן מנחם זכרו לברכה בספרו יהוסלים המחובר על המצוות והדעות *) ז"ל „לפ יולק לאוסר האדם, ולאמתת הרעיון לאמר כי יש פירוד דע „בין הע"ה להע"ב כאשר יגייסוהו קלת החכמים ואחרי העיון והחקירה „ואחתים לא נחשב לבתי עולמות. כי באמת נלחית נפשנו היא המשכת „הזמנית לנאלי סוף, ולחיי הזמן אין קצ, כי קשורים הם בקצר למען „נחיים הנלחיים מנאלי פרוד ניוחות. והמשכיל יבין. וכן אמרו חז"ל „העולם הזה דומה לפרוזדור והע"ב לטרקלין, התקן עצמך בפרוזדור „כדי שתכנס לטרקלין **) עכ"ל ודעמו."

ואחרי אשר ידענו כי השלמות אחי המוסר, ונדל השלמות אין ערוך בתור, כי מוסג השלמות כולל כל היות (רעאליטעטען) ומוליף מן הכלל כל חסרון, כאמר: היות האלהים לנדו השלם בב"ת אחין כמוהו, יהי' האלהים לנו לעיניים בענין שלמות עצמו, לו בגדולה והנשוחה הכלח והסוד וכו', הוא יתברך כולל כל המעלות והמעלות; ואתה בן אדם, הקנח במעותיו, אם הוא רחום, אף אתה רחום. אם הוא חנון, אף אתה חנון וכו', ל"ש אם הוא רחום על כל בריותיו, כי' אתה רחום על כל אדם אשר עמך, ועל כל בני אשר סביבך. ואף שאי אפשי להשוות מלת רחמי האדם לרחמי האל, כי' אתה רחום כפי עוכך ותאמה לו. ותקרא רחום. וזה הסבבל בין בבל אדם אתה לאדם סוב, כי אתה יודה על הדמיון (עהנליכקייט) לבד, ויוכל אם כן להיות בבר קטן דומה לבבל בדול לפי ערכו, ל"ת בלול האלהתי יהי דומה לבלול האדם הטבעי מבדל בבדולתו שיהיו כל הקויס היולחים מעל פני הבדול אל האדבר סוים זה אל זה. אבל לא יתבן לאמר שבבלול סוה אל בלול האדם כי סוה יודה על הטוחות שבי בבדים ע"פ בלס (גלייכהייט). וזה שאמר הבביא (ישעי' מ, כ"ה) ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש. והמשכיל יבין עניו

*) Jerusalem, oder über religiöse Macht und Judenthum, von M. Mendelsohn. Abschn. I. S. 15.

**) הכוונה בדבריהם, בשלחי נפלחי בחחבולחינו הבחי שלמות, כי הקנין הנפש בע"ה היא הסבולה ליהוסף חיי הע"ב והנה בשני חלקים חדר מלפני חדר. החקשר חת עלמו בזה יבח בזה. ועי"ז תבין בם כונת מחחרם בחקוס חחר, יפה שעה לחת הדים ותעשים עוזים בע"ה מכל חיי העולם הבח.

ואם מכת הצבי יגע לים לקלקלתם, דעו כי מחסרון ידיעתו נולדה עלתו. כי אין ג"ל מקטין המשכיל לדעת גדולתו, לזולתו מדברת גדולות ולבו נבוב. וספרו לנו המוסלים כי תוך הי' תלוי על עץ והי' משמיע קולו למרחוק ויחרך כל השומע לקול המטומה. ושאלוהו: מדוע השמיע קולך כל היום בחין לים מתך? ויען: משמיע קולי על לא דבר, לך להיותי חלול ותוכי נעור ודיק מכל, כל עת יפיח בי הרוח על כל מקום אשר הוא הולך, אדיש קולי. וחז"ל למדו להסתילח בלבינת קים קים קדים. ואם לים מכת השלישית לים ליבנם, על תאמר אליו ואל השמעו לו, כי זקון דומה לבר בו, דעה בגך פניו, תוכחתו בחלקה. כי מי זה בר לבב אשר יהסב בנפשו עוז לספוג את דעתו בדברי חמוכה, היה דבר המסורה על הלב, לא יכבל בה בפם חכם אשר שקר על דבר חכמה ויוסר לבבו. ואם יליגו לפניכם חכמים אשר למדו דברי חכמה ונעו ממעגל יושר וזמו אחרי שבי כזב, הליגו אתם לפניהם חכמים אשר לא זאו אל שעריה והמה פועלי און. ואין לך להקת חכמים מתי מספר כלם שווים לעומתם. כי אם תמלא כל פעם לאים יתרון כושר על דעהו, והא לכם כלל אשר מסרו לנו החכמים הראשונים: אל תסתכל בקנקן, יש קנקן חדש — מלא ישן. — ויש לחכמים מראים עלמם בהנהגתם ובגדיהם ובהליכותם חסידים ואנשי מוסר, והמה מלאים עול ומרמה, חוכפי לשבי מעוג, מלטיחים את דישיהם בספר, ואוזרים לכם נקי. הראשון יאיר להם את נתיבותם וילמד כי בחולתם שגו, ויסורו מחשתם!

לבן אחיכו לא תגורו מפני איש, דברו משפט, לעדו חכמה, קחו לקח מאיש זיכה, ומוסר מפי נבונים. לחשיתכם מלעד ומחריתכם יסגא גחוך. דברו את האלהים הגדול והכוחך מעומק חכמת דליחתו. החכמה תהי מטעמתכם תמוך את יקכם, תוליך אתכם קוממיות אל כל מלפוניה, תעגבו מזיו זוהרכם, ויהי נועמו עליכם ועל מעשיכם, דורשי ה' לא יחסרו כל טוב מעתה ועד עולם.

* * *

מעצם ההקדמה הזאת ידאה הקורא המשכיל, את החקים אשר יסים על לבו בלים החפץ חייס, ומבקש לבצע בעט נאהל מאין מסטין ופגע רע, החקים האלה קבלנו מגליו מהחו מלספרי המחבדים והמאחדים הבאים בספרנו זה אשר אנו מוציאים לאור זה שלש שנים בעז"ה. ואשר יגע לאור לא יגמור עד שנדעו מדי חקר בחקרו כפלים לתושיה. ולא שלא הגיע המאסף עד הנה לבלל השלמות להיות מתוקן בכל מבלי מחסור, כי נעדרים מהמנו לימים, והדוב מאהבי חבדתנו המה

טרידים

ג"ל *) „נכתוב בחפל כזה אצל הלקט טולך גו', כל ימי חלדו, לא ניתן „לו כי אם מאור מלעיר יהל לפניו בפסיעות הקדושות אליו אצל ילך נפש, „וזה לעוזר לנו: כי אור גדול יעור עין נאור, ובל אור המאיריך מן העגלים, „יתעטה מכי דרך היסר."

אלה הם היסודות אצל נאנה עליהן מגלר לצפת נעת מפני חתת שלם הכתות אצל צכלמוס: ידעתם: נחודי חמר, יונקות מעט ע"י! ידעתם גודל מעלת החקידה על החלם ועל לודותיו, ידעתם תכליתו אצל תמלאו צכלמותו, והצלמות המקדצת אתכם לחזות נפועם ע"י: אזרו חיל וחקדו על מחזצות מצכיליס, צינו תמת ישריס, ומי זה הלים אצל יתנדך נלצנו לחמול אלחמה אתם נצער? התעיפו עיכם גו, ותמלאהו חגר לאחת מהכתות המוכיחים: וכי, הם יצקו להחריך אתכם נדצרי שלמה, יוסיף דעת יוסיף מכאוב; דעו כי נאולתו לא הם לב על כונת החכם, כי המלך החכם אמר זה נתתו אל לבו לצחון החכמה והסכלות למען דעת גודל ההבדל צין הדעת והסוללות וינזור אומר נדוב חכמה דב כעס כל עוד טירדה החכם את חכמתו יגדל כעסו אלך הסכלות כי יכיר עוד את חסרון הכסיל, ודעתו ואולתו. וכל עוד הוסיפו דעת יוסיף מכאוב נאולתו אנשים נפערים מדעת דוגרים על לדיק עתק: כי נאמת אין לך מכאוב לנפש חכם, כנדבי כסיל: אמנם על מכאובי הגוף הסולים מן העמל והצקידה על דבר החכמה לא יחלה לב חכם, כי מעשה טובה אחת או פעולה טובה אחת או דעיון זך אחד ימלאו את המחסור הזה ויתנו מרפא לנפשו וקוי לעלמותיו. וכל מניעת עובר גשמי ולפשת התענוגים הגופניים יחצר החכם לאין, הצל האמ, דגע יחלופו ואיכם: מי זה יחמוד לצל קקיון אצר אין לילה כי, ואין לילה אצר, ויצליך לחדי גיוו עובר נלחי הקבור גו והולך אתו מדבר ליה, עובר עמו לדמות ימים ולא יעזבהו: אם לזמת יקדו מכאוב, נאחה היות נעלי מכאובות כאלה, מלהיות נעלי תענוגות כאתעלל נאחכמה: ואם

שבלונו להקטין פה חנשי חבמת מה שאחר הטבע (אטטאפיזיק) חלילה! ידענו גדולת החכמה הסיח ואת אשר הפעילה לסיזור דעות ואמונות פחזים, ומי אחננו ה' מכל זה, ולבו רחפה להחזיק תוכו מעמקי סודותיה, לא ידענה, כי היח מניחה לדעת מה שלח נדע. והמשכיל החוקר יקרח ספרי החכם ר' משה בן מנחם וספרי החכם גארווע וספרי החכם קאנט, וניחוד ספרו המכונה נשם בקורת הבינה Kritik der reinen Vernunft. ויחלח לבם דיהן.

*) Jerusalem, Abschn. I. S. 16.

להודות על המוסר הצף מידות הדוממות שהוא העקר, ומוסר ירמת הלבנון הוא מוסר התוכי. ויצף מ"ה במאמר לצמים זו מכתב מלים נוקע חמו בשערים לגאל את העכין הזה ע"פ כולו.

וטרם נחתום את המכתב הזה, עוד לנו מלים לה"ה הרב החכם המפורסם כ"י פ"ה ע"ה נבוך מוהר"ר חיים הירש נ"י מצ"ך ור"ת דק"ק מייכן יע"א. מצר כבך אותנו במכתבו הנעה ויבך אותנו על פעולתנו לטובת הכלל בלבון בבחר כלו ממתקים, ולמען לא נתרחה בגבהי דוח המתפלדים בבוד עלמם, חללנו מהגיד אותם במאמר שהעתקה ע"פ כלה. וע"ך תוכחתו המועילת בעיני בתיבת הנם בלבון המתים נגיב לפניו במאמר לצמה זו התגלות דבנו משה בן ר' מנחם מנוחתו כבוד. וענ"ז כהי' זהירים לשמוע עלתו ולקחת מוסרו, כי לים עניו הוא, ולנו לא ידע חלקות. מצל מי שידבר אתנו קשות ואין האמת בסלו, או מי שיעורר קנאה ואחה בשרת ישראל על לא דבר, אך למען הרחות גדולתו ותפארתו, לא נאנח אליו ולא נשמע לו, יהי' מי שיהי'. האמת חפציו והרעת מגמת לבנו. ופני לים לא בשא. לך ה' הצדקה כי אתה תשלם לאיש במעשהו, היה עמנו אל תעזבנו ואל תעשנו להיות קרן ישראל בחות בקץ עדיך.

יום ג' עו"ש חשון התקמ"ח ליצירה.

חברת שוחרי הטוב והתושיה.

טרידים במלאכתם למנוע טרף לפם חקס, אלא עוסקים בחיבור נעדים, ואלא בעניני מ"ות, עכ"ז ידע המסביל את עונם פעולת המלסף אשר פעל עך הכה, מנוחדים הו כתובים קדים בתנ"ך ומאמרי חז"ל בכתבים הו מלילות נאות בלשון עבר. יתכו לטעך דעת הלטון הזה על הורין. הותרו הו שאלות על דבר מכסבי ישראל, לאמת דברי החכמים הקדמוכים. פלגו הו תולדות גדולי העם להיות לגם לפני מסנילים. ולהיותו יוצא לחלקיו מדי חדם בחשבו יתעורר בלב נער תשוקת החדום ויימבר לקדותו. וגם הרחיבו לעדת ישראל שלא העתיקו לחברו בעבור הרבות אשר יבבס בהפסקת ספרים (כאשר נראה בהוף שנת דוד המחברים בשו"ם) כי ימבר במקף הזה, ומעתה יבואו כאלפים דפים לשנה בעך ג' ר"ט, וגם הוספכו הו מכתבים מחכמת הטבע, ממשלוש הטבע, מקורות העתים וכו' כאשר ידאה הקורא הבעים במכתב הנקרא תבואת חברת שוחרי הטוב והתושיה אשר יצא לאור ר"ח תמוז תקמ"ז העבר. בזאת ידע כל יפר בבב כי לטובת הבלל קבלו עליהו את העמל הזה, ולהפין תודה וחבמה בשלהו את המשא על שכמהו, ומגמת לבבו הוה, להאיר עיני בחורי העם אשר יחפצון שמוע מוסר ודעת. ולבן אין לנו מבגיחים בזאת קול, אשר השמיעו דבים במחנים העבדים לדבר שרה עליהו ועל מעשי ידיהו, לפ כלחמה אתם, ולא בשא את שמותם על שפתנו, ולא יהי' לבשלה בקמיהם. ואין לנו מבידים לאיש אשר יפפר אתנו בזדון וגבה לב. ולזאת לפ שמנו לב על דבר מכתב אשר בא לידינו מאיש פלאי, מכוכה דברי ליצות, ילחמו הו רתן ומביהם על המלסף ועל מחבריו דברי בלאה וחרפה, כי אם קלקולוהו והשלבתהו בין בלויי מכתבים במקום אשר לפ יעלה על לב לעולם. ואין אנו בלחמים עם אים כי על דבר האמת. אבל לדברי תהפוכות לפ בטח אזן ולפ בביבה דבר לשולחם.

אבנים האים אשר ימאס מבתבנו דברים אלה אשר לפ בן ח"ו, והוא יודר לנו מחשבותיו בדברים רבים דברי חכמים בכתב להדריכנו על מעגל יושר ולהורות לנו את אשר בגינו; אותו נבדך בקבל עם ובורה על האמת אם הוא אתנו ולפ בעום. ומדי דברנו הו בזכירה דודי אוהב, תמת יפר, אשר העיר את רוחו להוכיח אותנו על דבר שגיאה אשר ידאה מתחת ידינו, הוא אים מפוחד ומנו הולך בין בדולי העם הבניד הבבבד והשל ר' נפתלי הירץ מערילסחייב כ"י בשטרלסבורג, אשר בתב לנו אגרת מוסר ותוכחה על דבר אשר מאמר בתב אחד במלסף תקמ"ו בעבין עוהב ביהבס, והשבנו אליו דבר בלחוי להורות כי שגינו, וסמבנו על המחבר מבלתי בקר תחלה את דבריו. וגם הוא, המחבר, התבלל לפנינו לאמור: שלא היתה כוונתו מ"ו להבחים דבר מה ולהסיג גבול אשר בבלו לבתובים, כי אם

להורות

ואולם לדבר בפנימיות הענין הזה, ולכאורה צמחק שכל על מיני העוכרים שהן חפצרים או נלחי חפצרים לנפץ החלם מחרי מותם, לו יהיה החוקר נחלה מעדת נרי לב, מכח גדולי עולם, ונן הצדיקים אשר ה' קורא, לא ימלט מעקצות פה בני חלם, כי יעמיד דבריו כמטרף לחליהם, וימלא מערכה מזה ומערכה מזה, מזה כת הפלוסופים הגוים מחקריהם כפי דרכי הסברון, על פי הלעות יקרות שיסדו הם להם ליסוד מוסך לבנות עליהן מה שבנו, ועל כל דבר המנוגד ליסודותיהן יחלקו בן, ויאמרו לך בוא הום. ומזה כת המאמינים לדברי זולתם שנאמינים להם, מבלי שים לב להבין מה דברו הנאמינים החלם, ומה הוא להוציאם, והולכים לתומם להאמין אפילו אם הדברים מנגדים למוסי שכל. ומי שלוכו מחתי הכתות שזכרנו ויקבר דבר, יחמו בו שתי המערכות, ותהיה לו המלחמה פנים ואחוד. אלא יאמרו חין תבונה בו, ואלה ודברו עליו רע, וישימו מדין דבר לשחורו, אין בניס לא לחון בס. לחכם מי שלבו טוב עליו, ויודע בעלמו שאינו משכיל על דבר למעוף חן בעיני אלם, וכן יודע בעלמו שיקר בעיניו כנוד הבס ודבר קלסו מכנוד נפשו, בוח לא יחום לשבעי שפס, ויניח החמת בקבל דב, בס אם דניס שתו עליו. ואם בדר מזה וברך מזה, יעבור ממקום לר, אל דחר לא תוסף תחתיים, ויעמיק במלחר דבריו. ובדברות ה' דברו, בס מנגדיו יבלימו לחו:

ואנכי מאז מבעתי עלמי מהתבונן בחופלא ממני, או לדבוק על ספר בבנבות והסוחות שזכרו מחברים דניס בספריהם, אם אין בידי לפרסם בהונן על סיסיו מוסכלים לרעיון החלם, להוציא מהן תועלות להבלחת נפשו. ובבר כתבתי על זה בוכחת מבואר בחלק הבני מספר המדות, בשבדתי על הבניעות ועל מהבת היוצר ועל החמונה, ואשם יבין הקורא הדברים המעטים שזכרתי שם. ולפי שבם המקום הזה המדבר על בשמת החלם, ואם יקרה לה מחרי מותה, מכלל הנפלאות הוא וכו"ל: על כן לא בשמתה לצד אלי הולך לחוך ולדרום בו, אך על דבר שלומי אמוני ישראל מחלקים, הסוחלים מאתי דברי חפץ בעניו זה, את קולם שמעתי לאחר אם יש לאחך דבר, לייסר החחרים המופלאים שבדברי רז"ל בעניו עוכבי גיהנם, עליך הדבר לעשותו להעמיק דבריהם על מכונן, לפנות עקמומיות שבלב מקלת בני חלם הדוגרים תועה, ולקבוע בם אמונת חמות בדרך כלה וכוחה להטפס מדעיון החלם. ואומר בלבי את לעשות לה'. ויפן לבי להתבונן בפי כחו בדברים שבבר נאמרו בו, ולהוסיף דבריס לחזק דברי דבותיהו ז"ל בימין ומשמאל, מימין על ידי מקלות שלמות שבינותי בהן ואדע כי הם מגידים לנו מן העוכרים שאחרי המות על דרך שלמדונו רז"ל. ומשמאל על ידי הבקל האמוני, כי בלבתו יבר יסיג בדמות

מכתבים שונים

מאמר

חקור דין

שהבחיר לבבור קבלת קרטוניבו ז"ל

אני נפתלי הירץ בן יששבר וויזל זצ"ל

בקונטרס המלסף לחדש ניסן שנת תקמ"ו לפ"ק, שלו דברים אשר לפי כן על המחברים שעלי המוסר, שזכרו בספריהם ענין העופש המגיע לחדש אחרי מותו, שעל דרך כלל כתבו שם גמיסים, והיה מליצה לקוחה ממאמרי דשותיכו ז"ל, שזכרו ענין זה בתקומות דשות בתלמוד ובמדרשים, והדבר תמיה על העופש הזה, כמו שם וחושך שמש ולבנה ומלירי שחול וכיוצא, וחלקו זו מדורות, ולכל תדור שם יקלתו, ודשות כחלה וכמו שמזכיר קלת מזה עוד בתאמר בקונטרס הזה.

וראשית דבר נאמר, שכל ענין כזה המקובל בחומה, שיחידיהן שכל דור היו לפנים חכמים ונבונים, מבשים שתתנו לחותם על נדקתם ועל נחות שכלם, ואין מהם מעשה על הענין ההוא, כל שיש התלונן עליו, מלבד שבגלותו מהגיע לת נפשו, חלא שחומר לכל כי שכל הוא. כי מי שלעתו יפה יבין שבענינים כחלה אין שכל החדש שליט, כמו שחליט בדברי הלמודיות, כי על הלמודיות יש מופתים חותכים, שעבור שתדברים על גשמים ועל תקרי הגשמים, לפי כן הדברים הנפשיים, כי תמול שלחנו ולפי שלש. כן הנפש הזאת שבתוך קדבנו, וכל רגע תחייבו ותאיר לת פניבו, עד שתודוע שהדור שלבו תלגיעין זה, שדוד לבו שהיה בדמות תלהים, לפי יראתו מה היה, ועל פיזו דרך היה קשור עם הגוף ופועלת בו, חלא כי לחרי הפרדה מן הגוף, ותעמוד בעלמותם לבדה, מי יבע מה תהיה תז, ומה בם המקדים לחדר תקדמים לה בעת ההיא, עד שיתבאר על חברו להחליט מה שיהיה הוא על ענין זה, ולהתלונן על זולתו שם יהיה העניבים על דרך לחדת, כי אין זה חלא בגה לא בחרה סכלות. וכמו שהתגלו על זה המשכילים בשלי המלסף בעלמם, שבקדמה שהקדימו לקונטרסיהם היונלים בשנה א'.

ואולם

בפרטי העונשים האלו, ואיך יבדלו בהן החוטאים בכפלותם למיניהם, כי לדעתי כפי מספר המוקדים בן מספר הדיעות, כי טעם העניין נתעלם מכל המוסרי, ואין נכתו להסביב דבר נדול מעניין הכפל מה היא מחדי הפרקה מגויתה, וכל אחד מצייר נדמיונו ענין מה כפי דעתו, וזולתו ענין אחר, ואם ירצה אחד מכם להעתיק הדבר המצוייר נדמיונו לזולתו נדוח פיו, אין מלה בלשונו להבינו בה, כי מה שאנו מדמיים ומדמיים בענייני הכפלויים והאלהיים, אין לכם התלות עם החמדיים, יסאר תמיד פניהם, ולא יעתק לזולתנו בתמלעות תומר ודברים. לבך כאמר שמע"פי שמוכת הנמול עיקר נדול מעיקרי תורתינו, ומי שאינו מאמין בו ובשניני מקרה אחד לבדיק ולבשע, לתפיקוי' יחשב. אין פרטי הנמול הזה מעיקרי המוכה, כי מה לי אם הכפל תבוא בשם או בזמים או תקולע מכח אל כף וכיולא בעונשים מחדישים כאלה. אבל הכדאי הוא שיאמין האדם כי עיני ה' נופות טובים ורעים, ושיביא את האדם בתשפט על כל בעלם אם טוב ואם רע, ושל ידי כן יהיה בחך תלבים לבבך שיהיו, ויתאמר תשובה, ולא יפלא בעיניו בדאותו בדיק ורע לו דשע וטוב לו, אם יודע כי יש עולם אחר, וכל המעשה יספוע האלבים שם. אלא שהבניאים והחכמים ז"ל הגידו לנו בדמזים ובחדים קלדים מה שקבלו הם בפרטי העניינים האלו, לחוליח אלב התועים האומדים שהם על נקלה, ויתבדכו בלבבם, וילינדו בדמיונם ענין עונש שהוא קל לבסוב, ויוסיפו לחטוא, ואלמלי שהם לנו גם אם לא היה אז בתעלות החקידים וכיולא בזה, לבן הודיעו לנו העיקר הגדול שבכל תלוי בו, ובחדיכין אנו להאמין בו, והוא שהתידים המתים להחיות, אלה לחיי עולם, ואלה לחרפות ולדראון עולם, והוא יום הדין הגדול והנורא המפורש בזיותר בחתימת בחדי הנביא האחרון, וכן דמוז בתורה ובנביאים. וגם הודיעו לנו העונשים המגיעים לנפש אחרי הפרקה מן הגוף, בספרי הקדם מזכרו בדמז, כי אין מדרך התורה והנביאים לבבר בתעלומות כאלה שאינן מועלות לבבל כל אדם בבדיק רחבים, כי חסדי לב יתתבאו בכסם, והמשכילים שקבלו האתיתיות מפי מבבי התעורה יביאו הדמזים האלה, ויפרשו אותן להמון בבדים שהתקבלים על דעתם לפים פים כפי כחו, וכמו שהתבאנו קודם לזה בשקדמתינו לספר המדות. וכן נהגו אחדיהם החכמים ז"ל, שזכרו הכל בשאחרים קלדים ושמלילות שונות, מטעם האוהר. כי גם הם לא כתבו להדיוטים, אלא לתלמידים שלי ביכה, והם יפרשו אותם להמון בבדנים רחבים ושמלים נאותים, כאשר יובלון שאת, וגם זה כתבנו בשקדמה הכ"ל. ואולם לא נאמנו לבבך פה על שני השפטים האלה, אותו שאחר האות, ואותו שהוא ליום שהתחיים, ואיך קשורים זה בזה, ויתר השאלות שנשלנו שהאחדיהם ז"ל

מלה מדעתו, וכמו שהשכילו על זה הפילוסופים שעשו גם הם דין פלוסופי הדור הזה, ובאשר נתנו לבני אהרן דומה, לא ירחק מהניח המשה בקבל דב, וכמו שאמרנו למעלה. ואחי קורח דברי אמת, אם פה המדבר ולבו סורין, שלשו מרגים ומאמין מה שפיו מדבר וידו כותבת, ושתשיבהם הדברים מתקנלים לבקול דעת המלם, והולכים על מיסוד אחד עם תקלות הבנותיות, ועם מאמרי דב"ל כשיתפרשו מדבריו על מכונן, ויותר מזה לא נוכל לעשות, כי אין מהדברים סיפול עליהן המופת השימודי:

ושרם אחל דבר, כאמר כי מעיקרי המאמר הוא להאמין כי בשמת המלם עליונה ואיננה גוף, ושלא ישיגוה מקרי הגוף, ושאיננה לריכה לגוף שתתקייים על ידו, כי תתעלה על כל אלה, שהיותה עלם רוחני מתאחדת בעלמותה, ומתקיימת בשום לעד, בחפן עושה, והכלחית קשורה בעשתה, לא תעשה בשום דבר ובשום זמן, זולתי בשת 33"ת, שהוא כח היולי ב"ה שמלכותו בכל מהלם, שלא יעמוד בפניו דבר, ועל זה הורו עדת החוקרים כלם. גם חזקוה במופתים הגיוניים, ואף כי טבע הענין מיכו קובל מופת חותך כמופת השימודי, קוף קוף כאמנים מופתיהם ליסדים בלבותם, כי הולכים על דרך אחד עם הכבל היסד הנעוע בזו, ובל בבן בדי לב, שזכו לבעת אלהים, שדברו עליו בספר המדות (ח"ג פי"ב), הם יבינו זאת מדעתם. וכן יבינו כי הנתם הזאת בבדלת בשיבה בבדל עלמי מבל הבפשות אבר תחת השמש, ושהאדם לבדו בברא בצלם אלהים ודמותו, וכמו שדברנו גם על זה בספרנו הב"ל (ח"ג פרק ג'ב'). ובשיות נפש האדם בעלת הבדולות האלה, ובשחה מוסלת על מעשיה, ושוחרת בשבר תחבון, אם לשימין אם להשמיל, יורו עדת החוקרים כלם, שאם תלדק תהיה מוצלת שלום וחן בעיני השם ב"ה, ואם תדשע תתדחק מאור פניו, שבשלל זה השכל והשוטם המגישים לנפשות אחרי הפרדם מגויות יהיה. ומלבד כי שכל האדם בלבתו מסדים, יבדיל לעתת האמונות האלה, כתובים הם מפורש בעת אלהי, גם בתורה גם בדברי הנביאים, וכמו שהאלוה לבשר אעש מזה בספרנו הב"ל (ח"ג פ"ח, וח"ג פ"י). וכן ענין הגמול כתב במקומות דבות בספרי הקדש, יאריכו הדברים להגיעם הנה ולפרשם בשלר היעב, ודבות מהן בבר הועלו חבמי המוסרים ז"ל בספריהם, מלבד זה אין מבמתנו בשאחר זה להשכיל ולבדר שים בשל על בל המעשים אם טוב ואם רע, דבר שבבר הורו עליו בל המשבילים וחבמי הסבירן ולא יעלעב עליו כי אם מזולח ונעוב השמח בעולם של הפקר, אבל מבמתינו פה לדבר על פרטי העובדים המגישים לנפש האדם אחר המות, כי על זה בשלנו, ועל זה בביב לבואלינו דבר:

לא נאמור בדישות החוקרים הסולבים בשלמות שבלם מה יאמינו האדם בהרעי

מוסיס ועקדניס, והכל לנפש, לפ שתשלוט בה הפש, כי אין הפש שלטת בדבר לוחני, אבל על דרך הכ"ל הנשתר בשער מופלא, עד כאן דבריו בקלה. והחכם המעתיק הכ"ל אמר על דבריס אלו, שאינן נכונים בעיני, שאין זה דרך דבותיכו ז"ל, אלא שיש ביניהם ממש, שבידונין בו הדשעים בפש. וגם בעיני אין דבריו נכון, אלא יש מליאות חולה לנפש שהיא בלוטת בה, וכמו שיתבאר לפניכו. ומ"פי שאמרנו שאין הפשמה בפרטי העונשים הללו מעיקרי האמונה, סוף סוף רצוי לנו לחפש אחרי הפשת כל דבר, ולבדין המקולות ובדרי רז"ל שבדפס קבלת אבות מקבלו מפי חכמים גדולים שקבלו מפי הנביאים שידעו דעת עליון, וכפי הדעת הזאת לא יכונו גם שתיהן, ואפילו בדרך משל לא יתאמדו בה:

הדעת הב' היא לדעתו משם בר נחמן ז"ל, והכלל המולה מדבריו הוא, שהפש שבגיהנם שלאחין בה שהיא שורפת את הנפשות, אינו כפש של הע"הז, לפ כפש שמשתמשין בה בשלהבת וגחלת, ולפ כפש היסודית אשר בגלגל השש, אלא דקה מזאת, וכמו שהקב"ה נתן לה את הנשמות בתבלית הדקות, כך נתן לפרוס המקום הנקרא גיהנם, ונתן בו פש דקה אין הדקה, שאינו גוף בתפש, והוא תופש הדבדים הדקים ומכלה. וכמו שנתן הנפשות הזכות בתבלית הדקות. כן יש ביכלתו לנתוך פש דקה אין הדקה, להעניש ולכלות בו הנפשות החוטאות עכ"ל: ופש דבדיו אמונה ודעת, עודם מתמיהים, כי שלמיהו היתה, שנשמת האדם העליונה כשהיא לבדה מופשטת מכל חומר, אינה מדגשת מקדה ממקרי הגוף. ואפילו יהיה פש של גיהנם דקה אין הדקה, שהיותה שורפת כדרך האש, איך תשלוט בנשמה, ואין לה עצה שתשלוט אין האש. ופש תאמר שגם הגיהנם ושמו אינו גוף ואין בהם דבר ממקרי החומר, איך יהיה ע"כ שורף ומכלה. ואולם מדברינו שבדבר עוד זה, שדאה כי הטיב לדבר, וכמו שתדאה עוד מדעת הבלטית שנזכר בסמוך:

הדעת הג' היא דעת הרב ר' משה לינזון ז"ל בדרך הקבלה, אמר כבר האעודכו בתחלה כי לותו המקום שהנשמות יולאות ממנו (מלת מקום ע"ד המשל, לפ במקום שלנו שיסדך לאדך ולרוחב), מכח הנשר היולא מעדן. לותו המקום ממש מקבל כך משפע מלותו האש היסודי (אין זה האש היסודי שבדברי הרמב"ן ז"ל. שהאמרו עליו שהוא תחת גלגל הירח, שהוא אש חמרי, אלא אש מלבד על דרך משל שנקרא אש של עולם), ומכח לותו השפע הנפשה בתוכו, יש בו יכולת לאכול אש אחרת, כעין לותו כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא (דברים ד' כ"ד) שאוכלה ממש. כי יש אש אוכלת אש, וכמו שהמקום הזה אוכל אש מכח האש היסודי, כך אוכל ממש כח שהוא גדול ממנו בי מלש עכ"ל, והרב ר' מאיר בעלי

ענין זה בספריהם, יולהי לנגד מעט על העוכרים המגיעים לנפש מחר פעמים, כמו שאמרנו בלשונית במאמר הזה, ולהלחות מיפוי המזון עליו בכתובים, ומה דנרו עליו החכמים בפלילותיהם, וקלקולו ביהכם • ומאמרו גם כל ביהכם, חסך כל ביהכם ומאכילין לחותו בחלי רחמים, ובלון בכך הו בכך, ושנין מלאכי חבלה ומיני שחול, ואמרו שיש בו סכנות מלוחות, ושנו סורפים את הרשעים, ויותר מזה כתוב בספר הזוהר ובאגדות מענין הסיכלות והמלאכים שנו דנין את החוטאים וניוף בלבה, שכשר התעוררו עליהן שלשים וכן רשים חכמים בתורה ובפילוסופיא, לנגד עליהן בחרב שכל, ולחנר דבריהם אלו עם האמונות היסודות שאנו חייבין להאמין בהם, ובשלשן ימוש מוסדות התורה והמצוה, וכן לותן שזכרנו למעלה מה שאנו מחזיקים על מעלת הנשמה הטהורה הנפוחה בקפנו, שאינה גוף, ולא יסיגוה מקרי הגוף וכיוצא, כי לזאת יחדך כל לב בשמעו מיני הטוענים הכ"ל שתקלקלה לה בהפרדה מן הגוף, שבן לחמות סותרות זו את זו, שאם לא יסיגוה מקרי הגוף, אין תשלוך מן הקש, ותשארן מן הקול, או תכחש מאחת התכחושים שזכרו, שבן לנד מקרי הגויות, לא לבשמות המתעלות עליהן, ואין לכם דבר עמהן?

אך טרם לכתוב הענינ שבשתי להודיע פה, מאלח את הקולח על שים לחושים שקבן בספרו דעות חכמי הקדמות מה שחזנו בס על ענין זה, הוא בדר החכם כמוה"ר מנשה בן ישראל ע"ה, שהודה לנו לעדת יסורון לחיות בספרדים שבק"ק לאמשטרדם יע"ל, כי בספרו נשמת חיים (מאמר ג' פרק י"ג) בתריך בשאלה זו, ולהשיב בספקות הניע הרישות שמלח בענין זה, ואעתיקם הנה בקלרה•

הדעת הא' יחס לותה לקלח מחכמי האומות, שאמרו כי כל מה שלאמר בענין את בל ביהכם הכל משל, ובאק משחשבת הרשע, בלחותו כי הבדילו ה' לרשה מכל הבריקים והחסידים, כי הם כשוכר הרקיע מאירים ומזהירים, ובספרו פורה רחם ולעגם, ואינה מתענגת מזיו השכינה, משתעשת בל לנה, ולה ויבון תמלח, והעשנון והלחבה הזאת הם לחנר כמו שהם את בל ביהכם• ואמר עוד כי לרשת הזאת נשה החכם מוהר"ר יוסף אלבו ז"ל בספר העקרים (מאמר ד' פ' ל"ב), שאמר כי הנפש שעזבה את ה'. והרגילה לעשות מעשים כפי טבע הגוף שהוא הפך טבעה, כשתפרד מן הגוף תכוסף לחותן הדברים שהורגלה לעשותן, ואין לה כלים להשלים חפלה, ומלך טבעה תעה להדבק בגורות העליונות, ולא תוכל, כי אין לה למוד והרגל לזה, וכשתשתוקק לשני הדברין כאחד, לנד מעלה ולנד מטה, ושתיהן מכוונות ממנה, יהיה לה לעד ומכאוב יותר מהדיפת הם ומקור וקדח בורח ומהנחות סביבים וחבלות, ומבשיכת

נחשים

לכדי זולתינו, כי גמגומים דגיס יש לי בדברים הללו • אמנם כי המעבלה
זו המרכבה הנזכת מדומה הוא, אין לו יסוד במקראי קדש, ואם נעשוי
פליוקנא המזכר בפ' הזורה, תולי לא כיון לזה, ואין עסקי פה לדבוק
במופלאות, כי אם בפשוטות ובדרך השכל • ואית כי הוא יקראהם דוא
הלדס, ואני כבר פרשתי זאת המליצה בפי' יין לבנון במסכת ר' לוישע אות
יבנה (תשוב פ"ד מ' ל'), ובחלק השלישי מס' התורה (פ"ג) • ועוד בכמה
מקומות, כי דוא הלדס נקרא כח החושב שבנו, המתלבש בכל כחות הנפש,
ועל שמו נקרא נפש הלדס בשם דוח, וזה בדור ומובדע מכל כחות הנקרא,
שליטית שבחיות השגלה הזאת לו הדוח הזה, ביון שמימי שלא יפסל לעולם
כדברי רי"ם ז"ל, איך תשלוט בם שלמה? כי לדברינו תהיה היא הנוספת
בשם של בהיכם, שכן למד יוחני המקדק שהיא נתנת תחתום ונקפא
מהקור וכיוצא, והנשמה המשכלת הטובה בה כוללת ומשטעדת, כאשר
תכלא מהשתוללי הגוף בע"ה, וכל זה זל בשכל הפנוטי, או שתמד שהכוונה
בשמימי הזה, בעבור הפעדים בשם:

סוף דבר תלך אחר הכללות שכתבתי בזה, שאין בם אחת מהם תקבל,
שהביאם שהזכירו חכמינו ז"ל יהיה שם לוטש וזולף כשם שלמה,
הלדיקה למקום ולגופים שתאחז בהן, אלא קצתן עשוהו אחר שעד
הנשמה שלא תוכל לצוות שתחיית הלדיקים, וקצתן מן המופלאים בחכמה
נרמז"ן ור' משה לדיאון ור' מאיר בן גבאי ז"ל פרשוהו על שם רוחני
הנשמה עלמה, שם תוכלם שם וכיוצא בזה, והיא שאמת לעת יקרה ומוכללת
לשכל הלדש, וכמו שכתב הענין הנעים כפי בחינתו, אלא שגם כפי הדעת
הנכונה הזאת, אין דברי חכמים ז"ל מתבדלים, שכפי הנראה מפשטי
דבריהם, הביאם שהו נלוזים הדשעים היא שם ממש כאותה הנוקעת לנו,
ויחלו לה מקומות שלהן, פעם שנתן הארץ ומאמקים, ופעם שמחר
הגל שלדש אחרים הקדש, שלחדים סותרים עלמן, ואומרים לכל לדשונו וחיו •
כי על מה שכתבתי (שבת דף ל"ח ע"ב), שעשה שעשו לחכמי עבדיה וכו',
מסקי' גמרא לדרישת המתניתא קמי, שכתב ולא יפקיעכה שטורין ול'
יוסי אחיד, ואמרי דנקן לר' יוסי ושא מעשה לחכמי עבדיה לחולדת שמה
ואמרי להו דנקן, פי' שרצון חושבים כי חמי עבדיה מגנולת השמע הוא,
שהולה כילוליו שנתן הארץ במקומות יקועים ומחשם המים העוברים
מתחתיקים, כמו שרגיל השמע למוג ולשבל המחלפים ויתר דומים שנקראם.
ואמר להו ר' יוסי סופך שתולת האור הוא דחלפי לפיתחך דגיהכם, פי'
שר' יוסי סופך שהמים החמים הללו הן נעשים מתחת לארץ של מקומות

כספר עבודת הקדש פי׳ דבדיו, נאומרו כי מאחר שהמצנפת הוא סביב מהשם כיסודית העליונה לגיהנם של מעלה. וממנו לגיהנם של מטה, עדיין היא בהקפה ובגבולתה לשרוף ולכלות הנפשות ע״כ. ואם דבריו דברי קבלה, שאינו דומה לדבר זה, גם אין ספרו תחת ידי להתבונן גם לחלוטין ומחדית הדברים, מכל מקום למדנו מהם, שאין אם גיהנם שבדברי חז״ל דוגמת אם שלנו, אלא כח עליון אם לוכלת אש, והיא בהקפה תאכל ותכלה גם הנחות שהן גדולות מנפשות בני אדם, וכענין שאמרו ז״ל מלינתם על המלאכים שקטרגו בבריאת האדם, כתן אלינעו בינינם ובאדם, שכל זה מבל על חכם העליון המוסבל בכל, ואם יחפוץ יכים הכל לאין, וכמו אלינע מלאכים היא (שמות ח׳ ע״ו). וכן תרגם מבדיהם שים בינינם שמעלה ובינינם שלמטה, ועוד יבוא כל זה על נכון. כי הדעת הזאת היא עלמה הדעת שזכרנו תחלה בשם רמב״ן ז״ל, בשיתבארו שם על מכונם, דברי מאת הם הקדושים לבבל האדם, והמתחימים גם עם דברי הפלוסופוס, גם הוא יאמין כי בשעת האדם אע״פי שהיא נעצבה נלחית, לא תעמוד נפשי יד המוסבל בכל, ואם יחפוץ יכיאנה לאין, וכמו שאמר מחבר הפע״ל — . ועתה נשאר עוד להזכיר:

הדעת הד׳ והיא דעת הרב ר׳ אבדנאל ז״ל, שהעתיק החכם ר׳ מנשה בן ישראל הכ״ל בתליכות מספר מפעלות אלהים, כי היא יאדה בעיניו, ואנחנו נעתיק הדברים לק בקלדה, בעבור שהיכה מתקבלת על דעתי, הוא אומר, שהנשמות שהבדילן, כבדלו עמהן בשמים דקים רוחניים מהשבע השמימי בלתי מוגבים לחוש הדלות, והנשמות לא יתפדלו מאותן הבשמים הדקים הרוחניים בל ימי עולם, אם קודם בואם לגוף, ואם בהיותם עמו, ובא לאחר הפדלם ממנו וכו׳. ולאחר מות האדם תשאר נשמתו עם מרכבת רוחו (שהן הבשמים הדקים הכ״ל שקלא רוח האדם, ומרכבה לנשמתו העליונה), אם במקום השכר אשר בדרך השפלה והשמאל קלאוהו חז״ל בן עדן וכו׳. ואם במקום מתנגד לטעמו הוא מקום העונש, אשר יכסוף עלותו משם אל מקומו העמיי, ולא יכול, כי הוא נמוסותיו העונות, ולאחר נאבלי הפעמים, אשר שמו לאותו בגור, וזה המקום נקרא גיהנם, ויתמיך שם הרוח עם הנשמה כפי גודל חטאתיו עכ״ל. ובכך מלמנו שהרב בעל בשמת חיים שמה בדברים אלו, ומאד שכן דעת הרב רשב״י ז״ל בספר הזוהר, ופירש על זה ענין סדיוקנא הנזכר בו, ומאד עוד שכן דעת הרב בעל ספר מעשה ה׳. ובכך היתה דעת הפלוסופים הקדמונים, כי בן שעתיק החכם הכולל מוה״ר יש״ר מקנדיאה ז״ל בספרו מלך לחכמה מספר יוחסי המדקדק שהקדמתו לס׳ הספה, והחליך בהעתקת דבריו. אבל לחכתו לא בבניך האחרון הזה שהעתקת

ומתשובתו שם לתמה למה שגם שדעתו כדעת רמב"ן ז"ל שאור ביהכם הוא אור דק לשלוח הכפשות, ולכאורה כדבר עוד על זה. והכה מוחקק המעט הזה שחקרנו פה, תבין מה עוד שם נייצב מלשרי החכמים שהשלנו ובדומה להן בדרך פשוט ובדוק על פיסכימו עם הלמוטות שביקיכו על הכשמה, ולילו שקול לעת הלשם: ועתה כעדיך זכה לבריס קלדים, כי הזמן קלר להשריך, והדעת קלה מהשיג עומק הדברים:

ידענו שלין בכל הלדים הכמלאים תחת השמש גם לחד שכחו רב לו להשחית ולכלות חמדים זולתו כמו הלם, והוסיפו עליו שלשה שרשים, הלי' אבל כמו לשר תאכל הלם וגו' (ויקרל ו' ב') ולומיהן: השני שרש כמו הכה שרף (שם י' ט"ז). והשלשי בער כמו בוער נלש (שמות ג' ב'). ושלשתן על פשוטות הלם מה שפועלת בחמר שלחזק בו. אבל מולה על השתנות החומר ממה שהיה על ידי כח לשר חילון שפגע בו, לין שיהיכה לבלי, ולין שיהיכה בקלת שלולותיו הרלשוניים, ולכן נופל על כל לשר פועל שלולו ומשנהו כמו החלש המשכה לת החי מחייה למות, ולן כל לשר מתית, יפיל עליו לשון לכילה, כמו וילד היעד לאכול נעש מאשר לכלה החרב (ש"ב י"ח ח'), ומטעם זה נקלה לעיסת המזון לכילה, כי משנהו ממה שהיה, ולכן הלם שגם היל תשלושו לחמדים לניס ותשכם ממה שהיו, לכן נופל עליה לשון לכילה, ולולם נשלה הלם המפקדת בכחה משאר המפקידים והמכלים, שכשתאחר בחלר החמדים, תשנהו מתבנית הלשחון לגמרי, ותעשהו כלילו לא היה, כי העץ הנאכל מן הלם, לא תשליך ממנו כי לם לשן, ולין כן שאר המכלים המשלידים מהן בזדים וחלקים, כמו החרב והמים ולוח קשרה וכיוצא, לכן הוסם לשון נשר בפרט על הלם, כמו כלם תשער יער (תהלי' ס"ג ע"ו) וכיוצא, כי שרש נשר, כופל על ענין הסר לגמרו, לא כשאר שתבניותו דבר, כמו ונשרתי לחריו כלחר יבשר הגלל עד תומו (ויק' י"ד י'), ולפי שנלחוז הלהב נשן וכיוצא, לי לפשר שלא יסור דבר מה מן הענן ויבשר זה המעט, נקלה לחיות הלהב נשידה, שעל ידו נאכל הדבר, ונן נשלה הלם עוד משאר המכלים שלש"פי שמניים הדברים, לא יתערבו חלקי החומר הנשחת בחלקי המכלם, לשך הלם כשהיל נכנסת בחומר לחר תשלול כל חלקיו עד היותר קטן, ותשלף חליה עניש מחלקיו ותעלם נשמן, כי הרשן הנשאר מן הענן הנשרף מעט נגד מה שהיה בתחלה, והחסר כלה נשמן, וכן כר דולק וכיוצא. ושלשרים שתין הלם שולטת עליו לכלותן, כמו הכסף והזהב, הכה שהיות בהם סיגי נחשת ושלל, כשתשליל חלקיהן, תקה מהם חלקי הסיגים ותעלם נשמן, והכוונת שהוא הוא, כילוע שהלם מלרפת האתכויות, לכן הוכח עליו לשון שרפה, שלשעתי יורה על ענין השחיטה

חמות, שכוחתו מן גפרית ומח שהן נצטן המרן כיצוף לכל, ומרי כן תולדת המור. ונדמה לס כן מספט השמועה, שמותן המקומות המצויים הס הגיהנם שנו נדונין נפשות בני האדם. ומלבד שכל זה מדעיו דעת האדם, וכמו שהדמיתיך דעות חכמי ישראל המופלאים בחכמה ובידעה שנטו כלם מהאמין שיהיה מספט הגיהנם בחם של נחלת וחלכית כעין חם שלנו. אלא שהפוחיו ז"ל אמרו במקום אחר (עירובין דף י"ט ע"ח), ואמר ר' יהודי, ז"ר אליעזר שלשה פתחים יש לגיהנם, אחד במדבר ות', יש ות' בימוחלים, במדבר דכתיב וידרו הס וכל אבד לכם חייס שחולם, יש דכתיב מצפון שחול שועתי שמעתי קולי, בימוחלים דכתיב נחס ה' אבד חור לו בציון ותנור לו בימוחלים, ותני דבי ר' ישמעאל אבד חור לו בציון זו גיהנם, ותנור לו בימוחלים זו פתחם של גיהנם, הרי שהתנו מקום הגיהנם בציון, אף בנצן האדץ, ואם תמנס זה כפלא יותר לתת בציון מקום הכבוד, גיהנם אם ואתך, הלא שמה יספרו החוטאים בנפשותם לקבל עונשם? זה אמת דבר מבהיל מאד. ויותר מזה מיך יספיק הר ציון למקום הגיהנם, שאמרו הס ז"ל עליו שכל העולם כלו לגיהנם נכנסו לקדמה, ובפרקי ר' אליעזר אמרו שכל מדיד ומדוד עמקו מהלך ת"ק שנה, ובאגדה אמרו שאבך הבית הלאמצע בגיהנם ואלף שה ק' אלץ אלף וכ' אילין דעוזיו, ואלה המגדות הניח הרמב"ן ז"ל בשער הגמול שלו, ומקלת דבריו העתיק הרב הכותב נספרו ע"ן יעקב פרק עושין פסין, אבל כבר אמרנו שאמאמר זה לא נעתיק דברי זולתיכו בחדיכות, רק מעט הצריך לעניכיכו, והקורא יקרא הדברים במקומה, ורק רמזתי עליכן להודות שכל זה אי אפשר. וזה מיפת לכל שלא כתבו חכמיכו ז"ל מגדותיהם להדיוטים, שלא יבינו בהם רק פירוש המלות, אבל כוונים לבעלי דעת רחבה, הם יבינו בם, ויפרוש כהוגן וכהלכה, וכמו שעשה הרמב"ן ז"ל, כי בחמת הר ציון כלו לא יספיק להיות אפילו רק מלא לחדר אחד שבגיהנם, כפי המדה שכתב לו ר' ז"ל בחבדה וכו"ל, ואין יהיה עניך זה בפטוט דבר שהוא נגד החוש ונגד הדעת. וה' אלהים אמת, וכל הזמנות שאנו מאמינים בהן, הם אמת ועומדות לעד, ולא יתעדר זרות בחמונתנו וכמו שאמרנו בס' האמת (מ"ב פ"ב) כשבדנו על אדת החמונה. וכן אמר בחים המעולה הרב הגדול מהור"ר שמואל לידליס ז"ל, שפתיים יפק כי בחזוני לבדות אלו על מאמר זה, כתב לבאורה הוא מגומגם, לפתחה של גיהנם גיחה (כלומר אפילו כל העולם נכנסו קדמה לגיהנם, אפשר להיות לו פתח קטן בירושלים). אבל הגיהנם גופא בציון, דבר שאי אפשר הוא, דהגיהנם גדול כמו ס' פעמים בגן ערן, וג"ע גדול ס' פעמים בעולם בראמרינן במס' העגילה? הרי שהאליט לומר שהוא לבד אחי אחד, ומתנוצצתו

שהוא מכנה הכח העליון המניע לאדם בושרת. ולאחר שאמר עד לי קטילת חיותא והוציך בגמרא, שהוא המות וזה כאדם גם גופו, לזה יאמר עוד ויוסיף ליקיות אחת, וכבר אחד הגוף, אחל יקבר על הכפם שתחת גם היא בחם העליון זוכר. והן הן עצמן דברי הרב ר' משה לליזון שהביאנו למעלה שאמר שים בחם הזאת יכולת לאכול מה אחרת, וכך אומרם כח שהוא גדול מרוח בני אדם, כלומר הכח העליון הזה יוכל לאכול גם כחות יותר עצומות מרוח בני אדם, וזה דוחה אפילו לדעת הפילוסופים שהוא ג"כ זכות הרב"ת מוסכל בכל, ויוכל לעשות בעליונים כמו בתחתונים. ועל זה נשען מה שאמרו ז"ל אין הקב"ה נפרע מן האומה עד שיפרע תחלה מאלהיה, שבאמת יפקוד ה' על צבא מרום במרום ועל מלכי האדמה באדמה, והרי זה מקרא מפורש, אלא שבאלוה פירוש מלאך באלה, כי הם תעלומות מסכלנו, ואל האם הזה כיון גם האיש הגדול רמב"ן ז"ל, ודעת לבדון נקל:

ודבר נדול הוא כי דעותיהו ז"ל כלו בשכל והעונב לנפשות הטהורות בשם גן ערן, והעונש והנעבר לנפשות החטאות בשם גהינם, וכמו שגן ערן מסכל, כי אי אפשר לנו לדמות בדעתנו שכולו הקדושים הללו לגן כמו אותו הגן שנטע ה' בתחלת הבריאה לשום בו את האדם, כי איך נשמת האדם העליונה שהיתה בגוף ואלה יסיגוה מקדי הגוף, תשב בגן ותאכל מפריו, ותתהלך בין עצי הנחמדים למראה, והם ז"ל עצמן אמרו בשם' חביבה, עדנות שבו לצדק ומשפט וגמי חיים ושלום ובדבר, ונשמותיהן של לדיקים, ונשמות העתידין להבדות, ומופיעים ויושבים בקדם ושרפים ומלאכי השרת ונשף הכבוד ומלך בם ונשף שוכן עליהן. ומי יוכל להגדיל כבוד הנשמה יותר מהם, שהנה מקומה בין הקדושים האלה? אחל לפי שהיו הנה כח ואין מלה בלשונינו לתאר זה בשמת השכל העוד הזה, השתמשו בשכל זה, לפי אלה מצאו מקום עוכב ושעשוע המוסב למי יותר מגן ערן. זכן משכל משל לענין העונש לנפשות, שגם עליו לא כוכל לבדר ולהסבירו במילין, ויותר שכבר הודענו למעלה שאלה דברו עם הבדיוטים, אלא לתלמידיהם מציני מדע, ולפי אלה מצאו מקום בארץ שהיה מצער ומכאיב גופות ונפשות, ושהיה מוכן לתענרת אש, כמו התופת וגי בן הנום שעל פני ירושלים, שגם היו הרשעים שורפים את גויהם למוך, וגם היה מחדר בתוכם הרשעים האלה, כמו שנאמר (ירמי' י"ט ו'), לכן הנה ימים באים נאם ה', ולא יקרא למקום הזה עוד התפת וגיא בן הנם, כי אם גיא ההרגה, ובקתי את עצת יהודה וירושלים במקום הזה, והפלתים חרב וגו' תאלו גם מקום אם שמלין ומלדפין נפשות הרשעים בשם ביהנם. ועל דרך כלל קראו בשם גיהנם כל מקום שים שם אש ותבערה

הזאת, כי שרף ולרף נותן בחוץ נחניהו עשה טוליחתו, אלא שלרף על שפיכת הסגיס לעשר החומר הסוף, ושרף על שפיכת חלקיו לאכלו ולכלותו, ואולי מלשון זה השתמשו חז"ל בלמדם מי שלשתו יפה טוליה חיה. ולפי שכח האש עצום מאד להבדיל בין חלקי החמרים פתאום, ולשלוח אליו כדבע חלקי הדבר הנאכל גו, בשיבע שבשר החי הנאכל גדול מאוד, והיה החוש והשרפה שאנו מדגישין:

והנה העליונים והתחתונים מעשה אלהיים המה, אל אחד עשאן, וקשר הדבדים אלה באלה, אלה לאליס ומחרים, ואלה נחות נשבנות עומדות בעלמותן. ולכן התולדים שאנו מכנין בהן הדבדים התחתונים, בהן אנו מכנין גם העליונים, לא על דרך ההשאלה, אלא כפי האמת וכפי דרכן. וכמו שכותב ענין זה בגוף ובספר, כי אנו מכנין מעשה הגוף ומעשה הנפש על דרך אחד, ושמיהן אמת, כל אחד כפי דרכו. לדוגמא על חוש הראות אנו אומרים וידע והבה באר בשרה (בראשית כ"ט ג'), ועל עין הלב אנו אומרים ולבי ראה הרבה חכמה ודעת (קהלת א' ט"ז). וידוע כי לא יוכל לו (בראשית ל"ג כ"ו) ודומיהן, וכן הוא בכל החושים החלוניים והפנימיים, וכמו שהחלנו לבאר בספר המדות (חלק ג' פ"ת). וכן הוא בהשוות התולדים בין העליונים והתחתונים, שהנה העליון הקומה בפעולותיו בדבדים החמרים והדבדים הנעלים מן החומר, לפעולת הנה התחתון בדבדים החמרים, נתולדם בשם אחד. ולכן הנה העליון פלוכל והשוער והנוף והלוף (וכל זה ע"ך מבל) בדבדים העליונים, כדרך שעושה בשם בדבדים התחתונים, נכנסו בשם שם. והביות כי גדול מלוכיהו ודב כח, וכל מבר יחפון יעשה, ויוכל לכלות ולבער פתאום גם בפשות ורוחות, ואם דולה לא יבאר מלורתן הרבשונה מאומה, וכמו שהורו על זה גם הפלוסופים, וכמ"ש למעלה, שהוא לשון שאל ושוכל שנאמר על האש, ופעמים שילך מקלת ויבאר מקלת, שהוא לשון שרף ולרף שנאמרו על האש, יכול הנבראים את הנה בשם בשם אש, וכשזכירו עצמת השם בניכול בשורי הרשעיות הגדולות, ייחסו הפעולות האלה לאש, להורענו תוקף הפעולת האלה, כמו כי ס' אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא (דברים ד' כ"ד). ואנו רגילין לומר על זה שהוא משל, אבל הוא משל אמת, יוליע שניך השם ב"ה היכולת להעניש פתאום את הרשעים, לכלות ולבער עושי הרעה מן האדמה, ולהפרע גם מנפשותיהם כעניין הזה, ובנשמות לניאל מפורש מזה הוית עד די כרסון רמיו, ועתיק יומין יתיב וגו', כרסיה שביבין די נור גלגלוהי נור דליק, נהר די נור נגיד ונפיק מן קדמוהי וגו' ליבא יתיב וספרין פתיחו, חזה הוית וגו' עד די קטילת חיותא ואובד בשמה ויהיבת ליקידת אשא (דניאל ז', ט', י', י"א), הרי שהוא

ונפשות וכמו שזכרנו למעלה. ובעניין כהר די טור בגיד ונפיק מן קדמוסי, ועל זה אמר הרב ר' אפיק בן גבאי ז"ל שים ביהכנס של מעלה וביהכנס של מטה, כי ה' הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים, ומלכותו בכל משלה וכו"ל.

ובן זה שאמרו שלשה פתחים יש לביהכנס אחד במדבר ואחד בים ואחד בירושלים, הודיעו שבכל מקום יש פתח ידוע בו רשעים לשאול, כי ייצוא ומדבר ויש כוללים העולם כלו, ואין נסתר מעיני השם, ובכל מקום יפליג פלג להתם חטאים ולהורידם שאולה להענישם שם ולשלפם, כמו שאחז אשור וירדם שאולה לפני שערי ירושלים, קרח ועדתו ירדו שאולה במדבר, יונה בת שאול בים, ובאמרו מבטן שאול שועתי שמעת קולי, ושלשתן נדרך פלא, כי המשפט האלהי נועד בשם בכל מקום, ובמקום שיתקומם שם בינהן, שם ימלא פתחה של ביהכנס. וקרוב לזה אמר הרב ר"ם מידלים ז"ל ג' פתחים בג' חלקי העולם, מדבר ים ויישוב. והן כלל חלקי העולם, על דרך שאמר הכתוב אנה אלך מרוחך ואנה מפניך אברח, אם אסק שמים שם אתה, ואציעה שאול הנך וגו' דהיינו שאי אפשר לאדם להסתר מדרכה של גיהנם, כי בכל מקום מוכן פתחה לקבל הרשעים. ויפה פי'. ובהם יובן שים בשעי הלשם שמים מדידים, וחכמים ז"ל קראוהו פתחה של גיהנם, הא למדת שכן יכנו כן חמת ה', ומשפטיו המכלים את המושלים, ומניחה כשמתה להלך בשם גיהנם. וכן הוזכר מה שכתב ר' ישמעאל אשר לזה בנין זו גיהנם, כי לפי שהשם יובן בנין, משם משפטו ושלחו ילא, לכלות הקוצים ודשעי הרץ, כמו שעשה למחנה מלך לשוב, שעליו נאמרה הפרשה כלה שזכר זו המשפט המיוס, שכתבע מתו כלם ברפת כשמש וגוף קייס, כמו שאמרו ז"ל, וכעניין כהר די טור בגיד ונפיק קדמוסי וגו' שפרשנו למעלה. והנה הכח העליון הזה העושה כמעשה אש לכלות ולשער ולזרף קראו על דרך כלל גיהנם.

ומדעתך תבין שאע"פ שהכח העליון המושל בכל, ובידו לשער ולכלות יזודים עליונים ותחתונים שקראו חכמים ז"ל על דרך כלל גיהנם, שופט את היזודים למדרגותיהן, ואין הכליון זה בכלם, אבל שופט הכל בצדק ובאמת חכמה, וזהו עלמו מה שאמר הרב רבי אפיק בן גבאי ז"ל ענין גיהנם של מעלה וגיהנם של מטה. ולכי לא נאתי לקדום בתעלומות, רק לומר שיש מדרגות ומקומות מוכנות גם לנפשות בני אדם, ועל כל המעשה יפשוט מלכים שם, ומשיב לאדם כפעלו וכאורח איש ימציאנו. הגע בעצמך כי הנפש הזאת בשהיא מלאה מע"ה ניזודים נקליס שהיתה דבקה בהן, אוהלת וכאפים ושטנה ומחזיות חמה, גאה וגבוה

תמידית גם בע"ה, אלא שאין לנו שם תמידי זולתי שהם שבשנת השלג, שמהן יולאין להשות, ונחלי נפרית ושם במקומות רשות על פני הארץ, כמו שר פעיוך שעל פני עיר כאפלולים, ושר עט"ש שאמי לילילית. ושר העקלה שבחיפולמנדי, שכל זה רלוי להתלר בשם גיהנם, בעבור שהם הבוערת בהם, ונחליה הבוערים והמכלים סביב להן מלוך, כי אין גיהנם אלא מצד על מקום שם ותבערה המכלה סביב לה. ושם כן יפה לאמרו לשעת ר' יוסי בחמי טבריה כן תולה לאור משום דחלפי אפיתחא דגיהנם, וכמו שפרשנו למעלה שעוברים מתחת לארץ במקומות החמים שם ונפרית שם, ואותו קולו גיהנם, לא שכולו גיהנם שכלונין שם בפעות הרשעים, שמעולם לא עלה זאת על דעתם, שתאלה הפעות בשנת השלג הזאת, ותשרפנה שם אשם ונפרית היולאים למו. תדע שהם ז"ל לאמרו שכל העולם ככסוי קדרה לגיהנם, ויהיה מאמרם מוחר עלמו, שהם גיהנם בשנת השלג, תהיה הארץ גדולה ממנה? וכל שכן אלא שתכוי אז דברי ר' אליעזר בפרקיו שהביא רמב"ן ז"ל שכל מדור שגיהנם עתה מכלה פ"ק שהם, ואין מקומות עמוקות כאלה בארץ, כי היקף הארץ כלה ממזרח למערב יקטנות בתופת למולי, גם בשדות החום, שכל מעלה ט"ו פרסאות וס"ם מעלות שהם עולים חמשת אלפים ומאתים מאות פרסאות בשבשיות, וע"כ מהלך קוטר הארץ לפי השנון עשרה פרסאות ביום, הינו אלא מאתים יום. ובפ' מי שהיה טמא (דף נ"ל ע"ב) אמר רבא בית אלפי פרסי הוי עלמא, וקומקא דקרקעא אלפי פרסי, חלא גמרא (בית אלפי פרסי הוי עלמא קנלא דילו), וחלא סברא (ממה שקבל הוליא קומקא דקרקע מדעתו), וקבלתו מסכמת עם מה שידענו עתה בחוש, אלא שפרסאותינו גדולים בחלק השבעים מפרסאותיו של רבא, והקבלה הזאת אולי שהם מימי הגשמים, אבל שברתו בקומקא דקרקע, הולך אל דעת אחרת. וכן נעניין גלגל קנוע ומזל חוזר אלי שפק היה בשאר מימי הגשמים שבני עתה בדור לכל שכן הוא, אלא שלא נאריך בזה, רק להראות שלא היה דעת חכמים מעולם שיהיה גיהנם לעון זו הרשעים שהם שמתחת לארץ, שאיהיה לעשים וכיולא שתאחז בהן, ולהוח הטופח שם שתבער, אלא כמו שאמר נופר על העוכת הזה המגיע לרשע הגמור, כי אחר שזכר מותו אמר בע"ה (חיוב כ' כ"ה), אמר כל חשך טמון לצפוניו, תאכלהו אש לא נפח וגו' (שם שם כ"ו), לרעתי לפוניו היא הבפה הרעות והמחשבות והבחות הלפוניים בפנימיותה ולבם טמון כל חשך, והוא חשך של גיהנם שזכרו חז"ל ובדמוז עוך עליו לפוניו, ויאכל שם אשם שאינה לריכה לאוד שיפוח שם שתבער, והוא עלמו העניו שדברו והבן: אלא גיהנם ממש שאף גשאיהנם שם משפט הרשעים הוא שלמעלה, הבח המכלה לוחות

וכפעות

בגללם אל הכוחות העליונות שמלך להן היולר ז"ס מקומותיהן, וכמו שעל הענין הכעלה הזה למדו שהוא ז"ס מקומו של עולם ואין העולם מקומו, והוא ז"ס נתן מקום לכל העולמים, שצעל כלחך תלמד כי לחיות ושרפים ואופנים וכיולא, ולמחילת הכשמות וכיולא, יש לכל אחד מקומו, ואם לא תדע מהו המקום • ואל תצהל שרוחך לחשוב בענין זה, כי הוא מחון לגבול ביניתנו, שעוד כשמתנו קשורה בחומר, אבל שכלך יגיע לך וימצול לך הענין, שכמו המקום שע"ז הוא שלותך שכי ממלים במקומות שונות, זה לא יוכל להיות שמקומו של זה כי אין חומר ככנס בהבילו, ובהיות כל אחד מהמקומו תדע שיש מקום ומלא. כן על לרך מצל שאם אנו אומרים מקום לעורות עליונות, מקום לנשמות העטורות, תדע שאין לאחד מאלו עסק עם חבילו, ואין לו עם המקום הזה לצד, כן כמעלתו וכן בשפלותו זולתי בלעון הזה ז"ס, וכמו שתלמד על הגן ערן שהמשילו זו מקום שהוא לרוך היוסיס לנפשות העטורות, וכמו שלמד גם רמז"ן ז"ל בשער הגמול, כן תלמד על הגיהנם שהוא מקום לנפשות החטאים, שגם כלונין גלם לזכוכ ולגלפס, ושאין למקום ההוא לצד עם מקומות אחרות משכנות הלורות העטורות • וכמו שעין השכל לוגמת לעין בצד וכמו שלמדנו למעלה, ואנו מציגין ענין שניהן, ויודעים שגתי מיני הלליות לחת, כן הוא לענין המקוס, שתיהן לחת, אף כי בעלם ממנו להשיבו • וכמו שהלוך והלוחב שגם הס לינן גלורות, ואנו מציגים קלת כי לרכס גם הס, וכמו שנלמד עוד • ואולי לוגמת קטנה כלמד ג"כ בענין זה מכחות נפשותיכו, שבחיות גנו כחות הפוכות זו מזו כמו שמחה ותוגה וכיולא, ושלוט גנו השמחה, אין מקום לתוגה וכן להפך, ומזה לכל אחד מקומו בנפש, ואם הנפש אחת ונעלה מכל חומר • וכמו שהוא לענין המקום כן הוא לענין המדה, כלצד שמצדיל בין מקום חמרי למקום רוחני, כן מצדיל בין המדות שאנו מגלילים שהס המקומות הרוחניות, למדות שאנו מכנין ע"י משל למקומות הרוחנייס, כי למקום חמרי לחצ ידיס אנו מודדין כך או כך פרסאות, ולמקום קטן מילין או לחות, וכן במרחקים שבין לצד לצד, כן נעשה ע"י המשל שאנו קורין מקומות למעלה, וכשאנו מציגים מעלת הלצדים הנה זה על זה, גדולתן וכחם ושפלותם, ונעדיך מקומם על מקום זולתם, כגגילס ע"י דמיון במדות, ואם המלצד לית הרוח יודע תוכן הלצד והמשל זו, ולפעמים יגיע מה שקשל בענין זה משנותיו ודצותיו שבציגו הענין, או שקשלוהו גם הס לית מפי לית עד שי לית הרוח שעמד בסוד ה'. ועל לרך זה נבין ענין העמקים והגבוהים שלך ולחצ ומרפסות ומילין ולמות וזלתות ושפחים שזכרו קלמוניו ז"ל בלצדים הנשגבים, שגילוע שאין בהס לא מקום ולא

ולנון, לנרש ג׳ נוסר עתק על המת ועל הכנוך המתי, המלוה צדיקים ומכני שם. שם ה׳ לש ילחה, ולזכר קדשו לש נתכה עוז וכנוד, ושת מלוחיו לש שמה, גם לעשה ושכלה שקועים בדמיונות ומזמות לשות בשלה, הכה שהפללה מגויתה, מע״פ שאין לה עוד כלים לעשות בפועל מה שעשתה תחת השמש, נכתמים שה בלוליה ופשעים שהוגלה למחוש ולנייר, כי הניורים הרעים השלה התחקו שה ושהוזים שליה, ולהתדומם עליהן ולמחוש טוב בל ידעה, ושיך תעלה נפש כזאת בחלות ה׳, להכות מזיו המת והבלך, טרם תעבר מחלתה, ושיש לש תוכל לעשות כן שמה, כי רק בע״ה נ יש נכחה להנחם על לשותיה, ולהתדומם עליהם, ולטוב מדכיה הלחטוניה ולחלול הדע, ושמה תעבר שם? זולתי נכח עליון המוטל עליה לנפשה ולטהרה. ולף כי אין בידינו לדבר על פרטי דברים אלו, זאת נדע כי יש הבדל עצום בין הנפשות החוטאות וכמו שהן מתוארים למיניהן בכתבי הקדש כמו כסילים חוילים לציס דשעים חכמים בעיניהם ונבונים נגד פניהם נועזים ועזי פנים וכיולא, ובפי הבדל מלציהן, בן הבדל הילוף והמשפט, כי הכח העליון כמו שמדבר פועל בלבד ובמשפט. ובדע ג״כ שבעבור שמתואר בשם אש, במטל פעולתו למעשה האש, ודלך האש שקלת החתרים יכלה ויבער, וקלת יפריך חלקיהם, ליקח מהם סיגיהם, והכשלר נכף לו זהב טהור כולו, וכן כולו בשם העליונה קלת מן הדשעים הגדולים שעליהן נאמר בכף נאש קדלו להם וגו׳, תכלה ותבערם, ושלה שים בהן עוד, דק נכתמים בהן גם עוונות תלרפם ותסיר סיגיהם, ויטלר העוד הטהור. ולף נאריך לדבר בעניינים השלה, דק נאמר שבחות הבדל עצום ביניהן, בבלו גם שמקומותיהן, ושן הן מדורות גיהנם ששמו בתלמוד ובפדקי ל״ש.

ושמא תשלל בחות הנפשות עלמים לוחנים, לש יקדוש מקדי הגשם, אין ייחסו להם מקום גיהנם, ואמרו שכל מדור מהלך ת״ק שנה, והמקום מכלל מקדי החותר הוא? דבר זה כבד עמך עליו דמ״ן ז״ל בשער הגמול, ודבר כללנו דברי טעם ושכל עוד, אלא שלא נעתיק לותן הנה, שלא להרבות דברים בשאר הקלר הזה, שבפי הנדלה לי אין מקום לשלה אז, כי אלא מקום ואדה, יאמר ג״כ על התחתונים והעליונים כאחד, כל אחד כפי דרכו וכמ״ש למעלה. שברי אפילו בתחתונים הזמן והמקום קשים להשיגם, וכמו שהתפלספו על זה הפלוסופים, ועל הזמן אמרו שהוא עניו אלהי לש תוגג, וכן המקום, ויותר נעמיק בעניו זה יודע לנו כי דק לל הדבר אנו רואים, לש לאחת העניינים ואמותם, ואם כך נאחרים, כל שכן בעניני הנוחות, אבלי ספק לכל דבר יש מקום אבל נעתנו קלה להשיג הנשגבות הללו, כי החתרים שאנו רואין הם דק כללים

יגלה על דעת הנעשים יחול וגו', ואם כן עלמא לאמרו כי נכר של מה זה יגלה מתחת כסא הכבוד. אתה למד כי נכון ויציב כל מה שאמרנו על מה של ביהכ"ס שזכרנו ז"ל, ואם כוונו גו'. ולאמרנו עוד כי הכח הזה פועל גם במקום שהוכן למקום מעשה הנעשים הגמורים שהולכים לאבדון כנודע דאמ"ס ז"ל (שם), ואותו נמי שם מדקק, שכפי הנראה לי יורה שם הזה, כי שם למעה מארץ, ואין לנעמתם חלק ונחלה עוד באותו שם שוכן מרומים, ולפיז שם אחדות מלאכי חבלה, המחבלים והמלידים לנפשות שם, כי אע"פ שנע"ה כל זמן שהם חיים, שם משתמשים ונכנין מעוד העולם, ומשתמשים בשלש כפי דרכם הרעה, ואין לנאות המחבלים שזכרנו עסק עם הלדם נע"ה להבילו ולהכלימו, אחר כדי שיהיה תמיד בנחילתו להעיד לו לטוב, והנני כי נע"ה לא יתחברו הלוחות המופלאי החומר עם שוכני בתי חומר יחדיו, כי אם לעתים רחוקים ע"ד פלא, וכמו שנאמר עוד, הכה אחדי נפתה אין הנוף, אם נחטאתי תרד אל המקום שנגיהנם שזכרנו, תהיה אחדות המחבלים הללו, כי עתה הוא ושם לוחות המופלאות מחומר, ויתנן ההתעסקות ניהיהן. וממין זה שם מלאכי חבלה וכיוצא שזכרו רז"ל בכמה מקומות, שנוגל לדמות ולהמשיל אלה המפלחות ולנער שהן מלידות לנפש, שהיותן המופלאי החומר כמוה, אל מיני המכלחות ולנער שיקרו ללדם נע"ה, שאלוה זו יך הנעשים המתקדים בפני, והמתלונן על זה ומדמה שאין לזה יסוד בשכל הלדם, אלהינו שיש לו יסוד בפלוסופיא, ואל שכן שיסודתו בהררי קדש התורה והנביאים, וכמו שנזכיר עניניהם על זה בסמוך.

מבואר בתורתנו ובדברי הנביאים, כי יש בגבורי מלחמה מלאכים ונצחות (דברים ג' ג')

תמדתי הסם ושוטי לנומו, כאמרו ואתה מרגדות קדש (דברים ג' ג') ונאמר ונאמר דרכו ה' מלאכיו בבורי כח עושי דברו וגו' (תהלים ס"ח י"ח), ונאמר דרכו ה' כל נצחיו תמדתיו עושי לנומו (שם שם כ"ח), ועל אחד אלה אמר המשורר הללוהו כל מלאכיו הללוהו כל נצחיו (שם קמ"ח ב'), ועליהן הקדים לומר הללוהו שמושיש, בעשור שם במקום בשבח מחומר. ואחריהן אמר הללוהו שמש וירח הללוהו כל כוכבי אור (שם שם ג'), שמעמו שהמלאכים והנצחות בשבחים שהן. למדנו מזה שהלוחות העשורות הן מחנות כנדלין זו מזו, בגבולתן ומעלתן וכיוצא בזה, ועל כן נקראו בכתבי הקדש בשמות חלוקים זה מזה, כמו חיות, שרפים, אופנים, אלים, ובני אלהים וכיוצא. ואין בידינו לדעת שמה יגלו הלוחות העשורות האלו למיניהן, ולאת להם מנין ומספר, לפי שעשור הכמה קשורה בגוף, אי אפשר שתפשוך ותגדיל המינים, זולתי אותן הבחים לה על ידי החושים. לדוגמא אמו

מלה, ולפ"כ הסתמכו הכס במלילות הללו *) וכן מנהג הכתובים, המצורר למד לכל תנלה למיתי קן לחבה מלותך מלך, והלחב הזה ילענו שמיכו מלה כתפסת בחוב, ועל שלמה למד ולחב לב כחול לסר על שפת היס (מ"ח ה' ט'), ולב המלם בסר, ומדתו ככף לים. וכן בס' ליוב לרכה מעלן מלה ולחבה מני ים (ליוב י"ח ט'), וזה כלמד על החכמה, והלי מלת שתיהן מצל. ויותר מזה למדו חכמים ז"ל פרק עוסין פסין (דף כ"ח ע"ב) על גודל מלת התורה שהצר זה פירשו שכרי בן עדוף שהסה חותה לרבעים לחות לורך בעשרים לוחב, וכתיב מי מלך בשעלו מים ושמים בזלת תכן וגו' ומלא כל העולם לחל משלשת אלפים ומאתים בתורה, כלומר הזהר אלי למה, וכשתחלק לרבעים לרך בעשרים רחב לללעות, תמלא בהן מספר שלשת אלפים ומאתים שרות. ומי לא יבע שכל זה משל, כי התורה שהיא החכמה העליונה כאלת בקדם, מקום לא ישלוט בו קו המדה. וכן על דרך זה הולכים כל המחקים בחלה שתמלא בשרי דעותיהו ז"ל כשכתבו על עניכים הכשבדים מחמר, כמו שמחדש ז"ל בחגיגה על פסוק לעשה על שמותי עד שלמה לעליון שתמר כשוכלכר הרשע, וזכרו שם כמה פעמים מהלך ת"ק שכם על הרקיעים, ואח"כ שתרו למעלה מהן חיות הקדש, דגלי החיות כנגד כלן, וקלסולי החיות כנגד כלן וכו' ולמיכו שרור כי המעלות שכתב על פיסם בעניכים הללו, שרכן בקדם ותוכן לגוף שרי ספר, כי יבעו כמוכו ויותר ממכו קלוסתן של חיות הקדש, ושלי לפשר לתת לבלולתן מלה חמרית. וכן הוא לעיכי מהלך ת"ק שכם שזכרו שלחבה על עומק מלולות הגיהכם, להלות על המלחך הסכלי והשפל שיין מקום למקום, כפי חלוקי כתות הכוכבים, והכלולות שמקום שה יין להם עסק עם הכפשות הכלולות שמקום לחל הקשה ממכו. כי המלחך רב ביכיהן, ואין פה המקום להרחיב הלשון, ומקלת השפלים שבר שלל המ"ם ז"ל שהלכות תשובה (פ"ג), והמ"ן ז"ל שעשר הגמול, ועל כן למדו למעה מכלן לרקע, ומלאכי חשלה מעמידין שם את הרשעים תחת כסא של שם היולא מתחת כסא הכבוד, שכת' הכה קערת ה' חימה ילשה

---

*) וכן למד החכם החוקר קאנט, לחד מרחקי חכמי העמים הסר שדוביגו: המקום חיכו דבר עלמיי קייס לשדו חולם לנו, כי שם ענין המתאר בל הבמה חושייה, ומבלעדי הוארו לא נחוש שום דבר' והוא ית"ש המקום, הוא מהואר על דרך הצדוק מכל דבר גשמיי הנתון בו, אם מצד ארכו רחבו ועמקו ואם מצד הרחקתו מזולתו, ואם מצד התנועה ולעניין הזה קרחו מקום מגלי דעת דבר מוגבוהו.

כפי מדמות הנפש אם טובות אם רעות, מבין כי הנפש החכמה תתהלך אז בין מחנות מלאכים, ותתעדן במחילתם, שעל זה אמר בנועמה בשבר יהושע הכהן הגדול, ואתתי לך מהלכים בין העומדים האלה (זכרי' ג' ז'), וכן תתעשע עם הנפשות הטובות הרוחות לזר, שהיו מבותים וקרוניה ורוכיה מלפניה וכיוצא, שלמדתי על זה אמר הפס למנצח ואתה תגוע על מבותיך בשלוש תקבר בשיבה טובה (מלחמות ט"ו ט"ו), כי אם הוא השלוש הגמור, שהחכמה מתעבת על דוב שלוש, שאתה עם רשעותיה הטובות, ואין לה עוד מלחמה פנימית, לא מיגר הלב, ולא מרגשת ילדי יחיה העומדים לותה בעולם בחובת עם הגוף, והשניהו שנאלת נפשו מיד יגוע בשלוש על מבותיו, ולכן מכר קודש תקבר בשיבה טובה' וכן השניה ליחזים המלך ע"ה' ואם הנפשות היקרות מתחברות לעוות יקרות במותן, הדעת נותנת כי הנפשות החטאות, יתחברו גם הם לחטאות במותן, ועם עוות קשות מחרות, שתשטער בחברתם במיני נער בדרכה, שאין בידינו לדבר עליהן ולגיידם כפי מה שהן, כל עוד שנפשנו קשורה בגוף' וכל זה ענין מובהל, שהרי הפלוסוף הורה עליו מדרך השכל, וכמו שנאמר' כי אם תאמר שהנפשות בני אדם החכמים, שהפדרן מגויותיהן, תפגושנה זו את זו, ותתחברנה בחמור ועות, ותשתעשעה שמה בדבריהן וחכמתן, כבר הודיע כי הנפשות בהיותן בלי גוף, תוכלנה להתעסק זו עם זו, ומה יעלוד בזו מלומד נכה גם על ההתעסקות שבין הנפשות והמלאכים בעת ההיא, ואם לפחד התעסקות כזו להתענג ולהשתעשע, מה יעלוד מלומד שלפחד בן להפך, שאם לא כן בעל הלדק והמשפט' ואתה דואה כי סאקלאט"וס המופלא שהחכמי יון האמין כן, כי כשהד תמהו דעיו על היותו עלו ושלו ביום מותו, אמר להם לולי האמנתי כי גם אחרי מותי, אהיה תחת יד האדון החונן והמטיב, ובצלו אתחבר עם נפשות יקרות, אשר נועם חברתם נעלה מכל ידידות העולם הזה, אז הסכלתי עשה לדוץ לקראת חצי מות, אך תוחלתי רבה מאד, כי עין יוצרי לא הסיר ממני, וברחמיו ינחני תמיד' ואולם אינני בטוח שאתעלם עם הנפשות אשר כבר מתו, אבל ידעתי ברור שלא נכרת בצאת הנפש' (פעדאן דף ט"ו ע"ג), ואמר עוד על הנפש החכמה שמותה, שכבוד ה' עליה יורח, ואולי סביב לה תראה גם אושר רישותיה ותתעלם עמהן (סם י"ח ע"ב)' אמם דואה שלא הכריעו המופת לחסוד ככה, ומעש"כ בגד שכלו עליו להאמין כן, אף כי לחכו סתורת ה' לחכו, וספרי הנביאים פתוחים לפניו, הדומים על התחברות נפש אדם שמותה עם שאר הנפשות והגוויות העליונות, כל שכן שדאוי לנו לקבלו, ובשקבל שאה בבד קבלנו גם הספר, שהנפש

המושלת

סופרים מיני הלצעים ומצדילים ביניהן, ואם תלמה בדעתך שימלא לדם שאינו דומה כי אם גוון אחד, בשחור או האדום, ויתר הגוונים אין בכאו לדאות, אע"פ שיודע שים לצע או גוון בעולם, לא ידע לספרם ולהבדיל ביניהן, שבפי ליורו הכל גוון אחד, שהוא אותו הגוון שעינו שולטת בו, ומן הבשלדים לא יוכל לגייר דבר. וכן יקרה לנו בלוחות השהורות שבלייר מליאותן, על ידי הדגש מליאת הנפש שהיא בנו, שאנו מרגישים אותה, שגם היא נורה שהורה שאינה נריכה לגוף לפעול פעולות בשבעות שהן נשעיים לה, לך הנורה הזאת לבדה אנו רואין בהדגש פנימי, לא נוחות שהורות אחדות הבבדלות ממנה, ולכן אין בידינו להבדיל באותן שהן חולה לנו. ובכל זאת הבכל משכיל כי אפשר שהן במלאים על מיניהם רבים. ובאשר התורה והבניאים מלמדים לנו שהן על מיניהם רבים וכו"ל, נחזיק שהבלתיהן זאת, ולא נדיל עמה דיל חכם. והשיות הלוחות המופשטות מחומר על מיניהם רבים, אפשר שים גם בן לוחות שפעולתן חימה ותבזיות ופחד וכיולא. ואם נאבד שהלוחות פעליונות יתחדבו זו עם זו, ויקבלו זו מזו, ויהיו זו מזו, ושהן גם מהשג הבשמות שפשרבן מן הגוף, יוכל להיות הדין בן גם בלוחות המפחידות והמלידות, שאפשר ושלוט יהא בנפש מפשות בני אדם, שילידות ויפחדות וכיולא. ואמת זהיי דעת הקבלה, שדברו עליהם רזות בספר הזהר, וגם זאת דעת רבותינו ז"ל בתלמוד, שהזכירו מלאכי חבלה מלאכי זעם ומלידי גיהנם, שהן כחות הפוגעות והשולטות בנפש האדם, אם בדוב פשעים ועונותיה היא משולחת לשחות ולא תדאה בחור. ולא יבוש המתמין בן, ולא יירא שהוא דבר מנגד לשקול דעת האדם, כי שלמים וכן רבים מן הפלוסופים הגדולים שדאו כל דברי תרס"ו והתפלספותו בעניניה האלה, גם בהנו כל דברי הבאים לחדיו, ולא נעלם ממנו כל מה שהתחדש בעניין זה מן השכל האנושי, ולא זהו לומר על עלמת שהן מתמיהים בדעת הקבלה, תדאה זאת מהפלוסוף הגדול החכם המופלא כמהור"ר יס"ד דילמידינו מקנדיאה ז"ל, כי אחר שהניח בספר אלים (קף מ"ס) דעות הפלוסופים בעניין זה, והתפלסף בבדיהם. אמר אנחנו נתפלסף בישיבות הגוים ובמדרשי החכמים, ולחדוד השכל נאמר על ימין שהוא שמאל, אבל בחצרות בית אלהינו נאמין כל הכתוב בתורתנו, ולא נקבל פירושים, שהתורה והכתובים מעידים על המלאכים, ולדעת חכמי אמת המקובלים יש הרבה מינים, וכך דעתי כמוהם. ואם אין דבר השכל כמוהו השכיל בן, הניח מקום לכל בעל דעת לחשוב ולהמתין בזאת ולא יגוש:

וכאשר יאמין לנו, כי יש כמה מחנות ובבאות, ושתוכל בפח האדם שבפרדה מן הגוף להלוות אליהן, אם לחסד אם לבעט, הכל

כעיס בחולות, כי לבצע במקומו ג' ימים וב' לילות לזה יותר גדולה מן החטא עצמו, לין זה אלא כדברי הקבלה שביד המסורה וכדברי הספר שהעתיקו, וגם דעותיכו ז"ל עמדו על זה במקרא דשם, אבל אין לנו לכפול פה דבריהם שכבר נתרבוה במקום אחר, כי בפרושנו רוח חן על הספר הכ"ל נתלכו דברי המקרא ונתחבא עם יתר פרטי דבריהם בענין זה, יקחם הקורא משם:

והנני אומר כי יש גם פרטי הסתמתו זו כתבי הקדש לומר זו הענין שאתנו, לא יתמהנו זו לענין אחר, ובכל מקום שהזכירוהו נכתב על מקריש שיקרו לנחשות הרשעים הגמורים אחרי מותם, והוא גם בלהה, ובדברים בלהות, ואע"פ שהרד"ק ז"ל פירש אותו הפוך אלהה, אין דבריו נדחים, כי אין יקרה הספיק כזה במקומות רבות גם בנפלך גם בשמיעות גם בדברים, אלא תמיד הוכח על שלוט הכחות המשעלות בנפש האדם אחרי מותו. והנכי מזכיר כלם בקצרה ואח"כ אפרש הודאת פשם הזה:

המשורר הפלאי כשהתלונן על שלות הרשעים הגמורים שזכר בשירו, שאר עד שנוע אל מקדשי אל אביבה לאחריתם (תהלים ע"ג י"ז),

שנוע המות ומה שאחריו, כמו שבארנו בשירותינו לספר ויקרא (פרשה כ' פ' ג'), אך בחלקות תשית למו הפלאם למשואות (תהלים ע"ג י"ח), שהוא המות, ואחריו אמר איך היו לשמה כרגע ספו תמו מן בלהות (שם שם י"ט), וזה על עוכם הנפש שאמרנו, וזה דעת רבי ז"ל שפי' בלהות, שדים. כלל הענין שאמרנו במלת שדים, המורגל להאמר על הדברים המעשים לנפש, וכן הוא דעת רמב"ן ז"ל שפי' ספו תמו, על נפשותם: בלהות, כמו בלהות אחנך, כי יש שיעוד למין ולהבל, והעד ואינך עכ"ל, ויתבאר נמשך:

הנביא יחזקאל שנשא על מפלת מלך צור שנימיו, שהיה מכת מרגיזי אל ועשה עצמו לאוה בכזכר שם שנעשה, חתם דבריו והודעתיך על יושבי צור וגו' (יחזקאל כ"ח כ"ו), והוסף עוד בלהה תהיך ואינך ותבקשי ולא תמצאי עוד לעולם (שם שם כ"ח), והמבין יבין על מה מדבר, והוא שכתוב שנסתייע ממנו רמב"ן ז"ל ויפה דבר. ורס"י ז"ל פי' בלהות, פירשו יוכתן כדלא הויה אתנך וכן תהי, והפותרין תומיים לשון מקום מרקד שדיים ומזיקין עכ"ל. ומין זה בע"ה, אלא שפשוטו של מקרא שאחרי מותו יהי תוהו לבלהות, וזה ומכן, ומכו שאמר רמב"ן ז"ל, וגם יוכתן ז"ל כך דעתו, אלא שתרגם הכוונה לא המלה, כי שאר המתים כפשוטם נלוד החיים וקיימות, אבל עומד בלהות תמידים לעין, וזכו

כלא

החוטאת לא תזכה לסלוח זה, אבל תהיה משלחת מנת טעונג, ותתאבד עם כלמות כמותה ועם רוחניס קדיס המחבלים והמלידים לותה, וכמ"ש למעלה.

וכבר אמרנו כי בע"ז שהכפם קשורה בגוף, לא תתכן לה ההתאחדות הזה עם הנשמות העליונות, כי אם לעתיס רחוקים על דרך פלא, וכוונתינו זה היתה לבתי החלוקות, כי ההתעסקות עם המלאכיס עושי רצונו י"ת, יקרה על דרך פלא לנפיל בעת הבחוה, שיתענג אז במלאות מלאכיס וידבר עם העליונים, וכל ספרי הבדילים מלאים מזה, כי על זה אמר ונחת לך מהלכיס בין העומדים המלה. ואולם לדעה, והוא שתתעסק הנפש החוטאת בע"ז עם מלאכיס לעיס המפחיס אותה, מלינו פעם אחת ב"כ על דרך פלא בעובדי פרעה ומלריס, ובע"פ שהתורה כשתה דבריה מעשה שהמלנו למעלה, המשורר המלוי שאמר בזירו לפניעה חידות מני קדם (תהלים ע"ח ב'), והוא סיפרם תעלומות תורה, גלה טפח מעניו זה, שתחת מרגע מופתיו ממופתי מלריס שהשמיע מהזריס בזירו, שהן הפיכת מטה לתנין, כניס, שחין, ומוסך, אמר במקומה יחלף בף חדון לפו, עברה, וזעם, ולרה משלחת מלאכי רעים (שם שם ע"ט), והנה לרה משלחת וגו' נגד החסך, כי אמנם זו התחבר עמה הלרה הגדולה, שלוו בחשבה מלאכי זעם. והוא הקבל שפרשנו רוח חן על ספר חכמת שלמה, כי בספר זה גלה שלמה כל זולת, ובזכר מנת החסך אמר שבעוה עליהם החסך הנפלא הזה שנלחמים לא רלו לים לת לחיו, (ומעו שפרשנו שם מדשות בעניו זה שלמדתי מדניו) דמו המלרים שהם ועוותיהם נסתרים בחסך מעיני ה', לך טעו טעות גדולה, כי בתופל הזה יסרם הבם מוסר גדול, כאמרו וישומו ויבהלו מאד, ויחרדו מתמונות זרות: כי המחבא אשר נחבאו בה, לא שמרתם לבטח, אך קולות שונות המו סביבותיהם להבהילם, ומלאכי רעים, זועפי פנים נראו למו (פרקם י"ז ג', ד'), ואתר עוד אבל להבות מלואי פחד עלו ויראו להם וגו' (שם פסוק ו'), וביותר עוד מלינות שמזכרו שם, הכולל שאמר המשורר ולרה משלחת מלאכי רעים. והתורה רמזה על כל זה שאמר יהי חושך וגו' ויהם חסך (שמות י', כ"א) שהוקשה על כלל המפרשים ז"ל, ובאמת הוא כפשוטו, כודע סיהו שתי נדות, האחת יהי חסך, ובלא זה בפסוק שלאחריו שהיה חסך של חופל, ועל כן לא רלו לים לת לחיו גם בלרים. והשני ויהם חסך, סימים לותם החסך שלא יוכלו קוס מתחתם, וזהי לרת מלאכי רעים, שמרוב לימה ופחד שנפל עליהם, לא קס רוח בלים וחללה התנועה מהם, וזולת זה אין טעם למה לא קמו מתחתם, וגם עודים

נעים

לרמות מה שלא רצה עיני בהיותו בע"ה, ולזכנו, כי יבוא לציון, גמו גלהות מתוך ולזיך המצולה למעלה, וזהו שפי' תשיבהו כמים גלהות, כלומר לפי שכמו שלא מיס שוטפים פתלום, כן תשיבהו גלהות, ובחתך לילה זו בבחתו סופה, כמו הסער הגדול המוליך דבר ממקום למקום פתלום, כן יקדמו מן סער גלהות בחסדו, וסבן:

ההפך על בלהות, תרדוף ברוח נדיבתי, וכעב עברה ישועתי (חיוב ל' ט"ו), זה אמרו לזוב על דרך הסיד להפליג חפפחו ולעדו, כי ספר תחלה מה שבפסו סובלת חרפת בני בגל בני בלי סם, מן פרחח עליו יקומו, וילעדוהו בדבדים ולא חסכו מפניו רוק, ושתפרלים עליו כפרן רחב, ומתגלגלים כמו תחת סוחת פתלום וכוכזר סם שעיר, על כן המשיל זחת לגלהות המלעדים פתלום לפסות הרשעים, וכן הפך שלי גלהות, כמו שתעשיהם הרוחות הלזה לדוף ולגעד הכפסות כן תדוף נדיבתי, לוח לניבה שבי שהיל הבשמה הפליונה· וכן יסועתי היא פעולת הבשמה היא לציון, כי עבדה כעב ולזיכה, גם שם פירש"י ז"ל בלהות, שדים ע"כ· ומפרושיו מתבאר הענין:

לעת ערב והנה בלהה בטרם בקר איננו (ישעי' י"ח י"ד), דומה למקרא בלזוק מתוך ולזיך שתשוך על מלך גוד שפרשנו למעלה, וכן כאן אחר שתער והנה בלהה הוסיף איננו, כי בפרשה הסיה בגד על הרשעים הגדולים שהיו בעולם, שהתגלו על הבס, והכלזיבו מלוך לת בני לדס, ועמדו עליו לכלותיהו, כמו שחתם פסוק זה, זה חלק בוסנו, ובורל לבוזנו, וכן כאן תלגוס יונתן ז"ל והנה בלהה, והא כדלא הוי ומנוסל למעלה· וכן רש"י ז"ל פתרו כאן כדרכו שדים ומזיקים· הכה שתרנו בקבות שמכר בשם שם בלשה, וחזנו הכתובים יחדיו, ושם שתרנו בקבות, הקורא בעל תבונה כי יתבונן בדבריו יספיקו לו להבין הכל בלחבה, וידע כי ליכנו שם הפוך כדבלי דר"ק ז"ל, שבל שבשו בלה שהוא על הבלייה ולפיסת כח, ותוספת ה"א שביה במשקל שם גבהה להפלגת הבלייה, כי כן יקרא לנפש החוטאת, ולשתו ואיוך, וכדבלי דשב"ע ז"ל שיש מן הרשעים הבלזולים שיזוד לתין ולשפש ועל שם הפעולות הלזה הוסף על הרוחניים הלזה שם בלהות· ולא שתרין עוד, רק שאחר עוד שם שתר והמקומות שבוכר בו בדים תלין, כי גם הוא עך על שבך הבשמה וכן על בעבה אחר השות, ושבר שם חיה שתעולות בו בשתת הלדס, וכמו שיתבאר:

ידענו כי בפח הלדס מתוארת בחשבה שמות בבחבי הקדש, והן נפש, רוח, בשמה, חיה, יחידה· ובכר בתרנו הבשמות בללו בדחיפה, אך שם בלמוז לבך כי בקראת נפש בעבוד החחברם לגוף, שעל ידי כן

בלבד הוית, ולא על זמן, אלא וכן הויות, והכוונה וכן לעתיד פעם אחת על הדעת הזה בלהות היית ולעתיד על עולם (שם כ"ז ג'), ועוד פעם שלישי לעתיד עליון כן (שם כ"ח י"ט):

סביב בעיתותיו בלהות והפיצותיו לרגליו (חיוב י"ח ח'), מדבר על הדעת הגמור, כמו שהחל גם חור הדעתים יקעד, ולא יבח שניה שבו (שם שם ה'), שהוא על חור הכשמה, וכן בספר מצלי כי לא תהי' לחלית לבע כי דעתים יקעך (מצלי כ"ד כ'), ומלת לחלית דמזכו עליו למעלה, ועליו לעתיד כי סביב בעיתותיו בלהות, והפילוהו ממקום למקום, כמו ויפן ה' לותם מעם (בחלית י"ח ח'), ופי' לרגליו לסבת מעשיו, והספלה הזאת על דרך ואת נפש תויבך יקלענה בתוך כף הקלע (ש"א כ"ה כ"ט), כי יתיצלו בעבור הזה בכל מקום להסביר את הסזן, לקלע ולהספלה וכיוצא, כלשון חוכל לשמוע:

ינחך מאהלו מבטחו ותצעידהו למלך בלהות (חיוב י"ח י"ד), כלומר בחותו הענין על הדעת הגמור הזה, בלומר מבעח נפשו יבתק מאהלו, ממקום שבטוע בנפשו, כי לא ימלא עוד בקלבו מחבשת בחמה ובשחון, אלא תלעילהו נפשו למלך בלהות שהוא לשם מלידי שהוא הלוי, תביאהו תחת בשותו. כך בלשה בעיני. וגם פה פירש"י ז"ל למלך בלהות, שלשלחהו לקבר למלך הבשרים, ע"כ, ורלב"ע ז"ל פי' לגבול שבלהות ע"כ: **כי** יהדין בקר למו צלמות יביר בלהות צלמות (חיוב כ"ד י"ז), כלומר גם זה על הדעתים הגבולים, רוצחים ומכלפים וחותרים בתים, שעיבם שמרה בשף, ובמחשך מעשיהם, ואמר על דרך הבשל, שאר בני אדם ידביבו בלילה בקר, ויבמחו להתחבר עם בני אדם, ולשלה הבקר בצלמות, ובביבו לאור בקר בני אדם, רוצחים להם בחילו רוצחים בלהות צלמות, בלהות שבצלמות שהן מלידי שאול, ועם זה בולל גם פורעבותם שבביבים לשדיקים שמחה וירלו אור החיים, יהיה להם בקר זה בצלמות שהוא חשך בשיכם, ובזיתעלמו בפעות השדיקים מן עם רעיותיהן ועם זורות שבורות מחרות וכ"ל, יבינו הם בלהות צלמות וכמוחר למעלה, כך ילחה לי. גם רש"י ז"ל פי' פה כשרבו בלהות, שדים ומזיקים. גם דברי המתרגם בותים לזה, וכן דברי רלב"ע ז"ל, אף כי בל אחר מהם פי' בכתוב בלבבו:

תשיבהו ימים בלהות, לילה בעבתו סופה (חיוב כ"ז כ'), גם מקרא זה מזכר שם על הדעת הגמור, והוא אחרי מותו, כי מקרא שלפניו הוא עתיד יבבא ולא יאסף, עיניו פקח ואינבו, ופרושו לדעתי שלפעמים ימות הדעת בעשרו אבל לא יאסף לגמור החיים, כלומר וכמים הרבים מלה אבל לא יאספו (ש"ב י"ד י"ד), עתה בלאת בפשו עיניו פקח

נדמעים סתם מתי מעלם, אלין להן גוף לפנות מעוד הע"ה, וחיתם נאופל לא תלמה לור;

אל תתן לחית נפש תורך, חית עניך אל תשכח לנצח (מס ע"ד י"ט),

כך פרוסו, למה את כפנות ישראל הלדיקים והעשוקים נגלות, לכפש תורים החלושים ושהוריס לפקדה, והתחנן שאל יתכס ליך כני כאל הדומים נדמעתם לחיות רעות. ולפי שישראל נלרותם דקיק הס, שלהיהס, שזה מעשה החיה, על כן למר חית עניך אל תשכח לנצח, כי היא דקה כך. וכשתאל הלויים כסס חית חסל הכסתך, והיא שלילה יקרה, שלילה חדר עמו הכסתך לומר לחית ארן, היה כשתע חית הארן ממש, לכן למר לחית קחס, למדנו שמדבר כנני אדס שעלי החיה העליונה, והשמיע הכסתך, למוח שכל כך מסחיתים ושוחים כלי דעת, שלאוי לסמוך אל חיתס מלת שדס, כי לומיס לחיות השדה, וזה דרך הסיל:

בא העת הניע היום הקונה אל ישמח והמוכר אל יתאבל כי חרון

על כל המונח. כי המוכר אל המתכר לא ישוב ועוד בחיים חיתו, כי חזון על כל חמונה, לא ישוב, ואיש בעונו חיתו לא יתחזק (יחזקאל ז', י"ג), מקלאות סחומות הן מלך. ולפדריכו כך תפרסס, מה שאמרתי לעס על הקופ והמוכר כי חרון על כל המוכה, אין הכוונה לפי שיגלו מאדאס וסס יתותו, והמוכר אל המתכר לא יחוד בשכת היובל, אבל היתו תהיה בחייס, שבלות נפשו תלמה נאוד החייס. כי החזון שלאיתי על כל המוכה כולל שתיס, שאחר לא יחוד, כי יתות נגלות, והשני כי אים בעוכו בתותו לא יתחזק להניל חיתו מלחתה שתקבול אז, ועל לרך שבאדכותו, וכתו שיבוש עור:

יפלס נתיב לאפו, לא חשך ממת נפשס, וחיתם לדבר הסגיר.

ויך כל בכור במצרים, ראשית אונים באהלי חם (תהלים ע"ח, כ' נ"ו), שתי הכתובים כאלו הס על מכת בכורות, הוליא כי הסס ג"כ פלס נתיב לאפו לרך פלס, כי לא נגע האף לך בבכורים, ולא בכורי מלרים לבדס, ובכורי ישראל הניל. וזהו פלס מלתאס לכתיב שאלך זו לאפו. והבכורים שפגע בהס, לא חשך ממות נפשס, לא כאלו גס אחר מהן, שכאס מתו בלילה זה. אחת שנית שכפל פחד על החיתם, כי גס חיתם לדבר הסגיר, ואלת לדבר גס הוא כענין בלהות, וכאו שהדבו תולדים אחדים על ענין זה וכאו שיפאל עור, וכענין מדבר באפל יהלוך וגו' (תס נ"ח ו'), וכאו ספו תאו מן בלהות. ופי' דבריו ויך כל בכור במלרים וגו'. וכאו שגלה שאמר בחכמתו בספר שהשתקע, ותעלומות תורה גלה לנו, שאמרו על זה ותפעם רוחם פתאום, כי בחלומות ראו נוראות, ופחד בל ידעו נפל עליהם (פרקס י"ח פ' י"ז),

הוכל לפעול נפחתים פעולות המדיות שתחת השמש, ולכן כל הפעולות הללו מיוחדות למקרא לנפש בפני, כמו התנועות והנגיעות והתאות החיים והמות וכיוצא' ובקללת חיה, בעצור שהיא עצם חי בעצמותה, גם עצם התחנה לגוף, גם לחדי הפרדה ממנה, ועל כן כתוב ויפח באפיו נשמת חיים, ולא אמר נשמה סתם, ללמדנו שהיתה חיים עשה בפה לגוף, ועל ידי גופה חלוי, ויהי האדם לנפש חיה, וכמ"ש גם' המדות (ח"ת פ"ת)' ועל כן לא יתאחדו בתחיי בקדם בשם חיה, זולתי כשידבקו על פעולותיה שהן עשויים לה, שהן כשתגיע בעניניה הפלטיים שהיו נדיכין לגוף, לו כשידבקו ממקדים שיקרו לה לחדי לאחה מן הגוף' ולפרך זה תלוי לפניך המקלות בלא שנזכר בשם חיים על נפש האדם, ואפשטם בקללה:

ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש מיד כל חיה אדרשנו (בראשית ט' ה'),

זה לחך מן המקלות בפעולות מלך, למה יקדום בס לחם מיך החיה שתיכה בעלת דעת? ושוה שכפי הפשט וכפי הקבלה לחתית הכתוב מזהיר על הסובב את עלמו, ושחדיות הכתוב מנהדג על ידי לחדים, שהיה לו לנעל הטעמים להעמיק החתכחתף תחת תלת תלדום שהו בפסק העניין, והוא שמו תחת לחדנו? ושיותר תמה שבכל מקום שנאמר חיה על נלחי מדברים בפתן חלוי תלת בהמה או דמם או עוף, ופה אין נאת ים עמו בס לוחי וילחלו חית הארץ, או חית השדה, או חיתו יער, או חיים דעה, כי פה נזכר סתם אד על בשמת האדם, לבד שמקרא זה שנזכר סתם על הנלחי מדברים? ולכן לחתוד שגם מקרא זה ככל חבריו, כי חיים סתם שנזכר בו היא בשמת האדם' וכך פרושו, לפי שאמר שידרום דם נפש מיך הסובב את עלמו, תשפל מיך ידרשנו ועשה שפה לו והוא את? לכן הוסיף מיד כל חיה אדרשנו, שפה נפשו אתה, שהוא הקשר שבין הנשמה והגוף, שחייה חיתו, ומיך החיה לדרשנו, שהיא בשמתו שהקללת עתה חיה בעצור שתיכה פועלת עוד פעולותיה ע"י גוף תחת השמש, ויפה חבר בעל הטעמים שתי אלה, כי הן ענין אחד על הובב את עלמו, ושחדית הכתוב על הכלח מזולתו ולמדנו מפסוק זה בלד היטב, שים עוכם לנשמה לחדי המות:

כי ידך אויב נפשי דבא לארץ חיתי, הושיבני במחשכים כמתי עולם (תהלים קמ"ג ג'), כך פרושו, פעמים נדת האדם תמנע ממנו שיד הש"ת, לבל יוד בשמתו הזק, לעצור את השם ולהתהלך לפניו, שהוא משפה החיים' ולפעמים מלהה ויגון ימלא, יחדל משתיהן' ושפה שאמר כי ידך טויב נפשי, שהוא המין הרחשון, גם בכח לארץ חיתי, שהוא המין השני, שהוא יגון חיתי המתהלכת בתהומים, מלעת טויב שהגלה לארץ' ובשיותי נשכך מעוד שמ העולמים, הרי הושיבני במחשכים

כרשעים

עמהם וכל הדברים שדברנו על זה למעלה. ועם זה התבלרו שכתובים כלם שכר נפש שם חיה על נפש האדם, והלחנו שהולכים כלם על דרך אחד באמת על הלוט, וגליונו מה שרציתי לגלות, והוא כי דברי רבותינו ז"ל שזכרו בינהם ומליצי שלומ, יש להם יסודות בשכל האדם, ועמודים חזקים בתורה ובדברי הנביאים. ואחר יעשר לנו לחלוק על דבריהם, לא יכריע במופתיו. יקעקע שלין על דבריהם אלו מופתים חותכים, כמו שהאמת בדאם המאמר. ואם יעמוד עליהם בשכלו, לא שכלו חלון לנו, גם ג' גם שכל אדם נתן ה' דעה והשכל, ודע לנו ממנו, כי לשכלנו משלמדנו הכתובות וקבלת אבות, ולשכלנו אין כל, ויותר הוא לבדו הולכל משאתנו. יולף מכל זה אע"פי שכל דרך אים יפר בעיניו, וכל לב מבין כפי דרכו, המתלונן על דברי זולתו בעיניים כאלה, לכאלה אחשבנו. ובמעט שדברנו על האקידה העמוקה והרחבה הזאת, פתחנו פתח בעלי הדעת להרחיב הדברים יותר. ועתה כלם לדיקים לעולם יירשו ארץ ולו מטעי מעשה ידי להתפאר.

ואם מסכילים, אחרת טובה ותוכיח! ידעתי כי תשובתו לנקי דברי חפץ, ומאחר תמלאו תאספו הביתה, אך בזאת הפרתם עלתי, כי כאשר בלאתי מעשיכם כתבתם אלי, ותבבדוני לשאל את פי על כל אמת, והשיבותי אתכם דבר, כאשר חקוק בקונטרס כחל האשור, אלא תוך הדברים שתמתי שתאמרו מדברי לגון שהם הטמטירע, ואם כך להיות, כלשון אלא תעמוד במקום גדולים, כמו אותה שעליה דבזו ושעליה קראתי נאמלאי הזה. ואף כי נקיים אתם, אין לכם חלק בדברי עמל וכעס כללו אמרים אתם כי נשתתם על דעת בעל שעליון לא התחוללה לעתו עליו. והיה אלהי לכם בעניין כזה לשקול דבריו בכסף ולשחטם כזהב, ערם יאספו בקומדסיכם. והנה שביתם ויגף דוגז. מעתה ידידים מסכילים שימו לב על ועשיכם, היו כמלרף לדברי פי חיש, וכבור לשון מדברת גדולות, ערם יוחקו בקונטרסיכם בעת בזול ושופרת. אל תבעתו על נקיון בחכמה, ועל ויכת נגועים אל תשעתו. שקלו דברו ובחנו, אל ירפו ידיכם. כי בעלת ידים יקלוף הבית, ואין מחסה גו מזרם. דברו והגלגו, בחנו ושמעו. כל ואת משם תורה את תוכחי חכמה.

נפתלי הירץ וויזל.

ובל העניו הנאמר שם עוד, ונאלמותו נפלוגתו לוח חן, ולפ נכפול דבר שכבר נאלמותו:

גם לליהוה אן נדבפל זכר שכר ושונה החיה הזאת, ונפרט הכל בקלה. לאמר חשוך נפשו מני שחת וחיתו מעבור בשלח (חיוב ג"ג י"ח), הוליע על ידי המוסר יחסון הסם נפשו משחת, שהוא המות ובולל פלפ תשוב עוד ליוס התחיה. וחיתו יחסון מעבור בשלח, שצלות נפשו תלסף פל פזותיה, ולפ תעבור בשלח, כמו ונעבר משלח מצים לאמו (משלי כ"ט ט"ו), משלח ונעזב כמלבד (ישעי' כ"ז י'), כי שם החיה לפ תלסף, היא משולחת צלי שמירה והגנה ממקומות לופל וסכנה, והממשל זאת הודענו למעלה. ולאמר שם עוד וזממתו מיתו לחם ונפשו מאבל תאוה (שם שם כ'), פי' החיה שחפלה להבדק שם', ותחפון חייס שעה"ז נעשוד עצלהו, לוכה פתעטוגיס, די לה בלחם ופת חדבה להחיות את נפשה, לפל הנפש, והוא בעבור שדבקה בגוף, תשאל לה מעדניס, ועל כן הודיע שכל כך בבר החולי, שתזכה לו חיתו לחם, והנפש מלכל תאוה. ולאמר עוד ותקרב לשחת נפשו וחיתו לממיתים (שם שם כ"ג). זכר המות לנפש שתפריל מן הגוף לשחת, וחיתו קרובה לגוף ביל ממיתיס, שהן בלהות שזכרנו הפוגעים בחיה, וכמו וחיתם לבבך הסגיר שזכרנו למעלה, על כן שמך שם יס עליו מלאך מליץ לאחד וגו'. פדה נפשו משחת, וחיתו באור תראה (שם שם כ"ב כ"ח). זכר לפל נפש פדיון שחת כדרכו, ועל החיה שהיתה קרובה לגוף בתופל ביל ממיתיס, שתשוב ותראה באור, כאמרו כי עמך מקור חייס באורך נראה אור, וכאמרו עוד (שם שם ג'), להשיב נפשו מני שחת לאור באור החיים, כמו להתהלך לפני פלהים באור החיים (תהילים נ"ו י"ד). הנן יועד המליצות שבאלו. ועוד לו בענינה המחודש דבר על תופן שלפ יועיל לסם המוסר סיסדס הסם ז"ש, ואמר.

ואם לא ישמעו בשלח יעבורו ויגועו בבלי דעת (חיוב ל"ו י"ב). לפ בזכיר המות, דק הודיע שפם לפ יוסרו כלל, שלפ יעבורו שלחציה, ויגועו בלי דעת, כי לפ ידיעו שלות החיים, עד שעבור מסס מצופס ובתמי עוותיהס. ולחריהן זכר כת הפוסעים הגדולים, מורדי אור ושוכאי ה', הס יעלו אף על המוסר, ולפ ה' לוכן רופים להתחכן, שליהס אמר וחנפי לב ישימו אף לא ישועו כי אסרס, תמות בנוער נפשם וחייהס בקדשים (שם שם י"ג י"ד), ואס המפרשים ז"ל פרשו מה שפרשו, לין מקום יולא מדי פשוטו, שמלבד כי נפשה תמות בנוער שהוא דרך מות לעה, גם חייהס שנין קדשים, והנפרד מן קֹדֶשׁ קָדָשִׁים. שהוא תאר מוכח על בהלי גדול, כלומר שחשוב חייהס שחילת קדשים, לין נפשות בללמות וחטאות שמקום משלט שלהות ומילדי שלול שתתחבל

11. דער אָבענטשטערנס וואָלפֿיל פֿרייַ, בלויבט פֿיר נייַ אייַנטרעטענדע ליבהאבער דאָזעס וועלקעס, נור אונטאָפּגאַנג אונד 9. פֿאַרמערקונג, ביַ נור עדטשיזונג דעם נייַנטען תקפ"ט נק וָפֿפֿען. איט דער מויסגאָבע דעס יהרהרגאנגעס קאָן אָפּן מאָדעלן וואָהל מעלר פֿערטיגען יהרהרגאנגע מיט גאנזען (פֿאַלגלירְ ניכט אויסער יהרהרגאנגעס) גענעל פֿאַרשערקטיין ערהאלטען; טאבעל. עם וועירד דאָן יעדער דער פֿערטיגען יהרהרגאנגע איט fl. 1 קאָנט. איט אונד אָהן דרוק, אונד איט fl. 30 kr. 1 אונד פֿאָסטפֿרייַ בערעכנעט וועירדען. דיט וויטער נאָכפֿאָלגענדען יהרהרגאנגע טאבעל, וועלכע גענעל פֿאַרשערקטיין ערהאלטען, טאבעל. עם וועירד דאָן יעדער דער פֿערטיגען יהרהרגאנגע איט fl. 1 קאָנט. איט אונד אָהן דרוק, אונד איט fl. 15 kr. 1 אונד פֿאָסטפֿרייַ פֿערשיקט וועירדען.

12. כּוס דער פֿערלעגער גלויבען, דאָס פֿיל פֿאָן יעגען, דיט זיכען איט גענעהטיגט ביטרעגען בעאָהרן, דיט **כבורי העתים** גאר ניכט גענוגען, נאָך וועניגער דיזעלבען זיך מעגענשאפֿט האָבען, דא ער אָך אין דעם ערטיגען 7. יהרהרגאנגע אונד מייער גאנץ בעזאָנדערן וויטץ, וויַיל הָפֿלפֿרייַ ביטט אן אלע, דיט זיכען אן זוקונפֿט איט גענעהטיגט ביטרעגען מוטערשטיין וואָלען, געשטעלט האָבע, זיכען דיזע בייטרעגע אן קונדע פֿאָמאָס (דאס זיוט אין פֿירטעלפֿאָנג, וויַי דיזע בעגלעמערטע נאכפֿיגן) געשריבען זו האבען, וועלכע זיכען דיזעס ניכט אויסע, זונדעס אונד פֿאָסטפֿרייַ קאָסטען, אם זען אין זעלבע אן פֿאָהלן, 8טעל, 12טעל פֿאָר 16טעל טעייבען. ער אוס דאָזעהר דיזע ביטטע אונד גלויבען, דיזע בעגלעמערטע אן זיכ זעלבסט, אונד אויס דאָזעהר דיזע ביטטע אונד גלויבען, אן דען פֿאָסטפֿרייַ אונד פֿרייַ בעשריבען אונד, נור דרוקבעזאָלונג פֿאָרגעלעגט וועירדען; וועלכע אן זוקונפֿט אן זיכ זעלבסט ניכט אונד אָהן פֿאָסטפֿרייַ בעשריבען אונד, נור דרוקבעזאָלונג פֿאָרגעלעגט וועירדען, אונד דאָזעהר אויך ניכט אן זיכ דען **כבורי העתים** טעל 4 אן דען אונד דייטליך בעשריבען אונד, ניכט אויסע פֿאָן פֿאָלגענדע וועירדען, אונד דאָזעהר אויך ניכט אן דען **כבורי העתים** אבגעדרוקט ערטיינט קאָן.

13. אָבגלייך אויסערע וואָהרע פֿרייַהייט דאָזעהר אונטערהאלטונגסריפֿ זיכהרע בייטרעגע דעם אונטערלייַענדען פֿאָרטפֿאָליאָ אונד גייַטשטענדיגקייט (וויַי פֿאָן בעזאָנדערן אויסערע נור אויפֿוואנדע גאר ניכט גענוגענע בעזונדען וועירדען) אייַנע זו אויפֿמערקזאמקייט אונד פֿלייַס בייטרעגען פֿאָלגענדע אויסערע נור אויפֿוואנדע, איט דעק אוך דען פֿאָרטפֿאָליאָ זוגעזענדען, וועלכע זו אויפֿ נור אויפֿוואנדע בעזונדערע אויפֿמערקזאמקייט אונד פֿלייַס בייטרעגען, אונד אויך נור אויפֿ דיזע אויפֿוואנדע אויפֿ אויפֿוואנדע אויפֿ אויפֿוואנדע אויפֿ

Bibliothek
d. jüd.-theol. Seminars
Fränckel'sche Stiftung
Breslau I
Wallstraße 14.

נאכריכט

פאַן דעם ניטצליכן אונד לעהרריידען אונטערהאלטונגסבוכע,

כעטיטעלט:

בְּכוּרֵי הָעִתִּים,

ענטהאלטענד:

איבער דיזע בעריכטע דורך 8 יאהרע מוזיקטערבאַנדען פּאַרטיגענעמטע אַרטיקלס, ליטעראַריסע יאהרבאַסיגס, לויפֿען דע מוזיקטרייבענדען פֿערלעגער זעלבסט, אָהנע אַלס סאָלכע, אַלס מוזיקאַליסע גרעלעטרען, דענען דיזע בעפֿאַנ־ דערונג דער אַרטיקלס מיט מוזיקאַליסען בילדוגס דער נאָטען אוף דען הערלען ליעגט, דיזע סאַמיילונגען מוזד דאָכפֿאַללסען בעריכטע זיין, מוזד עראַנטענט זיהען זוּ לייסטען פֿאַרטהיילהאַפֿטיגט הייסיגען דורך מיינונגדוק דורך מיינונגען פֿון לעהרען אַנדערע בייטרעגע, דיזע אַרטיקלס זיין מיט גרעסטען זאָרגפֿאַלט אויסגעאַרבייטעט, דאָס, פֿהנטערלאַסטע אַל בּיינעם מיינען נאָטהיגען אַנמערקונגען בייגעפֿיגט זיין, וועלכע דיזע מאַסאַמס **מאַסאַמס** דעמט נייליך מוזיקאַליסען יהאַלט בּיטען. אַנדערע מוזיקאַליסע בּיטרעגע זיין אויך אַנגעקונדיגט.

בכורי העתים זוּר זיט דען גרעלעטרען זוּ מיטגיגען מוזיק דען זוּ זעהר בעליבטען

איבריגענס גוּלטיג דער פֿערלעגער דאָך אוך נייער נייטס (פֿהנטערלאַסטע מיינונגען פֿיהרט גענאַנטען מוזהוילליגען היגדי־ נונגען) ביזהער אללעם, וואָס אוף פֿאַן מיהם זעלבסט זוּר פֿאָרדערן קאָן, נאָך אַרטיקלייען זוּר בעפֿאָרדערונג דיזר מיטטהיילונגען יהערסטרייבּט פֿליסטען, מוזד פֿאָרטיגליך דורך מיינען זעהר וויהלפֿיילען פּרייס, פֿיר דען נאָך קיינע זוּ בּאַנד־ מיטטהיילונגען יהערסטרייבּט פֿליסטען פּרייהער גרעלעטרט וואָרדען, דיזר מוסיקוק דען זיבהאַבערן דער עבערוויסען עקסירע עלייסטעל־ לו הבּאַנד. אר הוט אוך אַנדער דיזען אויך אַנדער דיזען אויך אַנדער דיזען אוי